

İthaf:

*Sultân'ul Ârifîn Ramazanoğlu Mahmûd Sâmi Efendinin
aziz ve pâk ruhlarına hürmet ve muhabbetle ithaf olunur.*

Cemal NAR

CEMAL NAR

**İLMİN DEĞERİ
ÂLİMİN ÖNDERLİĞİ**

KİTAP BİLGİLERİ

CEMAL NAR

07. 01. 1955 de Kahramanmaraş / Hartlap'ta doğdu. İlkokulu kendi şehrinde, İmam Hatip Lisesini 1973'de Diyarbakır'da, Yüksek İslam Enstitüsü'nü 1977 de Kayseri'de bitirdi ve aynı yıl Kahramanmaraş /Andırın Lisesine Din Dersi Öğretmeni olarak tayin edildi. 1980'de atandığı Kahramanmaraş İmam Hatip Lisesinde eğitim ve öğretimin yanında uzun yıllar değişik yerlerde sohbet, vaaz, seminer, konferans ve yazılarıyla halk eğitimine katkı sundu, irşat ve tebliğ hizmetlerinde bulundu. Aynı okuldan 2003'de emekli olmak zorunda kalan yazar, halen okuma, yazma, irşat ve tebliğ çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Cemal Nar yazılı çalışmalarının bir kısmını www.cemalnar.com sitesinde yayınlamaktadır. Sohbet, vaaz, ders, seminer, konferans gibi görsel çalışmalarının bir kısmını da videolar halinde Youtube sayfasında sunmaktadır. Zaman içinde değişik gazete, dergi ve sitelerde yazdı. İnternette yazarın binlerce makalesine ve videosuna erişilmektedir.

Yayınlanmayı bekleyen birçok eseri yanında yazarın yayınlanmış kitapları şunlardır:

1- Anılar Ve İbretler, 2- Bu Sistemden İslam'a, 3- İslamlaşma Bilinci, 4- İslam Sancısı, 5- Arş Gölgesi, 6- Tasavvufun Anahtarı, 7- Âlimin Önderliği, 8- İslam'da Devlet Ve Siyaset, 9- İlim Ve Özgürlük, 10- İlim Ve İktidar, 11- İmanın Kıymeti ve Korunması, 12- İman Ve Etkisi, 13- Aydınlanma Yolu Tasavvuf, 14- İnançta Arınma, 15- İnançta Kirlenme, 16- Okuma Aşkı, 17- İslam'a Göre Irkçılık ve PKK Ekseninde Kürt Sorunu, 18- İnsana Ulaşmak, 19- Cihad ve Zafer Şartları, 20- İncanın Kıvancı, 21- Sistem ve Şeriat, 22- Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma, 23- Gönül Azığı, 24- Laiklik Sorulması, 25- Derdimiz İslam, 26- Adı Konmamış Savaş, 27-

Batılılaşmayla Hesaplaşma, 28- Batılılaşma Cinnetine Aydınların Karanlığı, 29- Kitap Sevgisi Yazma Aşk, 30- İmam Hatip Davası Ve Hacı Kalay, 31- İslam'ın Özeti, 32- İslam'da Irkçılık Ulusalcılık Milliyetçilik 33- İslam'sız Olmaz 34- İlimsiz Olmaz 35- Davetsiz Olmaz, 36- Hesaplaşmadan Olmaz, 37- Kıymet Bilmek. 38- Hatırlatmalar. 39- Laik Sistemde İslamî Siyaset Sorunu. 40- Müslüman Kimliğin Kodları. 41- Bize Düşen. 42- İslam davası. 43- Din Diyalog Ve İlimli İslam. 44- İslam'da Sakal Ve Kıyafet. 45- Okuduğun Kadarsın. 46- İslam'da İnsan İlişkileri - Din Muameledir- 47- İslam'a Ensar Olmak 48- Tanıdığım Maraşlı Hocalar.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ
BİRİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

BİRİNCİ BÖLÜM: İLİM

İLMİ TANIMALIM

İlmin Tarifi
İlmin Kaynakları
Vahyin Tarifi
İlim Din Çatışması
İlimlerin Tasnifi

KUR'AN VE İLİM

Kur'an Ve Okuma
Kur'an İlim Kaynağıdır
Kur'an Davranış Hayat Bilgisidir
Yanlış Bir Düşünce
Kur'an Bilgi Kaynağı
Kur'an'da Yazı

SÜNNET VE İLİM

Peygamberimiz ve İlim
Hadislerde İlim
Denizden Damlalarla Örnekler

SAHABE VE İLİM

Kitap Çapında Sözler
İlim Aşığı Muaz
İlmi İbadet Sayan Müslümanlar

CİHAD VE İLİM

Ayrılmaz Üçlüler
Savaş İlme Engel Değildir
Cihattan Hayırlı İş
İlim Mutluluk İçindir
İşi Bilenlerin İfadesi
İlim Ve Cihatta Amaç Birliği

İLMİN AMACI

Millî Eğitimin Vahim Durumu
Bir Üstadın Şahitliği
İşte Başka Bir Şahit
İnanın Abartmıyorum
Neden Kafalar Karışık?
Gelelim İşin Doğrusuna
İlim Allah İçin İstenir
İlimde İhlas
İlim Zulme Alet Edilmemelidir
Oku Ama Neyi Nasıl?
Faydasız İlim
İyi Niyetin Değeri
Amaç iyi Öğrenmek

HANGİ İLİMLER?

Öncelikle İslamî İlimler
İlim Öğrenmenin Hükümü
Boş İşleri Bırakmak
Öncelikli İlimler

PEYGAMBERİMİZ VE YAZI

Yazı Zarurettir
Hadisler de Yazıldı

Yazının Önemi
Kısır Âlimler
Yazara Haset
Kitap Yazan Âlim Üretmek
Tembelliğe Mazeret Üretmeler
Yazı Üstüne Bazı Notlar
Yazmak Sorumluluktur

İKİNCİ BÖLÜM: ÂLİM

ÂLİMİN DEĞERİ

İlim En Üstün Değer
Takva İlimle Olur
Hoca En Gözde Adam
Kur'an'da Âlimin Değeri
Hadislerde Âlimin Değeri

ÂLİMLER VE PEYGAMBERLER

Görev Aynıdır
Kur'an'dan Deliller
Hadislerden Deliller
Peygamber Davasını Kuşanmak

ÂLİMLERİN İHSANI

Medeniyetin Kurucuları
Âlimin Fedakârlıkları
Can Veren mi Mal veren mi?
Âlimin Topluma Katkısı
Âlimlere Teşekkür Faydalanmaktır

ÂLİMLERE SAYGI

Âlimlere Sevgi Ve Saygı
İlginç Bir Mektup
Lokman Hekîm'in Nasihatları
Saygı Neyi gerektirir?
Özellikle Öğrencinin Saygısı
İki Hikâye
Milli Eğitimin Korkunç İstismarı
Çağdaş Eğitimdeki Eksiklik
Âlime Saygının Faydası
Basit Bir Örnek
İlme Saygısız Yönetimler
Âlimlerin Teşviki

HANGİ ÂLİMLER?

Yerinde Bir Soru
Âlimin Bozulması
Bir Başka Açıdan Âlimler
Gerçek Âlimler
Âlimi İlah Edinmemek
İbretlik Bir Örnek
Tarihin Ve Kitabın Şahitliği
İşte Âlim Böyle Olur
Hocamın Şahitliği
İmam Rabbanî'ye Göre Âlimler
Hace Muhammed Pârsâ'nın Görüşü
İmam Şa'bi İhtar Ediyor
Bize Düşen

ÂLİMLERİN SIFATLARI

Âlim Ve Zorluk
Âlim Ve Zaman

Âlim Ve Hizmet
Âlim Ve Sabır
Çok Önemli Bir Uyarı

ÂLİMLER ARASI SAYGI

Kıymet Bilme
Beni Ağlatan Bir Olay
Münakaşa Hoş Değil
İnsanlık Hali
Âlime İnsaf Yakıdır
Maksat Hakkı Bulmak
İlim İki Yanı Keskin Bıçak
Zulme Alet Olmamak
Gördüğüm Manzara
Selefe Saygıda Denge
Sevdiklerimizi Kavga Ettirmeyelim
Bilgi Ve Hoşgörü Kazandırır
Az mı Yedik Birbirimizi?
Ömer Nasuhi Hocamızın Tavsiyesi
Medyada Tartışmak
Muhasebe Terkedilemez

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ÂLİMİN SORUMLULUĞU

İLİMDE AMAÇ SORUMLULUĞU

İLMİ YAŞAMA SORUMLULUĞU

Her Âlim Bir Mürşittir
Âlim Sorumludur

Yahudi Âlimleri Kötü Örnektir
Kendini Unutanlar
Amel Gerekir
Domuza Gerdanlık Takmak
Sebep Olan Yapan Gibidir
Saygınlık Takvadadır
Bir Çeşit Ahmaklık
Öncelikli Sorumluluk
İkinci Sorumluluk
Hamdi Efendinin Tefsiri
Hatib'ul Enbiya Haklı
Kitap Yüklü Enteller
Âlimleri Korkutan Manzara
Hülâsa-i Kelâm

İLMİ YAYMA SORUMLULUĞU

İlim Kendimiz İçindir
İlmi Yaymak Gerekir
Ümmete Düşen Görev
Hem Sevap Hem Mecburiyet
Yahudi Bir Aynadır
Peygamber Ve Âlimde Ortak Çileler
Çağın Şâhitliği
Asıl Tehlike
Herkes İmtihanda
Bugünün kahramanları
İlmin Bedeli
İlmin Kaldırılması
Âlimin Kıymeti Öğretmesiyledir
İlginç İki Hikâye
Şeytandan Uygulamalı Öğretme
Sözün Özü
Davet Fıkhı
En Büyük Sorun

Necip Fazıl'da Davet Düşüncesi
Ahmet Önkal'ın Çabası
Bir davet Dertlisi
Yeni Bir Dirilişe Davet

İLMİ GİZLEMEME SORUMLULUĞU

Âlim Dava Adamıdır
İlim Niçin Gizlenir?
İlmi Gizlemenin Hükümü
Ancak Allah'tan Korkmak
Ehli Kitap Örneğiyle Kur'an'da Gizleme
İnsan İmtihanda
Çağımızda Yahudileşme
Gelelim Günümüze
Yasama Ve Yagıda İnkâr
Hadislerde Gizleme
Gizlemenin İstisnası
Selefe Sövenler Gizleyenlerdir
Kur'an Varken Sapıtmak
Peygamberimizde Gizleme Yoktur
Olayın İlk Perdesi
Müthiş Olayda İkinci Perde
Çok Kıymetli Bir Şahitlik
Sadece Allah'a Sorumluluk Duymak
Bizim Önderlerimiz Sağlamdır

İLİMDE AHLAK SORUMLULUĞU

Sadece İlim yetmez
Âlim ve Takva
Kötülüğün Üç Kaynağı
Nefsin Hevası
Dünya Sevgisi
Gösteriş Duygusu

İLİMDE İZZET VE FEDAKÂRLIK

İlim Fedakârlık İster
Çağdaş Araç Gereçleri Bilememek
Kara Fakirlik
İslamî İlimlerin Hor Görülmesi
İslam Devleti Olsaydı
Müslümanlar Vefalı mı?
Daha Beteri
Toplumun Görevi

İNSANLIĞIN ARADIĞI ÖNDERLER

Selam Olsun O Âlimlere
Çağ Bu Âlimi Arıyor

SON SÖZ
BİBLİYOGRAFYA

“Şafiiler: “Halifelik makamı boş kaldığı takdirde halifelik hükümleri (hak ve yetkileri) zamanın en alim olan kişisine verilir.” Demişlerdir.”¹

¹ Said Havva, İslamda Yönetim Ve Yönetici, Petek Y. İst. 1990, s.282.

İKİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Allah Teâla'nın Teâla'ya hamd-ü senalar olsun ki bu kitabımızın ilk baskısı yayınlandığında hem okul hem de medrese öğrencileri arasında beğenildi, ilgi ve sevgi ile okundu. Çok kısa zamanda mevcudu bitti. Yıllardır bizden bu kitabı isteyenlere olumlu cevap veremiyorduk.

Oysa bu kitap gerek ilim ve âlimi tanıtıp sevdirmede, gerekse davet ve tebliğ sorumluluğunu sergilemede önemli bir kitaptı. Aynı zamanda bizim bu çağda içinde bulunduğumuz yığın yığın sorunlara da değiniyor, çareler arıyordu. Bu açılardan ilim taliplileri ve geleceğin davetçileri için önemli bir rehber kitaptı. Bu yüzden arayanların kolay erişmesi gerekiyordu.

Bu ihtiyacı fark eden değerli yayıncımız Bey eseri yeniden basmayı teklif ettiğinde doğrusu çok sevinmiştim. Sırtımdan dağ gibi bir sorumluluk yükü kalkmıştı. Zira bu rehber kitabın arayanlar tarafından bulunamamasının mesuliyeti beni eziyordu.

Kitabı yeniden okudum. Çok az bir ilave dışında yeni ekler yapmayı düşünmedim. Çünkü bu haliyle bile hayli hacimli olunca, kitabın büyümesinden endişe ettim. Zira bu okumayı zorlaştırabilirdi. O yüzden bu haliyle kalmasını uygun gördüm.

Kitabı faydalı kılmasını Allah Teâla'dan niyaz eder, emeği geçen herkese teşekkürlerimi ve dualarımı sunarım.

Cemal Nar
Kahramanmaraş 2017

BİRİNCİ BASKI İÇİN ÖNSÖZ

Bu ümmet, insanlık için çıkarılmış hayırlı bir ümmettir. Hayırlı oluşu, görevinden gelmektedir. Görevi ise; Allah Teâla'ya iman, Allah Teâla'ya davet, iyiliği emretme, kötülükten alıkoymadır.⁽¹⁾ Nerede bir insan topluluğu yaşıyorsa, Allah Teâla'nın Teâlâ'nın tarihî süreç içerisinde sürekli olgunlaştırarak artık kemale erdirdiği bu dini, üstümüzdeki bu tamamlanmış nimetini, razı olduğu bu yegâne yaşama biçimini oralara götürme ve örnek bir yaşayışla sunmaktır. Yani yaşamak, davet ve tebliğ ile yaşatmak davasıdır.⁽²⁾

Allah Teâla'nın, bu kutsal görev için asaleten peygamberleri, vekâleten de âlimleri seçmiştir. Âlimler, peygamberlerin (s.s.) varisleri ve vekilleridir.⁽³⁾ İlim, her şeyi bilen Allah Teâla'nın Teâlâ'nın yücelttiği, değer verdiği bir

(1) Al-i İmran 110.

(2) Maide 3; Al-i İmran 104.

(3) Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvud, İlim 1; İbn-i Mâce, Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 32.

sıfattır. Daha indirdiği ilk ayetlerinde ilmi, okumayı, yazmayı, bilinmeyeni bellemeyi emir ve teşvik etmiştir.⁽⁴⁾

* * *

Âlimler, genelde iki kısımdırlar; iyi âlimler, kötü âlimler. İyi âlimler, peygamberlerin vekilleri ve varisleri olarak onların yolunda giden ve toplumları Allah Teâla'ya davet ederek İslam'ı hâkim kılan, bu uğurda çalışan, didinen, uğraşan insanlardır. Amaçları Allah Teâla'nın rızasıdır. Gözlerinde dünya yoktur. Dünyanın malı, makamı, şanı, şöhreti gözlerinde değersizdir. Onların gözledikleri Allah Teâla'dır. O'nun rızasıdır, hoşnutluğudur. Böylece ahiret saadetidir. Elbette dünyadan da nasiplerini unutmayacaklardır. Zira o da Allah Teâla'nın arzusudur.⁽⁵⁾

Kötü âlimler ise, ilmi ile dünyaya yönelmiştir. Onun malını makamını, şanını, şöhretini elde etmek için dine sırt çevirmiştir. İktidar için ihanet etmiştir. Allah Teâla'nın emirlerini arkalarına atmış oldukları gibi aynı zamanda insanlar ona çok muhtaç iken onları gizleyip örtmüşlerdir. İslam'ı muhtaç olanlara açıklamamış, davet edip yaymamış, hatta yayılmasına mani olmuşlardır. Hatta kendi çıkarlarına ters düştüğünü gördükleri anda dini kısmen veya tamamen tağyir ve tahrif etmiş, yani değiştirip bozmuşlardır. Böylece dinde karışıklık çıkararak onu gözden düşürmek istemiş, zâlimlerin keyfine göre konuşup yorum yapmış, isteklerine göre fetva vermişlerdir. Böylece

⁽⁴⁾ Alak 1-5.

⁽⁵⁾ Kasas 77.

İslam'a perde olmuş, engel olmuş kimselerdir. Bunlar Allah Teâla'nın ve yarattığı her varlığın lanet ettiği kimselerdir. Rahmeti ilahiden ebediyyen kovulmuş kimselerdir. En büyük aldanmışlılığı yaşamış zavallı alçaklardır.⁽⁶⁾

* * *

Çağımızda da İslam, dünkü cahiliyyete benzer bir durumla karşı karşıyadır. Osmanlı'nın yıkılışından sonra artık İslam coğrafyası, asli hüviyetinden uzak ve yarım yamalak da olsa var olan hilafetten uzaktır, İslam devletinden uzaktır, ümmet birliğinden uzaktır. Görünür görünmez işgaller altındadır. Devlet hayatında ve onun tüm kurumlarında, yaman bir manevi işgal, yani kültürel işgal yaşanmaktadır. Hukuk, ekonomi, eğitim ve kültür alanları, amansız bir işgalin en açık görüntülerini sergilemektedir.

Yeniden İslam'a dönüşün bayraklarını, kuşkusuz İslam'ı en iyi bilen, yaşayan, yayan, âlimler kaldıracaklardır. Artık yeni bir peygamber beklemiyoruz. Vahiy, yani Kur'an kaybolmadığı için buna gerek de yoktur. Artık âlimler, onların varisleri ve vekilleri olarak, peygamber görevi göreceklerdir. Ümmetin önderleri olan âlimler, İslamî hareketin başında, onu Allah Teâla'nın sünnetine uygun olarak götüreceklerdir. Böyle olursa hareket başarıya ulaşacak, emekler boşa gitmeyecektir.

Âlimlerin önderliğinde olan hareketlerin başarılı, aksine durumların ise başarısız ve sonuçsuz kaldığı, çağımızda yaşanan gerçeklerdir. Belki bu çabaların da mutlaka bir ecri olacaktır

⁽⁶⁾ Bakara,159-163

İnşallah Teâla'nın ama Allah Teâla'nın kanunu ve Peygamberin sünnetini terkin de ama dünyevi ama uhrevi bir sorumluluğu elbette olacaktır.

İslam dünyasındaki sistemler ve sosyal yapılanmalar bunu çok iyi bildiklerinden, İslam'ı öğrenmek için açılan ilmî kurumları kapatmışlar, ümmeti âlimsiz, yani öndersiz bırakmak için ellerinden gelen her şeyi yaparak âlimleri bitirmek istemişlerdir. Bir yerde bedeni başsız bırakmak istemişlerdir. Çünkü bundan sonra manzara, Necip Fazıl'ın dediği gibi olacaktır:

*Bıçak soksan gölgeme
Sıcacık kanım damlar.
Gir de bir bak ülkeme
Başsız başsız adamlar!*

Amacımız ilmi övmek, âlimin önderliğini belirtmek, sorumluluklarımızı bir kere daha hatırlamak ve hatırlatmaktır. Maksadımız, dinini tebliğ ile mükellef olduğumuz Allah Teâla'dır. İstedığımız ise Allah Teâla'nın rızasıdır. Bu uğurda ne gelirse başımız gözümüz üstünedir. Ama biz kul olarak hep hayır ister, güzellik ister, lütuf, kerem, ihsan isteriz. Bela ve musibet istemek, haddimizi aşmaktır, edepsizliktir; elbette istemeyiz. Allah Teâla'nın, kadere razı olma nimetiyle bizi rızıklandırın. Yar ve yardımcımız olsun da bizi amacımıza kolayca ulaştırın. Bilmeden hata yaptık ve yanlış yazdıysak, Allah Teâla'dan af dileriz. Kardeşlerimiz de bizi ikaz etsinler; memnun olur, teşekkür eder ve hatalarımızı gidermeye çalışırız. Müslümanların destek ve dualarını istemek, aczimizin, fakrımızın tabî bir gereğidir.

* * *

Kitabımızı üç bölüme ayırdık. Birinci bölümde Kur'an ve sünnette ilim ve onunla ilgili bazı meseleler işlenmiştir. İkinci bölümde ise aynı kaynaklarda "âlim" ve âlimle ilgili durumlar değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise daha çok âlimin sorumluluğu ve bazı güncel durumlar dile getirilmiştir.

Bütün bunlar yapılırken akademik bir dil ve disiplin yerine, daha sıcak ve samimi olan sohbet dili tercih edilmiştir. Amacımız, dünyanın en faydalı işi olarak kabul ettiğimiz "insanımıza Yüce Yaratıcımızı ve dinimizi tanıtırak Allah Teâlâ'nın rızasını kazanmayı" başarmaya çalışmaktır:

Allah Teâlâ bütün inananlardan razı olsun ve hak davalarında başarılı kılsın. O'na hamd eder, O'na şükreder, O'nu över ve O'na tevekkül ve itimat ederek işimizi O'na ısmarlarız.

Cemal NAR
Aralık 1997
Kahramanmaraş

BİRİNCİ BÖLÜM:

İLİM

İLMİ TANIYALIM

İlmin Tarifi

Sözlükler “ilim” kelimesini “bilme, biliş, okumakla elde edilen bilgi, nazari bilgi,”⁽¹⁾ “kainat içinde meydana gelen olayların sebep, oluş, sonuç ve tesirleri konusunda aklın ölçüleri çerçevesinde, tahsil ve tecrübe (deneme) ile edinilen doğru malumat ve bilgi, bilim. Okuma suretiyle elde edilen bilgi, haber, marifet, vukuf, fen, kendini bilme”⁽²⁾ diye tanıtırılar.

DİA (Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi) “İslam kültüründe ilahî ve beşerî bilgi yanında bilim için de kullanılan kapsamlı bir terim” diye sunarak önce şu bilgileri verir: “Sözlükte ‘bilmek’ anlamına gelen ilim (ilm) genellikle ‘bilgi’ ve ‘bilim’ karşılığında kullanılır. Klasik sözlüklerde ‘bir şeyi gerçek yönüyle kavramak, gerçekle örtüşen kesin inanç (itikad), bir nesnenin şeklinin zihinde oluşması, nesneyi olduğu gibi bilmek, nesnedeki gizliliğin ortadan kalkması, tümel ve tikellerin kavranmasını sağlayan bir sıfat’ gibi değişik şekillerde tarif edilmiştir. ‘Bilgisizliğin (cehl) karşıtı’ biçiminde de

(1) Mustafa Nihat Ozon, Osmanlıca Türkçe Sözlük, s. 334.

(2) D. Mehmet Doğan, Büyük Türkçe Sözlük, s. 536.

tanımlanır. Aynı kökten türeyen âlim, alîm, allâm ve allâme, ma'lum, ma'lûmât, muallim, müteallim, muallim kelimeleeri bilgi anlamıyla bağlantılı olarak kullanılmaktadır.”⁽³⁾

Kelam ilminin en temel konularından biri olan ilim hakkında doyurucu bilgiler veren Ali Arslan Aydın, Taftazani ve Cürcanî'nin de tercih ettiği Şu tanıımı yapar: “İlim öyle bir sıfattır ki, onunla zihinde veya hariçte bulunan her Şey, o sıfatla muttasıf olan kimseye zahir (belli, açık) olur.”⁽⁴⁾

Kur'an, bilgi kaynağı olarak, “vahiy” başta olmak üzere, “doğru haber”i, “duyular”ı ve “akıl yürütme”yi göstermektedir. “Nitekim kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi (kötülüklerden) temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti öğreten, size bilmediklerinizi bildiren bir Rasül gönderdik.”³ Âyetlerin anlatılması ve açıklanması duyuları, kitap ve hikmetin öğretilmesi akılı, bilinmeyenlerin bildirilmesi de vahyi hatırlatmaktadır. Akılı kullanmayı, duyu organlarının, özellikle de göz ve kulağın değerlendirilmesini, her Şeyden önce vahye uyulmasını Kur'an nice ayette ısrarla vurgular.

İlmin Kaynakları

İŞte bu ve benzeri nasslara dayanan İslam âlimlerine göre ilmin sebepleri, yani elde edilme yolları üçtür:

1. Duyu organları (Havass-ı selime): Bunlar göz, kulak, burun, dil ve deri olmak üzere beŐtir. Bu duyu organları

⁽³⁾ DİA İlim Md. 22/109.

⁽⁴⁾ İslam İnançları, Tevhid Ve İlm-i Kelam, s. 113.

³ 2/Bakara, 151.

hastalıklardan uzak olduğu takdirde kendileriyle elde edilen bilgiye güvenilir.

2. Akıl: İslâm dini akla büyük önem vermiş, onu ilim elde etme yollarından biri olarak kabul etmiştir. Bir şey akılla düşünmeden hemen bilinirse buna "bedîhî" denir. Düşünerek bilinirse "istidlâlî" denir.

3. Doğru haber (Haber-i sadık): Bu da ikiye ayrılır:

a) Mütevâtir Haber: Yalan söylemek üzere anlaşır birleşmeleri aklen mümkün olmayacak kadar çok sayıda bir topluluğun vermiş olduğu haberdir. Bunda şüphe edilmez. Meselâ bugün Avustralya kıtasının varlığını gözlerimizle görmesek bile birçok kişi tarafından haber verildiği için tereddütsüz kabul ederiz.

b) Haber-i Resul: Allah Teâla'nın tarafından gönderilen hak peygamberin vermiş olduğu haber ve söylemiş olduğu şeylerdir. Bilindiği gibi peygamberlerin peygamber oluşları mucizelerle bildirilmiştir. Onun için mucize göstermeden önceki haberleri, zorunlu bir bilgi değil, nazari ve istidlalidir. Ama mucize ile Allah Teâla'nın tarafından kesinlikle desteklenen ve hatadan korunmuş bulunan bir peygamberin verdiği haber ve bilgiler, aynen gözle görülmüş, elle tutulmuş gibi kesin ve zaruridir.⁽⁵⁾

Bunun neticesinde ilimler genellikle: 1. naklî (dinî), 2. aklı diye ikiye ayrılır. Bunun yanına, ilimlerin aktarımında söz konusu olan dil, özellikle de Arap Dili ve Edebiyatı, "alet

⁽⁵⁾ Ali Arslan Aydın, age. s. 115-122; Şamil İslam Ansiklopedisi, "İlim" md.

ilimleri” olarak 3. sırayı alır. Bunlar da kendi aralarında birçok tasnife tabidirler. Dinî - naklî ilimlerin kaynağı şüphesiz ki Kur’an ve sünnettir. Bu iki kaynaktan tefsir ve tefsir usulü, hadis ve hadis usulü, fıkıh ve fıkıh usulü, akaid ve kelam, tasavvuf, dinler ve mezhepler tarihi, siyer ve İslam tarihi gibi ilimler dallanıp budaklanmıştır. Akli ilimler deyince de başta felsefe olmak üzere, tıp, matematik, mühendislik, bayındırlık ve sair çok çeşitli ilim dalları gelişip zenginleşmiştir.

Allah Teâla’ya, Kur’an’a, Hz Muhammed (sav)’e, dolayısıyla da İslam’a inanmayan insanlar, “Vahy”in, Yani Kur’an’ın ve Resulullah (sav)’ın verdiği bilgileri kabul etmezler. Onlara göre bunlar bilgi değil, hurafedir. Onlar kendi aralarında bilginin kaynağı konusunda birçok ihtilafa düşmüş olsalar da sonuçta akli ve duyu organlarını bilginin kaynağı olarak kabul ederler.

Aslında “bilginin yegâne kaynağı Allah Teâla’dır.” “Vahy”i indiren Allah Teâla olduğu gibi, duyu organlarımızı ve aklımızı yaratan ve bunları ilme yetenekli kılan da Allah Teâla’dır. Bunu idrâk eden kimse, bildikleriyle övünmez, bilakis şükreder. (Bkz. 2/Bakara, 32; 5/Mâide, 109).

Vahyin Tarifi

Vahiy, sözlük anlamı olarak; işaret etmek, gizli ve süratli bir şekilde bir şeyi bildirmek, elçi göndermek demektir. Terim olarak vahiy; "Allah Teâla'nın Teâlâ'nın insanlar arasından seçmiş olduğu peygamberlerine ilâhî bir yolla mesajlarını, emir ve yasaklarını bildirmesidir." Bu tanımda geçen “ilâhî bir yolla” ifadesi vahyin insan aklının kavrayışının üzerinde bir şey

olduğunu, peygamberler hariç insanların vahyin mahiyetini tam olarak bilemeyeceğini ifade eder.

Bizler ancak vahiy sayesinde ahireti, cenneti, cehennemi, melekleri... bilebiliriz. Çünkü bunlar *gayb*la ilgili konular olduğundan akılla, ya da duyularla bilinemez. Vahy, sadece *gayb* alanında bilgi kaynağı değil; aynı zamanda, bütün varlıkların sahibi ve yaratıcısının, her şeyi bilen Zat'ın haber verdiği her konu için kesin bilgi kaynağımızdır.

"Gayb hazinelerinin anahtarları Allah Teâla'nın yanındadır. Gaybı ancak O bilir. O, karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yerin karanlıklarında tek bir tane, bir zerrecik, yaş ve kuru ne varsa hepsi Kitab-ı Mübin'de, Allah Teâla'nın ilmindedir." (6/En'âm, 59)

"Yaratan (Allah Teâla'nın) hiç bilmez mi?" (67/Mülk, 14)

"Allah Teâla'nın, herşeyi en iyi bilendir." (8/Enfâl, 73)

"Allah Teâla'nın, size bilmediklerinizi bildirmek ve sizden öncekilerin yollarını göstermek ve iyi hale dönüşünüzü görerek günahlarınızı bağışlamak diler. Allah Teâla'nın hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (4/Nisâ, 26)

"Şüphesiz ki Biz onlara iman edecek bir kavme hidayet ve rahmet düsturu olması için, tam bir ilim ile fasıl fasıl ayırdettiğimiz bir Kitap gönderdik." (7/A'râf, 52)

"...Ve 'Rabbim, benim ilmimi artır' de." (20/Tâhâ, 114)

Cahiliye toplumlarında, vahyi kabul etmeyen cahilî eğitim sistemleri, *vahyi* ilim kaynaklarının, bilgi vasıtalarının içine katmazlar. Bundan dolayı bilim, cahiliyye düzenlerinde bir put haline dönüşmüştür. Her şeyi tümüyle bilen Allah Teâla'yı bilime karıştırmak istemeyenler, hiç uzlaşmaması gereken bilimle cahilliği (cahiliyyeti) bir arada barındırma şerefini (!) kazanabilmişlerdir.”⁽⁶⁾

İlim Din Çatışması

İlimle din arasında bir çatışma olamaz. Din deyince elbette İslam'ı kastediyoruz. Çünkü hem Allah Teâla'nın katında, hem de yaşanan tarihi süreçte asli haliyle kalması ve tağyire, tahrife, yani değişme, bozulma ve çarpıtmaya maruz kalmaktan korunması itibarıyla hem de insanlık yanında yegane din İslamdır. Dolayısıyla İslam'la ilim arasında bir çatışma olamaz. Bu zamana kadar olmamış, bundan sonra da olmayacaktır. Ama batıl dinlerle ilmin, bugünkü yaygın kullanımıyla bilimin arasında çatışma olmuştur. Batıda “aydınlanma” veya “laiklik” denilen dönemin başlangıcında da bu tür çatışma ve mücadeleler vardır. Bunlar üstelik her zaman olabilir durumlardır. Çünkü o dinler, gerçekte hak din değil, birer beşeri dindirler.

Zaman içinde batıl dinlerle bilimin mücadelesine haksız yere “din değil mi canım, hepsi de aynıdır” diyerek İslam'ı da katmak, hem bilim haysiyetine, hem de tarihin şahitliğine ters düşer. Batılı aydınlardan bunu yapanlar ne derece mazur

(6) İslami Kavramlar Ansiklopedisi, “İlim” md. Bkz. www.iqra-islam-ansiklopedisi.com

sayılabilir bilemiyorum ama, Batı taklitçisi zavallı yerli “aydın”ların, “bizim de orta çağın karanlıklarından kurtulup aydınlanabilmemiz ve doayısıyla kalkınabilmemiz için Allah Teâla’yı, dini, imanını, kitabını bırakmamız gerekir” deme çılgınlığını nasıl mazur karşılayabiliriz? Hayır! Bunların mazereti yoktur. Zamanında Ziya Paşa’nın:

İslam imiş millete pâbend-i terakkî,
Evvel yok idi, iş bu rivayet yeni çıktı.

Diyerek dalga geçtiği ve Mehmet Akif Ersoy Merhumun kafasının bozuk, canının sikkın olduğu bir zamanda söylediği şu mısralar, o “yeni yetmelere” yapılacak muamele olması bakımından gayet yerinde olmuştur:

*Hele i'lânı zamanında şu mel'un harbin,
"Bize efkâr-ı umûmiyesi lâzım Garb'in;
O da Allah'ı bırakmakla olur" herzesini
Halka îman gibi telkîn ile dînin sesini
Susturan aptalın idrâkine bol bol tükürün.*

Neden bu kadar emin konuşuyoruz? Çünkü evren Allah Teâla’nın yarattığı bir manzumedir. Onu yaratan da, varlığını devam ettiren kanunlarını koyan da Allah Teâla’dır. İlim ise, Allah Teâla’nın yarattığı ve koyduğu kanunlarıyla varlığını sürdürdüğü eşya, hayat ve insan hakkında belli metotlar çerçevesinde incelemeler yapar ve o kanunları keşfetmeye çalışır. Çünkü insan, bu eşyaya Allah Teâla’nın koyduğu bu kanunları keşfetmekle bir yandan merakını giderirken, diğer yandan da ondan yararlanır ve hayatını kolaylaştırır,

zenginleştirir. Teknik ve medeniyetin gelişmesi de bundan ibarettir.

Zaten din de bu evrenin ve insanın nasıl ve niçin yaratıldığını bildirir. İnsanın akıl ve bilimle çözemeyeceği bir çok bilgileri din bize bildirir ve bizi mutmain kılar, huzur verir. Asıl önemli olan nokta, insanı da, evreni de, ilimle ortaya çıkarmaya çalıştığımız evrenin ve insanın kanunlarını koyan aynı Allah Teâla'dır. Dolayısıyla bir çatışma beklemek akla zarardır. Hatta ilimler gelişip arttıkça, Allah Teâla'nın bilgisi, gücü, kudreti, hikmeti daha da açığa çıkacak ve iyi anlaşılacaktır. Bunların detayı kitap içinde geniş olarak incelenmiştir.

Onun için bizim dünyamızda insan ne kadar bilgili olursa, o kadar Allah Teâla'yı daha iyi tanır, sever ve sayar. Ama batıl dinlere gelince, onlara mensup insanlar ne kadar bilgili olurlarsa, o kadar dinden uzaklaşır ya da kaçarlar. Onun için batıda oluşan din düşmanlığının sebebini biliyor ve onları anlayışla karşılıyoruz. "Din afyondur", "İlim ilerledikçe din iflas eder", veya "Din ilerlemeye engeldir" gibi sözler, o ortamlarda o batıllar için söylenmiştir zaten. Yanlış olan, batıl dinler için söylenen bu ve benzeri sözlere İslam'ı da katmaktır. Ama insanlar, İslam'ı bilmezler, hatta daha da kötüsü, onu batı kaynaklarından okumaya kalkarlarsa, sonuçta bu yanlış kaçınılmaz olarak düşeceklerdir. Eğitim sistemimizin en büyük proplemi de zaten bu taklitçi anlayış değil midir?

Bugün piyasada bir çok doğulu ve batılı bilim adamının kitapları vardır ki içleri "niçin Allah Teâla'ya inanıyoruz" konusunun bilimsel gerekçeleri ile doludur. Onun için geçmişte çok tartışılan bu konuyu daha fazla uzatmak istemiyoruz. Bizim

için Kur'an'ın kanunları ile kainata konulan ve ilim adamları tarafından formüllenen kanunlar aynı kaynaktan çıkan ilahî kanunlardır. Kur'an ayetleri ile bizim "sünnetullah" dediğimiz, onların dün "tabiat kanunu", bugün ise "doğa yasası" dedikleri tabiat ayetleri, aynı gerçekleri haykıran ayetlerdir.

İlimlerin Tasnifi

Gerek ilimlerin öğretilmesi, gerekse her ilmin diğerinden ayrıldığı alanların belirtilmesi ve konularının belli bir sistematik çerçevede belirlenmesi için ilimlerin tasnifi bir zaruret olmuştur ve öteden beri ilimlerin tasnifi ile ilgili birçok çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların bize ulaşan ilki, Fârâbî'nin "İhsâ'ul Ulûm"udur. Daha önce Cabir b. Hayyan ve Kindî'nin bu konuda yapmış oldukları çalışmalar maalesef bize kadar ulaşmamıştır. Bu konuda dikkat çeken ve ün yapan eserlere örnek olarak İbn Hazm'ın "*Meratibu'l Ulum*"u, İbn Haldun'un "*Mukaddime*"si, Taşköprizade'nin "*Miftahu's Saade*"si ve onun Türkçe tercümesi olan "*Mevzuatu'l Ulum*"u, Saçaklızade'nin "*Tertibu'l Ulum*"u, Katip Çelebi'nin "*Keşfu'z Zunun*"u gösterilebilir. Günümüzde de bu konuda bir hayli çalışmalar yapılmaktadır. Bunların en güzellerinden birine işaret edebiliriz; İsmail Raci el-Fârûkî ve eşi Luis Lamia el-Fârûkî'nin "*İslam Kültür Atlası*".⁽⁷⁾ Bugün belli bir sistem ve disiplin ile yazılan ansiklopediler, bu türün son örnekleri olarak kabul edilebilirler. Bütün bunları çok güzel bir şekilde derleyip sunan Fuat Sezgin'in muhteşem eserleri bugün geldiğimiz son nokta sayılır diyebiliriz.

(7) İnkılap y. İst . Aralık 1999. 3. Baskı.

İlim denince incelenmesi gereken belli başlı daha birçok konular vardır ki biz onları bu çalışmamızda terk ettik. Aslında bu girişi bile yazıp yazmamakta tereddüt ettik. Çünkü bizim amacımız, birçok felsefi konuyu tartışmak değil, insanları, uzaklaştıkları İslamî ilimlere yeniden yöneltmektir. Yeniden İslam'ı öğrenmeye ve öğretmeye, yaşamaya ve yaşatmaya yönlendirmektir. Rabbimiz başarılı kılsın. O'na tevekkül ve itimat ederek işimizi O'na ısmarlar, O'na dua ederek yalvarırız.

KUR'AN VE İLİM

Kur'an Ve Okuma

İslam'ın ilk emrinin “oku”⁽¹⁾ oluşu, ilme verdiği önemi açıkça gösterir demekten hep mutlu olmuşuz, iftihar etmişizdir. Allah Teâla'nın Kur'an'da kaleme ve yazıya yemin etmesi⁽²⁾ de öyledir.

İslam'ın ilme verdiği önem için, Kur'an'ın insana iç ve dış âleminden ibret ve deliller sunduktan, hikmetli emirler, nehiyeler, yönlendirmeler yaptıktan sonra “düşünmüyor musunuz? Akletmiyor musunuz? Anlamıyor musunuz?” gibi aklı kullanmaya, tefekkür etmeye, bilgi edinmeye teşvik etmesini de gösterebiliriz.⁽³⁾

Allah Teâla'nın (cc) Kur'an-ı Kerimde ilme ve âlimlere değer vermiş, faziletlerini açıklamış, onlara saygı ve itaate çağırması,⁽⁴⁾ onların da dinde daha derin anlayış ve kavrayışa

(1) Alak 1.

(2) Kalem 1.

(3) Bakara 44, 73, 171, 242, 269; Al-i İmran 7, 190; Maide 58, 108; Enfal 22; Yusuf 111; Ra'd 4,19-24; İbrahim 128 vd.

(4) Al-i İmran 7, 18; Nisa 11, 24, 83; Ra'd 16; Ankebut 43; Fatır 19, 28; Zümer 9; Mücadele 11.

ermeleri, ilimlerini sürekli artırmalarını istemiş,⁽⁵⁾ bilgisizliği ve bilgisiz cahilleri yermiş,⁽⁶⁾ ilimsiz mücadeleyi ayıplamıştır.⁽⁷⁾

İleride genişçe anlatılacağı gibi Allah Teâla keremli kitabında ilmin neşredilip yayılmasını istemiş, gizlenip muhtaçlarından saklanmasını veya insanların ilimle aldatılmasını kınamış ve bu konuda mükâfat ve cezalar vadetmiştir.⁽⁸⁾

İlk emri “oku” olan Kur’an dahi adını “okumak” kelimesinden alınmıştır. İşte bizim medeniyetimizin temelleri budur. Kur’an’da, “oku” kökünden 87 kelime kullanılmıştır. Üç ayrı yerde “oku”, üç ayrı ayette “okuyunuz” emri verilmiş. 68 yerde de “okumak” manasını telkin eden Kur’an kelimesi geçer.

Kur’an’da “ilim-bilgi” kökünden 780 kelime kullanılmıştır. Aynı kökten olup da Kur’an’da bu kadar çok tekrarlanan kelime gurubu, doğrusu azdır. Az bir farkla “ilim” ile “alim” anlamına gelen “hâkim” kelimeleri de 117 kere geçer. Yine “bilmek” anlamına gelen “marifet” kökünden 70 kadar kelime kullanılmıştır.

İlimle alakalı olarak tefekkürle ilgili 18, akıl ve akletme ile ilgili 49, bunlardan başka tefekkuh, tefehhüm, tedebbür, şuur gibi, düşünme, kavrama, anlama, bilinç anlamına daha bunlardan başka bir hayli kelimeler Kur’an’da yer alır.⁽²⁴⁾

(5) Tevbe 122; Nahl 43; Enbiya 7.

(6) A’raf 199; Hud 46; Nahl 119; Furkan 63.

(7) Hac 3,8; Lokman 20.

(8) Bakara 146, 159,174; Al-i İmran 187; Nisa 37, 44; A’raf 169.

(24) İbrahim Canan. Kütüb-ü Sitte Muhtasarı 1/404-407.

Kur'an İlim Kaynağıdır

Kur'an bir ilim kaynağıdır. Bizatihi bir ilimler ansiklopedisi gibidir. Kur'an zanna, hevaya dayanan, gerçeğe uymayan bilgiye uyanları kınamış, ilme uymaya çağırmıştır. Kur'an, insanların kendi çabaları, deneyleri ile ulaşabilecekleri bilgilerle az ilgilenmiştir. Bu alanı insanların aklına, duyularına, deneylerine bırakmıştır. Çünkü Allah Teâlâ insanı bu akıl ve öğrenme, bu ilimleri keşfetme kabiliyet ve kapasitede yaratmıştır. Ancak, bu tür ilimlerin bir azgınlık, ahlaksızlık, saldırganlık aracı olarak kullanılmasını engellemek için insanları uyarmış, amacın ahlakîliğine dikkat çekmiştir. Kur'an, bireysel ve toplumsal saadetin temin ve tahakkuku için, inanç, ibadet, hukuk ve ahlak yasalarını, vazgeçilemez görgü kurallarını yeterince açıklayarak insanlara bir mutluluk yolu çizmiş, bir yaşama yöntemini göstermiş, bir metot sunarak akıl ve ilimlerini doğru kullanmaya yöneltmiş ve bu uğurda birçok teşvik ve uyarılarda bulunmuştur.

Kur'an'a dikkatle bakanlar, bu konuların açık ve anlaşılır bir biçimde sunulduğunu görecektir. Kur'an kadar kolay kitap az bulunur. Gerçi tefsir kitaplarında her kelime ve cümlelerden bir hayli tefsir ve te'vil çıkarılmışsa da, bazen tefsirler Kur'an'a perde olmuş ve işi zorlaştırmışlardır. Bunu söylemek, Kur'an'a hakaret değil, yüceltmedir. Kur'an'ı anlaşılmasız görmek, Kur'an'ın küçüklük ve eksikliğine değil, aksine o kişinin cahilliğine alamettir.

Ancak bunu söylerken, İslamî ilimlerden hiç anlamayan sıradan bir kişinin, eline Kur'an mealini alarak ahkâm kesmesini de onaylıyor değiliz. Nitekim bırakın sıradan kişileri, bu işlerin

içinde olan bazı ilahiyat profesörleri dahi, bazen sınırı aşmanın ayıbı ile saçmıyorlar. Oysa olması gereken Kur'an ile insan arasına engel koymamaktır. Amaç, Kur'an'ı en çok okunan, üstünde en çok düşünülen ve konuşulan kitap yapmaktır. Uygulanan, yaşanan, canlı bir kitap yapmaktır yani. Tefsir ilmi, Kur'an'ı Allah Teâlâ'nın muradına göre doğru anlamak için vardır. Bunu sağladığı sürece gerekli ve güzeldir.

İnsan, mükemmel ve muhteşem bir organizmadır. Kur'an da muazzam ve mükemmel bir kitaptır. Bu ikisinin buluşmasından mükemmel bir toplum ve muazzam bir dünya çıkar. İkisinin ayrılığından ise, ancak fitne, fesat, fuhuş, zulüm gibi ahlaksızlıklar çıkar. Hak hukuk kaybolur. Düzen bozulur. Sonuçta topluma kargaşa ve karmaşa hâkim olur, anarşi çıkar, terör çıkar, emperyalizmin aleti kanlı savaşlar ve katliamlar çıkar. Çıkar kavgaları ve kirli savaşlar insanlığı mahveder. Kur'an bunu önlemeye çalışır. İnsanı eğiterek zayıf, basit, adi, ahlaksız ve adaletsiz duygularından vazgeçirip onu irşad ile olgunlaştırmaya çalışır. Bu insanlık için en önemli kurtuluştur, en büyük mutluluktur.

Teknik bilgiler, tabii bilimler, her aklını çalıştıran için elde edilebilecek bilgilerdir. Burada mü'min kâfir ayırt edilmez. Kur'an'ın getirdiği; bilgiyi, insanlığın iyiliğine kullanılmasını öğretmektir. Gerçek bilgi de bu olsa gerektir. "İlim, kendin bilmektir." Kur'an, bu yüzden bir hidayet, bir rehber, yol

gösteren bir kılavuz kitaptır.⁽²⁵⁾ Bu yüzden Kur'an, Furkan, yani hak ile batılı ayıran bir kitaptır.⁽²⁶⁾

Bu anlamda Kur'an, bir hikmet kitabıdır. Yani doğru inanç, doğru düşünce, doğru davranış bütünlüğünü sağlayan kitaptır. İnsanı koruyan da, onu hayırlı yapan da, bu hikmetin verilışıdır.⁽²⁷⁾ Bu hikmetin birey ve topluma neler kazandırabileceğinin değerlendirilebilmesi için, küçük bir numune olmak üzere İsra sûresinin 23-39. ayetlerine bakılabilir.

Kur'an Davranış Bilgisidir

Kur'an'ın öğrettiği bir gerçek de ilim ile amel, yani iş ve davranış birliği ve beraberliğidir. Yukarıda anlattığımız hikmetli, adaletli, mutlu toplumun oluşumu ancak ilim ile uygulamanın beraberliğinden oluşan "takva"ya erişmekle mümkündür. Öyleyse, insanın varoluşunu "imtihan" diye izah edersek, başarıyı da iki faaliyetle, iki faaliyetin birbirini tamamlamasıyla izah edebiliriz: ilim ve salih amel! Dünyada insanlığın macerası işte bu; ilim ve ona uygun amel. Kur'an, bilgiye, böylesine bir sorumluluk yüklemiştir. Bu ise dinin hayattan ve devletten uzaklaştırılması anlamında laiklik ve sekülerizmin bittiği yerdir. Çünkü dinin hayatta boş bırakıp ilgilenmediği bir alan yoktur. Mü'minlere göre din dışı bir hayat yoktur, olamaz da! Bu anlamda sekülerizm dini hayatından atmak, kendi hevasını, keyfini, düşünce ve yargısını rab edinmektir. Bunun adı ise şirktir. Şirk, yani en büyük zulüm, en kötü yanılma, en korkunç düşüş!

⁽²⁵⁾ Bakara 1,185.

⁽²⁶⁾ Enfal 29.

⁽²⁷⁾ Bakara 269.

Kur'an, yukarıda azıcık söz ettiğimiz “*bilgi edinme yollarının*” başında gelir. Bunu kabul etmemek, bilgi edinmeyi sadece akıl ve duyu organlarına hasretmek, en büyük hatadır. Bu insanın kibir ve gururundan kaynaklanan bir yanlışıktır. Dolayısıyla sapıklığa atılan ilk adımdır.

Akıl ve duyu organlarının bilgi kaynağı sayılmasını kimse inkâr etmiyor zaten. İnsanın en büyük cehaleti, Kur'an'ı bilgi kaynağı olarak kabul etmemesidir. Bizim dikkat çekerek uyardığımız nokta işte burasıdır. Bir kısım insanlar ne yazık ki, “körü körüne taklit”i bilgi kaynağı olarak kabul etmiştir. İster atalarına uyma, geleneğe bağlanma, isterse çoğunluğa tabi olup onlara uyma şeklinde tezahür etsin, evet, taklidi bilgi kaynağı kabul etmiştir. Fakat bu insanlar Kur'an'ı bilgi kaynağı kabul etmemiştir. Ne acıdır ki, zannı ilim sanmıştır. Şehvetlerinin güdümüne girmiş nefsinin hevasını ilim kaynağı sanmış da, Kur'an'ı ilim sebebi saymamış. Çok yazık! Bu yüzdendir zaten fitrattan sapması, İslam'dan sapması. Bu yüzdendir şirkin ve küfrün tabîî sonuçları olarak hevası, yani güdülleri, dürtüleri, şehvetleri uğruna dünyayı fitne ve fesada vermesi, kan ve gözyaşına boğması.

Kur'an, sırf bu ilmi getirmesiyle bile, insanlığa en büyük faydayı getirmiştir. İşte bu yüzden Kur'an Allah Teâla'nın göklerden indirdiği somut bir rahmettir. Sırf bu yüzden, elinde Kur'an olan Hz. Muhammed (sas)'e herkes borçlu, herkes medyun ve müteşekkirdir. Olmalıdır da! ⁽²⁸⁾

⁽²⁸⁾ Ruhun şad olsun Akif, seni anmamak mümkün mü? Ne güzel söylemiştin:

Dünya neye sahipse, onun vergisidir hep;

Medyûn ona cem'iyeti, medyûn ona ferdi.

Yıllarını bu milletin evlatlarını eğitmek ve maarifin meselelerini halletmek için harcamış fedakâr bir öğretmenin şu teklifini can kulağıyla dinlemeli ve hayata geçirmek için bütün imkanlarımızı kullanmalıyız:

“Bize, bütün hareketlerimiz için değer ve kaide sunacak, satıcıdan siyasiye, doktordan gazeteciye, çocuktan ihtiyara kadar hepimizin yaşayışına ruh ve mana katacak, anlaşılmiş, sistemleştirilmiş, hikmetleri, bütünün birliği içinde saklayarak her âleme pencerelerini açacak büyük mektebin temel hakikatlarını ihtiva eden bir kitaba muhtacız. Bu kitabı, asrın anlayışıyla, bütün hürriyet, bütün hikmet ve bütün hakikatıyla mektebimize temel yapmalıyız: Bu kitap Kur’an’dır.”⁽²⁹⁾

YanlıŞ Bir Düşünce

Ne var ki bugün, batı dünyası, emperyalizmin, sömürünün devamı için, ilmi de istismar ederek, İslam hakkında yersiz, haksız ve dayanaksız iddialar ortaya atmıştır. Maalesef bütün düşünce ve ilimlerini batıdan alan, hatta İslam hakkında bile batılı bilginlerin eserlerinden beslenen, kendi tarih, medeniyet, kültür ve sanatını dahi onlardan okuyan sözüm ona yerli bir grup da onlarla beraber: “Din, ilerlemeye ve kalkınmaya manidir. Din, ilme karşıdır. Din, insanları uyutan bir afyondur” gibi kalıplaşmış cümleleri tekrar ede gelmişlerdir.

Medyûndur o Mâsûma bütün bir beşeriyet...

Yâ Rab, bizi mahşerde bu ikrar ile haşret.

M.Akif Ersoy. Safahat s.499. “Bir Gece” şiirinin sonu.

⁽²⁹⁾ Nurettin Topçu, *Türkiyenin Maarif Davası*, s. 51

Aslında, bu cümleler bir dönem için Hıristiyanlık hakkında doğrudur. Çünkü bir zamanlar kilise mensupları olan Hıristiyan din adamları din adına ilme ve ilmî keşiflere karşı çıkmışlar, ilim adamlarını engizisyon mahkemelerinde yargılayıp mahkûm etmişler, hatta birçoğunu idam ederek kitaplarını yaktırmışlardır. Batı, bu din adamlarına başkaldırmakla, din adamlarının boyunduruğundan kurtulmuş ve “aydınlanma” çağına, derken bilgi çağına ermiştir. Batıda laikliğin, yani din ile devletin birbirinden ayrılması ve herkesin din ve inancında özgür olup kimseye inancından ötürü baskı yapılmaması anlayışının çıkışının bir sebebi de budur.

İftiharla söyleriz ki geçmişte İslam âleminde asla böyle bir çirkin, uğursuz, kaba ve karanlık dönem yoktur, yaşanmamıştır. Fakat Batılılar ve onlara körü körüne bağlı taklitçi Batıcı bağnazlar “Din değil mi? İslam da bizimki gibi bir din! Öyleyse o da ilme, akla, ilerlemeye karşıdır!” diyerek ona karşı çıkmışlardır. Gerçeklere gözlerini yummak, nasıl ilimden yana olmaksal!

Bugün gerçekler karşısında gözleri bağlı, gözleri ve kalpleri körleşmiş bir grup, sürekli İslam ile cehaleti yan yana koyarak müslüman ile ilmi birbirine yakıştıramamışlardır. Onlara göre “Müslüman” denince aklına hep ilim ve kalkınma düşmanı, uygarlık ve teknik düşmanı, gerici, tutucu yobaz birileri getirmiştir. Çünkü Batı maalesef sürekli bu kanaati körüklemiştir. Bakınız Medya’ya, kulak verin eğitim kurumlarına, bir göz atın basın yayın ve kitaplara; karanlığa kurşun sıkan bir sürü Donkişot bulursunuz. Bahtsız ve talihsiz müstağripler!

Kur'an Bilgi Kaynağı

Oysa Kur'an'ın “oku” emriyle başlaması çok önemli bir mesajdır. Neyin mesajı mı? Kur'an, gelişiyile, ilk ve orta çağı kapamış, “ahir zaman”ı, yani “son çağ”ı açmıştır. Mesaj şudur; artık kaba kuvvet devirleri bitti. Artık Kur'an çağı başladı. Artık “oku” emriyle ilim çağı başladı. Artık, okuyan, yazan, düşünen, güç ve kuvveti ilimde, sanatta, teknikte arayan, kanaatlare, düşüncelere, inançlara ikna ile yaklaşan, asla baskı, dayatma ve zorlama yapmayan İslam çağı başlamıştır. Uygur insan çağı başlamıştır yani!

Peygamberimizin ümmî, yani okuryazar olmamasını yorumlayan Cevdet Said şöyle söylemektedir: “Allah Teâla'nın okuryazar olmayan bir peygambere “okumayı” emretmesi, ümmîliğin kaldırıldığı ve yeni bir devrin başladığının bir işaretidir. Bu yeni bir devir; “Oku”⁽¹⁷⁾, “Kalemle öğretti”⁽¹⁸⁾, “Nun. Kalem ve yazdıklarına yemin olsun”⁽¹⁹⁾ ve “İnce deri üzerine satır satır yazılmış kitaba yemin olsun”⁽²⁰⁾ devridir.”⁽²¹⁾

İnsanların okuryazar olmadan hiçbir şey meydana getiremeyeceklerini söyleyen yazar⁽²²⁾ okumanın önemini anlatırken, peygamberimizin ümmîliği ile bir çağın kapanıp, bir çağın açılması ilgisini şöyle kuruyor: “Son peygamberin okuryazar olmaması, son peygamberden sonra hiçbir insanın

(17) Alak 1.

(18) Alak 4.

(19) Kalem 1.

(20) Tur 2-3.

(21) Cevdet Said, *İslamî Mücadelede Bilginin Gücü* s.30.

(22) A.y.

okumayı bilmeden insanlığı doğruya ulaştıramayacağına ve düzeltilemeyeceğine bir işarettir. Okuryazar olmayan son peygamber Hz. Muhammed (sav) ile okumayazma bilmeme çağı kapanmış, artık böylece insanlık hayatında okuma çağının kapısı açılmıştır.”⁽²³⁾

Bu ilâhi bildiriye tanımayanlar, ancak kendileri kaybedenlerdir. Kaybetmişlerdir de. Kendilerini de kaybetmişlerdir üstelik. Huzuru, saadeti kaybetmişler, merhameti kaybetmişler, sevgiyi kaybetmişlerdir. Topyekûn insani değerleri kaybetmiş, katılaşmış, makine varlıklar haline gelmişlerdir. İnsan değil, sanki yürüyen bir madde, bir küttedir çağın materyalist inkârcı insanı!

Kur’an’da Yazı

İlmin en temel aletlerinden birisi olan yazı hakkında kısa da olsa söz etmememiz uygun düşmez. Çünkü yazı ilmin bağıdır. O olmazsa ilim kaçar, ele sığmaz.

Evet, yazının, kalemin, kâğıdın, kitabın ve okumanın ayrı ve özel bir yeri vardır Kur’an’da. Yazı, uygarlığın temelidir. Yazı sayesinde geçmişin birikimine sahip olur ve geleceğe birikimlerimizi ekleyerek aktarırız. Yazı olmasaydı, her insan bilgiye yeniden başlayacak, sonuçta ilim adına taş üstüne taş konulamıyacaktı. Öyleyse “İlim” denince akla “okuma”, okuma denince de “yazma” gelir.

⁽²³⁾ A.g.e. s. 65.

Kur'an-ı Kerimde yazma anlamına gelen “Ketebe-Kitap” kökünden türemiş 320 kelime yer alır. Değişik şekillerde 261 yerde “Kitap” kelimesi kullanılır. “Mektup” kelimesi 1 yerde geçerken, 58 yerde, aynı kökten fiil kullanılır. Yazmakla alakalı “satır” kelimesi 5 yerde, “Zebere” kelimesi türevleriyle 11 yerde geçer. Yani Kur'an'da “yazmak” anlamını ifade eden köklerden türemiş toplam 336 kelime yer almaktadır.

Yeri gelmişken değinelim, Kur'an'da olduğu gibi, peygamberimizin hayatında da yazının fevkâlade önemli bir yeri vardır. Bir kere inen ayetleri vahiy kâtiplerine yazdırması, insanlığa yapılmış en büyük hizmet olmuştur. Bilindiği gibi, daha önce indirilen kitaplar, yazıya geçmediği için kaybolmuşlardır. Gerek bütün kitabın bir defada ve bir anda indirilmesi, gerekse o çağlarda yazı ve malzemelerinin az bulunması, ne yazık ki, o kutsal kitapları, sonuna kadar insanlığa kılavuz olmaktan mahrum etmiştir. Şüphesiz ki, bunda da büyük hikmetler vardır. Mesela böyle olmasaydı en son ve en mükemmel ilâhî kitap olan Kur'an indirilmezdi. Kur'an indikçe vahiy kâtiplerince yazılmasıyla elbette böyle bir zarar en güzel şekilde telafi edilmiştir. En sonunda bir kitap haline getirilip çoğaltılmasıyla da mükemmelleştirilmiştir.

Peygamberimizin, kırk kadarının ismi tespit edilen birçok vahiy kâtipleri vardı ve onlar Kur'an'ı birkaç nüsha halinde yazarlardı. Peygamberimizin Kur'an dışında daha birçok yazılı vesikaları da vardır. Bu konular hakkında daha fazla bilgiyi az sonraki başlık altında göreceğiz inşallah.

SÜNNET VE İLİM

Peygamberimiz Ve İlim

Peygamber (sav) Efendimizin hayatı baştan sona ilim öğreten bir öğretmenin hayatıdır. Zaten o “öğretmen olarak gönderildiğini” söyler.⁽⁹⁾ Bir öğretmen olarak ilmin yayılmasını teşvik etmiş ve bu konuda gerekli her türlü tedbiri almış, maksadında başarılı da olmuştur.

Segili Peygamberimiz (sav), ilmin en büyük araçları olan ilim adamı, öğrenci, yazı, kalem, kitap gibi vasıtaları hem temin, hem de tebcil etmiş, bu konuda da “*Üsvetü'n Hasene*”, yani “*en güzel örnek*”⁽¹⁰⁾ olmuştur. Herkesin bildiği gibi o, bir kısım itiraz ve bahaneleri kırmak için ümmî olarak gönderilmiştir⁽¹¹⁾ ama inen vahy'i hemen yazdırmış, hatta sadece oturduğu şehirde değil, yaptığı yolculuklarında bile yanında kâtip bulundurmıştır. Hayatı boyunca siyasi, iktisadi, idari birçok mektup ve talimatnameler yazdırıp çevre ülkelere göndermiştir.

⁽⁹⁾ İbn-i Mâce, Mukaddime,17.

⁽¹⁰⁾ Ahzap 21.

⁽¹¹⁾ A'raf 158.

Onun eğitiminden geçen selef-i salihin her zaman cehaleti “ölüm” olarak nitelemişlerdir. Mesela İmam Herevî, “*Menazil*”inde hayatı “cehalet ölümünden ilim hayatı” olarak niteler. Bu nadide eseri şerh etmekle ilim dünyasına pek faydalı bir hediye bırakan İbn Kayyim el-Cevziyye, “*Medaricu’s Salikin*”de der ki: “Hayatın birçok mertebeleri vardır. Bunlardan beşincisi, cehalet ölümünden ilim hayatıdır. Gerçekten de cehalet, sahipleri için ölümdür. Nitekim bir şair şöyle nazmetmiştir:

*Bilgisizlikte ölüm vardır ehli için ölümden önce.
Cesetleri kabirden önce kabirdir onların.
Ruhları bedenlerinde yapayalnızdır tek başlarına
Haşir neşirden önce dirilemezler asla.*

Evet, her ne kadar bedeni sağsa da, cahilin kalbi ve ruhu ölmüştür. Onların cesetleri, yeryüzünde bir mezar gibi gezerler. Hiç şüphesiz kalpler de ölür. Onların hayatı ilim ve imanolardır.”⁽¹²⁾

İleride de görüleceği gibi, öğretim hususunda Resulullah (sav) Efendimiz âlimlere, ana-babalara, komşulara, hepsinden öte yöneticilere emirler vermiş, suffe başta olmak üzere mescidler, dar’ul Kurra’lar yapmış, evleri, harıl harıl çalışan ilim yuvaları haline getirmiş ve koruyup gözetmiştir.

Peygamberimizin temsil ettiği İslam’ın anlayışında ilim öğrenmek için zaman, mekân, yaş diye bir sınırlama yoktur. Beşikten mezara kadar kadın-erkek herkese ilim öğrenmeyi farz

⁽¹²⁾ age. 3/271, 283-284.

kılmıştır.⁽¹³⁾ Gerçekten hayret ve takdire şayandır ki Peygamber Efendimizin uygulamasında ve asr-ı saadette yolculukta, ticarete, misafirlikte, hâsılı her ortam ve şartlarda ilim öğrenme ve öğretme işi yapılmış, teşvik edilmiş, hatta emredilmiştir. Ümmetin işlerine ehil olanlar seçilirken, ilim daima göz önünde tutulmuştur.

İslam'da ilim, bizatihi bir kıymet ve fazilettir.⁽¹⁴⁾ Öğrenmek de, öğretmek de bir ibadettir.⁽¹⁵⁾ O yüzden ilim öğrenme ve öğretme, bir ibadet aşkı ve bilinci ile yapılmış, ibadete gösterilen özen ve ihtimam, ilim tahsiline de gösterilmiştir. İlmîyle amel âlimler, Allah Teâla'nın dostlarıdır. Kalemlerinden sızan mürekkep, şehidin yarasından sızan kandan daha kıymetlidir. İlim yolunda olan, cennet yolundadır ve bu yolda ölen, cennette peygamberden ancak bir derece geridedir. Bütün bunların sonucudur ki, ilimde sürekli bir seferberlik ve hasbîlik vardır. İlim, ibadet gibi algılandığından, ücret de alınmamıştır ekseriyetle. Yani eğitim, ücretsizdir.

O çağlarda ilim için yapılan seyahatler, ilim için çekilen sıkıntı ve meşakkatler, bilgi çağının insanlarını hayretler içinde bırakmaktadır.⁽¹⁶⁾

⁽¹³⁾ İbn-i Mâce, Mukaddime,17.

⁽¹⁴⁾ “Allah Teâla'nın'ın ilminden bir kelimenin dinlenip duyulması, insan için bir sene ibadetten efdaldır.” İbn-i Mâce, Mukaddime, 23; Dârimî, Mukaddime,24; Ahmed,1/19.

⁽¹⁵⁾ “Dini ilimleri öğrendikten sonra din kardeşine de öğretmek, sadakanın en faziletlisidir.” Buhârî, Nafaka 2; Müslim, Zekat,95; Ebû Davud, Zekat 39; Neseî, Zekat 6; İbn-i Mâce, Edep 3.

⁽¹⁶⁾ bkz. Abdu'lfettah Ebu Gudde, İlim Uğrunda, Ebru y. İst. 1985

Hadislerde İlim

Hız. Peygamber Efendimiz (sav) Kur'an'ı hem tebliğ, hem teybin (açıklama) hem de tefsir (yorumlama) etmiş, onu en güzel bir şekilde özel hayatında yaşamış ve uygulamıştır. Topyekûn insanlığın içinde uygulanır kılmak için bir ömür çaba ve gayret sarfetmiş, cihad etmiştir. Böyle olunca, onun peygamber olduktan sonraki hayatı, ilmin ta kendisi olmuştur diyebiliriz.

İnsanlar, O'nun (sav) ilimle ilgili söylediklerini, yaptıklarını hep merak etmiş ve öğrenmek istemişlerdir. Bu konuda büyük kitaplar yazılmıştır. Her hadis kitabının bir "ilim" bölümü olmuş, bu bölümlerin birleştirilmesinden de müstakil kitaplar oluşmuştur. İbn-i Abdilber'in "Cami'u Beyân'il İlmi Ve Fazlihi" gibi. Bu hadislerin bir de şerh edilip açıklandığı gerçeğini değerlendirelim, literatürün genişliği kendiliğinden açığa çıkar.

İslam'da ilme verilen değer hep işlene gelmiş ve her kitabın konusuna az çok girmiştir. Ancak, Gazali'nin "*İhya-u Ulûm'id Din*"i, M. Yusuf Kandehlevi'nin "*Hayat'us Sahabe*" si, hele de Kettanî'nin "*et-Terâtibu'l İdariyye*"si, bu konuda yazılmış birer harika ve birer şaheserdirler. İbrahim Canan da "*Kütub-u Sitte Muhtasarı*"na yazdığı Mukaddimeye, konu ile ilgili çok güzel bir bölüm koymuştur.⁽¹⁾ Bütün bunlar minnet ve şükranla anılacak çalışmalardır. Bu kitapların fihristlerini incelemek bile, başlı başına bir bilgi ve kanaat edinmektir. Orada Peygamberimiz (sav) ve Ashabının (ra) ilme teşviki, rağbeti, ilim öğrenme, öğretme, yazma, rivayet etme, ilim için seyahat etme, amel

⁽¹⁾ a.g.e. 1/397-472

ederek ilmi yaşama, savaşta, barışta, seferde, hizada, gecede, gündüzde ilim öğrenme, çalışırken, ticaret, sanat yaparken öğrenme, evde aileye öğretme, yabancı dil öğrenme, devletin eğitim çalışmaları, âlime, ilim meclisine saygı, sevgi, itibar, soru sorma, fetva verme ve daha neler neler yazılmıştır. Ömrü olan için, bedava hazinelerdir bunlar.

Bir kanaat vermesi bakımından zikre değer buluyorum. Allâme Alau'ddin Ali el-Muttaki bin Husameddin el-Hindî (ö. 975 h.), hadis dalında yazılan en camî, en kapsamlı kitap sayılan ve son hadis rakamından anlaşıldığı kadarıyla 46624 hadisi içerisinde barındıran o muhteşem eserî “*Kenz’ul Ummâl*”de,⁽²⁾ “*Kitab’ul İlim*” bölümünde 28651 ile 29566 hadisler arasında ilimle ilgili uzun kısa tam 915 hadis yer almaktadır. Görüldüğü gibi, Türkçe’ye aktarılırsa, başlı başına büyük bir cilt tutacaktır. Kuşkusuz bunların içinde sahabe âsârı da vardır. Bütün bunlar, Peygamber efendimizin koca bir ömrünü nasıl öğretmen olarak geçirdiğinin de en güzel kanıtıdır.

İşte bu yüzden, onun dilinden ilmi övücü, faziletini açıklayıcı, insanları ona teşvik edici bazı hadisleri, denizden bir damla misali yazmak istiyoruz. Bunlar, bir parça olarak, bütünden haber verir inşaAllah Teâla’nın! Maksat, konunun ehemmiyetini ibraz ile birlikte, biraz da ilme teşviktir.

Denizden Damlalarla Örnekler

Bu hadis-i şerifler, Rudanî’nin “*Büyük Hadis Külliyyatı*” adıyla dilimize çevrilen “*Cem’ul Fevaid*” adlı muazzam

⁽²⁾ a.g.e. 10/130-314.

kitabının “*Kitab’ul İlim*” bölümünden alınmıştır.⁽³⁾ Bu rivayetleri şerhsiz, yani açıklama ve yorum yapmadan verdik. Çünkü bir de bunu yapsaydık, kitabımızın hacmi çok büyüyecekti. Hem de hadisler, çok teknik ayrıntılar dışında anlaşılır durumdadırlar. Ama o teknik ayrıntı ve geniş açıklamaları merak edenlere, başta İbrahim Canan Hocanın hazırladığı “*Kütüb-ü Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*” olmak üzere, dilimizde yapılmış diğer hadis şerhi kitaplarının “ilim” bölümünü salık veririz.

Huzeyfe (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“İlmin fazileti, ibadetin faziletinden daha hayırlıdır. Dininizin en hayırlısı ise verâdır.”⁽⁴⁾

Ebu Umâme (radiyellahu anh)’tan: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)e biri âlim, diğeri âbid olmak üzere iki adamdan söz edildi. Şöyle buyurdu:

“Âlimin âbide üstünlüğü, benim en sıradan birinize olan üstünlüğüm gibidir. Şüphe yok ki; Allah Teâla’nın, melekleri, gökler ve yer ehli, hatta yuvasındaki karınca ve denizdeki balıklar bile insanlara hayrı öğretene salât ederler.”⁽⁵⁾

İbn Abbâs (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

⁽³⁾ Rudâni, a.g.e. 1/52-73. Hadislerin ayrıntılı tahriri ve senet bilgileri için bkz. s. 410-412.

⁽⁴⁾ Teberânî, Mu’cemu’l-Evsat’ta ve Bezzâr

⁽⁵⁾ Tirmizî

“Tek bir fâkih şeytana bin âbiden daha çetindir.”⁽⁶⁾

İbn Sirin (radiyellahu anh)’tan: Mescide girdim; baktım ki Semîr bin Abdirrahman kıssa anlatıyor; Humeyd bin Abdirrahman ise ilim anlatıyordu. Bunların hangisinin halkasına oturayım diye düşünürken beni bir uyuklama aldı; derken (rüyamda) biri gelip şöyle dedi: *“Hangisinin halkasına oturayım diye düşünüp duruyorsun, istersen Humeyd bin Abdirrahman’ın yanında oturan Cibrîl aleyhisselam’ın yerini göstereyim.”*⁽⁷⁾

Enes radiyallah anh’dan: Allah Resulü zamanında iki kardeş vardı. Biri sanatla uğraşıyordu, diğeri ise Allah Resulü (sallallah aleyhi ve sellem) yanından hiç ayrılmayıp ondan ilim öğreniyordu. Sanatla uğraşan kişi kardeşini Allah Resulüne (sallallah aleyhi ve sellem) şikâyet etti. Allah Resulü (sallallah aleyhi ve sellem)in cevabı şöyle oldu:

“Belki de onun sayesinde Allah Teâla tarafından rızıklandırılıyorsundur.”⁽⁸⁾

Ali (radiyellahu anh)’tan: Allah Teâla’nın Resulü (sallallah aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Fakîh olan kişi ne güzel kişidir; kendisine muhtaç olduğunda faydalı olur. Muhtaç olunmadığında kendi ilmini artırır.”⁽⁹⁾

⁽⁶⁾ Tirmizi

⁽⁷⁾ Dârimî

⁽⁸⁾ Tirmizî

⁽⁹⁾ Rezîn

Ebu'd-Derda (radiyellahu anh)'tan: Allah Teâla'nın Resulü (sallallah aleyhi ve sellemin) buyurdu:

“Her kim ilim talep etmek için bir yola girerse, cennet yollarından birine girmiş olur. Melekler kanatlarını ilim tâlibine, ondan hoşlandıklarından dolayı, indirip gererler. İlim talep edene, göklerdeki, yerdeki ve su içindeki balıklar bile günahının affı için Allah Teâla'dan mağfiret dilerler. Âlimin âbide üstünlüğü, dolunayda âyin diğer yıldızlara olan üstünlüğü gibidir. Âlimler hiç şüphe yok ki, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler, ne dinarı, ne de dirhemi miras bırakmışlardır. Onlar miras olarak ilmi bırakmışlardır. Kim o ilmi alırsa, çok büyük bir nasibi almış olur.”⁽¹⁰⁾

Ebû Hüreyre (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallah aleyhi ve sellemin) buyurdu:

“Kim ilim talep etmek için bir yola girerse, Allah Teâla'nın ona cennet yolunu kolaylaştırır.”⁽¹¹⁾

Ebû Hüreyre (radiyellahu anh)'tan: O çarşıya uğradı ve şöyle dedi:

- “Ey çarşı ahali! Neden burada oturup duruyorsunuz?”

- “Bir şey mi var” dediler.

- “Allah Resulü (sallallah aleyhi ve sellemin) mirası taksim ediliyor, siz hala burada oturuyorsunuz” dedi.

⁽¹⁰⁾ Tirmizî ve Ebû Dâvud

⁽¹¹⁾ Tirmizî ve Ebû Dâvud

- “Nerede?” dediler.

- “Mescidde” dedi.

Hemen gittiler. Sonra geri döndüler ve şöyle dediler:

- “Biz bir şey görmedik; sadece kimileri namaz kılarken, kimileri Kur’an okurken, kimileri helal ve haram meselelerini tartışırken gördük.” Bunun üzerine:

- “Yazık size! Bunlar Peygamberimizin mirası değil midir?” dedi.⁽¹²⁾

Abdurrahman bin Avf (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Az fıkıh, çok ibadetten daha iyidir. Amellerinizin en hayırlısı kolay ve devamlı yapılandır.”⁽¹³⁾

Ebû Bekr (radiyellahu anh)’tan: “Sabahleyin çıkarken, ya âlim, ya tâlibi, ya dinleyici, ya da onlara karşı muhabbet besleyerek çık! Sakın beşincisi olma ki helak olursun.” (Râvi) Atâ der ki: Bana Mis’ar (bin Kidâm): “Sen bizde (yani rivayetlerimizde) olmayan beşincisini zikrettin, o ne ola ki?” deyince; “Beşincisi; ilme ve ehline nefret duyulmasıdır” diye cevap verdi.⁽¹⁴⁾

Ebû Umâme (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

⁽¹²⁾ Teberânî, Mu’cemu’l-Evsat

⁽¹³⁾ Teberânî, Mu’cemu’l-Evsat’dan zayıf bir isnatla

⁽¹⁴⁾ Teberânî üç Mu’cem’inde ve Bezzâr

“Üç kimse vardır ki, münafıktan başkası onları hafife almaz: İslam’da saçını ağartmış olan kişi, ilim sahibi ve âdil önder.”⁽¹⁵⁾

Ebû Umâme (radiyellahu anh)’tan: Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Kim bir kula Allah Teâla’nın Kitab’ından bir âyet öğretirse, artık o onun efendisidir. Ona oyun yapamaz ve kendini (hiçbir şeyde ve yerde) ona tercih edemez.”⁽¹⁶⁾

Enes (radiyellahu anh)’tan: Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Yeryüzündeki âlimler gökteki yıldızlara benzer. Kara ve denizin karanlıklarında o yıldızların ışığında yürünür. Yıldızların ışığı gittiği zaman, yoldakiler şaşırıp kalırlar.”⁽¹⁷⁾

Muâz bin Enes (radiyellahu anh)’tan: Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Kim birine bir ilim öğretirse, onunla amel edenin ecrini, yapanın ecrinden hiçbir şey eksilmeksizin alır.”⁽¹⁸⁾

Ebû Umâme (radiyellahu anh)’tan: Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

⁽¹⁵⁾ Teberânî, Mu’cem’l-Kebîr’de zayıf isnadla

⁽¹⁶⁾ Teberânî, Mu’cem’l-Kebîr’de; isnadında Ubeyd bin Rezîn el-Lazekî adlı râvi bulunmaktadır

⁽¹⁷⁾ Ahmed, zayıf bir senetle

⁽¹⁸⁾ İbn Mâce

“Kim mescide bir şeyi öğrenmeye veya öğretmeye girerse onun, hacca kabul edilmiş bir hacının aldığı sevap kadar sevabı olur.”⁽¹⁹⁾

Selh bir Sa’d (radiyellahu anh)’tan: Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Kim benim bu mescidime bir hayrı öğrenmek veya öğretmek için girerse Allah Teâla’nın yolundaki mücahid gibi olur. Kim de sırf insanları dinlemek için girerse, başkasına ait olan bir şeyle gönül eğlendiren kimse mesabesinde olur.”⁽²⁰⁾

Kabisâ bin el-Muhârik (radiyellahu anh)’tan: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) vardım. Bana:

- “Neden geldin?” diye sorunca, şöyle dedim:

- “Yaşlandım, kemiklerim inceldi. Allah Teâla’nın beni yararlandıracağı bir şeyi bana öğretmen için sana geldim.”

Şöyle buyurdu:

- “Ey Kabîsa! Yanından geçtiğin her taş, her ağaç ve her demir senin için Allah Teâla’dan mağfiret diler. Ey Kabîsa! Sabah namazı kıldığın zaman, üç kere “Süphanallahi’l Azîm ve bihamdihi” de! Eğer bunu dersen, körlük, cüzzam ve felç hastalıklarından kurtulursun. Ey Kabîsa! Şunu da de: “Allahümme innî es’elüke mimmâ indeke, va’kdi aleyye min fadlike ve’nşur aleyye min rahmetike ve’nzil aleyye min

⁽¹⁹⁾ Teberânî, Mu’cem’l-Kebir

⁽²⁰⁾ Teberânî, Mu’cem’l-Kebir

bereketike (=Allah Teâla'nın'im, ben senin katındakilerden dilerim! Fazl u ihsanını bana akıt, rahmetini üzerime yay, bana bereketinden indir!)”⁽²¹⁾

Ebû Hureyre (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Evinden çıkan herkesin kapısında iki sancak bulunur; biri meleğin elinde, diğeri şeytanın elinde olur. Eğer o kişi, Allah Teâla'nın sevgi ve rızasına uygun olan bir şey için çıkarsa, onun peşine melek elindeki sancak ile düşer. Tâ evine dönünceye dek onu öylece izler. Eğer Allah Teâla'nın gazabına mucip bir iş için çıkarsa şeytan elindeki sancak ile onu izler. Tâ evine dönünceye dek o şeytanın sancağı altında olur.”⁽²²⁾

Vâsile (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Kim ilim tahsil edip elde ederse, Allah Teâla ona iki ecir verir. Kim ilim talep edip de elde edemezse Allah Teâla ona ecirden bir hisse verir.”⁽²³⁾

İbn Abbâs (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Allah Teâla kimin hayrını dilerse onu dinde fakîh kılar.”⁽²⁴⁾

(21) Ahmed, içinde adı zikredilmemiş bir râvinin bulunduğu bir isnadla

(22) Ahmed ve Teberânî, Mu'cem'l-Evsat'ta.

(23) Teberânî, Mu'cem'l-Kebir'de

(24) Tirmizî

Enes (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Kim ilim tahsili için yola çıkarsa, dönünceye dek, Allah Teâla'nın yolundadır.”⁽²⁵⁾

Sencere (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Kim ilim tahsil ederse bu, onun (geçmiş günahları için) keffâret olur.”⁽²⁶⁾

Ebû Saîd (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Mü'min, son gideceği yer cennet oluncaya dek dinlediği hayırdan asla doymaz.”⁽²⁷⁾

Ebû Hüreyre (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Hikmetli söz, mü'minin yitiğidir, bulunduğu yerde onu almaya o (herkesten) daha hak sahibi ve layıktır.”⁽²⁸⁾

İbn Amr bin el-Âs (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

(25) Tirmizî

(26) Tirmizî; isnadı hakkında zayıf hüküm vermiştir

(27) Tirmizî

(28) Tirmizî

“(Asıl) ilim üçtür; bunların dışında kalan ilimlerin (bilinmesi) fazla (zaruri değil) dir. Bu üç ilim ise muhkem ayetler, sâbit sünnet ve âdil farizâ (miras payı) ile ilgili ilimlerdir.”⁽²⁹⁾

Ebû Vâkîd el-Leysî (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü mescidde oturlarken üç kişi geldi. İkiisi Allah Resulünün yanında durdu; sonra biri halkada bir açık yer bulup oturdu. Diğeri de onların arkalarına oturdu. Üçüncüsü ise arkasını dönüp gitti. Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) (işini) bitirince şöyle buyurdu:

“Size bu üç kişinin durumunu bildireyim mi? Onlardan biri Allah Teâla’ya iltica etti ve Allah Teâla onu barındırdı. Diğeri utandı, Allah Teâla da ondan hayâ etti. Ötekisi ise Allah Teâla’dan yüz çevirdi, Allah Teâla da ondan yüz çevirdi.”⁽³⁰⁾

İbn Mes’ud (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“İlim talep etmek, her müslümana farzdır.”⁽³¹⁾

Ebû Umâme (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Lokman, oğluna dedi ki: “Âlimlerin meclislerinde bulun! Hâkimlerin sözlerini dinle! Çünkü Allah Teâla ölü yeri,

⁽²⁹⁾ Ebû Dâvud

⁽³⁰⁾ Buhârî, Müslim, Muvattâ ve Tirmizî

⁽³¹⁾ Taberânî, Mu’cem’l-Kebîr ve Mu’cem’ul-Evsat’ında

yağdırdığı bol yağmurla dirilttiği gibi, ölü kalbi de hikmet nûru ile diriltir.”⁽³²⁾

İbn Abbâs (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

- *“Cennet bahçelerine uğradığımız zaman faydalanın!”*

Dediler ki:

- *“Ey Allah Teâla’nın Resulü! Cennet bahçeleri nedir?”*
Şöyle buyurdu:

- *“Âlimlerin meclisleri.”⁽³³⁾*

Sa’lebe bin el-Hakem (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Allah Teâla kıyamet günü kulları arasında hükmetmek için kürsüsüne oturduğunda âlimlere şöyle hitap edecek: “Ben ilmimi ve hilmimi size, sırf sizdeki (günahları) bağışlamak için vermişimdir; aldırمام, bağışlarım!”⁽³⁴⁾

Ebû Hüreyre (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

⁽³²⁾ Taberânî, Mu’cem’l-Kebir’de zayıf bir isnadla

⁽³³⁾ Taberânî, Mu’cem’l-Kebir’de. İsnadında adı belirtilmemiş bir adam (râvi) bulunmaktadır

⁽³⁴⁾ Teberânî, Mu’cemu’l-Kebir’de

“Kim bildiği bir ilim, kendisine sorulduğunda gizlerse, Allah Teâla'nın da onu ateşten bir gemle gemler.”⁽³⁵⁾

Sehl bin Sa'd (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Vallahi senin yaptığın hidayet gayretinle birinin doğru yolu bulması, senin için kırmızı deve sürülerinden daha hayırlıdır.”⁽³⁶⁾

Ebû Hureyre (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Ferâizi ve Kur'an'ı öğrenin ve insanlara da öğretin! Ben ölüp aranızdan ayrılıp gideceğim.”⁽³⁷⁾

Ebû Hârûn el-Abderî (radiyellahu anh)'tan: Biz, Ebû Saîd'e gelirdik. Bize derdi ki: “Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)in vasiyetine (hoş geldiniz), merhaba! O (Allah Resulü) şöyle buyurdu:

“İnsanlar (dinde) size uyarlar. Dünyanın dört bir yanından bir takım adamlar size gelip dinde fıkıh öğreneceklerdir. Size geldikleri zaman, onlarla iyi geçinin, hayrı (ve ilmi) öğretin!”⁽³⁸⁾

İbn Mâce zayıf bir isnadla:

⁽³⁵⁾ Tirmizî ve Ebû Dâvud

⁽³⁶⁾ Ebû Dâvud

⁽³⁷⁾ Tirmizî

⁽³⁸⁾ Tirmizî

“Bir takım insanlar, size ilim tahsil etmek için gelecektir. Onları gördüğünüzde: “Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)’in vasiyyetine (hoş geldiniz) merhaba, merhaba!” deyin ve onları ikna edin.”

El-Hakem’e dedim ki: - “İkna edin ne demektir?”

- “Onlara ilim öğretin” demektir” dedi.

Ömer (radiyellahu anh)’tan, dedi ki:

“İlimden yanında bir şey bulunanların başkalarına (yaymamak suretiyle) kendini zayi etmesi, istifade etmemesi yakışık almaz.”⁽³⁹⁾

Câbir (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Âlimin susup ilmini yaymaması yakışık almaz. Cahilin de susup sormaması doğru değildir. Allah Teala şöyle buyurmuştur: “Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (âlimlere) sorun!”⁽⁴⁰⁾

İbn Mes’ud (radiyellahu anh)’tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Doymak bilmeyen iki aç vardır: biri ilim talebesi, öteki dünyayı isteyen.”⁽⁴⁴⁾

⁽³⁹⁾ Rezîn

⁽⁴⁰⁾ Nahl 43, Taberânî Mu’cem’l-Evsat’ında zayıf bir isnadla

⁽⁴⁴⁾ Taberânî, Mu’cem’l Kebir’den zayıf senedle

Taberânî, Mu'cem'l Evsat'da zayıf senedle Âişe (radiyellahu anh)'tan: "Dört şey dört şeyden doymaz: Göz bakmaktan, yer yağmurdan, kadın eşinden, âlim ilimden."

Câbir (radiyellahu anh)'tan: Bir adam dedi ki:

- "Ey Allah Teâla'nın'ın Resulü! İnsanların en bilgini kimdir?" Cevap verdi:

- "*İnsanların ilmini kendi ilmine katan kişidir. Her ilim sahibi açtır (bir türlü doymaz).*"⁽⁴⁵⁾

İbni Mes'ud radiyAllah Teâla'nını anh'dan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

"Bizden duyup aynen duyduğu gibi (başkasına) tebliğ eden kişinin yüzünü Allah Teâla'nın aydınlatsın! Kendisine tebliğ edilen niceleri vardır ki, duyandan daha kavrayıcıdır."⁽⁴⁹⁾

İbn Amr bin El-As radiyAllah Teâla'nını anh'dan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

"Benden bir âyet dahi olsa (başkasına) ulaştırın! İsrailoğulları hakkında (ki anlatılan hadiselerden) da anlatın, bunda bir sakınca yoktur. Kim bana karşı -demediğimi dedi diye- iftirada bulunup yalan söylerse, ateşdeki yerine hazırlansın."

Abdurrahman bin Ebza (radiyellahu anh)'tan: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem bir gün hitap ederek müslümanlardan bir tâifeyi övdü. Sonra şöyle buyurdu:

⁽⁴⁵⁾ Ebû Ya'lâ, zayıf bir isnadla

⁽⁴⁹⁾ Tirmizî

“Bir takım insanlara ne oluyor da komşularına fıkıh öğretmiyor, onlara ilim öğretmiyor, va’z etmiyor, iyiyi emretmiyor ve onları kötüden de alıkoyuyorlar?”

Diğer bir takım insanlara da ne oluyor ki, komşularından ne fıkıh ne de ilim öğrenmiyorlar. Onlardan öğüt de almıyorlar. Vallahi insanlar, ya komşularına öğretecekler, onlara öğüt verip iyiyi emredecekler, kötüden de alıkoyacaklar; diğer insanlar da komşularından fıkıh öğrenecekler, öğüt alacaklar, ya da ben onları hemen cezalandıracağım!”

Sonra hutbeden indi. Bir grup:

- “Bu sözleri ile acaba kimi kastedti?” dediler. Bunun üzerine

- “Eş’ari’lerdir. Çünkü onlar fakihtirler. Onların cahil suçuları vardır, ayrıca yanlarında bedeviler de yaşamaktadırlar da onlara bir şey öğretmiyorlar” dedi.

Bunu Eş’ariler duyunca hemen Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem)in yanına geldiler ve şöyle dediler:

“- Ey Allah’nın Resulü! Bir kavmi övdün, ama bizi kötüledin, suçumuz nedir?”

“- Bir kavim, komşularına ilim öğretecektir, onlara fıkıh öğretecektir. Onlara iyiyi emredecek kötüden alıkoyacaktır. Diğer kavim de onlardan öğrenecektir. Öğüt alacaktır, fıkıh öğreneceklerdir. Aksi halde ben onların cezasını hemen vereceğim” buyurdu.

Onlar da:

- Ey Allah Teâla'nın Resulü! Onlara bizden başkası va'z etmiyor mu? Dediler.

Peygamber sallAllah Teâla'nını aleyhi ve sellem onlara sözünü tekrarladı; Onlar da ona karşı sözlerini tekrarladılar. Peygamber sallAllah Teâla'nını aleyhi ve sellem aynı şeyi tekrar edince, şöyle dediler:

- “Bize bir sene mühlet ver”

Onlara komşularını eğitmek, onlara fıkıh öğretmek, va'z etmek için bir yıl mühlet verdi. Sonra Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: **“İsrailoğullarından inkar edenler, Davud'un ve Meryem'in oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdi. Bu, başkaldırmaları ve aşırı gitmelerindendi.”**⁽⁵⁰⁾

İbn Amr bin el-As (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Şüphesiz Allah Teâla ilmi insanların elinden çekerek almaz. Lakin ilimleri, âlimleri almakla alır. Âlimlerden kimse kalmayınca, insanlar cahil başkanlar edinirler, onlara sorarlar, onlar da fetva verirler; hem kendileri saparlar, hem de onları saptırırlar.”⁽⁵¹⁾

⁽⁵⁰⁾ Maide Sûresi 78, Taberânî, Mu'cem'l Kebir'de Leyyin bir isnadla rivayet etti

⁽⁵¹⁾ Buhârî, Tirmizî, Müslim

Âişe (radiyellahu anh)'tan: Allah Resulü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Âlimin ölümü İslam'da öyle gedik açar ki, gece ile gündüz bir birini kovaladığı sürece (bu gedik) kapanmaz.”⁽⁵²⁾

Konuyla ilgili şu kısa hadisleri de zikrederim.

“Cenab-ı Allah Teâla'nın, Hz. Süleyman'ı zenginlik, hükümdarlık ve ilim arasında serbest bıraktı. Süleyman Peygamber, ilmi diğerlerine üstün görüp seçtiği için, mal ve saltanata da sahip oldu.”⁽⁵³⁾

“Her şeye ulaşmak için bir yol vardır. Cennetin yolu da, ilimdir.”⁽⁵⁴⁾

“İlim hazinedir. Anahtarı da sormaktır.”⁽⁵⁵⁾

“İlim öğrendikten sonra din kardeşine öğretmek, sadakaların en faziletlisidir.”⁽⁵⁶⁾

“İlim, öğrenmek her müslümana farzdır.”⁽⁵⁷⁾

“Allah Teâla'nın için ilim öğrenenlerin rızıklarını Allah Teâla, umulmadık yerlerden garanti etmiştir.”⁽⁵⁸⁾

⁽⁵²⁾ Bezzâr tahrir etmiş ve isnadının garip olduğunu söylemiştir

⁽⁵³⁾ Suyutî, Camiu's Sağır, 2/12.

⁽⁵⁴⁾ A.g.e. 2/13.

⁽⁵⁵⁾ Tirmizî, İlim 19; İbn Mace, Zühd 15.

⁽⁵⁶⁾ Buhârî, Nafaka 2; Müslim, Zekat 95; Ebû Dâvud, Zekat 39; Neseî, Zekat 6; İbn Mâce, Edeb 3.

⁽⁵⁷⁾ İbn Mâce, Mukaddime 17.

“Allah Teâla’nın ilminden bir kelimenin dinlenmesi, insan için, bir sene ibadetten daha faziletlidir.”⁽⁵⁹⁾

“İlim isteyenleri, cennet de ister.”⁽⁶⁰⁾

“İlim, mü’minin kaybolmuş malıdır; nerede bulursa alır.”⁽⁶¹⁾

Sevgili Peygamberimizin hayatında da her fırsatta ilmi teşvik ettiğini görüyoruz. Yanına ziyarete gelenlere özellikle bir şeyler öğretmeğe gayret etmiştir. Safvan b. Assal el-Muradi bunun şahitlerinden biridir: “Resulullah (sav) mescidde kırmızı bürdesinin üzerine yaslanmış dururken yanına geldim. Kendisine:

-Ey Allah Teâla’nın Resülü, ben ilim öğrenmeğe geldim. Dedim. Bana şöyle dedi:

-Hoş geldin ilim öğrenmek isteyen! Melekler, ilim öğrenene sevgilerinden dolayı kanatlarını açarak etrafında göğe kadar yükselen bir halka meydana getirirler.”⁽⁶²⁾

⁽⁵⁸⁾ Suyutî, a.g.e 2/182.

⁽⁵⁹⁾ İbn Mâce, Mukaddime 23; Dârimî, Mukaddime 24; Ahmed 1/19.

⁽⁶⁰⁾ Mûnavi, Kûnûzu’l Hakaik, s.146.

⁽⁶¹⁾ 9.Tirmizî, İlim 19; İbn Maca, Zühd 15

⁽⁶²⁾ Kandehlevi,Hayatu’s Sahabe, 4/1501

SAHABE VE İLİM

Kitap Çapında Sözler

Şüphesiz ki ashab-ı kiramın sözleri son derece önemli ve pek faydalıdır. Ancak biz, rahat okunması açısından bu kitabın hacmini fazla büyütmek istemiyoruz. Konuya örnek olarak bir kaç misal ile yetinip okuyucularımızı o kaynaklara yönlendirmek istiyoruz:

Küleyb bin Ziyad anlatıyor: Ali bin Ebî Talip (kv) elimden tutarak beni çöle doğru götürdü. Çölde biraz oturduk biraz dinlendikten sonra bana şunları söyledi:

- “Küleyb bin Ziyad! Kalpler birer kaptır. En iyi kalp içindekini dışına sızdırmayandır. (Bir başka mana ile içine çok alan, iyi koruyandır.) Sana söyleyeceklerimi iyi belle: İnsanlar üç gruptur. Birinci grup kudretli âlimlerdir. İkinci grup ilim öğrenerek kurtuluş yoluna gidenlerdir. Üçüncü grup ise körkütük cahil gruplardır. Bunlar, rüzgâr nereden eserse oraya dönerler. İlim nuruyla aydınlanmamış kimselerdir. Sağlam bir dayanakları da yoktur. İlim maldan hayırlıdır. İlim seni korur, malı ise sen korursun. İlim amel ettikçe artar. Mal ise harcadıkça eksilir. Alimi sevmek herkesin boynunun borcudur. İlim âlime hayatında

itibar kazandırır, ölümünden sonra da anılmasına vesile olur. Malın sağladığı itibar malla birlikte kaybolur. Nice zenginler vardır ki hayattayken ölürlər. Âlimler ise dünya durdukça hayattadırlar. Kendileri göçüp gitseler bile, eserleri ve isimleri gönüllerde yaşar. Ah! Ah! -Eliyle göğsüne işaret ederek-şuradaki ilmi kendilerine nakşedebileceğim layık kimseleri bulabilsem. Bulmasına buldum ama emin kimseler değil. Onlar dini anlamaları için kendilerine verilen ilmi dünya menfaatine kullanıyorlar. Bazıları da ehl-i Hakkın tavsiyelerine uymuyorlar. Hak ve hakikatin nasıl dirilteceğini de bilmiyorlar. Daha başlar başlamaz şüpheye düşüyorlar, bir kısmı da yuları arzu ve iştahlarının eline teslim ediyorlar. Diğer bir kısım da mal toplayıp biriktirmeye düşkün. Bunlar din davetçileri olamazlar. Merada otlayan hayvanlara çok benzerler. Böylece âlimlerin ölümüyle ilim de ölür. Allah Teâla'nın'ım böyle olmasın. Varlığını ispat eden delillerin, apaçık ayetlerin boş şeyler olduğu iddia edilmemesi için yeryüzü âlimsiz kalmasın. Bunların sayıları çok azdır. Ama Allah Teâla'nın katındaki değerleri çok büyüktür. Allah Teâla'nın dinini bunlara müdafaa ettirir. Bunlar da kendilerindeki emaneti layık olanlara devrederler. Bu şuuru onların gönüllerine yerleştirirler. Dünya zevk ve sefasına dalanların böbürlendikleri yerlerde, onlar mülayim davranırlar. Cahil, iltifat etmedikleri ilmi dost kabul ederler. İlimin verdiği aşkla bedenleriyle dünyada yaşarlar, ruhları mana âleminde. İşte yeryüzünde Allah Teâla'nın halifeleri ve İslam'ın davetçileri bunlardır. Ah! Keşke böylelerini görebilsem! Kendim ve senin için Allah Teâla'dan mağfiret dilerim. İstersen kalkabilirsin.”⁽¹⁾

⁽¹⁾ Kandehlevi, a.g.e. 4/1503.

Aman Allah'ım, bu ne güzel bir konuşma! Bu kitapta demek istediğimiz her şeyi sanki burada bir çırpıda söyleyiverdi. Kısaca işaret edecek olursak, ilmin ve âlimin değeri, insanın ancak ilimle kıymetleneyeceği, ölümünden sonra da yâd edilerek sevabının devam edeceği, ilmin maldan üstünlüğü, faydasının bolluğu, amacının azizliği, şerefının yüceliği, zevkinin üstünlüğü, öğrenmenin ve ilmi korumanın yolları, âlimlerin vazifeleri ve ahlaki sorumlulukları, âlimi bekleyen tehlikeler, ehli olmayanlara ilim öğretmenin zararları, âlimlere karşı insanların saygı, sevgi ve itaat görevleri, âlimlerle beraber olmanın dünya ve ahirette kazandırdıkları bir hutbe çerçevesinde ne güzel ifade ediliverdi.

İlim Aşığı Muaz

İlmin kapısı Hz. Ali (ra.) den sonra sahabenin helal ve haramı en iyi bilenlerinden, dinin özünü kavramış ve yaşamış olan Muaz b. Cebel'den bir hutbe dinleyelim. Hayretler içinde kalıyorum; ilim ancak bu kadar övülebilir, ilme ancak bu kadar teşvik edilebilir, faydası ancak bu kadar dile getirilebilir, âlim ancak bu kadar tebcil edilebilir! Öyle inanıyorum ki bu mübareklerin sözleri sadece dilden gelmiyor, belki kalblerinden, ciğerlerinden, damarlarından, iliklerinden geliyor. İşte Muaz bin Cebel'in öyle bir konuşmasında söyledikleri:

- İlim öğrenin: Çünkü ilim Allah Teâla'ya olan saygımızı artırır, ilim talep etmek ibadettir. Beraber çalışmak zikirdir. Araştırma yapmak cihaddır. Bilmeyenlere öğretmek sadakadır, ilmi layık olana vermek kişiyi Allah Teâla'ya yaklaştırır. Çünkü ilim helal ve haramların kıstaslarını verir. Cennet ehlinin gideceği yolda kandil, yalnızlıkta dost, gurbette arkadaş,

tenhalarda yoldaş, sevinçli ve kederli günlerde kılavuz, düşmana karşı silah ve dostlar indinde de meziyettir. Allah Teâla milletleri ilimle yükseltir ve onları iyilikte güzel şeylerde önder yapar. Diğer milletler ilim sahibi olan milletin izinde yürürler, onların hareketlerini taklit ederler. Melekler bile onlara arkadaşlık yapmak isterler. Kanatlarıyla onları okşarlar. Yaş, kuru ne varsa hatta denizdeki balıklar, karadaki yırtıcı kuşlar ve hayvanlar dahi onlar için istiğfar ederler. Çünkü ilim cehaletten kararan kalpleri aydınlatır. Karanlık sebebi ile görmeyen gözlere kandil olur. Kul, ilim sayesinde dünyada da ahirette de seçkin kimselerin ulaştıkları mertebelere, en yüksek derecelere ulaşır. İlme kafa yormak, gündüzleri oruç tutmaya, ilmî müzakerelerde bulunmak da geceleri ihya etmeye denktir. İnsanlar, ilim vasıtasıyla akrabalık bağlarını koparmazlar. Helal ve haram, ilim sayesinde birbirinden ayırt edilir. İlim çalışmalarına yol gösterir. Amel ilimden sonra gelir. Bahtiyar kimseler ilimden ilham alır. Bahtsızlar ise ondan mahrum olurlar.”⁽²⁾

Baksanıza bu muhteşem muallim ölüm döşeğinde neler söylüyor:

- Sabahında ateşe gidilen geceden Allah Teâla'ya sığındım. Ey ölüm, hoş geldin. Ömrümde bir defa gelen ziyaretçi, fakir dostuna başvuran bir sevgilisin. Allah'ım ben senden korkuyordum, bugün ise rahmetini umuyorum. Dünya malı biriktirmek, su kanalları açıp tarlaları bağ bahçe haline getirmek için dünyada kalmak istemediğimi biliyorsun. Günlerin şiddetli sıcaklarında susuz kalayım, dünya hayatının zorluklarını

⁽²⁾ a.g.e 4/1504.

çekeyim ve âlimlerle diz dize zikir halkalarında oturup seni anayım diye dünyada kalmak istiyorum.⁽³⁾

İşte yüce İslam Medeniyetinin insanı yücelttiği zirveler! Bu sözlerin üstüne söz söylemekten hicap ediyorum ve aynısını ekremül ekreminden aşk ve şevkle ve ısrarla istiyorum!

İlmi İbadet Sayan Müslümanlar

İlmi ibadet sayan Müslümanlar, hiç şüphe yok ki bu inançlarını kafalarından üretmiyor, öğrendikleri dinden alıyorlar. Konuyla ilgili ayet ve hadisleri yukarıda görmüştük. İşte bizim ulvî dinimiz ve işte onu anlayarak öğrenip yaşayanlar!

İbn Abdilberr, İbn Abbas'tan nakleder: “Gecenin bir kısmında ilim müzakeresi bana onu ibadetle geçirmeden, (ihya etmeden) daha sevgilidir.⁽⁴⁾

İshak b. Mansur diyor ki:

-İbn Abbas bu sözülle hangi ilimleri kastedti? diye Ahmet b. Hanbel'e sordum. Dedi ki:

-Din işlerinde halkın faydalandığı ilimler.

-Abdest, namaz, oruç, hac, boşanma ve benzeri ilimler mi?

-Evet, dedi. İshak b. Rahûye de aynısını söyledi.”⁽⁵⁾

⁽³⁾ *Muhtasar Hayatu's Sahabe* s.443.

⁽⁴⁾ A.g.e. s.49.

⁽⁵⁾ A.g.e. s.49-50.

Şu rivayetler de aynı kaynaktan: Ebu Hureyre (Radiyallahu anhu) daha açık söylüyor: “Dinimi öğreneceğim bir mecliste bir saat oturmam, bana, geceyi sabaha kadar ihya etmemeden daha sevimli gelir.”⁽⁶⁾

Zührî: “Dini öğrenmek gibi bir ibadet yoktur.” “Allah Teâla’ya fıkıh öğrenme gibi bir ibadetle ibadet olunmamıştır.”⁽⁷⁾

Hadisçi Amr b. İsmail, Muafi b. İmran’a sorar:

-Sana hangisi daha sevgilidir; gece sabaha kadar namaz mı, yoksa hadis yazmak mı?

-Bir hadis yazmak, bana geceyi namazla geçirmekten daha hoştur.⁽⁸⁾

İkrime’den: İbn Abbâs (radiyellahu anh)’tan dedi ki: “Cemaata haftada bir kere Cuma günü va’z et! Daha fazla etmek istersen iki kere, daha fazla istersen üç kere va’z et! İnsanları Kur’an’dan bezdirme! İnsanlar kendi aralarında konuşurken konuşmalarını kesip onlara kıssa anlattığını (va’z etiğini) sakın görmeyeyim ki, zira onları bezdirmiş ve usandırmış olursun. Onlar konuşurken hiç ses çıkarmadan orada otur! Onlar senden anlatmanı isterlerse o zaman anlat! **Dua ederken de edebiyata**

⁽⁶⁾ a.g.e.s.50.

⁽⁷⁾ a.g.e. s.50

⁽⁸⁾ a.g.e. s.50

kaçma! Zira Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashabının duada edebiyat yaptıklarını görmedim.”⁽⁴¹⁾

Ali (radiyellahu anh)’tan: “Gerçek fakih; insanlara Allah Teâla’nın rahmetinden umut kestirmeyen, azabından emin kılmayan, Allah Teâla’nın masiyetine ruhsat vermeyen kişidir. İçinde ilim bulunmayan ibadette hayır yoktur; içinde kavrama bulunmayan ilimde de hayır yoktur; içinde sonunu düşünmeyen ve tefekkür bulunmayan okumada da hayır yoktur.”⁽⁴²⁾

Fadâle bin Ubeyd’dan: Arkadaşı kendisine geldiğinde şöyle derdi: “Birbirinizle ders mütalaa edin, ilmi yayın, çoğaltın! Allah Teâla’nın da sizin iyiliğinizi çoğaltsın ve sizi sevsin. Sizi seveni de sevsin. Problemlerinizi bize gönderin! Çünkü son anda yapılanın ecri, ilk ecri gibidir. Konuşmalarınıza istiğfarı karıştırın!”⁽⁴⁶⁾

Ebu’d Derda (radiyellahu anh)’tan: Allah Resülü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

“Küçük yaşta ilim öğrenmek taşta kazımak gibidir. Büyük yaşta ilim öğrenmek ise suya yazı yazmak gibidir.”⁽⁴⁷⁾

İbni Mes’ud radiyallah anh’dan: “Ortadan kalkmadan ilme sarılmalısınız. Onun ortadan kalkması ilim sahiplerinin yok olup

(41) Buhârî. Hadisin sonundaki duada edebiyata kaçmaktan sakındırma maalesef bugün çok görülen bir çirkin harekettir. Güzellikle müdahale etmek iyi olur.

(42) Dârimî

(46) Taberânî, Mu’cem’l Kebir’de

(47) Taberânî, Mu’cem’l Kebir’den zayıf isnadla

gitmesidir. İlme sarılın; çünkü biriniz ne zaman ona muhtaç olacağınızı bilmez. Zira siz öyle insanlarla karşılaşacaksınız ki, Kur'an'ı arkalarına attıkları halde sizi Allah Teâla'nın kitabına çağırdıklarını iddia edecekler, ilme sarılın! Bid'atlar ortaya çıkarmaktan uzak durun, çokça araştırmaktan, derinliklere dalmaktan uzak durun! Eskiye sarılın!”⁽⁴⁸⁾

Kesîr bin Murre (radiyellahu anh)'tan dedi ki: “Hakîmlere (hikmet sahiplerine) boş şey anlatma ki, sana kızmasınlar. Beyinsizlere hikmeti anlatma ki seni yalanlamasınlar; ehlinden ilmi men etme ki, günaha girmeyesin; ehil olmayana ilim öğretme ki, sana kötü davranılmasın. Çünkü ilminin senin üzerinde bir hakkı vardır; tıpkı malının senin üzerinde hakkı bulunduğu gibi.”⁽⁴³⁾

İşte İslam ve işte onu en iyi bilenler ve yaşayanlar! Bu sözleri yazarken kendimden ve ümmetin bugünkü halinden hayâ ediyorum. Durmadan ibadet hevesinde olan, geceleri teheccüde kalkarak namaz, dua, zikir ve fikirle sabaha eren, gündüz elinden teşbih düşmeyen sûfîlerin ilimden bir bab okumamaları, cahil kalmayı içlerine sindirmelerinden hicap duyuyorum. Rabbim, sana ısrarla yalvarıyorum, bizi aslımıza dönder!

İlmin faziletine dair akli deliller isteyenlere, Gazali'nin “*İhya*”sının “*İlim Kitabı*”nın, birinci babının sonuna koyduğu

⁽⁴⁸⁾ Dârimî. “çokça araştırmaktan, derinliklere dalmaktan” maksat, gereksiz ayrıntılarda boğularak ihtilaflara sebep olmaktadır.

⁽⁴³⁾ Dârimî

nefis açıklamalarını salık veririm.⁽⁹⁾ Bu bahsi, onun Şu güzel sözleriyle bitirelim:

“Hulasa ilim öğrenmek, bir bakımdan Allah Tela için ibadet, başka bir bakımdan da Allah Tela’ya veklettir; hem de en büyük veklet. Çünkü Allah Tela en özel sıfatı olan ilmi, limin kalbine yerleŐtirdi. lim, Allah Tela’nın en değerli cevherlerinin hazinedarı gibidir ve bunları muhtaçlarına vermeye yetkilidir. Cennet-i Me’va’ya ulaŐtırmakta ve Allah Tela’ya yaklaŐtırmakta, Allah Tela ile kulları arasında vasıta olmaktan daha büyük bir rütbe olabilir mi? Allah Tela’nın, kendi lütuf ve keremiyle bizleri de bu gibi kullarından eylesin.”⁽¹⁰⁾

Amin!

⁽⁹⁾ a.g.e 1/38-41.

⁽¹⁰⁾ a.g.e. 1/41.

CİHAD VE İLİM

Ayrılmaz Üçlüler

Bu konuda daha önce zikrettiğimiz bazı hadisleri yeri geldiği için hatırlayalım mı?

“İlim talep eden, dönünceye kadar, Allah Teâla'nın yolundadır.”⁽¹⁾

“İlim talebi Allah Teâla'nın katında namazdan, oruçtan, hacdan ve Allah Teâla'nın yolunda cihaddan daha faziletlidir.”⁽²⁾

“İlim talep edene, o esnada ölüm geldiğinde, şehid olarak ölür.”⁽³⁾

Dikkat buyurunuz; ilim öğrenme, Allah Teâla'nın yolunda cihad ve şehid! Ne mübarek bir üçlü değil mi? Nitekim hadislerde ifade edilen manayı Kur'an da destekliyor: Allah Teâla'nın yolunda gerektiğinde savaşa çıkmak farzdır. Ama her kabileden bir topluluğun, ilim öğrenmek için yurtlarında

⁽¹⁾ Tirmizî, İlim 2(2649); İbn Mâce, Mukaddime 17(227); İbrahim Canan a.g.e 11/493; Ali Muttaki, Kenzu'l Ummal 10/139 hn: 287022.

⁽²⁾ Ali Muttaki, a.g.e 10/131 hn: 28656.

⁽³⁾ a.g.e. 10/137 hn: 28693. İbn Abdilber, Camiu Betani'l İlm, s.79.

kalmaları da farzdır. Çünkü cihad meşguliyetiyle ilimden mahrum kalmışların, geri döndüklerinde eğitilmeleri ve Allah Teâla'nın azabından sakınmaları için uyarılmaları gerekir:

“Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir gurup dinde (dinî ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.”⁽⁴⁾

Bu ayetlerin tefsirinde M. Hamdi Efendi şunları yazar: “Yani daha yukarıda "Sizinle topyekün savaşa tutuştukları gibi siz de müşriklere karşı topyekün savaştın!"⁽⁵⁾ ve "İster hafif, ister ağır hazırlıklarla hepiniz topyekün savaşa katılın!"⁽⁶⁾ buyurulmuş olmak ve Medinelilerle civardaki bedevilerin savaştan kalmaları caiz olmamakla beraber gerek gaza ve gerek ilim öğrenmek için yeryüzündeki bütün müminlerin hepsinin birden koşup harekete geçmesi doğru değildir. Hepsinin birden savaştan kalmaları doğru olmadığı gibi, hepsinin birden seferber olmaları da doğru olmaz. O halde onların her bir oymağından, bir şehir halkı veya büyük bir kabile gibi herbir topluluktan bir taife, yani bir kısım bir grup, bir cemaat kalıp dinde tefakkuh etmeliler, külfet ve zahmete katlanıp dinin inceliklerini iyice ve derinlemesine öğrenmeliler ve nefir olup savaşa katılanları dönüp geldikleri vakit, belki hazer eder, sakınırlar diye uyarmalılar. Yani halka üstünlük taslamak ve tahakküm etmek veya daha başka dünya çıkarları elde etmek gibi maksatlar uğruna değil, sırf kendi

⁽⁴⁾ Tevbe 122.

⁽⁵⁾ Tevbe, 9/36

⁽⁶⁾ Tevbe, 9/41

halkını, özellikle savaşa katılıp da din eğitim ve öğretiminden uzak kalmış olan din kardeşlerini inzar ve irşad maksadı ile fıkıh ve din ilimleri öğrensiner, kalanlar da bu iş için, yani eğitim ve öğretim için seferber olup toplansınlar. Şu halde dinde tefakkuh, yani derinliğine bilgi edinme işi de bir farz-ı kifayedir. Ve Allah Teâla'nın yolunda cihaddan sayılmaktadır. Bu mânâyâ göre, din ilimlerinin tahsili için de bir seferberlik söz konusudur...

Fakat âyette diğer bir mânâ daha rivayet edilmiştir. Şöyle ki: Müminler cihaddan tehallüf edenler (katılmayıp evlerinde oturanlar) aleyhinde nazil olan ilâhî açıklamaları işitince bu sefer de hepsi cihad için seferberliğe koşmaya başlamışlar, bunun üzerine her oymaktan bir kısmının cihada gitmesi bir kısmının da kalıp din ilimleri tahsil etmesi, bilgilerini derinleştirilmesi ve kavmini uyarıp bilinçlendirmesi emrolunmuş. Ve böylece ilim, belgelerle cihad, savaş da kılıçla cihad olmuştur. Her ikisinin de asıl gayesi, Allah Teâla'nın'ın peygamber ve vahiy göndermesinin hikmeti olan nefse karşı cihad-ı ekberi kazanmak olduğu böylece anlatılmıştır. İşte bundan dolayıdır ki "Dinde derinleşsinler ve inzarda, uyarıda bulunsunlar." zamirleri savaşa katılanlara değil, katılmayıp kalanlara raci olmuş demektir."

Savaş İlme Engel Değildir

Her inen ayetleri hayatlarında hemen uygulamaya çalışan ashabın birinden işte bir örnek davranış: Ebu Said el-Hudri anlatıyor: "Biz savaşa çıktığımızda Resulullah'dan hadis dinlemek için bir veya iki adam bırakırdık. Savaştan döndüğümüzde Resulullah'dan duyduklarını bize anlatırlardı.

Biz de: “Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur.” Diye halka anlatırdık.”⁽⁷⁾

İlim elde etme ve daha sonraları insanları eğitme, eğitim ve öğretim seferberliğine katılma, doğrusu Allah Teâla’nın yolunda seferberliğe katılarak savaşmaktan az bir uğraşı değildir. İkisi de bir cihadın ifadesidir. İlim; kalemle, kitapla, delil ve belgelerle; savaş ise, kılıçla, mızrakla, topla, tüfekte olacaktır. Her ikisinden de amaç; Allah Teâla’nın rızası ve İslam’ın bilinmesi, yaşanması, yayılması, korunması, egemen kılınmasıdır.

İlim ve cihad. Biri mürekkep ve kalem, öbürü kılıç ve kan istiyor. Hangisi mi efdal? Eğer peygamber beyanı olmasaydı, belki doğru bir değerlendirme yapamayacaktık. Ama işte o açıklıyor:

“Âlimlerin mürekkebi, şehidlerin kanıyla tartılır da, ona ağır gelir.”⁽⁸⁾

Cihattan Hayırlı İş

Bir açıklama da İbn Abbas’tan. Allah Teâla’nın Rasülünün övdüğü o “tercüman’ül Kur’an”dan. Ali el-Ezdi kendisine cihadı sorduğunda şöyle söyler:

“Sana bugün cihaddan daha sevaplı bir iş öğreteyim?! Her hangi bir mescide gidip insanlara Kur’an ve dini bilgiler öğretirsen, cihaddan daha fazla sevap kazanmış olursun.”

⁽⁷⁾ Kandehlevî, Muhtasar Hatatu’s Sahabe, s.466

⁽⁸⁾ Ali Muttaki 10/141 hn: 28714-15

Başka bir rivayette bu sözü şöyle ifade eder:

“Cihaddan daha sevap bir şeyi sana söyleyeyim mi? Bir mescid yapar, orada Kur’an, sünnet ve fıkıh okutursun.”⁽⁹⁾

Çağımız bu anlayışı bayraklaştırdı. Kendini “bilgi çağı” olarak tanıtıyor. İlimsiz savaş bile kazanılmıyor artık. Daha önce de belirttiğimiz gibi çağımızın savaşları tamamen ilme dayanmaktadır. Çünkü artık Köroğlu’nun dediği gibi “tüfek icad oldu, mertlik bozuldu”. İlim ve teknikte ileri ülkeler öyle silahlar geliştirdiler ki, oturdukları yerden, binlerce, milyonlarca insanı öldürebilecek nükleer başlıklı füzeler veya insansız uçaklarla başka ülkeleri vurabilmekte, Japonyaya yaptıkları gibi, çaresiz insanları savaşmadan mağlup ederek sömürmektedirler.

Gerçi, ilim savaş için değil, savaşı kaldırmak ve onurlu bir hayat yaşamak içindir. Bu yüzden mürekkep kana galip gelmiştir. Ya da gelmelidir. Çünkü zalim insanları durdurmanın yegâne yolu, iyi insanların elinde, kötülerin silahlarından daha üstün silahlar olmasıdır. Bu ise ilim ve tekniğe dayandığına göre, ilim adamlarının cihadı, en üstün cihad sayılır.

Acaba burada bir kısır döngü yaşanmakta mıdır? Yani daha üstün silah yapmak, daha çok adam öldürmeye sebep olabilir. Her kes böyle düşündüğünde, evreni cehenneme çevirecek korkunç bir silahlanma yarışı söz konusu olacaktır. Bu ise dünya için en büyük tehdittir.

⁽⁹⁾ Kandehlevi, Muhtasar Hayatu’s Sahabe, s.442. Kenzu’l Ummal, 5/230 dan naklen

Bu sorun nasıl çözülür? Bu kısır döngüden nasıl çıkılır?

Bize göre bu sorun yine dünyanın yönetiminin erdemli âlimlerde olmasıyla çözülür. Aksini düşünmek, yani ilim adamlarının erdemsizler elinde kötüye alet olmaları, ya da âlimlerin ahlak ve fazileti kaybetmeleri, çağımızın en büyük handikabı, en korkunç açmazı, en amansız bunalımıdır.

İlim Mutluluk İçindir

İşte tam da bu noktada diyoruz ki, ilmin amacı, insanı mutlu etmektir. Ne var ki, İslamsız mutlu olamaz insan. İslam fitrattır; fitratla savaşılamaz, fitratla savaşarak mutlu olamaz insan. Allah Teâla'nın (cc), insanla fitrat arasına giren engelleri kaldırmak için İslamla gönderdiği peygamberler ile, o İslam'ı öğrenip öğreterek hayata tatbik etmek için ilimle uğraşırken ölen âlimi, cennette nerde ise aynı derecede birleştiriyor:

“Cennette, İslam dinini ihya etmek için ilimle uğraşırken ölen kimseyle peygamber arasında, sadece bir derece fark vardır.”⁽¹⁰⁾

İlim adamlarının, peygamberlere bu kadar yakın oluşunun sebebini de şu hadisten öğreniyoruz:

“İnsanların peygamberlik derecesine en yakın olanları, âlimler ve mücahidlerdir. Çünkü cihad edenler, peygamberlerin

⁽¹⁰⁾ Ali Muttaki a.g.e. 10/160 hn:28829-33

getirdikleri için savaşır, ilim ehli de, insanları peygamberlerin getirdiklerine yönlendirirler.”⁽¹¹⁾

Sonuç itibariyle âlimler ve mücahidler, Allah Teâla'nın dinini öğretme, yayma, yaşatma, koruyup kollamada gerçekten peygamberlere çok benzemekte, çok yakın olmaktadır.⁽¹²⁾ İnsan, davası oranında değerlidir. Bu iki sınıf insan da, bütün himmet ve gayretlerini İslam'ın hâkimiyeti için harcamışlardır. Gerçekten bunlar mübarek bir görevdedirler. Tebrik edilecek azîm bir iş üzerindedirler.

İşi Bilenlerin İfadesi

İşte bu yüzden, Hz. Peygamber efendimizle aynı vahiy ortamını paylaşmış ve O'nun eğitimden başarıyla mezun olmuş seçkin insanlar olan ashabın duygu ve düşünce dünyalarına girdiğimizde, aynı inançla karşılaşırız. Daha önce bazı örnekler geçmişti. İşte onlardan birkaç örnek daha:

Hz. Ali diyor ki: “Âlim bir kimse, gündüzleri sürekli oruç tutan, geceleri sabaha kadar ibadet eden, bütün zamanını cihada sarfeden bir kimseden daha üstündür. Âlim bir kimsenin ölümüyle açılmış bir gediği, ancak yine aynı büyüklükte bir başka âlim doldurulabilir.”⁽¹³⁾

Ebu'd Derda da şöyle demiştir: “Sabahları kalkıp ilim tahsiline gitmeyi cihad olarak kabullenmeyen ve böyle olduğuna

⁽¹¹⁾ a.g.e. 4/310 hn:10647.

⁽¹²⁾ Bkz, “Âlimler ve Peygamberler” bölümü

⁽¹³⁾ Gazali, İhya 10/68.

bütün samimiyetiyle inanmayan kimsenin ne aklı var, ne de fikri!”⁽¹⁴⁾

Muaz bin Cebel: “İlim araştırma yapmak en büyük cihaddır.”⁽¹⁵⁾ diyor.

Neden böyledir?

İlim Ve Cihatta Amaç Birliği

Cihadın amacı, insanla İslam arasındaki fiilî engelleri kaldırmaktır. Eğer böyle bir engel olmasaydı, savaşmaya gerek kalmayacaktı. O zaman bütün yapılacak iş, topraklarını İslam’a açarak müslümanlarla buluşan insanları İslamlaştırmak için çaba ve gayret sarfetmekti. Diyelim olmadı ve savaşıldı. Mağlup olarak ülkesini İslam’ın hâkimiyetine teslim eden insanlara İslam’ı anlatmak yine âlimlerin işidir. Zira İslam’da hiçbir kimse, zorla müslümanlaştırılmaz. Ayet açıktır: “**Dinde zorlama yoktur.**”⁽¹⁶⁾

Yapamazsınız da, zira baskı ve zorlama karşısında kişi, dışından müslüman görünse bile, kalbinde samimi bir iman bulunmadıkça, yine müslüman sayılmayacaktır. İçi başka, dışı başka bir “münafık” kalacaktır ki İslam bunu asla istemez.⁽¹⁷⁾ O yüzden İslamlaşmada iş gören kılıç değil, ilim ve iknadır.

⁽¹⁴⁾ a.g.e. 1/74.

⁽¹⁵⁾ a.g.e. 1/81.

⁽¹⁶⁾ Bakara 256.

⁽¹⁷⁾ Nifak ve Münafıklar hakkında derli toplu bir makale için bkz. İslamlaşma Bilinci kitabımızın “Nifak Bilinci” bölümü s.23-31.

Özellikle “medenilere galebe, ikna iledir. Söz anlamayan vahşiler gibi, icbar ile değildir.”⁽¹⁸⁾

Bütün bunlar göz önüne getirildiğinde, İslam’ın yayılmasında mücahidlerden çok âlimlere iş düşmektedir. Bu yüzden, Allah Teâla’nın dinini insanlara tebliğ eden peygamberlere âlimler, mücahidlerden haliyle manen daha yakındır. Zira ulema, gerçi peygamber değildir ama Peygamber vazifesi yapmaktadırlar. Çünkü ülema, daha önce de gördüğümüz gibi “peygamberlerin varisleri ve vekilleridirler.”⁽¹⁹⁾

Sultan’ul Arifin Mahmud Sami Ramazanoğlu (ks), “*Cami’us Sağir*” hadislerinden olan: “*İlim isteyen öğrenci, Allah Teâla’nın katında, Allah Teâla’nın yolunda cihad eden mücahidden daha faziletlidir*”⁽²⁰⁾ hadisini açıklarken, şöyle söylüyor: “Çünkü muharebedeki mücahidler, özel bir cemaat ile mücahede ve mukabele ederler. Fakat ilim tahsil eden, bildikleriyle amel eden âlimler nefis ile mücahede edip, şeytanın şer ve tuzağından bi’iznillahî teala ilim ile kurtuldukları gibi daimî surette cihanın her tarafından gelen ilim isteyenlere daha şümullu ve devamlı olarak ilim neşrettikleri cihetle, fi sebilillah cihad eden mücahidlerden efdaldir”⁽²¹⁾.

Hadisi şerheden Münavi de ilginç şeyler söylüyor; Mücahidin karşısında belli bölgede belli bir düşman var ve onlarla savaşır. Ama âlime gelince, o bütün âlemdeki İslam

(18) Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe-i Şamiye, sözler neş. İst. 1994 s.97.

(19) Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvud, İlim 1; İbn Mâce, Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 32.

(20) Münavi, Feyzu’l Kadir 4/263(5251) Konuyla ilgili aynı sayfadaki 5252. hadise de lütfen bakınız.

(21) Mahmud Sami Ramazanoğlu, *Muhasebe* 1/63.

düşmanları ile savaşıır ve elindeki ilim silahıyla İslam'a karşı çıkan ve onu susturmaya çalışanları susturur. Böylece, İslam'ı her yerde savunur ve muarızlarına karşı müdafa eder.”⁽²²⁾

Bugün haklı olarak Allah Teâla'nın yolunda cihadı gözlerinde büyüten müslümanlara, Allah Teâla'nın yolunda ilim talep etmeyi gözlerinde daha da büyütmeleri için böyle bir mukayeseye girdik. Yoksa ameller niyetlere ve ihlaslara göre, bir yerde de, ihtiyaçlara ve sarfedilen emeklere göre değerlendirilir. Aslında bizatihi ilim ve cihad, her halükarda güzel değildirler. Ancak Allah Teâla'nın için olur ve müslümanların menfaat ve maslahatları gözetilirse güzeldirler onlar.

Yoksa Allah Teâla'nın için olmayan kuru kavgada dökülen kanlar nasıl hederse, yine o amaçla olmayan ilim için harcanan emekler de aynen öyledir.

⁽²²⁾ Münavi, *Feyzu'l Kadir* 4/263.

İLMİN AMACI

Millî Eğitimin Tehlikeli Durumu

Bugün Milli Eğitimde eksikliğini hissettiğimiz en önemli mevzu, eğitim öğretimdeki amaç meselesidir. Birisi kalkar da “Bireysel ve toplumsal yönlerden ne kadar olumlu kavram varsa bir araya toplayan ‘Türk Milli Eğitiminin Temel Amaçları’nın nesini beğenmiyorsunuz?” derse, cevabımız şaka ile karışık şu olacaktır: Oradaki amaçlar bölümüne o kadar güzellik sığdırılmış ki, başını okurken sonunu unutuyorsunuz; eksik kalıyor. Sonunu okurken başını unutuyorsunuz; yine eksik kalıyor. Başı ve sonu eksik kalınca ortada hiçbir şey kalmıyor. Kalmıyor, çünkü o ifadelerin maalesef ruhu yok. Üst üste yığılmış, ama hayattan koparılmış kelimeler, sanki bir hurdalıktaki enkaz yığını hatırlatıyor. Tarihin karanlıklarına atılan kelimelerden öğrencilere hayat vermesini bekleyenler, zaten ruh kökümüzün ve kutsal değerlerimizin katilleri değil midir?

Şaka değil ciddi söylüyorum, maalesef o bir yığın enkaza dönüşmüş kavramların ruhu yok. Ne ifade edebilirler ki onlarla alakalarını çoktan kesmiş genç zihinlere? Çünkü o kavramların ruhu dindir, İslam’dır. İslam’ın iki kaynağı ise Kur’an ve Sünnettir. Öyleyse soralım şimdi: Kur’an ve Sünnet Milli Eğitimin neresinde?

Pozitivist milli eğitimin hiçbir yerinde İslam yoktur. Kur'an ve sünnet yoktur. Çünkü bunlar, okullara girmesi yasaklı kitaplardır. Bunların anlattığı manalar, mefhumlar, maksatlar, okullara sokulması yasaklı kavramlardır. Böyle bir eğitim sisteminden ancak kaos çıkar, karmaşa ve kargaşa çıkar, anarşi ve terör çıkar. Zaten bütün bunlar da okullardan çıkarak ülkeye yayılmıştır. Ben 1977 yılında öğretmen olarak atandığımda çalıştığım lisenin kapısında ya polis, ya jandarma olurdu. Okul kapısında polis ne gezer, jandarma ne iş yapar? Ama yaşanan gerçek maalesef budur! Cahillerin yaşadığı sokaklarda, ovalarda, dağ başlarında kavga olmaz, anarşi olmaz, fakat okul kapısında olur. Bunun üstünde hiç düşündü mü devlet? Bu konuda bir tedbir aldı mı Milli Eğitim? Ne gezer!

Bazılarının “Aman aman, din gericiliktir, İslam irticadır, uzak olsun” dediğini duyar gibiyiz. Evet, ey siz malum bazıları, ey batıcılar, işte siz ilericilik istediniz ve öyle bir nesil yetiştirdiniz de nereye geldiniz? İşte sizin ilericiliğiniz ile geldiğiniz nokta, söyleyin memnun musunuz? Uzun sözlerle isbata ne hacet, gerçekler işte ortada; onca güzellikleri -ama İslam'sız- amaçlayan Türk Milli Eğitiminin içler acısı hali işte gördüğünüz gibi meydanda! Ne vatan sevgisi, ne millet kaygısı, ne namus ve iffet düşüncesi, ne aileye saygı, ne toplumsal nezaket, ne hak ve hukuka saygı, ne adalet ve insaf duygusu, ne görgü kurallarına bağlılık, ne büyük bilme, ne küçük sevme, ne eşyayı ve çevreyi koruma. Ne çalışkanlık, ne ilim ve sanat, ne bir beceri var ortada. Sadece zevk ve sefasında bir sürü. Yarınını düşünemeyecek kadar sorumluluktan uzak bir yığın. Bilgisiz, mesleksiz, sanatsız, kendine güveni olmayan, devlet kapısında bir memur olmayı en büyük ideal haline getirmiş tembel bir

nesil. Cesaret ve teşebbüs kabiliyetleri sıfır bir nesildir yetişen. O zaman sormalı değil mi bu Milli Eğitime veya onun da bağlı olduğu sisteme; siz hangi düşmanlarımız için çalıştınız da bu milletin çocuklarını bu hale getirdiniz?

Cumhuriyeti kuranlar, “Öğretmenler; yeni nesil sizin eseriniz olacaktır” demişlerdi. Öğretmenleri de kendileri yetiştirmeyi üstlenmişlerdi. Bunun için eskiye ait ne varsa atmışlar, mektebi, medreseyi ve tekkeyi kapatmışlar, yerine batıdan, adı bile batılı olan okulu ve üniversiteyi almışlar, öğretmenlerini İslam dininden, tarihinden, medeniyetinden uzak yetiştirmişler ve yeni nesli onlara “alın böyle yetiştirin” diye teslim etmişler. Sonuç meydanda: Meselesiz, mefkûresiz, bütün davası yeme, içme ve cinsellik olan, alkol, uyuşturucu ve seks batağında iffet ve namusunu boğmuş, sıhhat ve saadetini yok etmiş, servet ve şöhret düşkünü ama çalışmakta gözü olmayan tembel, hileci, kısa yoldan köşe dönmece, mafyayı, eşkiyalığı, terör ve anarşiyi kahramanlık, kahramanlığı enayilik ve aptallık bilen, dinine, tarihine, kültürüne, medeniyetine yabancı, kendine, ailesine, milletine ve ecdadına saygı duymayan, emperyalist düşmanlarına hayran, gavur aşığı, taklitçilik ve aşâğılık duygusu içinde ezilen bir zavallı nesil! Dünyaya hiçbir katkıda bulunmadan asalak yaşamayı ideal edinmiş biçare bir guruh! Yetişen yeni nesil çoğunlukla işte bu! Temel kanunlarının başına bir sürü parlak kavramları sıralayan, en güzel amaç ve idealleri sıralayan, ama bunlara ruh veremeyen Milli Eğitim, başarısı ile istediği kadar iftihar edebilir(!)

Bir Üstadın Şahitliği

Dışardan birisi, bu hükmün Milli Eğitim için biraz abartılı ve biraz da haksızlık olduğunu zannedebilir. Hayır, ben abartmıyorum. Hem içinde çalışan, hem de dışarıdan gözlemleyen birisi olarak gerçekleri söylüyorum. Hayatımı ve hatıralarımı yazdım, henüz basılmadı, orada bütün bu anlattıklarımın örnek olaylarını yazdım. Ama ben şimdi burada kendimi azıcık geriye çekeyim ve başka bir öğretmeni, bir neslin yetişmesinde emeği geçmiş bir üstadı konuşturayım.

Evet, işte ömrünü bu milletin evlatlarını eğitmeye adayan gerçek bir muallimin sözleriyle sizleri baş başa bırakayım. Öğretmen olduğum sene Nurettin Topçu merhumun “*Türkiye'nin Maarif Davası*”nı okumuştum. Kitabın ikinci baskısı Kasım 1970 de basılmış, Ben onu 05.11.1977 de almış ve okumuşum. “*Millet Maarifi*” başlıklı makaleye şöyle giriyor:

“Millet ruhunu yapan maariftir. Maarifin düşmesi, millet ruhunu yerlere serer. Maarife değer vermeyiş, millet ruhunun yıkılışını hazırlar. Maarif hangi yönde yürürse millet ruhu da onun arkasından gider. Şu halde millet maarifi demektir.”⁽¹⁾

Peki, buna göre bizim maarifimiz nerededir? O zaman şu cümlelerin altını çizmişim okurken:

“Bugünkü maarif kaba tekniğin peşinde, batının zehirli akımlarına kapılarını açmış, Yahudiliğin oltası bir demokrasi anlayışının kurbanı zavallı bir kurumdur. Toplumla verecek hiçbir şeyi kalmamıştır. Aksine olarak o, toplumda kendini yenen ne varsa hepsine boyun eğmiş bulunuyor. Onun, toplumu

⁽¹⁾ Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*, s. 24

arkasından sürükleyecek özel iradesi yoktur. Esasen mektebe her şey girmiştir, toplum hayatında ne varsa her şey. Sinema, spor, esnaf çalışmaları, aile hevesleri, iffet düşmanlığı, parti propagandacılığı, piyasa şarkıcılığı, eğlence partileri, rozetçilik, daha neler ve neler... Okuyan nesil ise okula üstün tuttuğu her zehirli vasıtayı onun kutsal duvarlarından içeriye sokmuş ve okulun kutsallığını çığnemiştir artık. Yarışma, boykot, anarşi, isyan, bütün bunlar yıkılan yeniçeri ocağından çıkarak okulun kutsal sınırlarından içeriye sızmış bulunuyor. Bunlar mektebin hâkimiyetini kırarak ona tahakküm edici hale geleli millet mektebi çökmüş, yıkılmış ve bir diploma dağıtma bürosu halini almıştır.”⁽²⁾

Son kanaati şudur:

“Kendimiz için yepyeni bir maarif sistemi kurarak işe başlamak zorundayız.”⁽³⁾

“Zamanımızın istiklal savaşı, bu cephede açılacak savaştır.”⁽⁴⁾

Bugün içinde bir ömür yaşayan birisi olarak ifade edeyim ki, Türk Milli Eğitiminin malesef hiçbir milli amacı yoktur. Nurettin Topçu merhum “*Türkiye'nin Maarif Davası*”nın önsöz'ünde der ki:

“Son iki asırda birçok yeni müesseseler ve mektepler açıldı. Ancak bu mekteplerde eskinin taklidi yerine moda

(2) A.g.e. s. 32-33.

(3) A.g.e. s. 32.

(4) A.g.e. s.33.

kelimesiyle ifade olunan yeninin taklidi yer aldı. Avrupa, körü körüne taklit edilmek istendi. Mektepler açıldı; bunlarda yeni ilimler okutuldu. Lakin ilim sevgisi aşılmadı; âlimin üstünlüğü ve cemaat içindeki önderliği telkin edilmedi. Çünkü ilme gerçekten inanılmadı. İlim, bizim hayati menfaatlarımız için vasıta olarak, şekil halinde istismar edilmek istendi; teknik putlaştırıldı.”⁽⁵⁾

Böylesi acı durumları sergiledikten sonra teklifini net olarak sunar merhum mütefekkirimiz:

“Müslüman Türkün mektebi, maarif, metafizik ve ahlak prensiplerini Kur’an’dan alarak Anadolu insanının ruh yapısına serpen ve orada besleyen, insanlığın üçbin yıllık kültür ağacının asrımızdaki yemişlerini toplayacak evrensel bir ruh ve ahlak cihazı olacaktır.”⁽⁶⁾

İşte Başka Bir Şahit

Oysa siz çok iyi biliyorsunuz ki bu düşünceler devlet ve milli eğitimde “irtica” diye sulanmakta ve ona davet edenler “iftiharla” ezilmektedir. İşte size başka bir şahitten sözde milli eğitimimizi resmeden bir taplo daha:

“İlim, iman etmeyi ve müslümanca yaşamayı gerektirdiği halde, bugünkü bilim, câhiliyyenin iskeletine kan pompalıyor. Bilim adına insanların âhiretleri mahv edildiği gibi, dünyaları da perişan ediliyor. Eşkıya, terörist, satanist, ateist, ataist... bilim kurumlarından yetişiyor; bilimsel maskeler takılarak dine,

⁽⁵⁾ A.g.e. s. 7.

⁽⁶⁾ A.g.e. s.9.

mutlak hakikate hücum ediliyor. Bilim, artık salt ideoloji olma boyutundan çıkıp bir put haline gelmiş durumdadır. Bilim, hayatta tek mürşit ve kılavuz kabul edilir, tek ölçüt olarak alınırken, “din” nazar-ı itibara alınmamış, hatta topyekün reddedilmiş oluyor. Zira bunların âmentüsüne göre tek doğru, bilimin bize getirdikleridir. Dinin getirdiği, Allah Teâla'nın gönderdiği, peygamberlerin yolu onları hiç mi hiç ilgilendirmez; çünkü bunlar laboratuarlarda deneylerle doğrulukları kanıtlanan bilimsel gerçekler değildir. Böyle bilimsel bir yaklaşımda âhîret hayatının, cennetin, meleklerin, Allah Teâla'nın'a kulluğun yeri yoktur.

Bu amentüye göre ilk insanı Allah yaratmamış, insan tabiat tarafından tesadüf ve evrim sonucu başkalaşım ve değişimle maymundan türemiştir. Ya da tüm müslüman çocuklara öğretildiği şekilde ilk insan, Allah'tan direkt ilim alan, vahye muhatap olan yeryüzünün halifesi ve efendisi bir peygamber değil; etleri çiğ çiğ yiyen, yarı insan yarı hayvan vahşi bir mağara adamıdır. Okullarda bu câhilî bilgiler temel alındığı için, dünyanın yaratılması değil, kendi kendine güneşten kopuşu anlatılır; Din Kültürü ve Ahlâk dersinde kuşa benzetilmiş bir dine kültür olarak lütfen yer verilmesi dışında, hiçbir ders kitabında ve hiçbir ders müfredâtında vahye, Allah'a, dine ve mutlak doğrulara, yani “ilm”e yer verilip verilmediği, veriliyorsa ne kadar ve nasıl verildiği sorgulanmalı değil midir?⁽⁷⁾

İnanın Abartmıyorum

⁽⁷⁾ İslamî Kavramlar Ansiklopedisi, ilim md.

Bugün mekteplerde, hayat adına hiçbir şey öğretmeden diploma vererek ıskartaya çıkarttığımız çocuklara “niçin okuyorsunuz?” diye bir soru soracak olsanız, alacağınız cevabın ne olacağı, aşağı yukarı bellidir. Çünkü öğretmenliğim süresince çok sordum bu soruyu öğrencilerime. En iyi alacağınız cevap: “Bir meslek sahibi olup para kazanmak, ev, aile, otomobil, eğlenme gibi ihtiyaçlarımı karşılamak için.” Çünkü bu cevap, biraz düşünen, derslerine çalışan öğrencilerden gelir. Çoğu ise, bu amacı bile düşünmemiştir.

Merak ediyorsunuz değil mi, “öyleyse hergün okula niye geliyor” diye?

Sordum, cevapları şöyle:

- Okula gelmeleri gerekiyor.
- Neden?

Aldığımız cevaplar şaşırtıcıdır:

- Ne bileyim? Hiç düşünmedim!
- İşte herkes öyle yapıyor.
- Okula gitmek adettir.
- Ailem öyle istiyor.
- Okula gitmeyecek de ne yapacağım, nerde vakit geçireceğim? Burada ne güzel eğleniyoruz.

İnanın abartmıyorum. Maalesef hepsi de yanlış ve saçma olan bu ve benzeri cevaplar, amaçsızlığın acı ifadeleri değil midir? Bir öğretmen Müslüman olarak bu manzara karşısında kahrolmamak mümkün müdür? Evet, vaziyet gerçekten çok vahimdir. Akıbet hakikaten çok tehlikelidir. Bu acıya benim sağlığım dayanamadı ve darbelerin iyice savurduğu bu gençliğin acısı bizi tansiyon ve şeker hastası etti. Kendi çapımızda uğraştık, mücadele ettik. Karşılığı mahkemeler, cezalar, tehditler ve dışlanmalar oldu. Şikâyet veya övünmek için değil, abartmadığımı ifade etmek için bunları yazdım. Evlatlarım kucağında manen ölüyorlar, milletim adım adım düşmanlarının kurduğu tuzağa çekiliyor. Biz ise freni patlamış araçta birisi olarak bir şeyler yapmak istesek de yapamıyoruz. Hadi buradan mutluluk çıkarın marifetiniz varsa! Ah milletim, vah neslim!

Neden Kafalar Karışık?

Bu amaç belirsizliği, bu davasızlık hep kafa karışıklığından kaynaklanmaktadır. Biz millet olarak sersemlemiştir. Biz kimiz? Ecdadımız kim? Varoluş amacımız nedir? Doğulu muyuz, batılı mı? Müslüman mıyız, Yahudi mi, Hristiyan mı? Hayatımızda dinin bir yeri var mıdır? Laiklik nedir; din özgürlüğü mü, din düşmanlığı mı? Bizim kendimize has bir medeniyetimiz var mıdır? Yoksa uygar dünyada bir tufeyli miyiz?

“Efendim, ne var bunlarda, biz bunların hepsiyiz işte!” demek, kolaycılığa kaçmaktan çok kafa karışıklığındandır. Sorun da budur zaten!

Önce bir karar verelim; Müslüman isek, Allah Teâla’ya teslim olacak, İslam’ın dışındaki batıl dinleri ve sistemleri

atacağız kafamızdan. Batı ve batıcılık, bir coğrafya kavramı değil, bir kültür ve medeniyet kavramıdır çünkü. Öncelikle batıdan gelen ve İslam'a ters düşen her inanç, değer, kanun, kural ve yaşam tarzını bir iman davası bilerek kalbimizden ve kafamızdan “*lâ ilahe*” diyerek atmalı ve içimizi bir güzel ayıklamalıyız onlardan. Ancak ondan sonra “*illallah*” diyerek bütün bir hayat alanlarında olduğu gibi eğitimimizde de sağlıklı bir amaca ulaşabiliriz.

Gelelim İşin Doğrusuna

Yukarıdaki amaçlara “yanlıştır” demiştik. Çünkü Peygamberimiz buyuruyor:

“Kim âlim geçinmek, sefihlerle münazara yapmak, ve halkın dikkatlerini kendine çekmek gibi maksatlarla ilim öğrenirse, Allah Teâla'nın o kimseyi cehenneme atar.”⁽⁸⁾

İlim öğrenmede amaç tespiti açısından fevkalade önemli olan bu hadisi biraz daha nazara vermek ve üzerinde düşündürmek için, İbrahim Canan Hocanın açıklamalarını kaydetmek istedim:

“Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada dünyevî bir maksadla ilim talep etmeyi yasaklamaktadır. Nitekim Tirmizî, bu hadisi “İlmiyle dünyayı talep edenin durumu” adını taşıyan bir bâbta kaydeder.

Dînimiz, sâdece ibâdet ve diğer hayır amellerimizde ihlas emretmez, ilimde de ihlâs emreder. Yani ilim Allah Teâla'nın

⁽⁸⁾ Tirmizî, İlim 6 no: 2656; İ. Canan 7/309.

rızası için talep edilmelidir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ilk gelen "Oku" emrinin "Yaratan Rabbinin adıyla oku!" şeklinde gelmesi, okumanın, ilmin behemahal Allah Teâla'nın'ın ismiyle, yani O'nun rızası için yapılması gereğine ilk irşaddir.

Allah Teâla'nın rızası düşünülmeden yapılan her iş çirkindir, bir de rızaya ters düşen olursa çok daha çirkin, çok daha zararlı ve başkaları için de yıkımdır. İlmî, ilâhî rızaya uygun olmayan kullanılışından doğacak zararlar ise daha büyük, daha şümüllü olabilir. Bu sebeple, ilim talebine büyük ehemmiyet veren dînîmiz, bunun Allah Teâla'nın rızası için olmasını ısrarla talep etmiş, başka maksadlarla ilim talep edenin, bu ilimle kurtuluşa, cennete değil, felâkete ve ebedî hüsrana uğrayacağını söylemiştir.

Bu hadiste ilim talebine, Allah Teâla'nın rızası dışında başlıca hangi maksadların esas kılınabileceğine dikkat çekilmiştir.

1) Âlim geçinmek: Yani kendini göstermek ve dinletmek ve böylece dikkatleri üzerine çekmek, kendisine âlim dedirtmek için âlimlerle münazara, münakaşa yapmak, onların ilmî faaliyetlerine katılmak, bu maksadla ilim talep etmek.

2) Sefihlerle münazara: Tefâhur, gurur, böbürlenme gibi nefesine yönelik gayelerle, sefih kelimesiyle ifâde edilen îmânî zayıf, ameli pek kıt, dinde lâübâli, aklen nâkıs kimselerle münakaşa, mücâdele etmek, bu maksadla ilim talep etmek.

3) Halkın dikkatlerini kendine çekmek: Bundan maksad, mevkî, makam, para gibi her çeşit dünyalığı elde etmek, insanları kendine yöneltmek için ilim talebidir.

Resûlullah, bu niyetlerden biriyle ilim talep etmenin kişiyi ateşe atacağını belirtmektedir. Sühreverdî, *el-Avârifte* der ki: "Münakâşa ve onunla birlikte bulunan diğer vasıflar ateşe girmeye sebeptir, zîra nefisleri, o esnâda kahr ve galebe için ortaya çıkmıştır. Bu iki sıfat ise, şeytanlığa hastır."

Hüccetu'l-İslâm der ki: "Hz. Muâz (radiyallâhu anh)'den rivâyete göre (ilmi Allah Teâla'nın rızası için talep etmeyen âlimleri yedi tabakaya ayırarak) şöyle demiştir:

* Ulemadan bazıları vardır, ilmîni saklar, bu ilmin başkasında da olmasını sevmez. İşte böyleleri cehennemin en dibinde yer alacaktır.

* Bir kısmı var, ilmi içinde sultan gibidir, itiraz eden olsa küplere biner. Böyleleri cehennemin ikinci tabakasıdır.

* Bir kısmı vardır, ilmîni ve garib hadislerini şeref ve mal sâhiplerinin yanında söyler, böyleleri cehennemin üçüncü tabakasıdır.

* Bir kısmı vardır, kendini fetva vermeye adanmıştır, doğru yanlış fetvalar verir. Böylesi, dördüncü tabakadır.

* Bazıları vardır. Ehl-i kitap ağzıyla konuşur, bunlar beşinci tabakadır.

* Bir kısmı vardır. İlmini halk arasında asâlet ve anılma vâsıtası kılar, bunlar altıncı tabakayı teşkil eder.

* Bir kısım âlim vardır, onları tekebbür ve kendini beğenme, helâke atar, bu gruptan biri va'zu nasîhat edecek olsa şiddet gösterir. Başkasını da burunsar (küçük görür), böylesi, ateşin yedinci mertebesinde. Rivâyette gelmiştir: *Öyle kul vardır ki, hakkında açılan medh ü senâ sancağı meşrikla mağrib arasında dalgalandığı halde Allah Teâla'nın indinde bir sineğin kanadı kadar ağırlığı yoktur.*"⁽⁹⁾

Konuyla ilgili birkaç hadis-i şerif daha zikredelim:

"Bir insan, kendisiyle Allah Teâla'nın rızası kastedilen (dini ilimlerden) bir ilmi, sırf dünya malını elde etmek için öğrenirse, kıyamet gününde cennetin kokusunu dahi duyamaz."⁽¹⁰⁾

"Kim, Allah Teâla'danbaşkası için ilim öğrenir veya o ilimle Allah Teâla'danbaşkasını amaçlarsa, cehennemdeki yerine hazırlansın."⁽¹¹⁾

"İlmi, âlimlere karşı böbürlenmek, cühela ile münakaşa etmek veya mevki makam elde etmek için öğrenmeyin. Kim bunu yaparsa ona ateş gerekir, ateş!"⁽¹²⁾

"Ümmetinden bir kısım insanlar, dinî ilimleri öğrenecekler. Kur'an-ı Kerim'i okuyacaklar ve şöyle diyecekler:

⁽⁹⁾ Kütüb-ü Sitte Muhtasarı, 7/309.

⁽¹⁰⁾ Ebû Dâvud ve İbn Mâce'den, Mansur Ali Nasıf, et-Tac 1/74.

⁽¹¹⁾ a.y.

⁽¹²⁾ İ.Canan, age.16/550. No: 78. (254) (6065)

"Umeraya gidip, onların dünyalıklarından alırız, dinimizi de onların şerrinden uzak tutarız." Halbuki bu mümkün değildir, tıpkı katad (denen dikenli ağaçtan) dikenden başka bir şey elde edilemediği gibi. Aynen öyle de, umeranın yakınlığından sadece... elde edilir." Muhammed İbnu's-Sabbah: "Aleyhissalâtu vesselâm sanki hataları kastetmiştir" der."⁽¹³⁾

Abdullah İbnu Mes'ud (ra) demiştir ki:

"Eğer ilim ehli, ilmi koruyup, onu layık olanlara vermiş olsalardı, ilim sayesinde devirlerinin insanlarına efendi olacaklardı. Ne var ki onlar ilmi, dünyalıklarından menfaat sağlamak için ehl-i dünya için harcadılar. Dünya ehli de âlimleri aşığıladı. Hâlbuki ben, Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'in şöyle söylediğini işittim: "Kimin tasası sadece ahiret olursa, dünya tasalarına Allah Teâla'nın kifayet eder. Kim de dünya tasalarına kendini kaptırırsa, dünyanın hangi vadisinde helak olduğuna Allah Teâla'nın aldırmayacaktır."⁽¹⁴⁾

İlim Allah İçin İstenir

Bütün bu tehditlerin sebebi, görüldüğü gibi ilmin tamamen dünyevi amaçlarla istenmesinden ötürüdür. Oysa her Salih amelde olduğu gibi ilimde de amaç, "Allah Teâla'nın için" olmasıdır. Öyleyse İslam'da ilim edinmenin amacı, kulluğumuzu güzel yaparak Allah Teâla'nın rızasını kazanmaktır.

⁽¹³⁾ İ. Canan, age. 16/551. No: 79. (255) (6066)

⁽¹⁴⁾ İ. Canan, age. 16/552. No: 80. (257) (6067)

Her Şeyden evvel kalbimizde böyle temiz bir niyet olmalı. Mademki ameller niyetlere göre değer kazanır, ya da kaybeder, yleyse işin başında temiz bir kalp ve temiz bir niyet olmalıdır. Sonra ilim öğrenmeye abalamalı, gayret göstermeliyiz.

Niçin mi?

İŞte amaç berraklığı: Allah Tel'nın rızasını kazanmak amacıyla ilmi önce kendimiz için istemeli, ihlas ve samimiyetle bildiklerimizi yaşayarak ondan faydalanmalıyız. Sonra da onları yine Allah için neŐrederek, yayararak bütün insanlığı yararlandırmalıyız.

Bu amacın dışında başka bir amaç gütmek Allah Tela'ya karşı fiŐktır, sapmadır, bozulmadır, riyakrlıktır. Evet, bir gizli Şirk olarak riyakrlıktır.⁽¹⁵⁾ Esas Şirkin de kapısıdır. Bu da peygamberimizin en çok korktuğu Şeydir:

“mmetim üzerine en fazla korktuğum Şey: diliyle çokbilmiŐ münafıktır.”⁽¹⁶⁾

Aynı zamanda emeğimize karşı haksızlık, kendimize karşı zulüm, insanlığa karşı da nankörlük ve hoyratlıktır.

İlimde İhlas

Riyakrlık, sadece ibadetlerde ve hayırlarda olmaz. İlimde de riyakrlık olmamalıdır. İŐlam, ihlası emretmiŐtir. Her iş Allah Tela'nın rızası için yapılmalıdır. Allah Tela'nın rızası

⁽¹⁵⁾) Deylemi, Müsned, no:3675; Erbili, Kenzu'l İrfan s.178 (750)

⁽¹⁶⁾ Erbili, a.g.e. s.178(750); Acln, Keşfu'l Hafa 1/68(160)

düşünülmeden yapılan her iş, çirkindir. Hele Allah Teâla'nın rızası ile çatışiyorsa, çirkinin çirkinidir. Özellikle de ilimde ihlatsızlık, çirkin olduğu kadar tehlikelidir de. Gerçek âlimler bunu bilir ve düşmemek için dikkat kesilirlerdi. Niyetlerini sorgularlardı sık sık. Kalblerini yoklarlar, kendilerini sürekli hesaba çekerlerdi. Bu noktada insanın yüreğini ağzına getiren olaylar yaşatmışlardı. İşte İmam Ebul'l Hasen el-Maverdî onlardan biridir. İslamî ilimlerle azıcık ilgilenen herkes O'nu tanır.

Anlatılır ki o, kendi zamanında yazdığı o muazzam ve muhteşem kitaplarından hiçbirini açığa çıkarmamış. Yazdıkça özel bir yere koymuş. Vefatı yaklaşınca güvendiği bir dostunu çağırmış ve demiş ki:

- Falan yerdeki kitapların hepsi benim yazdığım kitaplardır. Bu zamana kadar açıklamadım, çünkü içimdeki niyeti halis bulamadım. Bana ölüm gelip de tam canım çıkacağı anda elini elime ver. Eğer elini sıkı sıkıya kavrar da açmaz isem, bil ki onlar benden kabul edilmemiştir; git ve o kitapları Dicle'ye at. Eğer elini sıkmaz da elimi açarsam, bil ki onlar benden kabul edilmiştir ve ümit ettiğim halis niyeti elde etmişimdir.

O kimse der ki:

- Eceli yaklaşınca elimi eline koydum. Elini açtı ve benimkini kavramadı. Anladım ki çalışması kabul edilmiştir. Bunun üzerine kitaplarımı açığa çıkardım.

Bu olayı Tacu's Sübkî, "*Kitab'u Tabakati's Şafiyyeti'l Kubra*," 5/268-269. da anlatırken şunu söyler. "Her halde "*el-*

Havî” adlı eseri için bu söylenir. Yoksa o kitabın dışında başka birçok kitabını kendi el yazısıyla gördüm. Hatta hayatı esnasında okumasını bitiremediğim kitapları da vardı.”⁽¹⁷⁾

Olsun “el-Havî”! Şimdi o kitap veya başka kitaplarının Dicleye atılma ihtimali yüreğinizi ağzınıza getirmez mi sizin?

Bunu garip karşılayanlara derim ki, ne farkı var, işte Mehmet Akif Üstadımızın o muhteşem Kur’an meali’nin macerası da aynen öyle değil mi? Hani yazmış ve arkadaşı İhsan Beye bırakmış Mısır’da. Demiş:

- Kur’an Meali ile ibadet mecburiyeti getireceklermiş. Gidip bakayım. Eğer aslı yoksa bildiririm. Benden bir bilgi gelmezse, ben ölünce yak onu. Benim kitabım böyle bir zulme alet olmasın.

Ekmeleddin İhsanoğlu’nun babasıdır o zat ve Ekmeleddin Beyin de ifade ettiği gibi yakılmıştır. Keşke biraz beklese, keşke yakmasa idi! Vefasızlığa keşke diyoruz amma, maksadımız malum, keşke o kitap yaşasaydı! O mealden tam aslı değil, ama bazı müsveddeleri kalmış geriye!

İşte size bir temenni de İmam Şafî’den. Kendisinin hem ilim öğrenme, hem de riya, süm’a, şöhretten kaçma babında söylediği şu söz ne kadar düşündürüyor insanı: “İsterdim ki insanlar şu ilmi öğrensinler, ama ondan bana bir harf bile nisbet edilmesin.”⁽¹⁸⁾

⁽¹⁷⁾ Seyyid b. Hüseyin el-Afânî, *Salahu’l Ümmeh*, 1/122.

⁽¹⁸⁾ Seyyid b. Hüseyin el-Afânî, *Salahu’l Ümmeh*, 1/121.

İmam Müslim de niyetini sorgular ünlü eserinin mukaddimesinde. Sahih hadisler varken zayıflara kimsenin bel bağlamayacağından bahseder. Ancak orada bir de ikazı vardır: “Şu kadar var ki, böyle birini zayıf hadis rivayetini ve zayıf hadislere i’timada sevkeden âmil, halk tabakası nazarında, çok hadis bilirmiş görünmek ve “filanca ne de çok hadis toplamış; ne çok sayıda hadis te’lif etmiş” denilmesi hevesidir. İlim babında her kim bu mezhebe gider ve bu yolu tutarsa, o kimsenin ilimden nasibi yoktur. Böylesine “cahil” adını vermek, bir ilme nisbet etmekten daha hayırlıdır.”⁽¹⁹⁾

Bu sözleri ilerde açıklayacağımız “hangi âlimler?” ve “âlimin ahlak sorumluluğu” bahislerinde de hatırlatalım inşallah. Allah Teâla’nın rızası için değil de, desinler diye ilim öğrenmek, amaçtan açık bir sapmadır.

İlim Zulme Alet Edilmemelidir

Bugün gelişen ilimler, her ne kadar insanlığa teknik olarak bir kısım imkân ve kolaylıklar sunmuşsa da, iki dünya savaşı ile yaşanan ızdıraplardan sonra dahi dünyayı cehenneme çevirebilecek ve kitle ölümlerine sebep olabilecek silahlar yapılmıştır. Bu silahların ve tekniğin tehdidiyle milyonlarca insan zulüm görmekte, inim inim inlemektedir. Daha önce de geçtiği gibi insanlığın felaketi, bir yerde inançsız ve erdemsiz âlimlerin eliyle gerçekleşmektedir.

Zikredilen hadislere dikkat edersek, orada Allah Teâla’nın sevmediği ve cehennemle tehdit ettiği âlimlerde şu çirkin huyları

⁽¹⁹⁾ Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Terceme Ve Şerhi*, 1/77.

görüyoruz; Âlim geçinmek: yani unvan elde etmek, şan ve şöhret duygularını tatmin etmek, ilmini ortaya almak için bilimsel tartışmalara girmek. Sefihlerle tartışma; yani cahillerle, akli kıtlarla, nefsine mağluplarla tartışmaya girerek, gururunu, kibrini, kendini beğenmişliğini tatmin etmek, halkı küçük görmek ve dikkat çekerek mevki, makam, yetki ve dünyalık kazanmak. Salih ameli olmadığı halde toplantı ve meclislerde ilim ve güzel konuşma gösterisi yapmak; edebiyat parçalamak.

Evet, eğer ilim bunlar içinse, yazıklar olsun; çünkü kişiyi cehenneme bizzat atıyor. Yazıklar olsun o ilme ki, kişiyi Allah Teâla'dan uzaklaştırıyor. Yazıklar olsun o ilme ki, kişiyi yüceltmiyor, aksine alçaltıyor, değersizleştiriyor. Peygamberimiz buyuruyorlar:

“Öyle kul vardır ki, hakkında açılan medh-u sena sancağı maşrikle mağrib arasında dalgalandığı halde, Allah Teâla'nın katında bir sineğin kanadı kadar ağırlığı yoktur.”⁽²⁰⁾

Gazali, âlimlerde görülen ilk bozulmaların nasıl meydana geldiğini anlatırken, amaç sorununa da ışık tutar; “Hulefa-i Raşidin, Allah Teâla'nın'ı bilen, ilahi kanunlara vakıf olan gerçek imamlardı. İstişare de yapıyorlardı. Âlimler de, devamlı ilim yayma, ibadet gibi ahiret ilimleriyle uğraşıyor, fetvadan, devlet görevlerinden kaçıyorlardı. Devletten görev istemiyor, verilerse de en güzel bir şekilde yapmaya çalışıyorlardı.

Ne zaman ki idare, fetvaya gücü yetmeyen cahillerin eline geçti, işte o zaman fakihlerden fetva almak için, onları yanlarına

⁽²⁰⁾ İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Muhtasarı 7/310.

almak zorunda kaldılar. Ashabın yolunda giden tabii ve tebe-i tabii âlimleri, iktidarların gayri meşru haksızlık, hukuksuzluk ve adaletsiz, zalimane uygulamalarına ortak olmamak için, kendilerine verilmek istenen adalet, maliye vs. bakanlıkları, valilik, hâkimlik, defterdarlık, muhasebecilik gibi devlet memurluklarını kabul etmediler. Hatta bunun için zindanlara atıldılar, kırbaçlar yediler.

Bunu gören zamane insanları, sultanlara yakın olmak, devletin üst düzey makamlarına atanmak ve dünyalık toplamak için, fıkıh ve hukuk ilmini öğrendiler ve iltimaslar ve aracılarla, kendilerini sultanlara takdim ettiler. Böylece, bir zamanlar sultanlar tarafından aranan fakihler, bu sefer sultanları aramak zilletine düştüler. Tam tersi bir durum olmuştu. Sultanlardan yüz çevirmekle aziz olan âlimler ve fakihler, bu sefer, makam mansıp istedikleri için zillet içine yuvarlandılar. Aziz iken zelil oldular; yüce iken küçük düştüler.”⁽²¹⁾

Oku Ama Neyi Nasıl?

Dinimizin ilk emrinin “oku” olduğunu hepimiz biliriz. İyi ama neyi nasıl ve hangi amaçla okuyacağız? Esas okumanın amacını ortaya koyan ayetin devamından çoğumuz habersizmiş gibi davranırız: “Yaratan Rabbinin adıyla oku!”⁽²²⁾

Oku, ama Allah Teâla'nın adıyla, yani Allah Teâla'nın rızasını gerçekleştirmek için oku. Allah Teâla'yı bilmek, sevmek, saymak ve kulluk etmek için oku.

⁽²¹⁾ Gazali, *İhya*, 1/109.

⁽²²⁾ Alak 1-2.

“Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözü halka şirin gelmektedir. Evet, bir yerde şirindir; çünkü ilmi övmekte, dolayısıyla ilim sahibi âlimlerin mürşitliğinden, yani yol göstericiliğinden, olgunluğa kılavuzlamasından bahsetmektedir. Cahillerin yol göstericiliğinin, rehberliğinin hakikatsizliğinden, aldaticılığından, saptırcılığından, yalancılığından, asılsızlığından bahsetmektedir. Doğudan bakarsanız böyle anlaşılan bu cümle, asıl söyleyenini işin içine katmadan ifade edersek, batıdan, batı düşüncesinden bakıldığında bambaşka bir anlama gelmektedir.

Nasıl mı?

İyi düşünelim, “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözü ne anlama geliyor? Bir pozitivist ne anlatıyor bu cümle ile? Hemen söyleyelim. Bu söz bize diyor ki, “Artık göklerden haber alma devri bitmiştir. Peygamberlerin getirdiği vahiy devri, yani kutsal sözler devri bitmiştir. Yani Kur’an-ı Kerimin irşat dönemi kapanmış, dinin yol göstericiliği sona ermiştir. Bunlar asılsız hurafelerdir. Bu hurafelerin hiçbir ilmî değeri yoktur, bu safsataların hiçbir kıymeti yoktur. Bunlardan bilgi alınmaz. Artık bilgi ancak akıl ve duyu organlarından alınır. Artık sadece akıl ve akılla erişilen bilim vardır, bilimin yol göstericiliği vardır. Bilgiye ulaşma yolları sadece akıl ve duyu organlarıdır. Peygamberlerin getirdiği ilahî sözler, akıl ve duyu organlarıyla kavranılamayan gerçek dışı hurafelerdir ve bilim hurafelerinin kaynağı olan dini ortadan kaldırmıştır”.

Geçen asrın felsefesi buydu batıda. Pozitivist, materyalist, tanrı tanımaz bu düşünce maalesef batıcılar tarafından taklit edilerek alındı ve Türk Milli Eğitiminde geçerli olmuş ve yıllardır uygulanmış temel bir düşünce sayıldı. Oysa bize göre bu

düşünce açık bir inkârdır, küfürdür. Buna inanan Müslüman kalamaz, dinden çıkan bir mürtet olur. İsterse kendisini Müslüman saysın, durum değişmez, İslam'a göre o bir kâfirdir. Kaldı ki Kur'an-ı Kerimin batıl bir hurafe olduğunu, ilmi bir kıymet ifade etmediğini söyleyen, onu inkâr etmiş ve aşağılamış olduğundan nasıl olur da kendisini Müslüman kabul edebilir?

Biz bilgiye değer veririz, ama bizim için bilgi edinme yolları sadece akıl ve duyu organları değildir. Aynı zamanda ilâhî kelam olan vahiydir de. Kur'an ve onun canlı bir yorumu olan sünnet, bizim en temel bilgi kaynaklarımızdandır. Kur'an ve sahih sünnete ters düşen bir inanç, bir kanun, bireysel veya toplumsal bir uygulama, bir bilgi veya görgü kuralı bizim için asla kabul edilemez. Çünkü o açık bir dalalettir, sapıklıktır. İnsanı asla irşat edemez, doğruya götüremez, mutluluğa kılavuzlayamaz. Bu tür bilgiler bizim için hayatta asla hakiki bir mürşit olamaz!

Pozitivizm, rasyonalizm, modernizm, çağdaşlık, laiklik, sekülerizm ve irtica ile mücadele bahanesiyle kendilerini ve ümmetin çocuklarını inkâra atarak cehennem yakıtı yapmağa çalışanların kulakları çınlasın! Diğerlerini az çok anladık ama şu laiklik de neyin nesidir? Eğer bütün dünyanın anladığı gibi devletin tüm inanç ve dinlere, dindarlara eşit mesafede olup hiçbirine baskı yapmaması, çoğunluğun azınlığı ezmesine izin vermemesi, herkesin din ve vicdanında özgür olmasının temin edilmesi, dinini özgürce öğrenebilmesi, yaşayabilmesi ve yayabilmesi ise, sorun yok. Ama, laiklik, bu isim altında din düşmanlığı, özellikle de İslam düşmanlığı yapılması ise, İslam'ın inananları tarafından öğrenilip yaşanmasına, yayılıp

yaşatılmasına mani olunması ise, ki bu zamana kadar uygulama malesef hep böyle olmuştur, İslam asla bunu kabul etmez. Hem de ne isim ve unvan altında ve neye mal olursa olsun, böyle hukuk dışı zorba bir anlayışla mücadele etmekten asla vazgeçmez. Her din gibi İslam da yaşanmak, bireysel ve toplumsal hayatta uygulanmak ister. Peki, bu sistem içinde uygulanan nedir?⁴ "Şu adamın namazı" gibi bir şey yani! Hani, adamın birisi Nasreddin Hocaya sormuş:

- Hocam, Abdestsiz namaz olur mu?

- Olmaz, demiş hoca,

- Ama ben kıldım oldu, demiş adam. Hoca adamın budalalığına şaşırılmış tabi. Sen eğilip kalktın, namaz kılar gibi yaptın. Be adam, abdestli kılsan bile, her yaptığın fıkha uygun olsa bile, kabul edip etmemek yine Allah Teâla'ya kalmıştır, biraz saygılı olsana! Din, Allah Teâla'ya O'nun istediği gibi kulluk etmektir, falanın veya filanın istediği gibi değil. En azından bu hak din değildir, olsa olsa, falanın veya filanın batıl dinidir.

Faydasız İlim

Peygamberimiz faydasız ilimden Allah Teâla'ya sığınmıştır.⁽²³⁾ Bunu duyan birisi acaba "Faydasız ilim olur mu?" diye sorar mı sizce? Bence sorabilir. Beynini ıvır zıvırla dolduran okullardan mezun olmuş zavallılardan ise, özellikle

⁴ Laiklik konusunu çok kitabımızda işledik. Ama özellikle "*Laiklik Sorgulaması*" kitabımızda konuyu enine boyuna işledik, bakılabilir.

⁽²³⁾ Tirmizî, Daavat 69 no:3478, Neseî, İstiase 2.

yadırgamam. Cevap olarak da öncelikle şu soruyu sorarım: Kişiyi cehennemden kurtarmayan ilmin ne faydası var? Sonra ilimlerin kişiye ve insanlara faydalı olabilmesi için olumlu yönlerde kullanılması gerekir. Dünyanızı kurtardığınız bir ilimi öğrenirken, eğer Allah Teâla'nın kanunlarını gözetmezseniz, kendi ilminizle hem kendinizi, hem de dünyanızı tahrip edebilirsiniz.

Dikkat edilmesi gereken bir mesele de, dünyamızı kazanacağınız ilimleri yine iyi bir niyetle kazanmamızdır. Tamam, onları okuyup öğrenelim. Fakat her müslümana lazım olan, yokluğu dünya ve ahiret saadetini yok eden dini ilimleri de ihmal etmeyelim.

Sonra, niye olmasın, faydasız ilim de olur. Bana ne Amerika'nın dağlarından, nehirlerinden? Hele de ben daha kendi dağlarımı, nehirlerimi bilememişken? “Daha önemli” varken, “önemliye” bile bakılmaz. Eskiler buna “ehemmi mühimme tercih” derlerdi. Nerde kaldı ne dinimize, ne de dünyamıza hiçbir faydası olmayan bilgilerle oylanmamız!

İyi Niyetin Değeri

Bir müslüman olarak amacımızı iyi tespit eder de, niyetimizi Allah Teâla'nın rızası olarak belirlersek, her yaptığımız iş, ibadet olur. Evet, iyi niyetle sıradan işlerimiz, adet ve alışkanlıklarımız bile ibadet olur. Çünkü “*ameller niyetlere göre değer kazanır.*”

Bu sebeple, bir kişi, “Ya Rabbi! Bu ilimlere çalışıyorum ki, öğreneyim. Öğrendiklerimle sana güzel kulluk edeyim.

Kullarına rızan istikametinde faydalı olayım” diyerek niyetini güzel kılsa, onun bütün çalışmaları ibadet olur. Hatta evinden kalkıp okula veya iş yerine gelmesi bile bir ibadettir. Attığı her bir adım, bir sevap yazdırarak Cennete yaklaştırır onu. Öbür adımı da bir günahını sildirir. Bastığı yerler, o yerde yaşayan canlı cansız varlıklar, hatta semada yaşayanlar hep dua ederler ona. Melekler kanatlarını gererler üstlerine, çalışma odalarından veya sınıflarından ayrılırken, inşallah affedilmiş olarak ayrılırlar. Okullardaki sınıflarda okunan ilimler Kur’an, tefsir, hadis, fıkıh, akaid vs. gibi dini ilimler olsa da böyledir; fizik, kimya, matematik, tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji vs. olsa da böyledir. Çünkü niyet güzel, amaç ulvî ve âlîdir.

Bakın bir niyetin, bir amacın iyi tespiti, insana ne sevaplar ve ibadetler kazandırmakta ve bunlardan da ne saadetler, ne huzurlar ve ne güzellikler kaynaklanmaktadır. Ne var ki bu mutluluğu, bu güzellikleri İslam’dan başka bir dinde bulamazsınız. Nitekim kadri kıymeti bilinmeyen, hakkı olduğu makama alınmayan, buna rağmen ehliyetsiz insanları yüce (!) makamlarda gören nice okumuş adamların: “Keşke okumasaydım. Bunca zahmete değmezmiş” dediklerini çok duydum. Uykusuz gecelerde, uzak gurbetlerde çile dolu günler, şimdi bir hasret, hüznün ve pişmanlık olarak içlerini yakıyordu. Okumaları kendilerine belki de hak ettikleri dünyalıkların kazandıramamıştı. Sonuçta paranın, siyasetin, torpilin, adam kayırmanın, yani gücün hükmü sürüyordu. Acı ama gerçek buydu ve bunca okudukları boşa gitmişti. Bu, hakikaten acıydı, zordu, katlanılamazdı! Bunu ne telafi edebilirdi ki?

İşte İslam, bu acıyı yaşatmaz insana. İnsan, okumuş ise, karşılığını Allah Teâla'dan muhakkak alacaktır. Boşa giden emeği yoktur mü'minin. İnsanlar bilir veya bilmez, faydalanır veya faydalanmaz; kendilerinin bileceği bir iştir. Ama kişi, çalışmasının ve bilgisinin karşılığını muhakkak alacaktır. Dünyada huzur, güven, zevk, şevk, heyecan, feraset, yani doğru ve derin bir bakış açısı, isabetli karar, kendine saygı, kolay ve rahat bir yaşam, topluma faydalı olmakla hak edilmiş hürmet ve sevgi, hizmet ve başarı, başarmanın mutluluğu ve sair ile. Ahirette ise Allah Teâla'nın rızası, Cenneti ve cemali ile!

Amacı iyi Öğrenmek

Bu konunun sonuna yaklaşırken deriz ki, eğer biz, amacı iyi öğrenir ve gençlerimize iyi öğretebilirse, kuşkusuz onları daha edepli, terbiyeli, gayretli ve çalışkan bulacağız. Hedefe daha azimli ve iradeli gidecek ve kendilerine de, insanlara da daha faydalı olacaklardır. Öyleyse, onlara yapabileceğimiz en büyük iyilik, Allah Teâla'yı ve Resulünü sevdirebilmek, yani bir yerde İslam'ın güzelliklerini onlara iyi anlatabilmektir: İnsanı, peygamber ifadesiyle “*insanların en seçkini*” yapan⁽²⁴⁾ bu haslet, Allah Teâla'nın rızası için yapılmalıdır.

Dervişlerin zikir esnasında söyledikleri “İlâhî ente maksudî ve Rızake matlubî” sözü,⁽²⁵⁾ her şeyde olduğu gibi, ilim için de geçerlidir.

(24) Suyutî, a.g.e. 2/8; Münavî, a.g.e. s.63.

(25) Manası: “Allah Teâla'nın'ım, maksadım, amacım sensin. İsteddiğim de sadece senin rızandır.”

Amacın bozulması, âlimin de bozulmasını sonuçlandıracaktır. Nitekim yerlerin ve göklerin yaratılması ve insanın harika bir bedenle donatılması üzerinde çalışan mesleğinde uzman nice âlim, gördükleri kudret karşısında hayran kalarak, “Allah’ım ne büyüsun!” derken, az da olsa aynı bilgilere vakıf emsalleri tanrı tanımaz ateist veya inansa da yaratıcıya karşı laubali olabiliyor, sanki yokmuş gibi hareket edebiliyor. O zaman aklını ilim öğrenmede kullanan ama arkasındaki hikmeti görüp değerlenmede kullanmayan bu insanlara âlim demek, Kur’an anlayışına ters düşer. Çünkü Rabbimiz şöyle bildirir:

“Allah’ın gökten su indirdiğini görmez misin? Sonra onunla renk ve çeşitleri farklı ürünler çıkardık. Dağların da farklı renklerde; beyaz, kırmızı, simsiyah yolları, kısımları vardır.

Aynı şekilde, insanlardan, binek hayvanlarından ve eti yenen hayvanlardan da farklı tür ve renklerde olanlar var. *Kulları içinden ancak bilenler, Allah’ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar. Şüphesiz Allah üstündür, çokça bağışlayıcıdır*”⁵.

Dikkatlerimizi bir yandan tabiatın ihtişamına çeken bu ayetler, diğer yandan da bu muhteşem görünümü yaratana dikkat çeker. Bu varlıkların bu harika yaratılışını ve içyapısındaki ilmi görüp hikmet ve faydasını kavrayan bir aklın, “bunları böyle muazzam olarak yaratan kimdir?” sorusunu sormaması ve o

⁵ Fatır, 27-28.

yaratıcıyı dikkate almaması düşünülemez. Varsa bile bu akıl kendi içinde çelişmektedir. Bu çelişki ilim adamı olma ile bağdaşmaz.

Kur'an-ı Kerim, muhataplarını evrendeki muhteşem görünümlerden hareketle akıllara durgunluk verecek incelikleri keşfetmeye yönlendirirken, aynı zamanda bilginin kıymeti ve âlimin değerine de vurgu yapar. Şu çok güzel ifadelerle sunulan ilginç tespiti bakar mısınız: **“Kulları içinden ancak bilenler, Allah'ın büyüklüğü karşısında heyecan duyarlar”**.

Bu ayetteki **“heyecan duyarlar”** kelimesi tefsire muhtaçtır. Kelimenin kökü “haşyet duyarlar” şeklindedir. Haşyet bazen saygı, bazen de korku olarak tercüme edilmiştir. Burada ise “büyüklük karşısında duyulan heyecan ve korku, zarar görmekten değil, hakkını verememekten kaynaklanan endişe” manasına gelmektedir. Yani kaba bir maddi korku değil, değer verdiklerinin sevgi ve saygısını kaybetme, gözden düşmeden korkma” gibi manevî, derunî bir korkudur. Yani çok yüce, ulvî ve saygın bir korku. Ayetlerin dikkat çektiği nokta, demek ki yerleri ve gökleri inceleyen, araştıran ve bunlara dair bazı bilgileri keşfeden âlimlerin bunları yaratan karşısında kalpleri ürpererek saygı ile durmaları gerekmektedir. Değilse, o kişi ilmin gereğini anlamayan bir duruma düşmüştür ki bu da o çapta bir insana yakışmaz. Onun âlim olma vasfını zedeler. Bazı rivayetlere dayanarak sahabeden günümüze kadar gelen âlimlerin genel kanaatleri odur ki, “ne kadar bilgili olurlarsa olsunlar Allah'a saygı duymayan kimseler âlim olarak nitelendirilemez”.

İslam, kendine has bir anlayış getirmiş ve kendine özel bir medeniyet kurmuştur. Başka batıl din ve felsefî görüşlerin onun seviyesine çıkamamaları yüzünden onu hakkıyla kavrayamama sebebiyle dil uzattıklarını biliyoruz. Bu onların sorunudur. Bizim medeniyetimizde insanlar ilim öğrenmeyi bir ibadet sayarak onunla Allah Teâla'nın rızasını kazanmaya çalışırlardı. Bu da onlara hem bu dünyanın, hem de ahiretin saadetini sağlardı. Allah Teâlâ da onlara özel bir değer verir, sevgi duyardı. Onun **“Allah'tan gereği gibi ancak âlimler sakınır”** sözü bunu ifade ederdi. Bu yüzden ilmi dünya geçimi için değil, Allah Teâla'nın rızası için öğreniyorlardı. Bu düşünce ve tavır sayesinde ilme samimi ve ihlaslı insanlar talip oluyorlardı. Çünkü ucunda zahmet ve meşakkat vardı. Hiçbir dünyevi karşılığı yoktu.

Gazali'den okuduk, daha sonra, sultanların yanında makam ve mevki kapmak amacıyla ilimler öğrenilmeye başlayınca, yani dünyalık niyetlerle ilim öğrenilmeye başlayınca, maalesef ilim adamında olması gereken ihlas ve takva kaybedildi. Hal böyle olunca âlimler üstlerindeki eğitim, öğretim, irşat, iyiliği emretme, kötülükten nehyetme, durum ve ortam ne olursa olsun hakkı söyleme, adalet ve insafa davet gibi vazifelerini yapmaz oldular. Sırf dünya menfaati için zalim idarecilere yağcılık ve dalkavukluk yapmaları kendilerinden beklenen önderliği de yok etti. Çünkü Müslüman halk nezdindeki sevgi ve saygılarını yitirdiler, itibarlarını kaybettiler. Buradan da anlaşılıyor ki ister avam olsun ister âlim, insanın gerçek değeri ve itibarı, Allah Teâlâ'yı bilmesi, sevmesi, sayması ve itaat etmesi miktarındadır. Buradan hareketle şöyle diyebiliriz; ilimlerin kendi başlarına bir değeri ve faydası elbette vardır. Ama yine de sahibine göre artı

bir değer kazanabilir. Allah Teâlâ'ya saygılı bir adamda ilim daha saygın bir makamdadır.

Konuyu bitirirken hatırlatalım, bu meselenin “Hangi Âlimler?” başlığı altında ileride farklı bir şekilde yine karşımıza çıkacağını ifade edelim ve tamamlayıcı bilgileri orada görelim.

HANGİ İLİMLER?

Öncelikle İslamî İlimler

Bu soru önemlidir: Hangi ilimler?

Cevabının da önemli olması gerekir. Şimdi bunu anlamaya çalışalım. Önce hemen belirtelim ki selefimizin ekserisi bu soruya kısaca “İslamî ilimler” der. Onların güzel bir tercümanı olan Ahmed Naim hocamız bu bahsi şöyle özetler: “Vakıa hadis-i şerîf-i nebevîde varid olduğu üzere kelime-i hikmet mü’minin dallesi, yani yitik malı olup onu her nerede bulursa derhal ahz (alma) ve kabul etmesi lazım gelirse de asıl farziyyeti teallüm ve talimi (öğrenip öğretilmesi) şer’an sabit olan, ilm-i din, yani Kitap ve sünnet ilmidir.”⁽¹⁾

Bunu biraz açalım isterseniz. Bu konuda şu ayet çok önemlidir:

“Allah’a karşı ancak; kulları içinden âlim olanlar derin saygı duyarlar”⁶.

⁽¹⁾ Ahmed Naim, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, 1/37.

⁶ Fatır, 28.

Âyetteki “derin saygı” Arapçada “haşyet” olarak ifade edilir. Bu kelimeyi genellikle “korku” diye tercüme etmişlerdir. Ancak bu korkunun anlamı sevgiye, saygıya ve sorumluluğa dayalı olan ve kaybedilmesinden endişe edilen bir duygunun ifadesidir. Böyle ulvî, derûnî, yüce ve saygın bir korkudur. İşte bu “haşyetin” âlimlere has kılınması, “bu âlimlerin, hangi ilimlerle meşgul olan ilim adamları olduğu?” sorusunu gündeme getirmektedir. Bazı müfessirlere göre bu âyette kastedilenler, dini ilimler konusunda âlim olanlardır. Bazılarına göre ise müsbet ilimler konusunda âlim olanlar da âyetin kapsamı içerisine girmektedirler. Gerekçeleri nelerdir? Şimdi bunları biraz daha yakından görelim.

Bu ilimlerin dini ilimler olduğunu söyleyenlerin gerekçesi şudur: Haşyetten kaynaklanan takvâ, bu husustaki ilim miktarına göre olur. Allah’ı, mükâfatını ve cezasını bilmekle alakalı olmayan ilimlerle iştilal eden âlimlerin ilimleri, kendilerini korkuya yaklaştırmaz. İnsan, Allah’ın sıfatlarını yeterince kavrayamadığı zaman Allah’tan korkmaz. Bu yüzden insan, Allah’ın kudret, ilim, hikmet, kahr, cebbâr gibi isim ve sıfatlarına vakıf olma derecesine göre Allah’tan korkar. Dolayısıyla bu âyette matematik, felsefe, tarih ve diğer pozitif bilimler kastedilmemiştir. Bilakis buradaki söz konusu ilim, Allah’ın sıfatlarını bilmektir. Zira bir kimse tahsil görmüş olsa da olmasa da Allah’ın sıfatlarından habersizse, o kimse cahildir. Öyle ki pozitif bilimlerde “allame-i cihan” olsa bile bu böyledir. Fakat bir kimse, hiçbir tahsil görmemiş olduğu halde Allah’ın sıfatlarını biliyor ve içinde Allah korkusu bulunuyor ise o kimse ilim ehlidir. Dolayısıyla bu âyette Kur’ân, hadis ve kelim ilimlerini bilenler kastedilmektedir. Bu yüzden bir şahıs, dini

bilgiye sahip olduğu ölçüde içinde Allah korkusu taşıyorsa, o zaman âyetin bahsettiği âlim sınıfına girer.

Bir kısım müfessirlere göre âyetteki “ulema / âlimler” sözü lafzı mutlak manada kullanılmıştır. Ayrıca âyetteki ifadenin öncesi, yaratmanın tezahürleri, kâinat kanunları, bunlardaki incelik, mükemmellik, nizam ve çeşitliliğe dikkat çekme ile ilgilidir. Dolayısıyla âyetteki “âlimler” kelimesinin, Allah’ın varlığına ve kudretine delalet eden ilimle muttasıf olan herkesi kapsaması mümkündür. Bu yüzden onlara göre hem şer’î hem de müsbet ilimlerde âlim olan kişiler, eşit derecede âyetteki kelimenin kapsamı içerisine girebilirler.

Sonuçta bazı müfessirlerin dedikleri gibi şer’î ilimlerde âlim olanların bu sınıfa dâhil oldukları müsellemler olmakla birlikte, diğerlerinin dediği gibi müsbet ilimlerde âlim olanların da bu ulemâ sınıfına girmesi mümkündür. Çünkü dedikleri gibi âyetteki “ulema” kelimesi mutlak olarak kullanılmıştır. Ayrıca âyetin öncesinde tabiat olaylarından, tabiattaki çeşitlilikten, sonrasında ise şer’î konulardan bahsedilmiştir. Dolayısıyla bu ibarenin, her iki alanı da kapsaması mümkündür. İster dinî ilimler sahasında âlim olanlar olsun, ister müsbet ilimler sahasındaki âlimler olsun, âyette bahsedilen kevnî olaylar üzerinde tefekkür edip bunlardan ibret alanların bu âyetin kapsamına girmesi mümkündür.⁷

⁷ Bu ayet etrafında konu ile ilgili görüşler için bkz. Zeki Halis, Fâtır Süresi 28’inci Âyet Bağlamında Âlimlerin Haşyeti, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42 Şubat 2016 February 2016, www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307- 9581.

Diğer taraftan, Müslüman toplum içinde, her iki alanda da yetkin âlimlerin yetişmesi gerekmektedir. Mesela hem şeriatın haberdar olan, hem de tıp âlimi olan Müslüman birisi, Allah'a karşı haşyet içinde olabilir. Böyle bir âlim, insan vücudunu incelerken harika sanatları görür ve bunları Allah'tan başka hiçbir kimsenin yapamayacağına yakinen inanır. Araştırmalarının sonucunda, Allah Teâlâ'nın ilminin ve kudretinin büyüklüğünü çok güzel bir şekilde anlayabilir. Benzer şeyler fizik, kimya, biyoloji, astronomi, mühendislik vb. sahalarda âlim olanlar için de geçerlidir.

Hatta Derveze'ye göre, ilimde derinleşmemiş olsalar da akıllı, zeki, aydın, bilinçli kişilerin de, âyetteki bu kelimenin kapsamı içine girmesi mümkündür. Çünkü ona göre bu sayılan kimseler, bu hakikati anlayabilecek kapasitede olan kişilerdir. Bu hakikati anlama onlar için, ya akli kabiliyet, ya vukuf ya i'mâl-i fikr ya kıyas ya da kâinata görülebilen hakikatlere nüfuz etme kabiliyetiyle olur. (Bkz., Derveze, et-Tefsîru'l-Hadîs, III, 122.)

Dolayısıyla ilahi kitaplarda olan âyetlerin okunması gibi, bu kevnî âyetlerin de okunup tefekkür edilmesi gerekmektedir. Zira her iki tür âyette, Allah'ı anlatma hususunda benzer görevlere sahip oldukları için birbirinden ayrılamazlar ve birbirinin tamamlayıcısıdırlar. Allah, Kur'ân'ı, okunması, anlaşılması, amel edilmesi ve kendisinin tanınmasına vesile olması gayesiyle indirdiği gibi, kâinattaki her türlü âyeti de kendisinin tanınmasına bir vesile yapmış ve baştan sona bütün

Kur'ân boyunca bunlara dikkat çekmiştir. O halde insanın yapması gereken, her ikisine de gereken önemi vermektir.”⁸

İlim Öğrenmenin Hükümü

Hem çok kısa ve öz lü olan, hem de dili daha dün olmasına rağmen günümüze bir hayli uzak bulunan (!) bu sözleri, Cumhuriyet Türkiyesinde yazdığı kitaplarıyla, özellikle de “Büyük İslam İlmihali” adlı o muazzam ve pek faydalı eseriyle hepimizin hocası sayılan Ömer Nasuhî Bilmen Üstadımızın ifadeleriyle destekliyelim:

“İlim elde etmek, her müslüman erkek ve kadın için bir görevdir. Şöyle ki: Her müslümanın yapmakla yükümlü bulunduğu din görevlerini yerine getirmek, hak ile batılı, helal ile haramı ayırmak için yeterince bilgi sahibi olması üzerine farzdır. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur:

“Her müslüman erkek ve kadına ilim öğrenmek bir farzdır.”

Başkalarına muhtaç oldukları şeyleri öğretmek için ilim öğrenmek de sünnettir, bir ibadettir. Bundan fazlasını bir kemal ve bir şeref olmak üzere öğrenmek de mubahtır. Başkalarına karşı öğrenmek, mücadele edip büyükmek için ilim elde etmek ise mekruhtur.

⁸ Bkz.

A.y.(http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/7ilahiyat/halis_zeki.pdf)

İlim öğrenmek aslında hem ferdler için, hem de cemiyet için gereklidir. Bu bir zarurettir. Böyle zaruret miktarı ilim öğrenmek, bir İslam toplumunun bütün ferdlerine yönelen bir farzdır. Ancak ilimlerin bir kısmı, her kişi için gerekli olduğundan bu kısmın öğrenilmesi bir farz-ı ayndır. Herkesin öğrenip bilmesi ve onu yapması gerekir.

İlimlerin bir kısmı da, her ferd için değil, cemiyet hayatı için gerekli olduğundan bunun öğrenilmesi de bir farz-ı kifayedir. Tıp, hesap, harb ve teknik ilimleri gibi... Bu ilimleri herkes elde edemez. Bunlarla toplumun bazı kişileri meşgul olabilirler. Bunları bir kısım şahıslar öğrenirse, bu farz yerine getirilmiş olur. Fakat bu ilimlerle, İslam toplumunu meydana getiren şahısların hiç biri meşgul olmazsa, o toplumun bütün ferdleri Allah Teâla'nın yanında sorumlu olurlar.”

“İslamda her meslek sahibi için, o meslekle ilgili dinî meseleleri bilmek bir farzdır, önemli bir görevdir. Ticaretle uğraşacak kimselerin ticaretle ilgili helal ve haram gibi işleri önce öğrenmeleri gerekir. Böylece yapacakları işlemlerde dine aykırı bir şey bulunmamış olur.”⁽²⁾

Boş İşleri Bırakmak

Bu konuyu farklı bir yandan biraz daha açalım isterseniz. Peygamberimizin özlü sözlerinden biri de: “Kişinin mâlâyaniyi terk etmesi, İslam'ının güzelliğindedir” hadis-i şerifidir.⁽³⁾

(2) Bkz. *Büyük İslam İlmihali*, s.427.

(3) Suyutî, *Tenviru'l Havâlik*, Kahire 1348, 2/210. Komisyon, *Seçme Hadisler*, DİB y.

Mâlâyani nedir?

Kısacası insanın, dinine ve dünyasına faydası olmayan her söz ve iştir. Buna düşünce ve fikirler de dâhildir.

İslam, insanın hayatına onun hayrına olacak bir disiplin getirmiştir. İnsanın yapması gerekenler var; farzlar, vacipler, sünnetler, müstahaplar, edepler gibi. Bir de yapmaması gerekenler var; haramlar, mekruhlar, müfsidler gibi. Tam bunların orta yerinde bir de mübahlar var; yapsan veya terk etsen hiçbir sorumluluğu yok. Yani gerekli olmayan, serbest bırakılan şeyler. İşte, hayatın bilincinde olan, her dem Allah Teâla ile olan bir kulun, yaşadığı her anın hesabını vereceğinin şuurunda olan bir müslümanın, yani İslam'ın olgunluğunu arayan bir mü'mini kâmilin terk etmesi gerekenlerdir bu mübahlar. Zararı yoktan ne çıkar, kârı olana bakmalı, sermayeden de olsa zarar etmemelidir.

Bu mübahları, hayatımızdaki yaptığımız bu bazı sıradan işleri, adetleri, iyi niyetle, ibadet ve iyiliklere vesile kılarak ibadet ve sevaba çevirebiliriz. Tıpkı ibadetlerimizdeki aşkı, iştiyakı, ihlası kaybederek, onları adetleştirme, sıradanlaştırma tehlikesine düşebileceğimiz gibi. Her şey bizim İslam'ın güzelliklerini istememize bağlıdır.

İlimlere de bu açıdan baktığımızda, bazı ilimler farz-ı ayn, bazıları farz-ı kifaye, belki bazıları haram veya mübah olacaklardır. Sihirin insanlara ne faydası vardır? Veya Amerika'nın dağlarını, ırmaklarını veya Almanya'nın ovalarını, Çin'in devlet adamlarını bilmenin ne yararı vardır? Bunları geçelim.

Eğitim ve öğretime başlayan her mü'min, hayatının büyük bir bölümünü bu işe ayırır ve ciddi çalışır. Eğitimin temel amacı, insanın Allah Teâla'yı tanınması, sevmesi ve kulluk etmesidir. Öyleyse buna yarayan her ilim, insan için farzdır. Bunu öğretmeyen ilim ise mâlâyandır, boş işlerdir. Bunlarla uğraşmak, hayatı heder etmektir. Dünyamıza faydası olacak bir ilmi bile, ancak bu farz ilimlerden sonra veya beraberce edinmeliyiz. İnsan her şeyi öğrenmek zorunda değildir. Nurettin Topçu: "Pek çok şeyi bilmekle öğrenen hafıza hamalları, hayatta hiçbir baltaya sap olamayanlar, hiçbir işe yaramayanlardır" der. O'na göre âlim ve mütefekkir ancak kendine lazım olan, kendini işleyen şeyleri bilir. Okul da öyledir. Her şeyi öğretmeye kalkan bir mektep, çocukları ancak düşüncesiz yapar.⁽⁴⁾

Öncelikli İlimler

Nedir bu faydalı ilimler? Okullarda okutulan onca derslerden hangisi mâlâyani, hangisi gereklidir?

Bunları teker teker sayma yerine, gelin başka bir tasnif sunalım; her müslümana öncelikle ve ivedilikle gereken, inancını, Kur'an ve Sünnete göre ayarlaması, sonra İslam'ın kendinden istediği ve istemediği söz, fiil ve ahlakı öğrenmesi, daha sonra da öğrendiklerini uygulamaya koyması, dinini hayata hâkim kılması, yani müslümanlığı yaşamasıdır. Eğer, elde etmek istediği ilimler bunlardan yoksun iseler, mâlâyandır, hayatını heder edeceklerdir. Az önce de denildiği gibi eğer bunlarla beraber, dünyamıza faydalı olacak başka ilimler de öğrenilmiş ise, bu topluma farz-ı kifaye olsalar bile bireyler için mübahtır.

⁽⁴⁾ A.g.e., s. 42.

Ama müslümanlar iyi niyetle ve amacını güzel tesbitle bu ilimleri de, Allah Teâla'nın rızasını tahsile alet ederek, aracı kılarak, tıpkı dini ilimlerdeki gibi onları da iyilik ve ibadete dönüştürebileceklerdir.

Şimdi soruyu tekrar soralım; nedir bu faydalı ilimler? Bunları açıklayıcı bir olay gerçekleşmişti asr-ı saadette. O olay üzerinden bir derleme yapalım isterseniz.

“Kimsenin tanımadığı bir adam gelir ve Peygamberimize (sav) çok yakın diz çöküp oturarak sorar:

-İman nedir?

Efendimiz cevap verir:

- İman; Allah Teâla'ya, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe inanman, acısıyla tatlısıyla kadere iman etmendir.

-İslam nedir?

-İslam, Allah Teâla'dan başka hiçbir ilah bulunmadığına, Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna şهادet etmen, namaz kılman, zekât vermen, Ramazan orucunu tutman, yoluna gücün yettiği takdirde Betyullah'ı tavaf etmendir.

-İhsan nedir?

-İhsan, Allah Teâla'ya, O'nu görüyormuşsun gibi ibadet etmendir. Zira sen onu görmesen de, O seni muhakkak görür.

Adam başka sorular da sorar ve gider. Peygamber (as) Efendimiz:

-O Cibril'dir, dininizi öğretmek için size gelmiştir, buyurdular.”⁽⁵⁾

Özetini verdiğimiz bu olayın cevaplarından öncelikle üç ilim ortaya çıkmaktadır:

1-“İman nedir?” sorusunun cevabı, bize Akaid ilmini öğretmektedir. Akaid, İslam'ın iman esaslarından bahseden bir ilim dalıdır ve her müslümanın öğrenmesi farzdır. İman esasları Kur'an ayetlerine ve mütevatir sahih hadislerle dayanmaktadır. Her müslümana düşen ilk görev, Akaid'ini ehlisünnet akidesine göre sağlamca edinmektir. Zira Akaid temel, amel ise binadır. Temelsiz bina olmayacağı gibi, Akaid'siz ibadet ve amel de olmaz. Hangi okulda okursa okusun, her öğrencinin akaid ilmini mutlaka okuması kesinlikle gerekir.

Akaidten sonra, onu aklî ve naklî delillerle koruyan kelimeler, siyasî veya itikadî inanç farklılıklarını konu edinen itikadi mezhepler ve onların tarihçesi, bütünüyle İslam düşüncesini ifade ederler. Bunlara farz-ı ayn diyemiyor, sadece tavsiye ediyoruz.

2-“İslam nedir? Sorusunun cevabını, bize fıkıh ilmi öğretmektedir. Fıkıh, kişinin haklarını ve sorumluluklarını bilmesidir. Fıkıh da kendi arasında kısımlara ayrılır:

⁽⁵⁾ Müslim, İman 1. s.36-38; Ebû Dâvud no:4695; Tirmizî no:2610; Neseî, İman 5; İbn Mâce no:63.

- a- İbadetler: Temizlik, Namaz, Oruç, Zekat, Hac ve Umre, Kurban, Adak, Yemin, Tilavet secdesi, Zikir, Kur'an okuma gibi. Akıllı ve erginlik çağına eren her müslüman, bu ibadetlerden sorumlu, yani mükelleftir. Dolayısıyla bu ibadetlerini hakkıyla yapabilecek bir bilgiyi elde etmesi için çalışması kendine düşen bir görev, bir farzdır.
- b- Hukuk: İslam toplumu, Kur'an ve sünnetten kaynaklanan kendi hukukunu uygulamak zorundadır. Bir başka hukuku alarak İslam'ın bir bölümünü atmayı, dinimiz dinden çıkış -irtidat- kabul eder. Öyleyse her müslüman, kendisini ilgilendiren her hukukî emir ve yasağı bilmek zorundadır. Yoksa nasıl uygulayacak?

İslam hukukunu, bugün yürürlükteki hukuka göre tasnife tabi tutarsak, şu kısımlarla karşılaşırız:

1-Kamu Hukuku: Bu kısımda devlet ve anayasa hukuku, suçlar ve cezalar, muhakeme usul hukuku, devletler umumi hukuku kuralları incelenir.

2-Özel Hukuk: Bu kısımda şahsın, ailenin hukuku, miras hükümleri ve eşya hukuku incelenir.

3-Borçlar Hukuku: Bu kısımda da genel olarak akit ve akit çeşitleri incelenir.⁽⁶⁾

⁽⁶⁾ Tasnif için bkz. Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*. 1-3. Anahatlarıyla İslam Hukuku, 1/3.

İnsan, hayatında bu hukuki kurallarla karşılaştığında, davranışlarının bu kurallara uygun olması, müslüman oluşunun gereklerindedir. Müslüman, bu hukuku uygulamak mecburiyetindedir. Dolayısıyla en az kendine yetecek kadarını bilmek mecburiyetindedir.

3- “İhsan nedir?” sorusunun cevabı ise, bizi Ahlak ve Tasavvuf ilmine götürmektedir. Her iki ilim dalı da, Allah Teâla’ya, ailemize, topluma ve kendimize karşı ahlaki vazifelerimizi bildirir, içimizi dışımızı kötü huylar ve davranışlardan temizleyip arındırma yollarını öğretir.

Bütün bir binayı, yani temeli iman, duvarları ibadet ve hukuk (fıkıh), çatısı ahlak olan bu binayı korumak da, tabiri caizse cihat iledir. Cihad, İslam’ı öğretmek, yaymak, varsa yayılmasına mani olan engelleri kaldırmaktır. Yerine göre vaazla ve irşat ile, nasihat ve ikna ile, yerine göre ise tedbir ve tekdirle, olmazsa bilfiil mücadele ve savaşıla yapılır.

Bütün bunlardan amaç, dünya sınavını başarıyla atlatarak Allah Teâla’nın rızasını kazanmaktır. Eğer bunları bilmezsek, haliyle yapamayız. Yapamayınca da o rıza kazanılmaz. Belki aksi tecelli eder de dünyamız ve ahiretimiz harap ve hüsrana olur.

Onun için, İslam ülkesindeki her yavruya ihtiyacı kadar dinini öğretmek, devlete, ana babaya ve öğretmenlere düşen bir sorumluluktur. Bunlar herkese, ama herkese, yeterince öğretilmeli. Ancak bundan sonra veya bunlarla beraber fen, matematik, sosyal bilimler, tıp vb. gibi diğer ilim dalları gelir. Çünkü müslümanlara gerekli olan her bilgiyi öğrenip uygulamak, yukarıda da dediğimiz gibi, bireylere olmasa da,

İslam toplumuna bir farzdır. Aramızdan bazılarının yapmasıyla, diğerlerinden sorumluluğun kalkacağı bir farz-ı kifayedir.

Faydasız İlimler

Faydasız ilim olur mu? Bu çağın dünyevileşmiş insanların genellikle “hayır olmaz” dediklerini duyar gibiyim. “Sen öğren de, işine gelirse alır, işine gelmezse atarsın” diyeceklerdir. Sanki o atacakları ilmi elde edecekken sarfedecekleri zaman ve enerji kendilerinin değilmiş gibi. Sanki bitmeyecek bir ömürleri varmış gibi. Boşa ve beyhude geçen ömür ve çabalardan yorulan, bıkan, usanan, mutsuz olan kendileri olmayacakmış gibi.

Bu konuyu bir yerde dile getirmiştik. Şimdi burada, hadiste geçen “*faydası olmayan bir ilimden*” ibaresinin açıklamasında İbrahim Canan Beyin yaptığı açıklamaları buraya almayı faydalı buluyorum:

“Faydası olmayan ilim: Amel edilmeyen, halka öğretilmeyen, ahlâkın, efâlin, konuşmanın güzelleşmesinde işe yaramayan bilgilerdir. İhtiyaç duyulmayan veya öğrenilmesi için şer’î izin vârid olmayan ilimler de buraya girer. Gerek dünyanın ve gerek âhiretin kazanılmasında ilme büyük yer veren, ilk emri "oku" olan dinimizin "faydasız ilim" diye bir mefhum getirmesi ve bu nefhuma giren ilimleri yasak etmesi, üzerinde durulması gereken bir husustur.

Şunu hemen belirtmek isteriz: Ne faydasız ilmi kınayan hadisler, ne de bunları şerheden âlimler herhangi bir ilmin ismini zikrederek örnek göstermezler. Demek ki bu, izâfi bir durumdur.

Yâni, dinimiz açısından hiçbir ilim "faydasız" değildir. Ancak zemine, zamana ve ferdlere göre bazı ilimler faydasız olabilir. Kişi ferasetiyle bunu tâyin edecektir. Âyet-i kerime'de: "**Senin için, hakkında bir bilgi hâsıl olmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz, kalb bunların her biri bundan mes'uldür**"⁽⁸⁾ buyurulmuştur. Kişi dünyevî ve uhrevî meselelerine veya meslekî ihtisasına girmeyen şeylerle meşgul olurken, ilmini yaparken faydalık, gereklilik süzgecinden geçirmekle mükelleftir. Dünyevî ve uhrevî sorumluluklarına giren mevzûlarda eksiklikleri varken ihtisasına giren sahâlarda öğrenmesi gereken bilgiler varken, lüks bilgiler, afakî mâlumât ve meşguliyetler bu lüzumsuz sınıfa girebilir.

Kendi tarih ve coğrafyamızın câhili iken diğer millet ve coğrafyalarda teferruat bilgiler, hayata hazırlanma safhasında (bülüğdan önceki devrede) din bilgisi, meslek bilgisi gibi zarûfî bilgiler varken bunları bırakıp genel kültür diye öğretilen, öğrenilen âfakî ve lüks bilgiler hep bu "faydasız ilim" sınıfına girer."⁽⁹⁾

Başa dönersek, İslam'ın istediği bu ilimleri elde edip uygulamadan yaptığımız her iş faydasız bir mâlâyanidir. Oysa görmüştük, "*mâlâyaniyi terk, kişinin İslam'ının güzelliğindedir.*" Bu tahsili alamayan kardeşlerimize acımalı ve telafisi için gayret göstermeliyiz. Çağımızın en büyük cihadı, işte budur! Çünkü bu, doğrudan bir iman mücadelesidir, bir varoluş mücadelesidir. Bizim temennimiz, her ilim dalından yeteri kadar

(8) İsrâ, 36

(9) Bkz. *Kütüb-ü Site Muhtasarı*, 7/108.

âlimi ümmetin yetiştirmiş olmasıdır. Bu, ümmete bir farz-ı kifaye olarak Yüce Allah'ın bir emridir. Bu emri hakkıyla yerine getirmek, vazife olduğu kadar aynı zamanda bir ibadettir. Hem de yeryüzünde var olmanın, varlığını sürdürmenin vazgeçilmez bir gereğidir Terki ise o nisbette bir günah ve felakettir ümmete.

Bilindiği gibi sevgili Peygamberimiz “faydasız ilimden” Allah Teâla'ya sığınmıştır. Özellikle şu rivayette geçen şeylerden ümmet olarak bizler de O'nu takip ederek hep Allah Teâla'ya sığınmışızdır:

Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (radıyallâhu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu duayı okurlardı:

“Allah'ım, huşû duymaz bir kalbten sana sığınırım, dinlenmeyen bir duadan sana sığınırım, doymak bilmeyen bir nefisten, faydası olmayan bir ilimden, bu dört şeyden sana sığınırım.”⁽⁷⁾

⁽⁷⁾ Tirmizî, Da'avât 69, (3478); Nesâî, İstiâze 2, (8, 255).

PEYGAMBERİMİZ VE YAZI

Yazı Zarurettir

Yeri gelmişken değinelim, Kur'an'da olduğu gibi, peygamberimizin hayatında da yazının fevkalade önemli bir yeri vardır. Bir kere inen ayetleri vahiy kâtiplerine yazdırması, insanlığa yapılmış en büyük hizmet olmuştur. Bilindiği gibi, daha önce indirilen kitaplar, yazıya geçmediği için kaybolmuşlardır. Gerek bütün kitabın bir defada ve bir anda

indirilmesi, gerekse o çağlarda yazı ve malzemelerinin az bulunması, ne yazık ki, o kutsal kitapları, sonuna kadar insanlığa kılavuz olmaktan mahrum etmiştir. Şüphesiz ki, bunda da büyük hikmetler vardır. Mesela böyle olmasaydı en son ve en mükemmel ilâhî kitap olan Kur'an indirilmezdi. Kur'an indikçe vahiy kâtiplerince yazılmasıyla elbette böyle bir zarar en güzel şekilde telâfi edilmiştir. En sonunda bir kitap haline getirilip çoğaltılmasıyla da mükemmelleştirilmiştir.

Peygamberimizin, kırk kadarının ismi tespit edilen birçok vahiy kâtipleri vardı ve onlar Kur'an'ı birkaç nüsha halinde yazarlardı. Peygamberimizin Kur'an dışında daha birçok yazılı vesikaları da vardır. Mesela etrafındaki ülkelere yazdığı İslam'a davet mektupları, emannameler, sulhnameler, memurlara talimatlar gibi değişik vesilelerle onun yazıyı kullandığını biliyoruz. Muhammed Hamidullah'ın "*el-Vesaiku's Siyasiyye*" adlı eseri, peygamberimizin yazılı vesikalarını içerir ve bu konuda bize bir hayli bilgiler verir.

Hatta onun Zeyd b. Sabit'e İbranice ve Süryanice yazma ve okumayı emretmesi de bu işin boyutlarını ifade etmede ayrı bir önem taşır. Peygamberimiz hep okuma yazmaya teşvik etmiş, seferde bile kâtip bulundurmıştır.⁽³⁰⁾ İşte yazıyla ilgili hadislerden bazıları:

Zeyd b Sabit (ra) anlatıyor: Resulullah sallAllah Teâla'nını aleyhi vesellem bana emretti, ben de onun için,

⁽³⁰⁾ Kettanî, et-Terâîbu'l İdariyye'de, bu konuda, ipek bir ipliğin, bir genç kızın tığında harika dantel örneklerine dönüşmesi gibi, kitapları kalemiyle bir kaneviçe güzelliğinde te'lif ederek harika bilgiler sunmaktadır. Bak. 1/129-138,199-257.

Süryanice (yahudi) yazısını öğrendim. Şöyle demişti: "*Allah Teâla'ya yemin olsun, ben yazı işimde yahudiye emniyet edemiyorum!*"

Zeyd der ki: "Allah Teâla'ya yemin olsun bir ayın yarısı geçmeden, o yazıyı öğrendim ve hazâkat kazandım. Resûlullah'ın onlara olan mektuplarını yazıyor, onların gönderdiklerini de ona okuyordum."⁽³¹⁾

Hadisler de Yazıldı

Amr İbni'l-As radıyAllah Teâla'nını anhöma anlatıyor: "Ben Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işittiğim her şeyi yazıyordum. Kureyş bu işten beni men etti. Dediler ki:

- "Sen her (işittiğin) şeyi yazıyorsun, hâlbuki Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm bir insandır, memnun ve öfkeli halde de konuşur."

Bunun üzerine yazmaktan vazgeçtim. Sonra durumu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a anlattım. Parmağı ile ağzına işaret ederek:

- "*Yaz, nefsimi elinde tutan Zâta yemin olsun, ondan haktan başka bir şey çıkmaz!*" buyurdu."⁽³²⁾

Ebu Hüreyre radıyAllah Teâla'nını anhö anlatıyor: "Ensardan bir zat Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a (hafızasını) şikâyet ederek dedi ki:

⁽³¹⁾ Buhari, Ahkam 40; Ebu Davud, İlm 2, (3645); Tirmizi, İstizan 22

⁽³²⁾ Ebu Davud, İlim 3, (3646).

- "Ey Allah Teâla'nın'ın Resûlü! Ben senden hadis işitiyorum, çok hoşuma gidiyor, ancak hafızamda tutamıyorum.

Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ona şu cevabı verdi:

- "Sağ elini yardıma çağır!" ve eliyle yazma işareti yaptı."⁽³³⁾

Ebu Hüreyre radyAllah Teâla'nını anı anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm (bir gün, halka) hitabetti, - (Ebu Hüreyre, hadisin vürûdu ile ilgili) bir kıssa anlattı- (hadiste şu ibare de vardı:) "Ebu Şah dedi ki:

- "Ey Allah Teâla'nın'ın Resûlü! (bu hutbeyi) bana yazıverin!" Bu taleb üzerine aleyhissalatu vesselam:

- "*Evet, Ebu Şâh'a yazıverin!*" emir buyurdular."⁽³⁴⁾

Yine Ebu Hüreyre radyallah Teâla anı diyor ki: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın Ashabı arasında İbnu Amr hariç, benden daha çok hadis bilen yoktu. (Onun beni geçmesi şuradan ileri geliyordu:) O hadisleri yazıyordu, ben ise yazmıyordum."⁽³⁵⁾

Sevgili peygamberimiz (sav) babanın görevlerini sayarken, atıcılık, yüzme gibi gerekli şeyler yanında, yazmayı öğretmeyi de belirtmiş, birçok ashabına, bu konuda dua etmiş, yukarıda

⁽³³⁾ Tirmizi, İlm 12, (2668)

⁽³⁴⁾ Tirmizi, İlim 12, (2669); Buhari, İlm 39, Lukata 7, Diyat 8; Ebu Davud, İlm 3, (3649)

⁽³⁵⁾ Buhari, İlm 39; Tirmizi, İlm, (2670)

görüldüğü gibi hafızasının zayıflığından şikâyet edenlere “sağ elini kullan” diye yazıyı tembihlemiş, “ilmi, yazı ile bağlayın” uyarısında bulunmuştur.

Bu konuda aynı zamanda fiili tedbirler alan peygamberimiz, Suffe Mektebi, mescitler, Dar’ul Kurra’lar ve bir kısım evlerde okuma kadar yazma öğrenimlerini emir ve teşvik etmişlerdir. Hz. Peygamberin yetiştirdikleri sahabeler de yazının kıymetini takdir etmiş ve yazı eğitimine büyük önem vermişlerdir. İşte onların ve arkalarından gelenlerin yazıyı takdis, tebcil ve teşvik eden sözlerinden bir kısmı:

“Yazı yazmayanın sağ eli, sol el gibidir” (Said ibnu’l As)

“Yazı, dünya makamları içerisinde hilafetten sonra en şerefli olanıdır. Fazilet onda son bulur, rağbet onda durur.”(El-Mü eyyed)

“El, yazı yazmazsa ayak olur.” (Ma’n İbnu Saide)

“Yazı mülkün (devletin) esası, memleketin direğidir.”(Ebu Ca’fer el-Fazl İbnu Ahmet)

“Yazanlar krallara değil, krallar yazanlara muhtaçtır.” (İbnu Mukaffa)

“Kalem, kılıçtan üstündür. Zira kılıç, sadece yakından etki ettiği halde, yazı çok uzaklardan etkili olur.” (Kalkaşandî)

“İlim diğer sanatlara üstün olduğu gibi yazan kimse de yazmayanlara üstündür.”

“Şunu bilin ki, ilim, tıpkı devenin boşanıp kaçması gibi boşanır gider. Öyleyse yazarak kitapları ona otlak, kalemleri de üzerlerine çoban yapın.” (İmam Şafîî)

İbrahim Canan Bey, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı*'na hazırladığı Usul bölümünde Peygamberimizin döneminde ilim, okuma ve yazmaya dair çok geniş ve derin bilgiler sunmaktadır. Biz, yararlandık ve bir nebze de faydalandırdık. Bu konuda, daha fazla bilgi edinmek isteyenlere o kaynağı salık veririz.⁽³⁶⁾ Ayrıca böyle bir çalışmadan ötürü Hocamızı hem tebrik eder, hem de şükranlarımızı sunarız. Talat Koçyiğit Hocamız da “*Hadis Tarihi*” isimli eserinde “*Câhiliye Devrinde Okuma Yazma Durumu*” başlığı altında güzel bilgiler sunar.

Kuşkusuz peygamberimizin emrettiği ve İmam Şafîî'nin de belirttiği gibi ilmin bağı, yazıyla kaydetmektedir. Bilgiler, yazıya bağlanmazsa bir müddet sonra kaybolur gider. Ya akıllar zayıflar, beyin hücreleri ölür de unutulur. Veya sahipleri ile beraber ölürlere ve mezara girerler.

Yazının Önemi

İlmin asıl ortaya çıkması ve bereketlenmesi, elbette ki yazının bulunuşu ile başlamıştır. Demin de denildiği gibi bilgi taşlarının üst üste konularak sağlam binalar yapımı, ancak yazıyla mümkün olmuştur. Böylece, her insanın bilgi birikimi ve kıymetli tecrübeleri, kendisiyle ölmemiş, ebedilik kazanmıştır. Belki bir şekilde yazarını da ebediyyen yaşatmıştır.

⁽³⁶⁾ bk. İbrahim Canan, *Kütüb-i, Sitte Muhtasarı* 1/19-35,397-472.

Eğer yazı olmasaydı, her insan çalışıp çabalayarak bir şeyler belleyecek, sonra ölüp gidecekti. Belki birkaç talebesinden başka kimse ondan yararlanamayacak, sonra gelen herkes, tıpkı o adam gibi yeniden başlayacak, bir yerde de bitirecekti. Böylece gayretler, çabalar boşa gidecek, eskilerden yeniler bir şey istifade edemeyecekti.

Ancak yazının icadı ile bu kısır döngü kırılmış, bilginin korunması ve taşınması ile beraber, ilim hayatına bir canlılık, bereket, hızlılık ve verimlilik gelmiştir.

Onun için ilim, kalemsiz olamaz. Kalemle ve yazıyla kayda geçen ilim, yeni ilimler doğuracak ve sürekli üretecektir. İşte burada Kur'an'ın daha ilk ayetlerinde okumaktan, yazma aracı kalemden bahsetmesi, bilim tarihi adına iftihar edilecek, hamd-u sena edilecek bir olaydır.

Bu gün, geçmiş asırda yaşayanlara göre bizim en büyük şansımız, her halde, yazının üzerinden bunca yıl geçmesi ile okunacak kitapların çok olmasıdır. Onların uygarlığı ile çağımızın uygarlığı arasındaki farkı, en iyi kitapların sayısı ortaya koyacaktır. Bugün bir çocuğun bile bilebildiği birçok gerçekleri, Allah bilir eski bilginler kim bilir hangi çabalarla elde etmişlerdir. O yüzden, onların birikimleri üzerinde oturan bizler, onlara ne kadar minnet ve şükran duysak azdır. Bir de kaleme ve kâğıda saygı ve sevgi, kuşkusuz büyük bir minnet ve şükran vesilesidir. Evet, hamd ve övgüler, insana kalemle yazmasını

öğreten, insana bilmediklerini belleme nimetini veren Allah Teâlâ'yadır.⁽³⁷⁾

İşte bu nimet sayesinde ki insan, evren içinde yücelik ve değer kazanmış, güçlenmiş, eşyayı ve diğer canlıları Allah Teâlâ'nın izniyle emri altına alabilmiştir.⁽³⁸⁾ İnsanın en büyük olgunluk aracı kalem olmuştur, yazı olmuştur. İnsan, ilkelikten ancak ve ancak, okuma ve yazma ile kurtulmuştur.

İşte insanın yazıyla kazandığı zenginlikleri anlatırken Cevdet Said şöyle söylemektedir: “Kişinin ömrü, yazdığı kitap vasıtasıyla uzar, ölümüyle de sona ermez. Aksine geçmişin derinliklerine uzanır ve bütün tecrübeler elinin altında olur.”⁽³⁹⁾

Evet, yazı, ömrümüze bereket vermiştir. Bir yandan geçmiş bilgi ve tecrübeleri günümüze getirip istifade ettirirken, bir yandan da bizi, gelecekte yaşatmış ve başkalarına yararlı kılmıştır.

Kısır Âlimler

Yazmanın faydaları meydanda olmasına rağmen maalesef bizde her âlim kitap telif ederek geriye bir sadaka-i cariyeye bırakmamıştır. Bunlara eskiden “kısır âlimler” denirdi. Bunun birçok sebepleri vardır. Kimileri yazmanın mesuliyetinden korkmuştur. “Ola ki yanlış yazarım, başkalarına da zarar veririm.

⁽³⁷⁾ Burada daha önce işaret ettiğimiz ayetlerin numaralarını bir kere daha işaretlemek uygun olur kanaatindeyiz. Alak 1-5, Kalem 1, Tur 2-3.

⁽³⁸⁾ Casiye 13.

⁽³⁹⁾ Cevdet Said, a.g.e. s.73.

Bunun vebali öldükten sonra da devam eder. İhtiyat yazmamaktadır” demiş ve yazmamışlardır.

Kimileri yazmaya cesaret edememişlerdir. Yazmayı bir büyük iş göyerek, kendilerini buna ehil görmemişlerdir. Kimileri de bu faydalı işi becerememiştir. Konuşmak kolaydır ama yazmak zordur. Emek ister, beceri ister, disiplin ve sabır ister. Herkes o disiplinli çalışmayı ve sabrı göstermeyebilir. Böyle düşünenlere saygı duyulur. Ama zamanla bu düşünceler bir zihin kaymasına da sebep olmuştur. Bu zihin kayması, bazen yazarlara karşı tavır almak olarak ortaya çıkar. Yani yazarlara karşı “*sen kim, kitap yazmak kim? Haddini bil bizim gibi*” demeye götürür.

Haklı Tenkitten Korkmamak gerek

Yazarı eseriyle tenkit, yeni deyişle eleştiri faydalı bir şeydir. Başarılı ve başarısız yönlerini gerekçeleriyle beraber inceleyerek ortaya koyma anlamında tenkit, yani eleştiri insanı yetiştirir. İbni Kemal zamanında âlimler kitap yazmaya korkarlarmış diye okumuştum bir yerde. Çünkü kitaplardaki hataları renkli kalemle düzeltir, yazarın utanmasına sebep olurmuş.

Mahir İz Hoca anısına bir tv.de program yapılıyordu. Bir talebesi, aklımda kaldığına göre Mustafa Fayda şunları anlattı:

“Rahmetlinin *Tasavvuf* kitabı çıkınca, bazı hocalara üzerini imzalayarak postaladı. Sıra Merhum Muhammed Hamidullah’a gelince, onun üzerini itina ile yazdı ve bana:

- Bunu Hocaya elden götür ve saygılarımla takdim et dedi.

Ben dedim ki:

- Bu fark neden?

- O racüldür, dedi.

Malum “racül” yiğit, er manasına gelir. Götürdüm, saygı ile aldı, teşekkür etti. Ben döndüm ama bu “racül” hep aklımda kaldı. Aradan on veya on beş gün geçti. Bir de baktık, Hamidullah Hoca elinde kâğıtlarla geldi. Kitap için tekrar teşekkür etti ve:

- Şu kâğıda tenkit ve tekliflerimle ilgili bazı notlar yazdım, diyerek kâğıtları Mahir Beye sundu. O zaman ben onun niçin ve nasıl bir “racül” olduğunu anladım.”

Hak veriyorum tabi. Öyle olmalı değil mi ya? Sabah akşam beraber olup da kitaplarımdan hediye ettiğim meslektaşlarımdan öyle zannediyorum ki belki birkaçı hariç çoğu onları, en azından baştan sona okumamıştır. Çünkü kitabın içinde geçen bir olaydan, bir fıkradan veya bir fikirten bahsediyorum, bakışlarından belli ki bilmiyorlar. İlgisiz, tepkisiz öyle bakıyor. Okusa aklına gelir, tebessüm eder, en azından bakışlarından belli olurdu. Hamidullah Hoca gibi yaparı hak getire!

Dahası, kitap yazan bir arkadaşımızı, diğerleri içinde en çok takdir etmesi gereken bir arkadaştan şu küçük görücü, aslında kendisini küçük düşürücü sözleri maalesef işitmişimdir: “Üç beş kitabı önüne açmış, oradan bir kitap çıkarmış.”

Ne olacaktı yani? Bu hikâye veya roman mıdır ki uydura uydura yazsın? Bu konularda ilginç hatıralarım var ama burada yazmaya gerek görmüyorum. Bu kadarını da yazmakta bir mahzur görmüyorum. Çünkü büyük bir ihtimal bunlar da okunmayacaktır!⁹

Yazara Haset

Hakkıyla yapılan eleştiri elbette gerektir ve faydalıdır. Fakat bir eseri tenkit sırf hasetten kaynaklanıyorsa gerçekten çirkindir. “Biz bu kadar âlimken bir kitap yazamadık. Adama bak, kitap yazmaya kalkışıyor. Haddini bilsene sen!” gibi tavırlar, her zaman görülen tavırlardır. Bu tip hasta tipler, kıskançlıklarını içlerinde saklayamaz, dışarı atarak hem kendilerinin, hem haset ettiklerinin, hem de toplumun huzurunu bozarlar. Ne var ki nefis terbiyesi ve mücahedesinden haberi olmayan, üretilmiş bir eserleri olmadığı için emeğin değerini bilmeyen insanların olduğu yerlerde bu türlü rahatsızlıklardan kurtuluş yoktur.

Bu manada kendine dert yanan bir adama İmam Gazali: “*Haset edilmeyende hayır yoktur*” diyerek muhteşem bir teselli vermiştir. Kettanî de bu işin öteden beri var olduğunu ifade ediyor: “Şöyle denmiştir: ‘Te’lifte bulunan kimse, hedef olmuştur.’ Şöyle de denilmiştir: ‘Kim eser te’lif ederse, aklını bir tabağa, şeref ve haysiyetini de insanlara karşı ortaya koymuş olur.’ Her türlü yorum ve değerlendirmeye açık çok yönlü bir konuda te’lifte bulunmak, müellifin muhayyilesinin, sabır

⁹ Yeri gelmişken söyleyeyim, yazma ile ilgili başlıbaşına bir kitabımız var; *Kitap Sevgisi ve Yazma Aşkı*. Orada yazı ile ilgili bir hayli bilgiler verilmiş, fikirler serdedilmiştir.

sınırının, ulaşabildiği noktanın, tercihinin ölçüsü ve fikri istiklalinin gözetlendiği küçük bir penceredir.”⁽⁴⁰⁾

Şehrimizde müftülük yapan Ali Rıza Kırboğa'ya ilk kitabımı hediye ettiğimde: “Eskiler, ‘müellif, hedef olur’ demişler. Artık oklara hedefsin. Hazırlıklı olmalısın” demişti. Bu sözü ilk defa ondan duymuştum.

Kitap Yazan Âlim Üretmek

Bir de bunların tam zıddı olanlardan, yani üç beş satır yazınca yazarlık havasıyla kurumundan geçilmeyenleri de analım isterseniz. Bu iki yanlışın birisi ifrat ise, öbürü de tefrittir. İkisinden de kaçarak orta yolu bulmaktır asıl olan. Çünkü “işlerin hayırlısı orta olanıdır”.

Bazı büyükler vakitlerini okuma ve okutmaya vermişler. Onlara eserleri sorulduğunda kitap yerine talebelerini göstermişlerdir. Mesela Şeyh Şazeli, mesela Şeyh Yusuf Hemedânî bunlardandır. Bize yakın zamanlarda yaşamış bir âlimden aynı sözleri işitince, bunlara ancak saygı duyma gereğini anlıyoruz. Bu da gösteriyor ki biz, kendimize has, dışımızdakilerin pek de anlamadığı bir medeniyetten geliyoruz. Bu medeniyetin özünde başkalarına karşılıksız hizmet var, fedakârlık ve diğergamlık var, ihsan ve îsar var. Mesela şu satırları okuduğumda takdirden başka söyleyecek bir söz bulamıyorum:

⁽⁴⁰⁾ Kettânî, *et-Teratibu'l İdariye Tercümesi*, 1/47.

“Eski zaman adamının, malumatını kaydetmeyi, hatta yazdığı bir yazının altına imzasını koymayı edep dışı bir hareket olarak kabul ettiği zamanlar çok olmuştur. O, serdengeçti bir şevk ve zevk ile öğretir. Öğretirken de bundan kendisine bir gurur payı çıkarmamak noktasına bilhassa ehemmiyet verirdi. Bağdat müftüsü Zehavî'nin hudutsuz ilmi karşısında: “Öyle geniş bilginiz varken, neden kitap yazmıyorsunuz?” diye soranlara: “Tedrisim, beni te’liften alakoydu! Ama Rabbimin fazlıyla, pişman değilim. Zira talebelerimin mecmuundan bin eser meydana getirdim ki, her satırı ilim adına bir müelliftir.” Diye verdiği meşhur cevaba, bu medeniyetin sarih felsefesi denebilir.”⁽⁴¹⁾

Tembelliğe Mazeret Üretmeler

Kimileri de vardır ki ehil oldukları halde yazmamışlardır.

- Neden? diye sorulduğunda cevap ilginçtir:

- Ortada bu kadar eser varken yenisine ne hacet?

Yazmayan âlimleri –haşa- kınamıyoruz. Kim bilir ne haklı mazeretleri vardır, saygıyla karşılıyoruz. Fakat bu “ne hacet?” sözüne katılmıyoruz. Eğer sırf bu yüzden yazmamışlarsa, keşke öyle yapmasalardı! Keşke çağlarının insanlarına, kendi çağlarının dili ve kültürüyle, belki de düşünceler bulabilecekleri farklı bir biçimle, yeni ve orijinal bir tarzla eserler verselermiş! İsrâf haramdır, tamam, ama acaba tevazuda israfın hükmü nedir?

⁽⁴¹⁾ Samiha Ayverdi, *Millî Kültür Meseleleri Ve Maarif Davamız*, s.115.

Onu dahi israfa kurban etmemek gerekir dersek acaba hata mı ederiz?

Yok, eğer bu tür sözler tevazudan değilse, tembellikten başka bir şey değildir. Boşuna mazeret üretmeye kalkışmasınlar.

Şöyle bir düşünelim: Mesela Elmalılı Hamdi Yazır Üstadımız, “Bu kadar tefsir varken benim yeni bir tefsir yazmama ne gerek var?” deseydi de “*Hak Dini Kur’an Dili*” gibi o muhteşem bir eserini yazmasaydı, ne büyük bir kayıp olurdu değil mi?

Mesela Bediüzzaman Said Nursi, “İman hakikatları ile alakalı akaitten, kelamdan, tasavvuftan bu kadar eser varken, şu sürgünün zor şartlarında ne diye yazayım? Vaktimi yazma yerine ibadetle geçireyim” diyerek “Risaleleri” yazmasaymış, ne büyük bir mahrumiyet olurmuş değil mi?

Mesela Yusuf Kandehevî: “Bu kadar siyer, tabakat, teracime dair eserler varken, ne diye yirmi senemi vereyim de “*Hayatu’s Sahabe*”yi yazayım?” deseymiş, ne büyük bir kayıp olurmuş değil mi?

Örnekleri çoğaltabiliriz. İçinize sinmiyor değil mi o eserlerin yokluğu?

Yazmak Sorumluluktur

Bütün bunlar göz önüne alınırsa, yazmak, ağır bir sorumluluktur. Yıllar önce bir kitabımızda o sorumluluk için şunları yazmışız: “Yazmak yaşamak demektir. Yazmak, düşünmek, değerlendirmek, sorgulamak ve yargılamak demektir

aynı zamanda. Yazmak, katkıda bulunmaktır. Fedakârlık işidir. Sevgi işi, gönül işidir. Değer vermektir insana, evrene. Bu yüzden bir borç, bir yükümlülüktür. Şan, şöhret ve menfaat gibi duygular çok sönük, çok basit ve çok ilkel kalır bunların yanında. Letâifleriyle yaşayanların iltifat etmeyeceği şeylerdir onlar.”⁽⁴²⁾

Güzel ve kalıcı yazmanın en önemli sebebi kuşkusuz çok okumak ve ilme karşı, kitaba ve insana karşı sorumluluk duymaktır. Çok okuyarak ilimle dolan bir insan, yazarak boşalacaktır. Okuma, yazmanın tarlasıdır; oradan biter yeni düşünceler, ilimler. Eğer değerli iseler, korunurlar ve geliştirilirler.

Cevdet Said’e göre, İslam medeniyetinde önemli bir yeri olan ve zaman geçtikçe yıldızı parlayan Câhiz, bu etkisini evrensel insan medeniyeti düzeyinde bir okuyucu olarak çok okumasına borçludur. Kitaplarının üzerine düşmesi ile ezilerek ölen Câhiz, belki de ömrü onları okumaya yetmeyeceği kanaatiyle bir çırpıda hepsini ezilmiş vücudundan içine mi almak istemişti? O’na “kitap ve okuma şehidi” diyen Cevdet Said’in değerlendirmesi şöyle: “O’nun kitaplarının özel bir tadı ve belli bir zevki vardır. Bu da okumasındaki evrensellik ve kültürdeki insaniliğinden kaynaklanmaktadır. O, konuları, sığılıktan uzak kalp genişliği ile ele almaktadır.”⁽⁴³⁾

Okuma; ilim, iman, ahlak, irade, güç, zevk, servet, barış, kültür, sanat ve medeniyet gibi birçok zenginliklerle beraber,

⁽⁴²⁾ Cemal Nar, *Anılar ve İbretler* s.10. Bu konuda ayrıntılı bilgiler için “*Kitap Sevgisi Yazma Aşkı*” isimli eserimize bakılabilir.

⁽⁴³⁾ Cevdet Said, a.g.e. s.28.

kuşkusuz yazıyı da üreten bir eylemdir. Çok basit bir gerçeği, yeri geldiği için bir kere daha ifade edelim: yazmak için önce okumak gerekir.¹⁰

¹⁰ Bu kitabımızın ilk baskısında yazma üstüne bazı notlar düşmüştük. Sonra onları “*Kitap Sevgisi ve Yazma Aşkı*” eserimize aldık. Daha fazla bilgi için oraya bakılabilir.

İKİNCİ BÖLÜM: ÂLİM

ÂLİMİN DEĞERİ

İlim En Üstün Değer

İmam Hatip Lisesinde okurken, tefsir dersinde öğrendiğim bir olay beni çok etkilemiş ve ilme karşı içimde sevgi ve istek artışı sağlamıştı. Gerçekten iyi bir teşvik olmuştu benim için bu olay. Ola ki, ilk defa okumuş olacak kardeşlerimin kalbinde de böyle bir etki bırakması için yazmak istiyorum.

Müfessirlerden Kemal Paşazade'nin hayatını ve eserlerini okuyorduk. İbn Kemal diye de bilinen bu muhteşem âlim, baba tarafından cenkçi bir soya, anne tarafından da ilim ile meşgul bir aileye mensuptur. İlk tahsilini baba ocağında yapar, delikanlılık çağında ise ailesinin an'anesine uyarak askerliğe intisap eder.

İşte bu sıralarda, gözlerinin önünde cereyan eden bir olay, onun üzerinde derin izler bırakır. Hayatının akışını tamamen değiştirerek askerliği terk eder ve ilim tahsiline yönelir. Olay şöyledir:

II. Beyazıt zamanında, genç bir sipahi olarak, bir sefer-i hümayuna katılmış ve bu seferde vezir Çandarlı Halil Paşa oğlu İbrahim Paşa'nın maiyetinde bulunmuştu. Ordu Filibe'ye geldiği

sırada, İbrahim Paşa'nın huzurunda yapılan bir toplantıda, 30 akçe ile Filibe'de müderris bulunan Molla Lütî Efendi, vezirin yanına girerek, huzurunda bulunan paşalara ve beylere hiç ehemmiyet vermeden ve bilhassa cesaret ve kahramanlığı ile Osmanlı ordusunda büyük bir şöhreti olan Evrenoszâde Ali Bey'in üst tarafına geçip oturur.

Bu olay İbn-i Kemal üzerinde derin bir tesir uyandırmıştı. Sıradan bir müderrisin bu kadar beylerden, paşalardan daha yüksek bir yere oturmasına hayretler içinde kalmıştı. Düşünmüştü ki, kendisi ne kadar gayret ederse etsin, askerlikte Evrenoszâde'nin kazanmış olduğu şöhreti elde edemeyecektir. Ama çalışırsa ikinci bir Molla Lütî olması mümkündür. İşte bu sebeple kararını vermiş ve askerlikten ayrılarak ilmiye sınıfına intisap etmiştir. Kısa zamanda çalışkanlığı, gayreti ve azmi ile arkadaşlarının üstünde başarı elde etmiş, vefat ettiğinde askerlikten ayrılmasına vesile olan “Molla Lütî olma” hayaline, gerek ilimi, gerek eserleri, gerekse eriştiği makam, mevki ve şöhreti ile ziyadesiyle kavuşmuş, arzusunu gerçekleştirmişti.

Çünkü bu o İbni Kemal'dir ki, Osmanlı ülkesinin en güzide medreselerinde ders vermiş, vilayetlerinde kadılık yapmış, Anadolu Kazaskerliğine, oradan da Şeyh'ul İslamlık makamına tayin edilmiş, buradaki iktidar ve dirayetinden dolayı haklı olarak “müftî's sakaleyn” ünvanını almış ve vefatına kadar da o makamda kalmıştır. Bu o Kemal Paşazade'dir ki, Yavuz Sultan Selim Han, Mısır fethinden dönerken, bu allâmenin atının ayağından sıçrayan çamurlar, Hünkârın elbisesine dokunmuştu da, O koca Sultan: “Ulemanın atının ayağından sıçrayan çamur, benim için zînet ve mefharete medardır, bu elbisem vefatımdan

sonra sandukamın üzerine konulsun.” Demişti. Vefatından sonra arkasında üçyüzden fazla eser bırakmıştı. Abdulhay el-Leknevî, onu Celaleddin es-Suyuti’den üstün tutar, Ömer Nasuhi Bilmen üstadımız da bu kanaatinde Leknevî’yi destekler.⁽¹⁾

Osmanlı veziri ve paşalarının engin anlayışları, ulemaya saygı ve sevgileri, Molla Lütî Efendinin ilmî dirayeti, hiç şüphesiz aldıkları İslam terbiyesinden kaynaklanmaktadır. Zira Peygamber Efendimiz (sav) de her fırsatta ilmi ve ilim adamlarını övmüş, onlara en büyük değeri ikram etmiş, ümmetine de onlara saygı, sevgi, hizmet ve takdirde kusur etmemelerini tavsiye buyurmuşlardır.

Onun meclisinde âlimlere ayrı bir değer verilirdi. Genellikle Peygamber Efendimiz sağ tarafına Hz. Ebu Bekir (ra)’i, sol tarafına Hz. Ömer el-Faruk (ra)’u, önüne de Hz. Osman (ra) ile Hz. Ali (ra)’yi oturturlardı. Bunun sebebi, sayılanların, ümmetin en âlimleri olmaktan başka, bazılarının vahyi yazanlardan oldukları içindi.

Peygamberimizin meclisinde herkes boş bulduğu yere otururken, aynı zamanda, layık olduğu yeri de bilirler, gerektiği zaman, tavsiye edildiği gibi, ilim ve fazilet sahibi kimseler için kalkarak yer gösterir, ikram ederlerdi.

Hatta Peygamberimiz Efendimiz (as), Allah Teâla’nın huzuruna çıkarken, yani namaza kıyam buyurdıklarında, arkalarına âlimleri alır da ilâhî huzura öyle dururlardı. Buyuruyorlar ki:

(1) Hakkında geniş bilgi için bak. MEB. İslam Ansiklopedisi. Ömer Nasuhi Bilmen, Büyük Tefsir Tarihi c:2, Bilmen y. İst. 1974 2/635.

“Benim arkama ulu’l ahlam ven-nuha dursun. Sonra onları derece bakımından takip edenler, sonra onları takip edenler dursun.”⁽²⁾

“*Ulu’l ahlam*”; akıl sahipleri demektir. “*Nuhâ*” da, akıllılar manasına gelir. Bunları “âlimler” olarak anlayabiliriz. Çünkü imama en yakın onlar olur ki, herhangi bir sebeple imamın abdesti bozulduğunda, onlar, imamın yerine geçer ve namazı kıldırılmaya devam ederler. “*Sonra derece itibariyle onlara yakın olanlar dursun*” cümlesiyle Fahr-i kâinat efendimiz, namaz ahvalini en iyi bilen ilim ve fazilet sahiplerinin imamın arkasında ona yakın durmalarını istemiştir. İmamdan uzaklaştıkça dahi ilim ve fazilet derecesini göz önünde bulundurulmasını, en son saflara, namaz hallerini en az bilenlerin bırakılmasını anlatmak istemiştir.⁽³⁾

Nitekim peygamberimizin, âlimleri arkasına alarak huzura durduğu Allah Teâla da, kulları arasında, özellikle âlimleri övmüş ve yüceltmiş, onlar için dünya ve ahiret nimetleri bahşettiğini bildirmiştir. Kur’an, insanları o seviyeye yükseltmek için inmiş, içerisinde ilim ehlini çokça zikretmiş, onları insanlara örnek ve kılavuzlar olarak takdim etmiştir. “**Bilmiyorsanız, ilim ehline sorun**”⁽⁴⁾ buyurmuştur. İnsanın mükerrem oluşu, saygı değer bulunuşu “takva” sayesinde. “**Sizin Allah Teâla’nın katında en mükerreminiz, en çok Allah Teâla’yıtaniyan ve**

(2) Müslim, Salat. Bab 28 no:122,123.

(3) Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi 3/193.

(4) Nahl 43.

O'na saygılı olanlarınızdır.”⁽⁵⁾ Yani en takvalınız. İşte asıl şeref ve iftihar vesilesi, olsa olsa bu takvadır.

Takva İlimle Olur

Takva, kulun Allah Teâla'ya tam bir imanla teslim olup emredilenleri yapması, yasaklananlardan kaçınması, bela ve musibetlere sabretmesi, içini ve dışını maddî manevî pisliklerden temizlemesi, ameline aldanmadan daima akıbetinden korku üzere olup Allah Teâla'ya tazarru ve niyazda bulunmasıdır.

Peki, kimdir bu Takvalılar? Allah Teâla'dan hakkıyla kimler korkar? İşte bunun cevabını Rabbimiz veriyor:

“Kullar içinde Allah Teâla'danacak âlimler korkar.”⁽⁶⁾

Yani ancak Allah Teâla'yı bilenler o saygıyı içinde duyarlar. Elmalı'nın dediği gibi, “Çünkü bir şey hakkında saygı, onun şanına olan bilgi ve bilginin derecesiyle uyumlu olur. Bir kulun da, Allah Teâla'ya dair ilmi ne kadar mükemmel ise, korkusu da o oranda mükemmel olur. Onun için Resulullah (as): *“Ben sizin Allah Teâla'danen çok korkanız ve en çok müttaki olanınızım”⁽⁷⁾* demiştir.

Niçin Allah Teâla'yı bilmek korkuya sebep oluyor?

⁽⁵⁾ Hucurat 13.

⁽⁶⁾ Fatır 28.

⁽⁷⁾ Buhârî, Nikah 1; Müslim, Siyam 74,79; Ebû Dâvud, Savm 36; Muvatta, Siyam 9; Ahmed 3/156,226,245; 6/67,122.

“Çünkü Allah Teâla çok güçlüdür, bağışlayıcıdır.” Yalnız bağışlayıcı değil, güçlü bir bağışlayıcıdır. Sadece bir bağışlayıcı olsaydı, O’nu bilmek belki nazlanmaya, aldanmaya, hiç korkusuz ümit bağlamaya sebep olabilirdi. Fakat Allah Teâla’nın, yalnız bağışlayan, merhamet eden değil, aynı zamanda aziz, hiçbir sebebe boyun eğmeyen, yenilmeyen, hiçbir kanun altına alınma ihtimali bulunmayan, dilediği anda kahredip yerle bir eden, çok kuvvetli, çok azametli, galip ve kahredici bir bağışlayıcıdır. Mağfireti çok olduğu gibi, cezası, intikamı da çok şiddetlidir. Onun için Allah Teâla’yı bilmeyenler her haltı edebilir. O’nu bir kul ne kadar iyi bilirse, o kadar çok saygılı, o kadar çok hürmetli olur. Bununla birlikte bilginlerin saygısı, korkusu, haşyeti ne kadar büyük olursa, ümidi de o oranda çok olacağı unutulmamalıdır. Şu halde Allah Teâla’dan en çok korku duyan bilginler olunca, Allah Teâla’nın kulları içinde en çok şeref verdiği de bilginler olmuş olur. Bu yüzdendir ki, “*ilim rütbesi, bütün rütbelerin üstündedir.*”⁽⁸⁾

İbni Kemal, işte bu rütbeyi yaşayarak görmüştü. Bu rütbeyi anlayan nice sultanlar, valiler, âlimlere değer vermekle kendilerini yüceltmişlerdir. Onlara değer vermeyenler, yani Allah Teâla’nın, Resulünün ve ümmetin seçkinlerinin verdiği değeri vermeyenler, kendi değersizliklerini ortaya koymuşlardır.

Hoca En Gözde Adam

Mazideki cemiyet yapımızı en iyi bilenlerden birisi olan merhum Samiha Ayverdi Hanımefendi, bir millete bilgi ve irfan

⁽⁸⁾ Elmalı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili 6/386,387.

öğreten “hoca”yı, eski cemiyet anlayışımızda “en gözde adam” olarak tesbit eden bir yazısında şöyle diyor:

“Medeniyetimizin semaî ve şifâhî bir medeniyet olduğu devirlerde, çocuğun zihnî ve ruhî zenbereğini elinde tutan hoca, cemiyetin en makbul ve en gözde adamı idi. Kendisini, bir harf öğretene kul sayan İslam zihniyeti, kütlenin bağrına işlemiş öyle bir gerçektir ki, bu anlayıştan hareket eden cemiyeti, hocaya, beşeri duyguların üstünde bir saygı ve hassasiyetle bağlamış bulunuyordu. Onun için de, bu ilim temsilcilerine hükümdarlar bile ayağa kalkar ve kanunnameler “hâce-i sultani”yi protokolda ihtiram mevkiinin başına geçirirlerdi.

Fakat şeref, itibar ve refah sahibi olmak için, bir devletlinin hocası olmak şart değildi. Bilgisini kime aktarırsa aktarsın, mühim olan, o ilme mevzi bulunmuş olmak, yani hoca olmuş olması, hocalık sıfatına sahip bulunması idi.”⁽⁹⁾

Bütün bunların nereden beslendiğini göstermesi açısından şu tablo, ne kadar manidar bir harikadır: Zeyd bin Sabit (ra), annesinin cenaze namazını kıldı. Definden sonra, binsin diye kendisine binit getirildi. Hemen Abdullah bin Abbas (ra) gidip binitin özensine yapıştı. Bunun üzerine Zeyd bin Sabit (ra) O’na hürmet ederek:

- Özeniyi bırak ey Resulullah’ın amcasının oğlu! Dedi. İbn-i Abbas (ra):

⁽⁹⁾ *Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız*, s. 114-115.

- Biz, ulemaya böyle hürmet ederiz, deyince. Zeyd bin Sabit (ra) de İbn-i Abbas'ın elini öperek:

- Biz de Resulullah (sav)'ın ehl-i beytine böyle yapmakla emrolunduk, dedi.⁽¹⁰⁾

Şimdi bunun delillerini Kur'an-ı Kerimden görmeye çalışalım.

Kur'an'da Âlimin Değeri

Daha önce Kur'an'da ilmin değerini görmüştük. Şimdi de âlimin değerini anlamak için yeniden Kur'an'a dönüyoruz. Ancak unutmayalım ki bunlar birbirlerine yakın konulardır. Bu yüzden oraya tekrar bakılabilir.

Allah Teâla kullarına kendisini tanıtmak için peygamberler ve kitaplar göndermiştir. Peygamberler, Allah Teâla'dan aldıkları dini, yani İslam'ı, insanlara tebliğ eden özel sıfatlarla donatılmış insanlardır. Yani hem duyurmuş, hem açıklamış, hem yorumlamış, hem de ameli olarak yaşamış ve uygulamasıyla örnek olmuş, bütünüyle “*üsvetün hasene / model insan*” olmuşlardır.

Âlimlerin, peygamberlerin vekilleri ve varisleri olduğunu önümüzdeki bahislerde geniş olarak göreceğiz. Bu güvenilir varislerin elbetteki en önemli özellikleri, vahyedilen ilahî kitabı, yani Kur'an'ı en güzel biçimde anlamış olmalarıdır. Bir başka deyişle, Allah Teâla'nın kastettiği manayı doğru kavramalarıdır.

⁽¹⁰⁾ Hâkim, Beyhakî, Teberânî ve Suyutî'den naklen, Kadı İyaz, *Şifâ-i Şerif* Tercümesi, s.434.

Zaten tefsir ilmi de, Allah Teâla'nın, Kur'an ayetlerindeki kastettiği muradını doğru anlamamızı sağlayan ilimdir. Bu doğru anlama işi çok önemli bir olaydır.

İşte Kur'an bize, Allah Teâla'nın ayetlerini en iyi anlayanların, ilimde derinleşmiş âlimler olduğunu bildiriyor. Anlayışları kadar, gönülleri de iman, huşu, rikkat, sevgi ve saygı dolu âlimler. Ellerindeki kitabın kıymetini bilen ve O'nu kaybetmekten korkan âlimler. İşte şu ayetler bu mananın ne güzel ifadeleridir:

“Sana kitabı indiren O’dur. Onun bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşabihdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için, ondaki müteşabih ayetlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun tevilini ancak Allah Teâla'nın bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise:⁽¹¹⁾ “Ona inandık, hepsi Rabbimiz tarafındandır” derler. Bu inceliği ancak akl-i selim sahipleri düşünüp anlar. Onlar şöyle yakarırlar: “Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Lütfü en bol olan sensin. Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah Teâla'nın asla sözünden dönmez.”⁽¹²⁾

İşte bu ifadeler, az önce gördüğümüz **“Kulları içinde Allah Teâla'dan ancak âlimler (gereğince) korkar, şüphesiz**

⁽¹¹⁾ Bu cümlemin başındaki “vav” harfi bağlaç kabul edilirse mana şöyle olur: “Halbuki onun tevilini ancak Allah Teâla'nın ve ilimde yüksek payeye erişenler bilir.” Bu mana, âlimlerin değerini yükseltmede daha açıktır.

⁽¹²⁾ Al-i İmran 7-9.

Allah Teâla'nın çok güçlü ve çok bağışlayandır”⁽¹³⁾ ayetinin de bir yorumu sayılırlar. Çünkü ilim arttıkça, Allah Teâla'nın bilgisi (marifetullah) de artacak, o bilgi de Allah Teâla'nın saygısına (haşyetullah, havfullaha) dönüşecektir. Şu ayette bu gerçeğin bir ifadesidir: **“Sen ancak görmeden Rabbinden korkanları sakındıracaksın.**”⁽¹⁴⁾

Neden Allah Teâla'nın korkusunu, saygısını kullar içinde en iyi olarak ancak âlimler duyar da peygamber inzarından en çok onlar yararlanırlar? Bunu az önce açıklamıştık, tekrar etmeyelim. Ayetten anlaşılan gerçek şudur ki, Allah Teâla'dan en çok korkan bilginler, Allah Teâla'nın kulları içinde en çok sevdiği, şeref verdiği, değer ve derece verdiği kişilerdir. Nitekim yukarıda yazılan hadislerde görüldüğü gibi, şu ayette de âlimlerin dereceleri açıkça belirtilmiştir: **“Kendilerine ilim verilmiş olan zatlara da derecelerle yükseltir”**⁽¹⁷⁾

İşte Kur'an'daki ilmin fazileti ve âlimin derecesinin üstünlüğü! Âlimlerin faziletlerine dair birçok hadisleri yerinde zikretmiştik. Allah Teâla'nın onlara lütfunu gösteren bir hadisi teberrûken yazarak, yine biz Kur'an sayfalarının arasında âlimlerin faziletini aramaya çalışalım:

“Allah Teâla, kıyamet gününde âlimleri toplayıp buyuracak ki: “Ben size sırf hayır istediğim cihetle hikmetimi

⁽¹³⁾ Fatır 28.

⁽¹⁴⁾ Fatır 15.

⁽¹⁷⁾ Mücadele 11.

kalplerinize koydum. Haydi cennete girin, çünkü sizden ortaya çıkacak kusurlara karşı, sizi affettim”⁽¹⁸⁾.

Allah Teâla varlığına ve birliğine, yüce isim ve sıfatlarına, emsalsiz fiillerine, önce kendisi, sonra melekleri, sonra da âlimleri şahit gösteriyor, onları belge ve kanıt olarak ileri sürüyor. Âlimler için, Allah Teâla'nın'tan, meleklerinden sonra üçüncü derecede anılmak, şeref, izzet, ikram, fazilet ve üstünlük olarak yetmez mi? İşte ayeti kerime:

“Allah Teâla'nın şahadet eyledi şu gerçeğe ki, başka tanrı yok, ancak o vardır. Bütün melekler ve ilim uluları da, dosdoğru olarak buna şahiddir ki, başka tanrı yok, ancak O aziz, O hâkim vardır.”⁽¹⁹⁾

Âlimler, daha bundan başka acaba nasıl yüceltilebilir ki? Başka bir değer taşıyanları değil, ilim taşıyanları şahit tutuyor ve bu şahitliği kendi şahitliğine ve meleklerin şahitliğine yaklaştırıyor. Allah Teâla yarattıkları içinde herhalde rastgele insanları değil, adil, doğru ve değerli insanları şahit tutar. Bu ne güzel bir tezkiyedir, ne güzel bir değer vermedir!

Hem neye şahit tutuluyorlar? Meseleye bir de bu açıdan bakıldığında âlimler bambaşka bir şeref kazanırlar. Tevhide şahit olmak, büyük bir olaya şahit olmaktır ve çok yüce insanların harcıdır. Biraz sonra zikredeceğimiz **“bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağı”** gerçeğine bir de bu açıdan bakalım isterseniz.

⁽¹⁸⁾ Ebu Hanife, Müsned, s.26,27; Elmalı 7/463.

⁽¹⁹⁾ Al-i İmran 18.

Allah Teâla ilimde derinleşmiş olanlara, pek yakında büyük mükâfatlar vereceğini,⁽²⁰⁾ çünkü onların, Allah Teâla'nın kelamı Kur'an okununca tanıyıp yüzüstü secdeye kapanacaklarını,⁽²¹⁾ kalplerinin huzur ve tatmine kavuşacağını,⁽²²⁾ ondaki temsilleri ancak onların anlayacağını,⁽²³⁾ bildiriyor ve soruyor: **“De ki; hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.”**⁽²⁴⁾

Allah Teâla insanlara şunu da emrediyor: **“Eğer biliyorsanız, bilene sorun.”**⁽²⁵⁾ Çünkü onlar, insanlığın eğiticisi ve öğreticisidirler.

İlmin kıymetini en iyi takdir edenler, hiç şüphesiz peygamberlerdir. En başta danışılacak olanlardan biri de İbrahim (as)'dır. Kur'an'da onu, ellerini açmış Kâbe'de ümmeti için dua ederken görüyoruz. Ne mi istiyor? Dinleyelim:

“Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin ayetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder.”⁽²⁶⁾ Bu duanın kabul olduğunu görüyoruz.⁽²⁷⁾

Bu ayetlerden anlaşılan, bizim de böyle dua etmemizin gereğidir. Ancak artık peygamber gelmeyeceğine göre, bize

(20) Nisa 162.

(21) İsra 107-109.

(22) Hacc 54.

(23) Ankebut 43.

(24) Zümer 9; Ayrıca bkz. Ra'd 16; Fatır 19.

(25) Nahl 43; Enbiya 7.

(26) Bakara 129.

(27) Bakara 151.

düşen, bir toplumun, peygamber mirasçısı ve temsilcisi olan âlimlerden mahrum kalmaması için dua etmek, yalvarıp yakarmaktır.

Kur'an bizi ilme teşvik ederken, Musa gibi kendisine Tevrat indirilmiş, hatta kendisiyle doğrudan konuşulmuş bir ulu'l azm peygamberin bile, ilim öğrenmek için hem de uzun ve yorucu bir yolculuğa katlanarak seyahate çıkmasını, bazı âlimlerin "nebi", bazılarının "veli" olduğunu söyledikleri bir insana nezaket ve tevazu ile yaklaştığını ve kendinde olmayan bir ilmi ona öğretmesini istediğini haber verir⁽²⁸⁾ Hakikaten O'nun hayatı göz önüne alındığında insanı hayretler içerisinde bırakan bir kıssadır bu. Biz bu yüce şahsiyeti hep mücadele meydanlarında bir yiğit olarak görürken, birden onu, üç meseleyle de olsa hocasının karşısında eşsiz bir tevazu ve engin bir nezaketle görünce doğrusu çarpılıyoruz. İşte ayetler:

"Musa ona: Sana öğretilenden, bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı? Dedi.

Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin. İç yüzünü kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredeceksin? Musa:

İnşAllah Teâla'nın, dedi, sen beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem."⁽²⁹⁾

⁽²⁸⁾ Kehf 60 vs.

⁽²⁹⁾ Kehf 66-69.

İşte âlimin kıymeti ve işte ona gösterilmesi gereken hürmet ve nezaket!

Kur'an, mü'minlerin hepsinin toptan cihada çıkmalarının doğru olmadığını söylüyor. Bir kısmı geride kalmalı ve ilimler öğrenip savaştan dönenler dâhil, toplumu eğitmeli, maddi ve manevi olarak güçlendirmelidir.⁽³⁰⁾ Konunun tafsilatı "ilim ve cihad" bölümünde anlatıldı, hatırlatıp geçelim.

İlmin bir insan ve toplum için ne kadar zaruri bir ihtiyaç olduğunu şuradan da anlarız ki **Allah Teâla, bir şeyler öğrenmek için gelen görme özürülü âmâ bir sahabiye, Peygamberimizin (sav) kendince daha önemli bir iş üzerinde olması sebebiyle, yüzünü ekşitip, sırtını dönmesini şiddetle reddetmiş, peygamberimizi ikaz ederek dikkatini çekmiştir.**⁽³²⁾ İlim bu kadar önemliyse, talebe bu kadar önemliyse, hiç şüphesiz ki âlim çok çok daha önemlidir.

Kur'an'ın ifadesine göre Allah Teâla'nın katında en itibarlı makam ve nimet, ilim ve hikmettir:

"Allah Teâla'nın, hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiştir. Bundan ancak akıl sahipleri ibret alır."⁽³³⁾

Bilindiği gibi din ve dünya için derin ve yararlı bilgiye hikmet, bu bilgilerle amel eden ve onu muhtaç olanlara öğreten, halkı eğiten yararlı insanlara da hakîm denir. İlim, ne kadar

⁽³⁰⁾ Teybe 122.

⁽³²⁾ Abese 1-10.

⁽³³⁾ Bakara 269.

kıymetli bir nimet ve hayırdır ki, Allah Teâla, bizzat peygamberine, ilim talep etmesi ve artırması için dua etmesini emretmektedir: **“De ki: Rabbim, ilmimi artır.”**⁽³⁴⁾

Kur’an, ilim verilmiş olan insanların iktidarının güçlü, devlet ve medeniyetlerinin büyüklüğüne dair örnekler verir. İşte Hz. Davud’un, Hz. Süleyman’ın, Belkıs’ın iktidarları onlardan bir kaç. Kur’an onlara, ilim verildiğini özellikle belirtir.

İşte bu yüzdendir ki, Kur’an’da en fazla geçen kelimelerin başında “ilim” kökünden türemiş olanları görürüz.⁽³⁵⁾ Eğer onları tek tek inceleysek ilim ve âlim için ne ifadeler buluruz. Ancak biz bu kadarını da âlimin değerinin ifadesi için yeterli görüyor, sözü fazla uzatmak istemiyoruz.

Yüce Rabbimiz, oğlu Kasımın vefatından sonra müşriklerin hakkında “ebter” yani “nesli kesik, soyu güdük” demesiyle üzülen sevgili peygamberimizi teselli için Kevser suresini indirdi:

“Muhakkak biz sana Kevser’i verdik. Öyleyse Rabbin için namaz kıl, kurban kes. Muhakkak ki sonu kesik olan, sana buğz edendir.”⁽³⁶⁾

Kelime olarak “pek çok, gayet çok, bol hayır” anlamına gelen Kevser’in din diliyle neyi kastettiği, tefsircilerin birçok açıklamalarına sebep olmuştur. Bunların en meşhurlarından

⁽³⁴⁾ Tâhâ 114.

⁽³⁵⁾ bkz. M.Fuad Abdu’lbaki, Mu’cum’l Mûfehres Li’elfazi’l Kur’ani’l Kerim, s.469-480.

⁽³⁶⁾ Kevser 1-3.

birisi de, “*Kevserden murad, ümmetin âlimleridir*” yorumudur. Üzülen peygamberimize pek çok, gayet bol ve hayırlı âlimler ihsan edeceği müjdesiyle gönlü alınmış ve teselli verilmiştir. Nitekim şu ifadeler, bu manayı güzel ifade ederler:

“Hakikaten ilmen ve ahlaken peygamberlerin varisleri olan âlimler, çok hayırdır. O vahy kaynağından feyz alarak Rasullullah'ın zikrini yaşatmak, dininin eserlerini, şeriat ve ahlakının bilgilerini yaymak için ümmete hayır ve fazilet öğretmek itibarıyla cennete rıdvan kaynağından akan Kevser nehrine benzerler. Peygamberler, Allah Teâla'yı bilme esaslarında birlik olup da şeriatte (dinin emeli hükümlerinde) farklı olarak halkın kurtuluşu için ilahi rahmetin yayıcıları olduğu gibi, ümmetin bilginleri de, kalpleri hak tevhidi ve vicdanları Muhammedi ahlak üzere rıdvan neşesiyle Muhammedi şeriatın esaslarında birlik, ahval ve zamana göre fûru ve dallarında farklı olarak hak rahmet neşrederler. Yine Râzi der ki: “Bunda fazilet iki vechiledir: Birisi, rivayet olduğu üzere kıyamet günü her peygamber getirilir. Ümmeti de ardınca gelir. Nice peygamberin beraberinde bir iki kişi gelir. Bu ümmetin âlimlerinden her bir âlim de getirilir. Birçoğunun ardınca binlerce kişi gelerek hepsi Resullullah'ın ardında toplanırlar. Öyle ki bazı âlimlerin tabiiileri diğer peygamberin birinin tabiiilerinden çoktur. İkincisi: âlimler vahyden alınmış olan naslara uymalarından dolayı isabet etmişlerdir. Kitabı korunmuş ve mazbut olan bu ümmetin âlimleri bütün himmet ve gayretlerini sarfedip meşakkatler çekerek yaptıkları istinbat ve içtihatda da isabet etmişlerdir. Bazıları hata etmiş olsalar bile onlar dahi başlangıçta, iyi niyetle hakkı arayıp gayretlerini sarfettiklerinden dolayı sevap kazanmışlardır. “*İsabet eden on*

sevaba nail olursa, gayret edip de hata edenin bir sevaba nail olacağı” bir hadisi şerifte beyan olunmuştur. Fakat hakkı aramayıp da icihad adına arzu ve isteklerine tabii olanların ilim haysiyetiyle hareket etmemiş olduklarından dolayı, bu hayır ve faziletten hariç heva ehli olduklarını ise hatırlatmaya lüzum yoktur. Bununla beraber bu manada ilim ve hikmet manası altında düşünülebilir.⁽³⁷⁾

Ra'd Suresi'nin 41. ayetini tefsirlerden okurken gördüğüm bir bilgi beni bu konuda bir hayli heyecanlandırdı. İşte ayet-i Kerime:

“Görmüyorlar mı ki, biz yeri etrafından eksiltip duruyoruz. Allah Teâla'nın öyle hükmeder ki, O'nun hükmünü engelleyecek kimse yoktur. O çok hızlı hesap görür.”

Acaba “yerin etrafından eksiltme” ne anlama geliyor?

Bunu anlamak için Taberi, Razi, Kuşeyri, Kurtubi, Kasımî, Zuhayli gibi eski yeni birçok tefsire baktım. Ali Aslan, “*Büyük Kur'an Tefsiri*”nde eskilerin görüşünü şöyle ifade etmiş: “Hâkim'in İbn Abbas'tan rivayet ederek, sahih olduğunu söylediği bir haberde, “*Arzın eksiltilmesi ile kastedilenin, yeryüzündeki eşrafın ve büyüklerin ölümü ve âlimlerin (Ahiret'e) intikal etmesi olduğu*” söylenmektedir.

Ebu Hureyre'den merfu olarak rivayet edilen bir hadiste bunun *yeryüzündeki âlimlerin ölümüne işaret ettiği* bildirilmektedir. Bu görüş, aynı zamanda Mücahid'den de

⁽³⁷⁾ Elmalî Hamdi Yazır a.g.e. 9/516.

nakledilmiştir. Bu yoruma göre “Arz” ile yerin cinsi kastedilmiş olmaktadır. Arzın etrafı ise —denildiği gibi— yeryüzünde yaşayan şerefli kimselerdir. İbarenin bu anlama geldiğine dair Sa'lebi'den de bir rivayet nakledilmektedir. İbn'ul-Arabi'nin, “Taraf, kerim kimse demektir şeklindeki sözü de bu anlama yakındır.”

Bayraktar Bayraklı ise “*Yeni Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*”nde yorumu biraz daha asrın idrakine yaklaştırmış: “Bir zamanlar çalışıp ilimde dünyaya nur saçan milletler, daha sonraki nesillerinde tembellek ve taklit egemen olunca, bilim ve kültür bakımından dünyaya verdikleri ışık ve hizmet kaybolmaya başlar. O manevî gücün sınırları yavaş yavaş daralır ve yoğunluğunu kaybeder. Bir milletin bilim ve kültürel üstünlüğünü ve etkinliğini kaybetmesi en büyük azaptır. Çünkü bu gücü kaybetmesi efendilikten köleliğe doğru bir kayışın başlaması demektir.”

Hiç şüphesiz Kur'an insanlığa bir hidayet rehberi, mutluluğu yakalamanın açık belgeleri, hak ile batılın şaşmaz göstergeleridir ve O'nu insanlığa sunacak olanlar da peygamberlerden sonra âlimlerdir. Bu ise onlar için kıymetine takdir biçilemez bir değerdir.

Bütün bunları görünce ister istemez ellerimizi açarak dua ediyoruz: Allah Teâla bizi ilimden ayırmasın, son nefesimizi, ilim ile amil, hakka bağlı, ihlaslı ve mücahid âlimlerin arasında ve elimizde kitap olduğu halde imanla vermeyi nasip etsin! Aslında ben hep şehadeti özlerdim ve isterdim. Ama şimdi bunları yazarken ilme meyil ve muhabbetimin galebesiyle böyle

dua ediyorum! Artık hangisi hakkımızda hayırlı ise, Allah Teâla onu nasip eylesin.

Hadislerde Âlimin Değeri

Biz daha önce “hadislerde ilmin değeri” hakkında bilgi vermiştik. Konu karıştırılmasın diye buradaki başlıkta “ilim” değil “âlimin” olduğuna dikkat çekerim. Ancak kabul edelim ki birbirlerine çok yakın iki konudur bu.

Bu tembihten sonra diyoruz ki, az önce “*Kur’an’da âlimlerin değerini*” açıkladıktan sonra, ikinci kaynağımız olduğu için, sözü, efendimizin âlimleri öven nurlu haislerine getirmek istiyorum. İşte onlardan bazı örnekler:

“Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizden en basitinize olan üstünlüğüm gibidir.”⁽³⁸⁾

“Allah Teâla ve melekleri, semavat ehli, deliğindeki karıncaya, denizlerdeki balıklara varıncaya kadar yeryüzü ehli, halka hayrı öğretilene mağfiret duasında bulunur.”⁽³⁹⁾

“Tek bir fıkıh âlimi, şeytana, bin âbiden daha yamandır.”⁽⁴⁰⁾ Yani bir âlimden korktuğu kadar bin ibadete düşkün âbiden korkmaz.

“Kim bir ilim öğrenmek için bir yola girerse, Allah Teâla onu cennete giden yollardan birine girdirmiş demektir. Melekler,

⁽³⁸⁾ Tirmizî, İlim 19. no:2686; İbn Mâce Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 29.

⁽³⁹⁾ Tirmizî, İlim 19.

⁽⁴⁰⁾ Tirmizî, İlim 19. no:2083; Darekuntî, Sünen 3/79.

ilim tâlibinden memnun olarak kanatlarını üzerlerine koyarlar. Göklerde ve yerde olanlar ve hatta denizdeki balıklar, âlim için istiğfar ederler. Âlimin, âbid üzerindeki üstünlüğü dolunaylı gecede kamerin diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar, ne dirhem miras bırakırlar, ama ilim miras bırakırlar. Kim ilim elde ederse, bol bir nasip elde etmiştir.”⁽⁴¹⁾

“Allah Teâla kimin için hayır murad ederse, onu dinde fakîh kılar.”⁽⁴²⁾

“İlim talebi için yola çıkan kimse, dönünceye kadar Allah Teâla'nın yolundadır.”⁽⁴³⁾

“İlmi ile amel olan âlimlere uyunuz. Çünkü onlar dünya hayatınız ve ahiret kurtuluşunuz için tuttuğunuz yolun aydınlatıcısıdırlar.”⁽⁴⁴⁾

“Âlimlere saygı ve ikramda bulununuz. Zira onlar ilahi hükümleri tebliğ konusunda peygamberlerin mirasçısıdırlar. Onlara ikram eden, Allah Teâlaya ve Resulüne ikram etmiş olur.”⁽⁴⁵⁾

(41) Ebû Dâvud, İlim 1 no:3641; Tirmizî, İlim 19. no:2683; İbn Mâce Mukaddime 17 no:223.

(42) Buhârî, Faz'ul Humus 7, İlim 13, İ'tisam 10; Müslim, İmaret 98 no:1038. Zekat 98,100 no:21038. Tirmizî, İlim 19. no:2647.

(43) Tirmizî, İlim 2 no:2649; İbn Mâce, Mukaddime 17 no:227.

(44) Aclunî, Keşfu'l Hafa 1/36(62) M.Esad Erbilî,Kenzu'l İrfan s.54(188)

(45) Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvud, İlim 1; İbn Mâce, Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 32.

“İlmi ile amel eden âlimin, bilgisiz cahil âbid üzerine yetmiş derece fazilet ve üstünlüğü vardır.”⁽⁴⁶⁾

“İnsanlardan iki sınıf vardır ki, sağlam ve salih oluşları, umumun sağlam oluşu, bozulmaları, umumun bozulmasına sebep olur. Onlar âlimler ve idarecilerdir.”⁽⁴⁷⁾

“Âlimin âbide üstünlüğü, dolunayın yıldızlara üstünlüğü gibidir.”⁽⁴⁸⁾

“Âlimin diğerlerine üstünlüğü, peygamberin ümmeti üzerine üstünlüğü gibidir.”⁽⁴⁹⁾

“İlminden faydalanılan bir âlim, bin âbiden hayırlıdır.”⁽⁵⁰⁾

“Âlimin avama üstünlüğü, Ebu Bekir'in ümmetime üstünlüğü gibidir.”⁽⁵¹⁾

“Bir âlime saygı gösteren, Cenab-ı Hakk'a saygı göstermiş olur.”⁽⁵²⁾

“Âlimin uykusu ibadet, nefesi tesbihtir.”⁽⁵³⁾

“Âlimin yüzüne bakmak, ibadet yerine geçer.”⁽⁵⁴⁾

(46) Suyutî, Camiu's Sağır 1/129.

(47) M.Esad Erbilî, a.g.e. s.55(191)

(48) Ebû Dâvud, İlim 1; Tirmizî, İlim 19; İbn Mâce, Mukaddime 32.

(49) Aynı kaynaklar.

(50) Münavî, Kunuzu'1 Hakik s.88.) M.Esad Erbilî, a.g.e. s.56(196)

(51) Münavî, a.g.e. s.96.

(52) Dârimî, Mukaddime 37.

(53) Münavî, a.g.e. s.154.

“Ümmetimin âlimlerine hürmet ediniz. Zira onlar, yeryüzünün yıldızlarıdır.”⁽⁵⁵⁾

“Şüphesiz ki, Allah Teâla'nın, âlimleri seven ve onlarla oturup kalkan idarecileri sever.”⁽⁵⁶⁾

“Gerçekten her şeyin bir esası vardır. Bu yüce dinin esası da fıkıh ilmidir. Bunun için şeriata bağlı fakihin varlığı, şeytan için bin âbidin varlığından ağırdır.”⁽⁵⁷⁾

“Bir fıkıh meclisi, bir sene ibadetten daha hayırlıdır.”⁽⁵⁸⁾

“Bir ilim öğrencisi, Allah Teâla'nın katında, Allah Teâla'nın yolunda cihad edenden daha faziletlidir.”⁽⁵⁹⁾

“İlim öğrenen, rahmete talip olan demektir. Çünkü ilim İslam'ın rüknüdür. Bunlara ecir ve sevap büyük peygamberlerle beraber verilir.”⁽⁶⁰⁾

Ubâde b. es-Sâmit'ten (Radıyaltahü anh):

⁽⁵⁴⁾ Münavî, a.g.e. s.155.

⁽⁵⁵⁾ a.g.e. s.163.

⁽⁵⁶⁾ a.g.e. s.32.

⁽⁵⁷⁾ İbn Mâce, Mukaddime 17; Tirmizî, İlim 19.

⁽⁵⁸⁾ Münavî, a.g.e. s.132.

⁽⁵⁹⁾ Suyutî, a.g.e. 2/56. Çünkü âlimler, dünyanın bütün yörelerine de bulunan din düşmanlarını manevi kılıçları ile mağlup etmeye, muharebelerdeki mücahidler ise, belli bir topluluğa karşı koymaya çalışmaktadırlar. (M.Es'ad Erbili, a.g.e.s.58(208))

⁽⁶⁰⁾ Suyutî, a.g.e.2/56.

⁽⁶¹⁾ İmam Ahmed b. Hanbel, El-Müsned, el-Fethu'r-Rabbani Tertibi, Ensar Yayıncılık: 1/253 (6/203)

Rasûlullah (SallAllah Teâla'nını aleyhi ve seltem) şöyle buyurdu:

"Büyüklerimize hürmet, küçüklerimize merhamet etmeyen ve âlimlerimizin konumunu kabul etmeyen kişi, benim ümmetimden değildir. (61)

ÂLİMLER VE PEYGAMBERLER

Görev Aynıdır

Âlimlerin değeri ve onlara gereken hürmeti gösterme hususunda, efendimizin şu hadis-i şerifini tekrar ifade edelim:

“İlim isteyen, rahmet isteyenidir. İlim isteyen âlim, İslam’ın rüknü (temel direği) dir. Onun mükâfatı peygamberlerle beraberdir.”⁽¹⁾

Buradaki ilmin, İslamî ilimler olduğuna, hadisi açıklayan şarihler dikkati çekmişlerdir.⁽²⁾

Âlimler peygamber değiller ama peygamberlerin vekilleri, emirleri ve varisleridir ve onlarla aynı görevi yapmaktadırlar. Her ne kadar derece ve miktar bakımından değişik olsa da aynı işi yapmaları bakımından aynı çeşitten bir ücret ve sevabı almaları tabiidir. Nitekim İmam Kuşeyrî, “*Letâifu'l İşârât*” adlı işârî tefsirinde, Hud Suresinin 29. ayetinin yorumunda açıkça

⁽¹⁾ Münavî, Feyz’ul Kadir 4/263.

⁽²⁾ A.g.e. 4/264.

şunu söyler: “Âlimlerden her kim O peygamberlerin yolunda giderse, onların arasında haşrolunur.”¹¹

Peygamberlerin vazifesi, Allah Teâla’danaldıkları dini, yani ilahi yaşama biçimini insanlara iletmektir. Onlar, Allah Teâla’ya iman ve ibadet eden, işlerini Allah Teâla’nın kanunlarına göre yapan, haramlardan kaçınan, nefsini ıslah ederek kötü ve düşük huy ve davranışlardan koruyan, kalblerini rezil ahlaklardan arıtarak iyi ahlaklar ile saflaştıran, selim hale getirenler için Allah Teâla’dan bir müjdecî; kâfirler, zâlimler, ahlaksızlar için de bir korkutucudurlar. Onlar, peygamberliğin bir gereği olarak belli sıfatları olan insanlardır. Özellikle de şu sıfatlar onlar hakkında olmazsa olmaz olan vacip sıfatlardır.

İsmet: Peygamberler, bu ilahi görevi almalarının öncesinde ve sonrasında her türlü küfür, şirk ve büyük günahlardan uzaktırlar. Kasden küçük günah dahi işlemezler. Kasıtsız olsa bile derhal ikaz edilirler ve onlar da asla bunda ısrar etmezler.

Sıdk: peygamberler, Allah Teâla’danaldıkları haber ve hükümlerde doğru ve dürüstturler. Onlar asla yalan söylemezler. Doğruluk lafının delili mucizelerdir. Allah Teâla’nın, elbette yalancıları mucizelerle desteklemezdi.

Emanet: gerek peygamberlik ile ilgili, gerekse diğer hususlarda onlar, güvenilir ve emin kişilerdir. Onlarda asla hıyanet görülmez.

¹¹ A.g.e. 3/135.

Fetanet: üstün zekâ ve ahlakla kuvvetli hafızaya, güçlü bir mantık ve ikna kabiliyetine sahiptirler. Onlar hakkında gaflet, ahmaklık, akıl ve zekâ noksanlığı, hafıza eksikliği ve delilik asla caiz değildir.

Tebliğ: peygamberler, Allah Teâla'dan aldıkları vahiy ve ilahi hükümleri aynen olduğu gibi, eksiksiz ve noksansız insanlara tebliğ etmişlerdir. Bu onların en şerefli, en kutsal asli vazifeleridir. Bunu yerine getirirken asla Allah Teâla'nın bildirdiklerine ilave yapmamış, eksiltmemiş ve gizlememişlerdir.⁽³⁾

Bütün bu sıfatlar peygamberlerin o ilahi vazifelerini en güzel biçimde yapmaları içindir. Ancak peygamberler vefat ettikten sonra veya uzak olup da gidemedikleri yerlere, bu din nasıl ulaşacak da insanlara sunulacaktır? Bunun cevabı, “Âlimler aracılığıyla” olacaktır. Nitekim peygamberimiz (sas) gidemediği yerlere irşad ve tebliğ için ashabının seçkinlerini göndermiştir. Yemen'e Hz. Ali, Muaz bin Cebel, Ebu Musa el-Eş'ari'yi göndermesi gibi. Çevresindeki ülkelerin idarecilerine mektuplar gönderdiği de bilinen gerçeklerdendir.

Kur'an'dan Deliller

Âlimleri manen peygamberlere yaklaştıran aynı vazifeyi, aynı davayı, aynı amacı üstlenmiş olmalarıdır. Buna güzel bir örnek Yasin Suresi 13-29. ayetlerde anlatılmaktadır. Orada peygamber ile âlimin vazifesi, şahsiyetlerinin karıştırılmasına

⁽³⁾ Prof.Dr.Şerafettin Gölcük. Yrd.Doç.Dr.Süleyman Toprak. Akaid. s.65-66.

varıncaya kadar bir benzerlik arz etmiştir. Çünkü Kur'an, olaya şöyle başlamaktadır:

“Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti. İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar: Biz size gönderilmiş Allah Teâla'nın elçileriyiz! dediler.”⁽¹⁶⁾

Bu elçiler kimlerdir? Peygamberler mi, yoksa âlimler mi?

Elimin altındaki meallere bakıyorum, kimisi “peygamberler” diyor, kimisi “Hz. İsa (as)'nın elçileri.” Açıklık getirelim diye tefsirlere başvuruyorum. Önce Türkçe tefsirlerin iki pîri, Elmalılı Muhammed Hamdi ve Konyalı Mehmet Vehbi'yi açıyorum. Elmalılı Hamdi Efendi şöyle diyor:

“Bunun zahiri, bunların Allah Teâla'nın tarafından peygamberlik verilmiş resuller olduğunu gösterir. Ebu Hayyan der ki: “Siz ancak bizim gibi bir insandan başka değilsiniz” denilmiş olması da buna dalalet eder. Çünkü bu konuşma, peygambere karşı olur.”⁽¹⁷⁾ İbn Abbas'ın ve Ka'b'ın görüşü de budur. Fakat Kâtâde ve diğerleri demişlerdir ki, bunlar, Havarilerden olup İsa (as), kaldırılışı sırasında gönderdi. Buna göre “Biz gönderdik” buyurulması, Hz. İsa tarafından, gönderilmeleri de Allah Teâlanın emriyle olduğundan dolayı

⁽¹⁶⁾ Yasin 13-14.

⁽¹⁷⁾ Ebu Hayyan: *Bahr'ul Muhit* 7/326.

olmuş olur” diyor.⁽¹⁸⁾ Merhumun, zahir mana olan birinciye tercihi, üslubundan az çok anlaşılıyor.

Konyalı Mehmet Vehbi Efendi ise şöyle diyerek tercihini açıkça yapıyor, hatta diğer görüşü hiç zikretmiyor:

“Fahri Razî, Hazin ve Nisâbüri’nin beyanları vechile Antakya ahalisi putperes oldukları cihedle irşada muhtaç olduklarından Cenab-ı Hak, Hz. İsa’ya iki resul göndermesini emretmesi üzerine İsa iki resul gönderdi.”⁽¹⁹⁾

Bezzavi, Medarik ve Celâleyn de, Konyalı Mehmet Vehbi Efendinin görüşünde. Zuhayli de bu görüşü alıyor ve bütün tefsirini bu görüşe bina ediyor.⁽²⁰⁾ Sabunî ise, “peygamberdir” diyor ve Hz. İsa (as)’nın elçilerinin olmasını zayıf buluyor.⁽²¹⁾

Görüyorsunuz ki tefsirler iki manayı da aynı derecede almışlardır. Buna şu açıdan seviniyorum; hakiki âlimler, birer peygamber varisleri ve vekilleri olarak, aynen onlar gibi vazife yapmışlar, aynı üslûbu kullanmışlar ve aynı üslub ile karşılanmışlar, aynı fedakârlığı göstermişler, aynı akıbeti yaşamışlar ve aynı güzel sonuçla mükâfatlandırılmışlardır. Şimdi biz, onların hikâyesini Kur’an’dan okumaya devam edelim ve şereflerini Allah Teâladan dinleyelim:

(18) Elmalı H. Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* 6/406-407.

(19) Mehmet Vehbi, *Hülâsat’ul Beyan Fî Tefsir’il Kur’an* 11/4615.

(20) Zuhayli, *et-Tefsir’ul Münir* 22/302.

(21) M. Ali Sabunî, *Saffet’ut Tefsir* 3/9.

“Elçilere dediler ki: Siz de ancak bizim gibi insanlarsınız. Rahman, herhangi bir şey indirmedir. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.”

“Elçiler dediler ki: Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.”

“Bizim vazifemiz açık bir şekilde Allah Teâla'nın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir” dediler.

(Bunun üzerine onlar): “Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka fena bir kötülük dokunur,” dediler.

“Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur? Bilakis siz aşırı giden bir milletsiniz.

Derken şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi. “Ey kavmim! Bu elçilere uyunuz!”

“Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tabi olun. Çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir.”

(Bu tavsiyeden ötürü adama dönerek: “Vay sende mi onların dinindensin” dediler. Bunun üzerine adam şöyle dedi)

“Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecek miyim! Halbuki hepiniz O'na döndürüleceksiniz.”

“Ondan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah Teâla’nın, eğer bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar.”

“İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum.”

“Şüphesiz ben Rabbinize inandım, beni dinleyin.”

(Azgınlık bu güzel sözleri dinlemeyip o zâtı taş yağmuruna tuttular. Tam öleceği esnada ona)

“Gir cennete” denildi! “Keşke dedi, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını kavmim bilseydi!”

Biz ondan sonra, onun milletini helak etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik.

(Onları helak eden) korkunç sesten başka bir şey değildir. Birden bire sönüverdiler.

Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber gelmeye görsün, ille de onunla alay etmeye kalkıştılar.”⁽²²⁾

İşte âlimler, aynen bir peygamber gibi, insanları hikmet ve güzel öğütle dine davet ediyor, ucunda ölüm de olsa insanları irşaddan geri kalmıyorlar. Öyleyse, “âlimlere olan saygı ve icabet, ashabın (ra) Peygamber (sav)’e olan saygı ve icabeti gibi

⁽²²⁾ Yasin 15-30.

olmalıdır”⁽²³⁾ sözü bir gerçeğin ifadesidir. “*Âlimin başkalarına olan üstünlüğü, Peygamberin ümmetine olan üstünlüğü gibidir*”⁽²⁴⁾ hadis-i şerifinde de bu manaya bir işaret vardır. Öyleyse konuya hadislerin ışığında bakma zamanı gelmiştir.

Hadislerden Deliller

Peygamberimiz, biraz sonra gelecek hadiste de belirtildiği gibi, vefatından sonra dirhem ve dinar bırakmadı. Bıraktığı ilimdi, ilahi hükümlerdi. İlimle uğraşanlar, onun mirasını paylaşılanlardır.⁽⁴⁾ Ebu Hüreyre efendimiz de, bir gün Medine çarşısından şöyle bağırmıştı:

- Ey çarşı ahalisi! Neden burada oturup duruyorsunuz?

- Bir şey mi var? Dediler.

- Allah Teâla'nın Resulü (sav)'in mirası taksim ediliyor, siz hala burada oturuyorsunuz, dedi.

- Nerede? dediler.

- Mescidde, dedi.

Hemen gittiler. Sonra döndüler ve şöyle dediler.

- Biz bir şey göremedik. Sadece kimilerini namaz kılarken, kimilerini Kur'an okurken, kimilerini de helal-haram meselelerini tartışırken gördük.

⁽²³⁾ İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l Beyan* 3/332.

⁽²⁴⁾ Ebû Dâvud, İlim 1; Tirmizî, İlim 19; İbn Mâce, Mukaddime 32.

⁽⁴⁾ Kettani, et-Terafîb'ul İdariyye 3/144.

Bunu üzerine o:

- Yazık size! Bunlar peygamberimizin mirası değil midir?”⁽⁵⁾

Konuyla ilgili bazı hadisleri hatırlayalım.

“Âlimler peygamberlerin varisleridir. Şüphesiz peygamberler, altın ve gümüş (dünyalık şeyler) miras bırakmazlar. Onlar, sadece ilim bırakırlar. Kim, o ilmi alır (ve amel edip yayar) sa, büyük bir nasip elde etmiş olur.”⁽⁶⁾

“Şüphesiz Allah Teâla, bu ümmet için, her yüz senenin başında, onlara dinini yenileyecek (nifaktan, bid’attan ve günahlardan arındıracak) kimseler gönderir.”⁽⁷⁾

“Resulullah (as) üç defa:

—Allah Teâla’nın’ım halifelerime rahmet etsin! Diye dua etti. Ashab-ı Kiram:

—Halifeleriniz kimlerdir. Ya Rasulülla! Diye sorunca efendimiz:

—Onlar, sünnetimi ihya eden ve onu Allah Teâla’nın kullarına öğretenerlerdir” buyurdu.⁽⁸⁾

⁽⁵⁾ Taberanî, Mu’cem’ul Evsat’dan naklen Rudânî, *Cem’ul Fevâid* 1/53(198); Münzirî, et-Tergib ve’t Terhib 1/103.

⁽⁶⁾ Ebû Dâvud, İlim 1; Tirmizî, İlim 19; İbn Mâce, Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 32; Hâkim, *Müstedrek* 1/100-101.

⁽⁷⁾ Ebû Dâvud, Melahim 1; Hâkim, *Müstedrek* 4/523; Suyutî, Camiu’s Sağır no:1845

“İnsanların peygamberlik derecesine en yakın olanları, ilim ve cihad ehli olanlardır.”⁽⁹⁾

“İlim benim ve benden evvel ki peygamberlerin mirasıdır.”⁽¹⁰⁾

“Âlimler yerin ışıkları, peygamberlerin halifeleri, benim varislerim, ve peygamberlerin varisleridir.”⁽¹¹⁾

“Her kim İslam’ı ihya etmek (yaşatmak) için ilim talep ederken kendisine ölüm gelirse, onunla peygamberler arasında tek bir derece vardır.”⁽¹²⁾

“Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Gök ehli onlara karşı muhabbet besler ve öldürdükleri zaman denizdeki balıklar kıyamete kadar onların günahlarının affi için dua ederler.”⁽¹³⁾

“Âlimlere ikram ediniz. Çünkü onlar peygamberlerin mirasçularıdır. Kim onlara ikram ederse, Allah Teâla’nın ve Resulüne ikram etmiş olur.”⁽¹⁴⁾

“Âlimleri karşılayan beni karşılamış, onları ziyaret eden beni ziyaret etmiş ve onların meclisinde bulunan, benim

⁽⁸⁾ Heysemi, Mecmau’z Zevaid 1/126; Evsâd 6/395; İbn Abdilderr, Camu Beyani’l İlm, s.81.

⁽⁹⁾ Zebidi, İthafu’s Saade 1/109-110; Benzeri hadisler için bkz. Kenz’ul Ummal 10/160.

⁽¹⁰⁾ Kenz’ul Ummal 10/28667.

⁽¹¹⁾ Kenz’ul Ummal 10/28667; Keşfu’l Hafa 2/84(1751)

⁽¹²⁾ Dârimî, Mukaddime 32.

⁽¹³⁾ Buhârî, İlim 10; Ebû Dâvud, İlim 1; İbn Mâce, Mukaddime 17; Dârimî, Mukaddime 32; Ahmed 4/196.

⁽¹⁴⁾ Feyzu’l Kadir 2/93.

meclisimde bulunmuş olur. Benim meclisimde bulunan da, sanki Rabbimin meclisinde bulunmuş gibidir.”⁽¹⁵⁾

O yüzden biz, **“âlimler peygamber değiller ama peygamber vazifesi yapmaktadırlar”** diyoruz. Peygamberlerde bulunması gereken sıfatlar, elbette âlimlerde de bulunması gerekir. Çünkü onlar, bu kutsal görevi yerine getirmede olmazsa olmaz sıfatlardır. İşte bu sıfatlarla vasıflanmış nice âlimler vardır ki, yarın, bir peygamber gibi, hidayetlerine aracı olduğu insanların başında mahşere sevk olunacaklar ve nurdan minberlere izzet ve şerefle oturacaklardır. Nitekim onlar bu dünyada da, bir peygamber gibi çalışmış, çabalamış, davası uğrunda her türlü sıkıntıya, eziyet ve işkenceye uğramış, hatta bazıları şehid edilmiştir. Kur’anda bunlardan bir kısmının hikâyeleri, peygamber hikâyeleri gibi anlatılmaktadır.

Peygamber Davasını Kuşanmak

Âlimlerin kendi çağlarında peygamberlerin vazifeleriyle sorumlu ve saygın olduklarına dair âlimlerimiz aynı görüştedir. Âcizane bizim kanaatimiz de aynen öyledir. Bu konuda İmam Rabbani’nin şu sözlerini, görüşlerimiz için bir delil ve destek olarak kabul ediyoruz:

“Cennete girmenin, cehennemden uzaklaşmanın başlıca sebebi, şeriat emrini yerine getirmeye dayanır. Peygamberler, kâinatın en faziletli insanları olarak, halkı ancak şer’i işlere davet etmişlerdir. Kurtuluşun esasının onda olduğunu bulmuşlar ve göstermişlerdir. Bu büyüklerin gönderilmesinden maksat da

⁽¹⁵⁾ Hindi, Kenz’ul Ummal 10/ (28833)

şeriatı tebliğdir. İşte anlatılan bu manadan anlaşılıyor ki; hayırların en büyüğü, şeriatın tervicine, yani teşvik ile değerini artırmaya çalışmak, onun hükümlerinin her birini yaşayıp yaşatmaya gayret etmektir. Bilhassa İslami esasların yıkılmaya bırakıldığı bu zamanda bu iş daha da büyük bir fazilet ve kurbiyettir. Bu zamanda Allah Teâla'nın yolunda binlerce nakdi tutarda sadakalar verilse, bu sadakalar şer'i meselelerden birini yerine getirme sevabına eşit olamaz. Çünkü böyle bir iş, yaratılmışların en büyükleri olan peygamberlere uymak ve onlarla aynı davada ortaklık kurmaktır”⁽²⁵⁾.

İmam Rabbani, aynı mektubunda (1/167) kusurlu da olsa bir âlimi, âbid ve zahid sufilere üstün tutar. Bunun sebabını şöyle açıklar: “İlim tâlibi, nefsin elinde esir düşmüşlüğüne rağmen, halkın kurtuluşunun sebebidir. Zira şer'i hükümlerin tebliği onun vasıtasıyla olacaktır. Sufî zata gelince, nefsin elinden kurtulmuş olmasına rağmen, yalnız kendisini kurtarır; kendi dışındakilere iltifatı yoktur. Ancak o sufî, fena, beka, seyr-i anillah ve seyr-i billah sülûklarından sonra; halkı davet vazifesi ile bu âleme dönerse kendisi, şeriatı tebliğ edenler zümresine dâhil olur. Bunun için verilecek hüküm, en şerefli âlimlerin hükmü gibidir. İşte bu hal, şu ayet-i kerimede asıl manasını bulur: **“Bu Allah Teâla'nın fazlıdır; dilediğine verir. Allah Teâla'nın büyük fazl sahibidir.”**⁽²⁶⁾

Hâsılı kelam yukarıda gördüğümüz ayet ve hadislerin açık ifadelerinden ötürü biz de kesin bir kannatle diyoruz ki, Allah Teâla'yı, Peygamber Efendimizi, Aziz Kur'an'ı ve bunlardan

⁽²⁵⁾ İmam Rabbânî, *Mektubat*, no:48.

⁽²⁶⁾ Cum'a 4.

kaynaklanan Yüce İslam'ı insanlara tanıtarak onları bu biricik hak dine davet etmek, yeryüzündeki en büyük vazife, en önemli iş, en kutsal çalışma, en faziletli amel, en sevap kazandırıcı kulluktur. Bu vazife insana en büyük rütbe ve makamı, en değerli şan ve şöhreti, en soylu izzet ve şerefi bahşeder. İslamî ilimleri öğretmek, onun ilke ve esaslarını anlatmak, bir mü'minin dünya ve ahiret saadetinin en büyük vesilesidir. Dünyada bundan daha mukaddes bir vazife yoktur. Eğer ondan daha güzeli olsaydı, hiç şüphesiz en sevdiği habibini (sav) o vazifeyle gönderir ve ona göre mükâfatını verirdi. Çünkü ona olan sevginin sebebi, İslam'a olan bu davet ve tebliğ vazifesidir.

Bunu bilen bir kul, nasıl olur da İslamî ilimleri ihlasla öğrenmez ve insanları ona hakkıyla davet etmez? İşte bu anlayış ve hakkını veren gereğince davranış, insanları Allah Teâlâ'nın sevgisine ve rızasına erdirir. Ermişliğin özünde bu ilim, bu amel, bu davet ve tebliğ vardır.

ÂLİMLERİN İHSANI

Medeniyetin Kurucuları

Âlimlerin bu kadar değerli oluşlarının sebebi, yukarılarda defaatla geçtiği gibi, Allah Teâlâ'yı iyi bilmelerinden dolayı ona olan sevgi, saygı, haşyet ve hayâları, bundan doğan emirlerine itaat ve yasaklarından kaçma ile takvayı kazanmaları, aynı zamanda bu güzellikleri başkalarına da anlatmaları, kazandıkları faydalı ilimlerle başkalarının hayatlarına da fayalı olmalarındandır. Böyle olmak onlar için bir meziyettir ama ondan da önce bir mesuliyettir. Bu sorumluluk onlara hizmet aşkını aşılamaktadır.

Evet, doğumdan ölüme kadar hayatımızı iyileştirme, güzelleştirme, kolaylaştırma ve koruma eğitim ve terbiyesini âlimlerimizden alırız. Âlimler, bir milletin istikbalinin göstergesidirler. Bir milletin en büyük ümit ve güvencesi olan âlimlerin bilgi ve terbiyedeki seviyeleri, o milletin âlimlerine verdiği değer ölçüsü, o milletin kültür, sanat ve medeniyetteki seviyelerinin en açık göstergesidir. Bu gerçek tam tersinden şöyle de söylenebilir; bir milletin fikir, sanat, siyaset, sanayi ve ekonomide geri kalmışlığa düşerek korkunç buhranlar içinde kıvrınması ile bilgi ve bilgiyi veren öğretmen ve bilim

adamlarına değer vermeyişi, ihmal ederek itibar etmeyişi, refah payından gereği gibi istifade ettirmeyişi arasında çok açık bir bağlantı vardır. Yani ilim adamları, onların iyi yetişmesi ve kaliteleri, itibarları, toplumun seviyesinin -ama olumlu ama olumsuz yönden- açık alameti, göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında âlimler, bir milletin izzet-i nefsi, haysiyet ve şerefidirler. En büyük öğretmenlerin Peygamberler olduğu gerçeğini düşündüğümüz zaman meselenin önem ve nezaketini bir kere daha teslim etme durumunda kalırız.

İlkokul çocuklarının “ilerde ne olacaksın?” sorusuna verdikleri cevabı genellikle “öğretmen olacağım” şeklinde bulmamız rastgele bir tesadüfün eseri değil, belki çocuk ruhların hissettiği bir minet ve şükran ifadesidir. Büyükler de öğretenlerine hürmet ve hizmetleri oranında değer kazandıklarının bilincindedirler. Hatta devlet büyükleri âlimlerle iyi geçindikleri ve onların ilimlerinden istifade ettikleri oranda hem saygın olmuşlar, hem de başarılı olarak ülke halklarına yararlı olmuşlardır. Tarihte hangi idareci büyükse, yanında büyük bilginler görmemiz yadırganmayacak sıradan işlerdendir.

Nurettin Topçu, “Medeniyetler muallimle kuruldu.” Der. “Çin dünyasının kurucuları hakîmlerdi. Mezopotamya medeniyetinin ilk sahipleri pateslerdi. Büyük Yunan medeniyeti; meydanlarla pazarlarda gençlere muallimlik yapan feylosofların eseri olmuştur. İslam, medreselerin çatısı altında üç kıtayı istila etti. Rönesans, üstadların yükseltildiği bir devirdir. Alman birliğinin kuruluşunda muallimin ön planda rolü olduğunu biliyoruz. İstiklal harbimizde, cepheye sırtında gülle taşıyan

köylü kadın kadar istilanın acısını damarlara aşıl原因an muallimin rolü olmuştur.

Muallimi her devirde, o devrin ruh ve idealinin hüviyetine bürünmüş görüyoruz. Devirlerin idealizmini yaşatan muallimdir.”⁽¹⁾

Âlimin Fedakârlıkları

İnsanlar şu gerçeği bilirler ki âlimler, ömürlerini ilim elde etmek için tüketmiş, aç ve susuz kalmış, uzak diyarlara yorucu yolculuklar yapmış, gurbetin garipliğine katlanmış,⁽²⁾ ama sonuçta ne elde etmişlerse, seve seve insanlara dağıtmışlardır. Hatta istemeseler de dağıtmışlardır. Çünkü yerine göre nasihattan hoşlanmayan, hakikati duymak istemeyenlere de hakkı söylemişler ve bu yüzden eziyet ve işkencelere, hatta zindan ve idamlara mahkûm olmuşlardır.

Âlimler bu konuda o kadar cömerttirler ki, hatta gelecek çağlara ve nesillere de bir şeyler verebilmek için, uzun yıllar tahsilinde yoruldukları ilmi, bir o kadar da yazmak için yorulmuş, gece gündüz çalışmışlardır. Bizim bugün rahat rahat okuduğumuz o eserler için âlimler Allah bilir ne kadar çalışmışlar, didinmişler, yorulmuşlardır. Bir yandan bilgi ve belge toplamışlar, sonra onları tasnif ve tertip etmişler, müsveddesini yazmışlar, kontrol ettikten sonra temize çekmişlerdir. Bundan sonradır ki bugünün ve yarının insanlarına arz etmişlerdir. Bütün bunlardan sonra korunması, basımı ve

⁽¹⁾ *Türkiyenin Maarif Davası*, s.52-53.

⁽²⁾ Bu konuda yazılmış güzel eserlerden biri de Abdu'l Fettah Ebu Gudde'nin “*İlim Uğrunda*” adlı eseridir. İbretle okunması gereken bir eserdir.

yayımı için çekilen maddi ve manevi sıkıntılar hariç. Hatta zorba idareciler beğenmedi diye çektikleri çileler, işkenceler, sürgünler, zindanlar ve bazen de idamlar hariç.

Can Veren mi Mal veren mi?

İbnu'l Kayyim el-Cevziyye, Şeyhu'l İslam Herevî'nin o hikmet yumağı kitabına yazdığı muazzam şerhinde, “*Medaricü's Salikîn*”de “cömertliğin mertebelerini” açıklarken, dördüncü mertebede şunları söyler: “Cömertliğin dördüncü mertebesi, ilimle ve onu dağıtmakla yapılan cömertliktir. Bu ise cömertliğin en yüce mertebesidir. Böyle bir cömertlik, malla yapılan cömertlikten daha faziletlidir. Çünkü ilim, maldan daha şereflidir.”⁽³⁾

Yazar, bunun nasıl daha da güzel olarak gerçekleşebileceği hakkında faydalı bilgiler verirse de, doğrudan konumuzla alakalı olmadığı için zikredip geçelim. Ancak âlimlerin ihsanı açısından dedikleri ne kadar güzel değil mi? Evet, cömertler mal, alimler can vermektedirler.

Başka insanlar da, söz gelimi ziraatçılar, tüccarlar, esnaflar, zanaatkâr ve sanayiciler de ömürlerini çalışmakla geçirmiş ve az çok bir kazanç sağlamışlardır. Acaba onlar da, kazandıklarından, âlimler gibi, insanlara alabildiğine verebilmişler midir? Elbette hayır!

Şöyle denilebilir: “Efendim, âlimin kazancı, verdikçe artar. Ama zengin kazancı, verdikçe azalır. Biri maddi, öbürü manevi!”

⁽³⁾ Medaricu's Salikin, 2/305 vd.

Ne var bunda? Bu itiraz niye? Eğer ilim verdikçe artıyor, mal ise verdikçe azalıyor,⁽⁴⁾ bu ilmin şerefi ve kıymetidir. Bırakalım bunu da, insafla düşünüp şunu görelim: Şu ilim adamı, bunca sıkıntı, mahrumiyet, hatta eziyetlere katlanarak ilim öğreniyor ve öğrendiklerinden bol bol harcayarak bizim hayatımızı müsbet manada etkiliyorsa, güzelleştiriyor ve olgunlaştırıyorsa, bize düşen, kendi kazandıklarımızdan, aynen onlar gibi bol bol başkalarına vermek değil midir? Onların öğrettiği gibi, öğrettiği yerlere, öğrettiği biçimde vermek, bize düşen bir görev değil midir? İleride zenginlere düşen görevler bahsinde geniş olarak açıklanacağı gibi, onların ilmini muhtaçlarına ulaştırmak için ihtiyaç duyulan maddi imkân ve destekleri seve seve ilim uğrunda sarfetmek değil midir?

Eğer bunu yapabiliyorsak, belki sevapta ve gıpta edilmede onlara yaklaşabiliriz. Çünkü Peygamberimiz: *“Şu iki kişi dışında hiç kimseye gıpta etmek caiz değildir: Biri, Allah Teâla'nın kendine verdiği bilgi ve hikmetle hükmeden ve bunu başkasına da öğreten hikmet sahibi kimse. Diğeri de Allah Teâla'nın kendisine verdiği malı Hak yolda sarfeden zengin kimse”*⁽⁵⁾ buyurmuşlardır.

Hemen şunu söyleyelim ki, ilim adamının topluma kazandırdığı bilgilerin, o toplumun en büyük zenginlik kaynağı olduğunu bilen toplum, aslında bilinçli ve değerli bir toplumdur. Mal vermenin cömertlik olduğunu anlayan ve verenlere minnet

(4) Aslında zekat ve sair sadakaların da malı azaltmayacağı, geliştirip koruyacağına dair naslar vardır. Mesela bkz; Müslim, Birr 69; Tirmizî, Birr 82; Dârimî, Zekat 34, Münavî, Künuzu'l Hakaik s.63.

(5) Buhârî, İlim 15, Zekat 5, Ahkam 3, İ'tisam 13; Müslim, Salat'ul Müsafirin 268 (816) İ. Canan 6/323-24(1662-1663)

duyan, ama ilim vermekle gerçekte can vermiş olan âlimlerin cömertliğini anlamayan toplumlar, geri kalmış ilkel toplumlardır. Peygamberimiz buna daha o zamanda dikkat çekmişlerdir:

“Hikmetli bir söz ne kadar güzel bir hediye, ne kadar güzel bir bağıştır ki onu işitir, iyice öğrenir, sonra da din kardeşine götürür, öğretirsin. Bu bir senelik ibadete denktir.”⁽⁶⁾

Âlimlerin can vermeleri, yani hayat bahşetmeleri, yani onları her türlü sıkıntı ve felaketlerden kurtarmaları ve esenliğe çıkarmaları, sadece dünyada değildir. Bakınız Peygamberimizin şu müjdesine:

“Allah Teâla'nın âlimi ve abidi diriltir. Abide “Gir Cennete” denilir. Âlime ise “Dünyada onlara edep ihsan edip öğrettiğin gibi, şimdi de onlara şefaet et bakalım.” Denilir.”⁽⁷⁾

Onun için İmam Ahmed'in şu sözü ne kadar yerindedir. Der ki: “İnsanlar ilme, yiyecek ve içecekten daha fazla muhtaçtırlar. Çünkü yiyecek ve içeceğe günde bir veya iki kere muhtaç olunur. Ama ilme, her nefes ihtiyaç duyulur.”⁽⁸⁾

Bütün dünya insanları gibi Müslümanlar da aralarından çıkardıkları ilim adamlarına, işte bu fedakârlıklarından ötürü, saygı duymalı ve hizmetlerinin devamı için kendilerine düşenleri yerine getirmede uyanık ve gayretli olmalıdırlar. Bir düşünelim, eğer ilim zenginleri de, mal zenginleri gibi harcamada cimrilik etselerdi, halimiz nice olurdu? Hem dünyamız için birçok

⁽⁶⁾ İbn Abdilber, age. s.47

⁽⁷⁾ ay.

⁽⁸⁾ Salahu'l Ümmet, 1/149

nimetlerden mahrum kalırdık, hem de ahiretimiz helak olurdu. Hz. Ali bu gerçeği şöyle vurgular: “Dünyanın kıvamı dört şeyledir; âlimin ilmiyle amil olması, cahilin öğrenmekten kaçınmaması, zengin malında cimrilik etmemesi, fakirin dünyası için ahiretini satmamasıdır. Eğer bunları yaparlarsa, helak onlar için yetmiş kerre.”⁽⁹⁾

Âlimin Topluma Katkısı

Âlimler toplum hayatının dengeleridir. Gerek dünya, gerekse ahiret hayatının kıvamı ilimdir. İlim sayesinde imanın kıymeti takdir olunur ve korunur. İlimle ibadetin hikmet ve faydaları öğrenilir. İlimle toplumsal yasalar kavranır, fıkıh gelişir, hayat kusursuz, dengeli ve sorunsuz yaşanır. Fitne ve fesattan, kan dökme ve bozgunculuktan, anarşi ve terörden ilimle kurtulunur. Barış ve kardeşlik, huzur ve asayiş ilimle sağlanır. Ahlak güzelliği, erdemli davranış ilimle kazanılır. Allah Teâla'nın rızasına, sevgi ve saygısına erişmede, “ermiş” olmada ilim, en önemli araçtır.

İlim, dünya hayatımıza da bir denge ve düzen getirir. Çalışma şevki, tembellikten nefret, ilmin başta gelen kazandırdıklarıdır. İlim, maddi gücümüze güç katar. Çünkü insan ve onun kıymeti, kapasitesi ilimle öğrenilir. Kabiliyetler, ilimle açığa çıkar ve geliştirilir. İnsanın kendisiyle ve toplumuyla barışıklığı ilimle elde edilir. Huzuru yakalama, sulhu koruma ve anlaşma için de dünya düzenini sürdürme, insanlığın en büyük sorunudur. İlim ise insana, kırmadan, bozmadan, yok etmeden bireyin ve toplumun ıslah yollarını öğretir.

⁽⁹⁾ Mahmud Sami Ramazanoğlu, *Muhasebe* 1/72.

İlim öyle bir güçtür ki, insan, o sıfatla, yeryüzünde Allah Teâla'nın halifeliğini kazanmıştır.⁽¹⁰⁾ O sıfatına binaen eşyanın isimleri öğretilmiş⁽¹¹⁾ ve böylece eşya, ona teshir edilmiş,⁽¹²⁾ emrine amade kılınmıştır. Meleklerin itiraz noktası olan fesat çıkarma ve kan dökme vasıflarından, ilimle arınmıştır.⁽¹³⁾

İnsan, bu günkü bilim ve teknikteki aşamaya okumakla, yazmakla, ilim uğrunda birçok fedakârlıklara katlanmakla gelmiştir. Gökte kuşlar gibi uçmak, yıldızlar arasında gezmek, dünyayı bir avuca sığdırmak, hep ilimle mümkün olmuştur.

Allah Teâla'nın “oku” emrine uyanlar, Allah Teâla'nın yeryüzüne yaydığı zenginlikten alabildiğine istifade eden varlıklı ve güçlü insanlar olmuşlardır. Bu konuda eski Yunanlıları, ilk müslümanları ve yaşadığımız çağdan bazı toplumları tanık getiren Cevdet Said, şunları söyler: “Dünya nimetlerinden istifade edenlerin, lütuf ve kereme sahip olanların, bu asrın okuyucuları ve okumakla ilgili şeylerle sıkı ilişkisi olanlar olduğunu görüyoruz. Nitekim yazarlar, kitaplar, gazeteler, kütüphaneler ve her bir insanın basılı eserlerden ne kadar nasiplendiğine dair yapılan istatistikler de bunu göstermektedir. Hatta Toynbee şunu ifade etmek zorunda kalmıştır: “Şüphesiz basılı eserleri okuyanların oranının yüksekliği, dünya ülkelerini, geri kalmış, gelişmekte ve gelişmiş olarak sınıflamak için medenî bir ölçüdür.”⁽¹⁴⁾

(10) Bakara 30.

(11) Bakara 31.

(12) İbrahim 32-33; Nahl 12-14; Hac 65; Lokman 20-29; Casiye 12-13 vd.

(13) Bakara 30.

(14) A.g.e. s.24.

Allah Teâla “**Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?**”¹⁵ Diyerek, bilginin gücünü ve değerini gösterirken, aynı zamanda onu her çalışana vereceğini ifade etmiştir; “**İnsan için ancak çalıştığı vardır ve çalışmasının karşılığını görecektir.**”⁽¹⁶⁾ Adaletli Rabbimiz, iyiliğini, inanmış veya inanmamış olsun, kimseden esirgememiştir: “**Hepsine; onlara da, bunlara da, Rabbinin ihsanından veriniz. Rabbinin bağıışı, kısıtlanmış, engellenmiş değildir.**”⁽¹⁷⁾

Gerçekten bilgi en büyük güç, en büyük zenginliktir. İnsan, bilgisi oranında, bilgisini benliğine yansıttığı oranda güçlüdür. İnsanın onu aşması imkânsızdır. Toplumlar da insanlardan oluştuğu için, aynı şeyler onlar için de geçerlidir kuşkusuz.

Fen ve sosyal bilgilerin ötesinde, toplumun her türlü hurafelerden, gericilikten, taklitten, atacılıktan, şahısçılıktan, ırkçılıktan, bozgunculuktan, sömürüden, istismardan, emperyalizmden, savaşıardan, katliamlardan kurtaracak da, derin ve engin bir okuma ile kazanılacak bilgi ve kültür edinimidir.

Bütün bunları topluma kazandıracak olan âlimler, bazen başka bir handikabın içinde kalırlar, o da, bildikleri gerçekleri, henüz o seviyeye gelmemiş insanlara anlatma, açıklama, öğretme zorluğudur. Hatta çilesi, işkencesi diyelim. Hayatî bir tehlike! Neden yaparlar bunu? Çünkü “âlim” olma nimetinin bir şükrüdür tebliğ aynı zamanda. Allah Teâla’nın O’na hayır dilemiş ve ilim ihsan etmiştir. “**Allah Teâla’nın sana ihsan ettiklerinden, Allah Teâla’nın sana ihsan ettiği gibi, sen de**

(15) Zümer, 9.

(16) Necm 39.

(17) İsra 20.

başkalarına ihsan et"⁽¹⁸⁾ emri burada da tahakkuk etmesi gerekir. Nitekim ayetin tefsirinde Zuhayli'nin geniş ve genel bir yorum getirdiğini görüyoruz:

"Allah Teâla'nın'ın sana iyilik yaptığı gibi sen de başkalarına iyilikte bulun." Yani Rabbül-âleminin sana iyilik ettiği gibi sen de O'nun yarattığı insanlara iyilikte bulun. Bu, mal ile iyilik yapılması emrinden sonra mutlak olarak iyilikte bulunma emridir. Buna mal ve mevki ihsan etmek suretiyle yardım etme, yüzünün tebessümü, güzel karşılama ve güzel itibar etme dâhil olmaktadır. Yani burada maddî ihsan ile edebî ve ahlâkî ihsan birleştirilmiştir”

Âlimlerin en büyük iyilik ve ihsanı, Allah Teâla'nın onlara ihsan ettiği ilimlerden insanlara öğretmeleridir. Nimeti, tahdis-i nimet ile karşılamak gerekir. Allah Teâla buyurur: **“Bununla beraber, Rabbinin nimetini söyle.”**⁽¹⁹⁾ İbn Kayyim el-Cevziyye, bu konuda güzel şeyler yazıyor. Özetleyerek aktaralım:

“Nimetle alakalı olarak nimeti veren Allah Teâla'ya övgü iki çeşittir: Özel ve genel.

Genel olanı; nimet vereni cömertlik, kerem, iyilik, ihsan, bol vericilik ve benzeri güzel vasıflarla anmaktır.

Özel olanı ise, nimeti dile getirmek, onun yönünden nimetleri elde ettiğini bildirmektir. Bu bakımdan Allah Teâla

⁽¹⁸⁾ Kasas, 77

⁽¹⁹⁾ Duha.11

şöyle buyurmuştur: *“Bununla beraber, Rabbinin nimetini söyle.”*⁽²⁰⁾

Emredilen bu “nimeti tahdis”te iki görüş vardır. İlki, “Allah Teâla’nın bana şöyle şöyle nimetler verdi” demek gibi, verilen nimetleri sözlü ifade ederek haber vermek. Bu bir şükürdür. Nitekim Cabir b. Abdullah da, Resulullahın bu hususta şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

“Kime bir şey verilir de o da onun karşılığında vereceği bir şey bulursa onu versin. Bulamazsa onu övsün. Kim onu bu nimetle övecek olursa ona teşekkür etmiş olur. Kim de onu gizleyecek olursa, nankörlük etmiş olur.”⁽²¹⁾

Nurrian b. Beşir, Allah Teâla’nının vermiş olduğu nimetlere karşılık şükürde bulunma hususunda Resulullahın, minber üstünde şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Kim aza teşekkür etmezse çoka da teşekkür etmez. Kim insanlara teşekkür etmezse Allah Teâla’nın da şükretmez. Allah Teâla’nının nimetlerini anlatmak şükürdür. Onları anlatmayı terketmek ise nankörlüktür. Cemaat halinde olmak rahmet, ayrılık ise azaptır”⁽²²⁾.

İkinci görüşe gelince, ayette geçen “nimeti dile getirmek”, Allah Teâla’ya davet, risaletini tebliğ, ümmete öğretmektir.

(20) Duha.11

(21) Ebu Davud, K.el-Edeb, bab: 12, Hadis no: 4813.

(22) Ahmed b. Hanbel, Müsned, c.4, s.278

Doğrusu, ayet iki anlamı da kapsar. Çünkü onların her birisi de şükür emredilen bir nimettir.’⁽²³⁾

Bilindiği gibi tarih boyunca süregelen sosyolojik bir olgu da âlimlerin ulaştığı bilgi seviyesi ile söylediği gerçeklerin, çoğu kez toplumun yanlış bilgilerine, örf, adet ve alışkanlıklarına tosluyor ve reddediliyor oluşudur. Bir yandan ilmin haysiyetini korumak ve gerçekleri açıklamak, bir yandan da insanları mazur görerek, aklının alamayacağı şeyleri onlara söyleyip de fitne çıkarmamak. Yani insanlara aklının ve idrakinin seviyesine göre konuşmak... Bazen de vazgeçilmez bir hakikat için engizisyonlarda, çarmıhlarda, zindanlarda, sehpalarda asılmak, kesilmek, yakılmak, yıkılmak.

Âlimlere Teşekkür Faydalanmaktır

Bütün bunlarla aslında sözü şuraya getirmek istiyoruz: İnsanlar, âlimlerin kendilerine olan iyilik ve ihsanlarını hakkıyla tanımalı, takdir etmeli, yani onları dinleyip itaat etmeli, öğütlerine kulak vermelidirler. Onların maddi ve manevi hayatlarındaki fonksiyonlarını iyi anlayan birey ve toplumlar, ilmi ve ilim adamını daima yüceltmişler ve onlara imkânlar bahşetmişlerdir. Çünkü bu imkânlar, sonunda bağışlar, lütuflar, zenginlikler, yararlar olarak yine kendilerine dönmektedir. Aslında onlara yapılanlar, kendilerine yapılmış demektir.

İslam toplumlarında ilim adamına verilen değer bir başkasına verilmediğini, geçmiş bahislerde görmüştük. Allah Teâla'nın ve Resulünün değer verip yücelttiğini, mü'minlerin

⁽²³⁾ Bkz. *Medaricu's Salikin*, 2/257-258.

iharet edip dūřürmesi, imanlarına ters bir davranıştır ve hişbir mü'minden beklenemez. Dolayısıyla ilim adamları, genellikle en rahat, en özgür çalışma ortamlarına, İslam dūnyasında kavuşmuşlardır.

Eęer bugūnkū gōrūntū bunun aksine ise, orada bir iman sorunu var demektir. Bu sorunu kendi zamanında gōren ve gōsteren Nurettin Topçu, toplumu řōyle uyarır:

“Artık būyūkler diye, maař bareminin yūksək derecelerinde bulunan ve en geniř bir idare cihazına emirler verebilen insanlara dememeliyiz. Cemiyete, mesuliyet ve fedakārlık duygularıyla nefsinin vakfetmiř, řōhret ile haksız servetten ve kuvvetten uzakta yařayan insanlara būyūk demeliyiz ve genç nesillere bunların hareketlerini “būyūk hareketler” diye tanıtmalıyız.”⁽²⁴⁾

⁽²⁴⁾ Tūrkiye'nin Maarif Davası, s.139.

ÂLİMLERE SAYGI

Âlimlere Sevgi Ve Saygı

Müslümanlar, âlimlerini, hocalarını sevecek ve sayacaktır. Elllerinden geldiğince onlara ikram edecektir. Bu onlar üzerine bir vecibe, bir vazife, bir borçtur. Âlimlere en güzel ikram ise, onlara karşı gereken edebî göstermektir.

Hiç şüphesiz edebî başı, tazimdir, hürmettir. Nitekim Allah Teâla, Hucurât suresinin ilk ayetlerinde, ashab-ı kiramın Peygamberimize takınması gereken edep ve terbiyeyi anlatıyor. Özet olarak şunlar zikredilir:

“Ona (sav) karşı daima saygılı olmak, sözde, görüş bildirmede veya davranışta onun önüne geçmemek, huzurunda onun sesinden daha fazla sesini yükseltmemek, onu, birbirlerini çağırdıkları gibi çağırmamak, istirahatını bozmamak, eziyet edip incitmek, evinin içinde dinleniyorsa, çıkmasını beklemek, dışarıdan bağırıp çağırarak onu çıkmaya zorlamamak”⁽¹⁾.

4. ayet dikkat çekicidir:

⁽¹⁾ Hucurât 1-5.

“Ey Resûl-ü Ekrem! Odaların dışarısından yüksek sesle seni çağırانların ekserisi akılsız kişilerdir.”

Bu ayetlerin tefsirinde Konyalı Mehmed Vehbî Efendinin bir tespiti var: “Resulullah'ın çıkışını gözlemesizin hücre-i saadet dışından Resulullah'ı çağırılmakla rahatsız edenleri Vâcib Teâla behayim -hayvanlar- seviyesine indirmiştir. Çünkü insanlarla hayvanlar arasındaki fark, çağırılmak zamanını bilip bilmemek ve nezaket üzerine çağırıp çağırılmamaktır. **Bazı âlimler bu ayetin işaretlerinden delil getirerek, tazime şayan olan kimselerin haklarında da ta'zime riayet lazım olduğunu bayan buyurmuşlar ve mesela talebe üstadı çıkıncaya kadar beklemeli, edep göstererek kapısını çalmamalı demişlerdir.”**⁽²⁾

Bu ayetlerin tefsiri yapılırken, hocamız Ahmed Coşkun Beyin, “Bizim memleketimiz olan Erzurum'da hala bu edep vardır” dediğini hatırlıyorum. Allah Teâla'nın daim kılınsın.

Kur'an, evlere girmenin adabını öğretiyor.⁽³⁾ Orada böyle bir mecburiyet yok. Öyleyse bu farz değil, gözetilmesi tavsiye olunan bir edeptir, terbiyedir. Bir müslümanın, özellikle öğrenme ve faydalanma konumunda olan bir kişinin, ilim öğrendiği öğretmenine, hocasına, kısacası âlimlere hürmet etmesi, hatta hizmet etmesi, istifadesi için bir şart makamındadır.

Bu hürmet ve hizmet, kalbinden kıymetini bilerek saygılı olmak, bedenen gereken saygıyı göstermekten başka, görünen

⁽²⁾ *Hulusat'ul Beyan Fi Tefsir'il Kur'an*. Üçdal neşriyat. İst. Dördüncü baskı 13/5485. Kısmen sadeleştirilmiştir.

⁽³⁾ Nur 27-29.

hizmetlerine koşmak, harcaması gereken yerlerde seve seve harcamak gibi hem kalbî, hem bedenî, hem de malî olmakla birlikte, edep ve hizmetin bütün iç ve dış şartlarını taşımalıdır. Bu edep ve hizmet, huzurunda olduğu gibi, gıyabında, hatta vefatından sonra da devam etmelidir.

Bir insan şuna inanmalıdır; eğer hocasına, üstadına hakkıyla hürmet ve hizmet etmezse; öğrendiklerinin bereketini göremez, kalbinin nurunu, hazzını kaybeder, manen hocasından uzak düşer, yabancılaşır. Hocası bunu, hissettirmeyebilir. Ama işin tabiatı bunu icab ettirir. Kendisi de, aynı ceza ile karşılık bulur.

Anlatılır ki bir gün, İmam Nevevî'yi, hocası Kemal İrbilî yemeğe davet etmiş. Ama Nevevî:

- Efendim, bağışlayın; şer'i bir mazeretim var, demiş. Arkadaşları:

- Mazeretin nedir? diye sorunca:

- Dikkat etmeden yiyeceğim bir lokmayı hocamın bakmasından endişe duydum, diye cevap, vermiş.⁽⁴⁾

İmam Nevevî, her ders için çıktığında bu dersten hayır görmek için hocası hesabına sadaka verir ve şöyle dua edermiş: “Ey Allah'ım! Hocamın ayıp ve kusurlarını bana gösterme ve benden sakla ki, gözüm onun eksiklerini görüp de haberim

⁽⁴⁾ şarani, *el-Uhud'ul Kubra*, Bedir y. S.58. İst. 1981

olmasın. Kimseden de hocam hakkında böyle şeyleri duyurma.”⁽⁵⁾

İlginç Bir Mektup

Seyyid Fehim-i Arvasî, yanında yetiştirdiği Şeyh Abdulhâkim Arvasî'ye 1882 senesinde zahiri ilimlerde icazet, 1888 yılında da beş tarikattan hilafet verir. 1883 yılında Abdulhâkim'in kardeşlerine bir mektup yazarlar. Mektup “Sevdiğim, kıymetli Seyyid İbrahim ve Seyyid Taha” diye başlar. Selam kelimadan sonra şöyle biter:

“Bu fakir, üstatlarımdan nasıl me’zun olduysam, O’nu da öyle me’zun eyledim. Sizler O’na artık kardeş gözüyle bakmayınız. İlimin şerefini gözetmek için O’na karşı çok tevazu gösteriniz. Bunları sizin iyiliğiniz ve yükselmeniz için yazıyorum. Bundan başka, ilme tevazu göstermek, Allah Teâla’ya tevazu etmek demektir. Bu kısa yazımdan çok şeyler anlayınız.”⁽⁶⁾

Evet, bizim de çok şeyler anlamamız gerekir bu mektuptan!

Lokman Hekîm’in Nasihatları

Kur'an-ı Kerim’de kendisine ilim ve hikmet verildiği anlatılan Lokman Hekîm, adıyla bilinen surenin 12 ila 19. ayetleri arasında oğluna çok güzel öğütler verir. Bu öğütler gerçekten de O’nun hikmetine şahitlik yaparlar. Herkese bir kere

⁽⁵⁾ a.g.e s.59.

⁽⁶⁾ *Doğu Anadolu Evliyalari*, Heyet, Türkiye Gazetesi y.İst. 2004,s.3523.

daha onları okumalarını tavsiye ederken, yine oğluna, âlimlere saygı adına şu nasihatları verdiğini görüyoruz:

“Oğlum, hikmetten nereye ulaşabildin?

Beni ilgilendirmeyen ve bana faydası olmayanı yüklenmem”.

“Yavrucuğum, Bir başka şey daha var: Âlimlerle düşüp kalk, önlerinde diz çök. Allah Teâla'nın ölü araziye yağmurlarla dirilttiği gibi, ölü kalpleri de hikmetle dirilitir.”

“İdareciler hikmeti size terk ettikleri gibi, siz de dünyayı onlara terk edin”

“Yavrucuğum! İlmi, âlimlere karşı övünmek, sefihler ile tartışmak, salonlarda gösteriş yapmak için öğrenme. İlmi umursamazlıkla ve cehalete rağbet ederek terk etme. Oğulcuğum! Meclisleri şöyle bir gözünün önüne getir: Eğer bir topluluğu Allah Teâla'nın (Azze ve Celle)'ı zikreder görürsen, hemen yanlarına otur. Çünkü bilenlerden isen, ilmin sana fayda verir, bilmiyorsan sana belletirler. Allah Teâla'nın (Azze ve Celle) onlara rahmetini eriştirirse, sen de nasiplenirsin. Allah Teâla'nın (Azze ve Celle)'ı zikretmeyen, ilim öğrenmeyen bir toplulukla sakın oturma, çünkü o takdirde bilgin isen, bilginin sana bir faydası dokunmaz. Cahil isen azgınlığın artar. Eğer Allah Teâla'nın (Azze ve Celle) onlara azap verirse belki sana da erişir.”

Oğlum! Âlimlere karşı saygılı ol ve onlarla münakaşa etme; yoksa gözlerinden düşersin ve seni terk ederler. Cahillerle

de tartışma; yoksa seni anlamaz, cahil yerine kor ve kötü söylerler. Lakin ilimde senden üstün veya altta olanla beraber oturmaya kendini alıştı. Çünkü ancak âlimlere oturmaya sabreden, onlara devam eden, yumuşaklıkla onların ilimlerinden alanlar alim olabilirler.”

“Ey yavrum! Hiç şüphesiz ilim, miskinleri meliklerin meclisine oturtur.”⁽⁷⁾

Saygı Neyi gerektirir?

Hiç şüphesiz âlimlere saygı, onlara tevazu ile yaklaşarak sözlerini dinleyip uymayı, öğüt ve nasihatlarından istifade edip yararlanmayı gerektirir. Akıllı olmanın gereği budur. Kuru bir saygının bireysel ve toplumsal hayatımıza bir katkısı olmayacağı, bir kazanç sağlamayacağı kesin olduğu gibi, âlimlere karşı kibir ve istiğnanın da bir istifadesi olmayacağı kesindir. Hatta israf edilmiş bir emek olarak zarar ve ziyandan başka bir şey değildir.

Akıllı insanlar öğüt ve nasihatın kıymetini bilir ve istifade ederler. Gurur ve kibir en büyük özellikleri olan ahmaklar ise, öğütten ve öğüt verenlerden pek hoşlanmazlar. Hatta “Benim başkasının aklına ihtiyacım yok.” “Benim nasihata karnım tok.” “Akıl verme para ver” gibi saçma sapan sözleri siz de az duymamışsınızdır. Hâlbuki atalarımız: “Akıl gibi sermaye olmaz.”, “Akıllı neyer balı, akılsız neyer malı.” demişlerdir. Yine ataların: “Akıl akıldan üstündür” sözünü bilen, hiç şüphesiz kibir ve kendini beğenmişliği atarak, âlimlere tevazu ile yaklaşır.

⁽⁷⁾ İbn Abdilber, age. s.171-173.

Şu vecizeler bu gerçekleri ne güzel ifade ederler:

"Akla mağrûr olma Eflâtun-ı vakt olsun dahî,
Bir edîb-i kâmilî gördükde tıfl-i mekteb ol." (Nef'î)

“ En akıllı insan öğüt alan insandır.”

”Her nimetin bir şükrü vardır. Akıl nimetinin şükrü de düşünüp öğüt almaktır.”

“Akıllı bir kişi, düşmanından da akıl öğrenmeyi ihmal etmez.”

“Aptallar, akıllılardan pek az şey öğrenirler; ama akıllılar, aptallardan çok şey öğrenirler.”

Özellikle Öğrencinin Saygısı

İnsanlar arasında âlimlere en fazla saygıyı, kuşkusuz ondan doğrudan ilim alanlar göstermelidirler. Yani öğrenciler. Bunun ölçüsünü de Kur'an ve Sünnetde buluruz. Kısaca şöyle söylemek, konuya geniş bir açıklık getirecektir:

Ashab-ı kiramın, Hz. Peygamber (sav) Efendimize saygısı neyse, öğrencinin hocasına saygısı da o olmalıdır.

“Efendim, hoca peygamber değil ki” diyene, “öğrenci de sahabî değil” der ve uzatmamasını isteriz.

Bütün İslam terbiyecileri ittifakla şunu söylerler; hocasına saygı göstermeyen öğrenci, ilim elde edemez. Azıcık etse de, o ilimden istifade edemez. Saygı ilmi artırdığı gibi, saygısızlık da

ilimdeki feyze, faydaya ve berekete manidir. Bunun için öğrencinin âdâbı ile ilgili müstakil kitaplar yazılmıştır.⁽⁸⁾

Bu edepleri şöyle özetleyebiliriz: Hocasına her zaman saygılı olmalı, güzelce selamlayarak yanına varmalı, edeple oturmalı, ilgi ile dinlemeli, lüzumsuz soru ve hareketlerden sakınmalıdır. Yolda yürürken bir adım arkasından yürümeli, önüne geçmemeli, makamına oturmamalıdır. Geldiğinde ve giderken ayağa kalkmalı, o ayakta iken oturmamalı, ona kızmaktan veya kızdırmaktan sakınmalı, gıybetini yapanlara mani olmalı, hocasını savunmalıdır.

Öğrenci öğretmenin elini öpmeli, ona karşı mütevazı olmalı, konuşurken “sen” değil “siz” demeli, gıyabında adının yanına “hocam, efendim, üstadım” gibi saygı ifade eden kelimeler eklemeli, gurur, kibir, inat ve karşı gelme gibi davranış bozukluklarını asla yapmamalıdır. Onun kendisine kızmasını, azarlamasını dahi hayrına bilmeli ve teşekkürünü eksik etmemelidir.

Öğrenci öğretmenin daima rızasını aramalı, sevmediği işlerden kaçınmalı, eksik ve hatalı taraflarını araştırmamalı, duyduğunu, gördüğünü gizlemeli, işaretlerini emir saymalı, hizmetlerini yapmalı ve bu konuda sabırlı olmalıdır. Hayatı boyunca hocası için dua etmeli, ölünce de kabrini ziyaret ederek onun için sadaka vermeli, istiğfar etmeli, hatta mezarının bulunduğu tarafa ayaklarını uzatıp yatmamalı, geride bıraktığı

(8) Bu konuda yazılmış kitaplar ve bilgiler hakkında yapılmış geniş bir çalışma için bak. Dr. M.Faruk Bayraktar, İslam Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları no:6. İst. 1984.

hanımıyla evlenmemeli, dost ve akrabalarına sevgi ve saygıyı devam ettirmelidir.

Bir öğrencinin, Allah Teâla'nın rızasını kazanmak, ahiret saadetini elde etmek, kendisi öğrenip amel etmekle beraber başkalarına da öğretmek, dine ve ilme hizmet etmek düşüncesi içinde olması da, hocasına bir saygı ve hürmetin ifadesidir. Vefat etse bile o, bu haliyle hocasına rahmet okuyarak ve okutarak sevap göndermede ve saygı yaymadadır. Tam aksine ilmi Allah Teâla'nın için değil de, şan ve şöhrat için, insanların ilgi ve sevgisi için, mal, makam ve riyaset için, hizmet edilmek ve hürmet görmek için öğrenmiş ise, bu dahi hocasına bir saygısızlık ve ihanettir. Böylesi kötü niyet ve davranışlardan, bir de hoca hakkı sebebiyle kaçınmak gerekir.

İki Hikâye

Şu olayı ilk okuduğumda oldukça etkilenmiştim: İmam Züfer (ra), bir defasında abdest alırken, hocası İmam-ı A'zam Ebu Hanife (ra) çıka geldi. Züfer, üstadı için ayağa kalkmadı ve tazimde kusur etmiş oldu. Belki de abdestle uğraştığı için kalkmamıştı. İşte bu yüzden O'nun görüşleri ve içtihadları, mezhepde zayıf kaldı. Hâlbuki İmam Züfer, İmam-ı A'zam Ebu Hanife'nin üç büyük talebelerinden biri olmakla hem ilmen ileri bir seviyede bulunuyordu, hem de İmam-ı A'zam'la fazla beraber olanlardandı.⁽⁹⁾

Bizim tarihimiz böyle güzel sahnelerle doludur hamdolsun. Tarih, tabakat ve teracim kitaplarında bunların binlercesine

⁽⁹⁾ Muhammed b. Abdullah el-Hânî, Adap, s.138.

rastlarız. İşte onlardan biri: Hatip Bağdadî “*Tarih*”inde (14/15) der ki: “Halife Me’mun iki oğluna dilbilgisi öğretmesi için el-Ferra’yı görevlendirir. Bir gün Ferra bir ihtiyacı için kalkar. İki çocuk birden hocalarının ayakkabılarını vermek için yerlerinden fırlarlar ama öne geçmeyi başaramazlar ve tartışmaya başlarlar. Nihayet birer ayakkabı sunmakta sulh olurlar ve öyle yaparlar. Her olan bitenden haberdar olan Me’mun’a bu da bildirilir. Çağırtır Ferra’yı ve sorar:

- İnsanların en azizi kimdir? Ferra:

- Emiru’l Mü’minin’den daha azizini bilmiyorum. Der. Emir:

- Evet, insanların en azizi o âlimdir ki, ayağa kalktığı zaman veliahtlardan her biri ayakkabısını sunmak için yarışır, nihayet her biri birini takdimde sulh olurlar, der. Anlaşılan Me’mun da çocuklarının yaptığından iftihar etmektedir. Ferra:

- Ey Emiru’l Mü’minin! Ben aslında onları bu yaptıklarından alıkoymak istedim ama terbiyelerinde bir noksanlık olmasın ve iyi ahlaka yönelmelerine engel bulunmasın diye vazgeçtim. Bana rivayet olundu ki İbn Abbas, yanından çıkana kadar Hasan ve Hüsayin (radiyellahu anhum)’in özenlerini tutmuştu. Yanında bulunanlardan biri:

-Sen onlardan daha yaşlı olduğun halde bu yeni yetmelerin özengisini mi tutuyorsun? Der. İbn Abbas (r.a.):

- Sus ey cahil! Fazilet ehline fazileti, ancak fazilet sahipleri bilir.

Me'mun:

- Eğer sen onları bu hizmetten menetseydin, bunu suç sayar, seni azarlama ve kınama ile üzerdim. Bu onların şerefini düşürmez, aksine kadir ve kıymetlerini artırır, içlerindeki cevheri gösterir. Bu yaptıklarıyla hayırlı ferasetlerini göstermiş oldular. İnsan ne kadar da büyük olsa, şu üçü olmadan büyük olamaz; Sultanına, ana babasına ve ilim aldığı hocasına tevazu. Onları bu yaptıklarına karşı yirmibin altınla ödüllendirdim. Sana da onbin gümüş lira, onları güzel terbiye ettiğin için.”⁽¹⁰⁾

Milli Eğitimin Korkunç İstismarı

Bugün eğitim ve öğretimden herkes şikâyetçi. Biz öğretmenler olarak herkesten daha çok şikâyetçiyiz ve bu durumdan çok üzölmekte, çok utanmakta ve de çok korkmaktayız. Çocuklarımıza yeterince tatmin edici bilgi ve görgü veremiyoruz. Atalarımızdan kalan irfan da bir obruk gibi çökerse halimiz nice olur? Eğitim ve öğretimde maalesef yeri gittikçe genişleyen bir boşluk oluşmakta, onun yerini ise, bu uğraşa tam ters düşünce, tavır ve davranışlar doldurmaktadır.

Çok acıdır ki bugün okullarda ders çalışma ve bir şeyler öğrenme diye bir kaygı kalmamıştır. Öğrencilerde ilme karşı bir ilgi ve sevgi oluşmamış, okumaktan amacın ne olduğu şuuru zihnine yerleşmemiştir. Kafalarda birbirine zıt düşünceler, hevesler, şehvetler cirit atmakta, kara bulutların kararttığı ufuklar bir umut olmaktan çıkmaktadır. Okulda öğrenilmeyen edep ve

⁽¹⁰⁾ *Salahu'l Ümmet*, 1/156-157.

irfan yokluğuyla kalpler katılaşmakta, vicdanlar krelmekte, merhamet damarlardan çekilmektedir. Vücut ülkesini ele geçiren nefsin doymak bilmeyen hırs, duygu ve şehvetleri, azgın şeytanların da ayartmasıyla artık insanı esir alarak götürüp meçhulün uçurumlarına atmaktadır. Yaşanan hayat, sanki cehennemden giriş kapısından avluya adım atmaktır.

Bütün davası pozitivizm olan bakanlığın başıboş bir nesil yetiştirmek istercesine yazboz tahtasına dönüştürdüğü sistem değişiklikleri ve ders geçme biçimleri eğitim ve ğretimi mahvetti. Hele bir de “başarısız ğrenci yoktur, başarı nerdeyse ğretmen onu arayıp bulacak, öğrenciye zayıf not vermeyecek” safsatası herkeste, “bilen de geçiyor sınıfı, bilmeyen de” kanaatını geliştirerek, bilime, okumaya, geleceğe olan güveni sarstı. Buna bir de asıl öğrenilmesi gereken derslerin okutulmadığını ve mevcut olanların da müfredat katliamına uğradığını katarsak, felaketin boyutları belki biraz daha iyi anlaşılır. Eğer şu niversiteye hazırlık kursları ve özel dersaneler de olmasa, başarısızlık bütün çıplaklığıyla ortaya dökülecek ve sistemin kokuşmuşluğundan burunlar tıkanacaktır. İçinde olmasak biz de inanmayacaktık, fakat acı gerçek şudur ki, bir gizli el, bu vatanın çocuklarını heder etmek için milletten vergi toplayarak Milli Eğitim Bakanlığı diye teşkilatlanmış, katliam yapıyor!

Kalp, ruh ve zihniyet dünyasında yapılan bu korkunç cinayetleri, bu affedilmez eğitim eksikliklerini belki bir parça dersaneler kapatıyor. Ama enteresandır, orada öğrenilenler bile, işe yarar bilgiler olarak kabullenilmemektedir. Amaç, gerekli

olan bir evreyi, yani üniversite sınavını aşmaktır. Yoksa kimse bilginin ve işlevinin farkında değildir.

Bu sistem öğretmeni, öğrenciyi, öğrenci velisini, topyekün milleti, emeği ve ilmi istismar ediyor. Yıllardır parasını alıyor ama karşılığını vermiyor. Öğretiyormuş gibi yaparak cahil bırakıyor. Üst üste okul bitirip diploma alanların ilim bakımından kendilerine güvenleri yok. Kendimden biliyorum, özel çabalarımız olmasaydı, bitirdiğimiz okulda öğrendiklerimizle ne dini öğretebilen bir din dersi öğretmeni, ne de halkın fetvasına doğru cevap verebilecek bir müftü olamayacaktık. Peki, biz böyleyiz de doktorlar, hâkimler, mühendisler nasıl? Değişen bir şey yok, zira aynı bedenin organlarıyız. İşte bize yapılan istismar ve işte yaşadığımız korkunç iflas budur!

Özellikle son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı her sene “şartsız kurul” çıkarmakta ve çalışanla çalışmayan arasındaki farkı, gözle görünür bir şekilde kaldırmaktadır. Görünüşte böyledir tabi. Yoksa özel olarak çalışan ilim öğreniyor, bilgi elde ediyor, çalışmayan da cahil kalıyor. Aradaki farkı kimse kaldıramaz. **“Bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”**⁽¹¹⁾ Ama bu gerçeği, yaşları küçük olduğu için muhakemeleri tam gelişmeyen öğrencilerimize anlatıyoruz ama kavratamıyoruz. Sonuçta eğitimin kalitesi düştükçe düşüyor. Artık istemesek de üniversiteler lise seviyesine geriliyor. Bir profösör dert yanıyor: “Kendimi lise öğretmeni sanmaya başladım. Çünkü yaptığım iş o!” ben onu anlıyorum. Çünkü lise son sınıfta doğru dürüst okumasını bilmeyen öğrencilerin varlığını biliyorum. Şimdi biz

⁽¹¹⁾ Zümer 9.

İmam Hatip Liselerinde 8 yıl okutuyoruz. Bu öğrenciler ilahiyata gidiyor. Orada liseden gelenler var. Her şey sıfırdan başlıyor. Mezun olanlar İmam Hatip seviyesinde bilgileri ancak edinebiliyorlar. Peki, ne anladık biz İlahiyat fakültesinden? Böyle mi olmalıydı yüksek din tahsili? Bu nasıl bir demir leblebi bir sistemdir ki muhafazakâr iktidarlar bile bir çözüm bulamıyor?

Neticede elbette bundan ülke ve insanımız büyük zarar görüyor. Çünkü üniversiteden mezun doktor, doktorluğu bilmiyor; hasta ölecek. Müftü fetvaları bilmiyor; soran da mahvolacak. Öğretmen dersi anlatamıyor; öğrenci anlayamayacak. Mühendis, alanına hâkim değil; yaptıkları yıkılacak, bozulacak vs... Kötü örnekleri çoğaltabiliriz. Zaten üniversite tahsili lise seviyesine inmiş durumda. Evet, sorumluluk duyan öğretim üyeleri kan ağlıyor!

Gözlerimle gördüm efendim; yaşadığım bir olayı anlatayım sizlere. Okulumuzun müdür odasındayız. İçeriye bir Türkçe öğretmeni girdi ve merhum müdürümüze bir kâğıt uzattı. Merhum müdürümüz okudukça kızardı ve sonra başını kaldırıp acı acı öğretmenin yüzüne baktı, sonra kâğıdı ona doğru fırlattı ve “Git, doğru dürüst bir dilekçe yazmasını öğren de gel!” dedi. Biz hayretler içinde ne olacağına bakıyoruz. Öğretmen kâğıdı aldı ve hiç konuşmadan çıktı. Demek ki suçunu biliyordu.

Sonra müdür bey izah etti bize! Haklıydı, öğretmenlikle ne ilmen, ne de ahlaken hiç alakası yoktu. Defolup gitmesini istiyordu zaten. Türkçe öğretmeni ama bir dilekçe bile yazamıyordu. Eğer o gerçekten bir öğretmen olsaydı o hakaretleri yer miydi?

Çağdaş Eğitimdeki Eksiklik

Hani anlatılır ya, asker komutanına yok olan malzemeleri saymaya başlarken önce “barut yok” der. Komutan “Tamam oğlum, gerisini saymana gerek yok, der. Aynen öyle, eğer birisi “Neden böyledir bu eğitim sistemi?” derse, geçmişte dediğimizi tekrar edeceğiz: “Maalesef ruhu yok! Başka bir sebep saymaya gerek var mı?”

Eğitim ruhunu nasıl kaybetti? Elbette birçok sebepleri var ve bunlar her gün tartışılıyor. Biz de başka bir kitaplarımızda bazı sebepler ve meseleleri yazdık. Şimdi burada bir noktaya dikkat çekmek istiyorum; işin özü batıcılık düşüncesidir. Batı taklitçiliğidir. Maalesef biz, laiklik, çağdaşlık, hümanistlik adına çok yanlış bir anlayışla İslam’dan, İslam’ın öğretime getirdiği eğitim, edep, terbiye ve hele de amaçtan uzaklaştık. Yukarıdaki ayetlerin anlattığı, İmam Züfer ve Nevevi’nin olaylarının işaret ettiği maneviyattan ve onun pratiğinden uzaklaştık. İşin gönül yanını, işin ibadet tarafını, işin ahiret boyutunu unuttuk. Başımıza gelen bütün felaketler de bundan değil mi zaten?

Sınıfa giriyorum; arka sıradaki öğrencilerden ayağa kalkmayanlar oluyor. Onlara, her zaman değil, sene başında ve bazen de arada bir hatırlatıyorum: “İslamî eğitimin en önemli isteği, öğretmene saygıdır. Öğretmene hürmet ve edep gösterecek, meşru ve faydalı emirlerine itaat edeceksiniz.⁽¹²⁾ Hatta bu hürmet, okula, okul eşyalarına, başta kitap, defter,

⁽¹²⁾ Enteresan iki olay ve arkasındaki gelişmeler için bk. Cemal Nar, *Anılar ve İbretler* s.94-99.

kalem olmak üzere kendi eşyalarınıza ve arkadaşlarınıza da içten gelerek gösterilmelidir.

Arkadaşlar, ben sınıfa girdiğimde ayağa kalkınız! Bu, sizin hocanıza gösterdiğiniz sevginin, saygının, hürmetin bir işaretidir. Talebe olmanın tevazusuna dalalet eder. Peygamberimiz, “*Büyüğünüz için ayağa kalkınız,*”⁽¹³⁾ buyurmuşlardır. Bu aynı zamanda size de söylenmiştir. Fıkıh kitaplarımız, bilgiye ve bilgine hürmeten ayağa kalkabileceğimizi bildirmişler, bazıları buna ana babayı da ilave etmişlerdir.

Gerçi peygamberimizin, kendi için ayağa kalkanlara: “*Acemlerin tazim için birbirine yaptığı gibi siz de kalkmayınız,*”⁽¹⁴⁾ buyurur. Sahabe de bu emri dinlemiştir. Burada hoş görülme, kişinin kendisi için ayağa kalkmasını istemesidir. Çünkü bu istekte gurur, kibir, kendini beğenme, dolaylı olarak başkalarını küçük görme vardır. Böyle birisine ayağa kalkmak, ondaki kötü huyları daha da artırıp azdıracağı için, özellikle yasaklanmıştır. Bir de bu işin, lüzumsuz adet ve merasime dönüşmesi hoş karşılanmamış, yabancıları taklit ederek bu işlerin kanun ve yönetmenlik halinde uygulanması, İslam’ın ruhuna uzak bulunmuştur.

İçinizden şöyle dediğinizi duyar gibiyim: “İyi de hocam, madem peygamberimiz kendisi için ayağa kalkanlara izin vermemiş, sahabe de bu emri dinlemiş, peki siz niye bizden istiyorsunuz?”

(13) Buhârî, Hk 17; Ebû Dâvud, Edep 144; Ahmed 3/22.

(14) Ebû Dâvud, Edep 165 (5230); İbn Mâce, Dua (3836); Müslim, Salat (413).

Sevgili gençler! Ben sınıfa girdiğimde ayağa kalkınız derken, esas gözettiğim nokta şudur: Siz benim öğrencilerimsiniz. Sizi eğitmek ve öğretmek, bana düşen bir vazifedir. Büyüklere, yüceltmek maksadıyla değil de, ikram ve iltifat maksadıyla kalkılmasının güzelliğini öğretmek ve bunun uygulanmasını göstermek benim bir vazifemdir. Ya bundan gurur ve kibre kapılırsam, bunu kendime tazim ve hürmet için istiyorsam? O zaman kalkmamakta haklı olabilirsiniz. Ancak, benimki öyle değil inşallah. “Öyle değil de niçin canınız sıkılıyor, ikaz ediyorsunuz” dersanız, sizi eğitmedeki başarı veya başarısızlığımdır beni sevindiren veya üzen. Deneyin; çarşı pazarda veya sizin evinizde karşılaştığımızda bana ayağa kalkmayabilirsiniz, o zaman da ikaz edersem, sizin dediğiniz gibi olsun.

“Her öğretmen saygıya, iltifata değer mi?” dersanız, “size ilim öğrettiği sürece evet” derim. Özel hayatında saygıya değer olmayabilir, bir kısım olumsuzluklar içinde olabilir. Ama sizlere bir şeyler öğrettiği sürece, saygıyı elden bırakmayınız. İlim ve hikmet, mademki mü’minin yitiğidir ve onu nerede bulursa almaya hakkı vardır; alır. Ama mü’min nazik ve kibar insandır; ilim aldığı yere hakaret etmez, saygı ve edebini korur. Hani Hz. Ali’nin bir sözü vardır ya, işte öyle köle olmasak da, nankörlük de etmemeliyiz. Yine Hz. Ali’nin bir sözü vardır: “İlim, mü’minin yitiğidir, onu, müşriklerin ellerinde bile olsa alır. Hiçbiriniz, ilim ve hikmeti, kimden olursa olsun almaya burun kıvrımasın.”⁽¹⁵⁾

⁽¹⁵⁾ İbn Abdilber, *Camii Beyani'l İlm*, s.163.

Bu konuşmayı yaptıktan sonra ki sınıfa girişimde öğrencilerin hep beraber kalktıklarını görürüm. Hem de istikle ve canlı olarak. Ah gençler, sizler ne iyisiniz! Ama biz yeterince eğitemiyoruz sizleri? Şu iyiliklerle insanların arasına giren ilgililer, ahirette nasıl hesap verirler acaba?

Âlime Saygının Faydası

İster öğrenciler, isterse bütün insanlar olsun öğretmenlerine, hocalarına, âlimlerine karşı gereken sevgi, saygı, destek ve hizmet vazifelerini hakkıyla yerine getirdikleri zaman, onların gerek ilimlerinden, gerekse önderliklerinden faydalanacak, bir yandan birlik ve dirliklerini korurken, öbür yandan hayatları müreffeh olacaktır. Çünkü onlar, yaşadıkları örnek hayat ve öğrettikleri güzel ilkeler ve keşfettikleri ilim ve teknikler ile bir toplumu maddî manevî yüceltecek en güzel hasletlere onları yönlendirecek, adalet, barış, huzur, hukukun üstünlüğü, hak ve hürriyetlere saygı içinde sağlıklı ve istikrarlı kalarak mutluluğu yakalama imkânlarını sunacaklardır. Sorumluluk bilincinde eğitilerek terbiye edilmiş bir fert ve toplum, korunmuş bir çevrede, hatta tüm tabiat ve evrende dünya nimetlerini paylaşarak yaşayacak, erdemli yaşamının ve gelecekte güven duymanın verdiği vicdan huzuruyla saadetlerini katlayacaklardır. Hiç şüphesiz bunun altında faziletli âlimlerin emeği vardır.

Eğer insanlar âlimlerine, öğretmenlerine, hocalarına karşı gereken sevgi, saygı, destek ve hizmet vazifelerini hakkıyla yerine getirmedikleri takdirde, onların ilminden, eğitiminden mahrum kalacak, maddî manevî gelişme, kalkınma, ilerleme ve terakki etmeyi başaramayacaklardır. Cahil kalmaları fakirliği

doğuracak, fakirlik de onları her türlü kötülüğe atacaktır. Terbiye edilmemiş nefisleri düşük karakterliğinden düşük ve değersiz hareketler, huylar, adetler ve işler zuhur edecek, hak ve hukukun ihlalden zulümler, haramlar, günahlar işlenecek, bunların tahrik ettiği duygular yüzünden kavgalar ve savaşlar huzur ve mutluluğu yok edecektir. Cahil bir toplumdan başka ne beklenir ki?

İşe İslam açısından bakarsak, bu tür davranışlar bir müslüman için zaten ayıptır, kusurdur, vebaldir, günahdır, zulümdür. Bütün bunların altında yatan da cehalettir. İslam öncelikle cehaletle savaşmıştır. Bu cehaletle savaşın kahramanları ise âlimlerdir. Bir milletin ıslahına, birlik ve beraberlik içinde erdemli bir toplum, yüce bir devlet ve parlak bir medeniyet inşasına ancak âlimlerin önderliğinde erişilir.

İşte bu yüzden, yukarıda da belirtildiği gibi Allah Teâla âlimlere büyük değer vermiş ve övmüştür. Hz. Peygamber (sav) de onları yüceltmiş, hak ettikleri değerlerini birçok hadislerinde dile getirmiştir. Onlara, başkalarına vermediği üstün değerler ile donatarak aynı zamanda büyük sorumluluklar da vermiştir. Konu ile ilgili müstakil kitaplar yazılmış, binlerce ayet, hadis, olay ve hüküm tespit edilmiştir. Biz daha önceki bölümlerde denizden damla misali bazı örnekler vermiştik, hatırlatıp geçelim.

Şunu bilmemiz yeter sanırım: Âlimler, peygamberlerin varisleridir ve vekilleridir. Onun için hakiki âlimlere karşı saygısızlık ve ilmin değerini düşürme, aslında Allah Teâla'ya ve Resülüne karşı yapılmış bir saygısızlıktır. Allah Teâla'nın ve Resülünün yücelttiğini alçaltma ve düşürme anlamına gelen her tavır ve davranış, hem onlara, hem de âlimlere karşı yapılan

korkunç bir ihanet ve o nispette de büyük bir cinayettir. Allah Teâla elbette hainleri ve canileri sevmez ve asla hidayete ve saadete erdirmez. Hatta bazı fakihler, âlimleri bazı kusurlarından dolayı değil de sırf ilimlerinden, âlim olma vasıflarında ötürü alaya alma ve aşağılamayı irtidat saymışlar, yani dinden çıkma, kâfir olma olarak kabul etmişlerdir. Hatta bırakınız bunu, onların ilmi kisveleriyle alay edilip aşağılanmasını bile küfür saymışlar, dinden çıkmaya sebep göstermişlerdir.

Âlimlere karşı edepsizliğin, hürmetsizliğin en küçük zararı, ilimlerinden istifade edememektir. Bilmem ki gerisini saymaya gerek var mıdır? Bilmem ki insanın ahlakî durumunu göstermeye bundan daha güzel bir ayna olabilir mi? Kendilerini değerlendirmek isteyen fert ve toplumlar, kurumlar ve devletler, bilginlere verdikleri değere baksınlar.

Basit Bir Örnek

Bazen bir sınıfa gireriz, öğrencilerimizi saygılı, sevimli ve istekli görürsek, öyle güzel bir ders işleriz ki, zilin çaldığını bile duymadığımız olur. Duyduğumuzda da “niye çaldı ki”, “nereden çaldı bu zil ki!”, “keşke çalmasaydı!”, “bu ders ne çabuk geçti”, “hocam siz devam edin” gibi sesler duyarız. Aklımıza, hiç plânlanmadığımız bir sürü bilgiler gelir ve zevkle, iştahla anlatırız onları.

Lakin bazen de olur ki ağzımızı bıçak açmaz! Kelimeler tutkallanmıştır sanki, dilimizden dökülmez. Öğrenci huzursuz, öğretmen bıkmış, her kes “zil çalsa da şu kasvetli havadan kurtulsak!” “öf! Sıkıldık yahu!” derler.

Neden?

Sevgili peygamberimizden (sav) öğrendiğimize göre Allah Teâla, görevini yapmayanları ilk önce can sıkıntısıyla, stres ve bunalımla cezalandırmış. Biz, evet, karşılıklı görevimizi yapmadık, işte bu sebeptendir o kasvetli hava. “Gönülsüz yenen aş” gibi yani...

Her başarının başı, işin bilincine varmak ve severek yapmaktır. Mutluluğun kaynağı da buradadır. Bilirsiniz, bir de içinden gelmediği halde, durumunu kurtarmak için hocasına olmadık iltifatları yapanlar olur. Yaptıkları aslında iyi de, içlerinden gelerek, hakikatine ererek yapmadıkları için, samimi olmadıkları için, iyi değil diyoruz. Ne derlerdi bunların yaptıklarına? Evet, evet “yağcılık”.⁽¹⁶⁾ Hayatta hiç başarılı olamaz, izzet bulamaz, hep aşağılanırlar. Çünkü öyle yetişmişlerdir. Elden geldiğince buna izin vermemek gerekir elbette.

Biz, bir edep topluluğuyuz. “İslam baştan sona güzel ahlaktır.”⁽¹⁷⁾ Sevgili Peygamber efendimiz, *güzel ahlakı tamamlamak için gönderilmiştir.*⁽¹⁸⁾ Biz, *küçüklerimize şefkat, büyüklerimize hürmet göstermek mecburiyetindeyiz, İslam ümmetinden olabilmek için.*⁽¹⁹⁾ Bunun yararını her zaman görürüz; kaidedir, “*el-cezau min cinsil amel*” yani “*görülen karşılık amel cinsindedir.*” Bakınız Efendimiz ne güzel

⁽¹⁶⁾ Konuyla ilgili olarak bkz. “Hangi Yağcılık” Cemal Nar, *Anılar ve İbretler* s.97.

⁽¹⁷⁾ Ali Muttaki *Kenz 'ul Ummal* 3/17. hn:5225.

⁽¹⁸⁾ *Seçme Hadisler*, Komisyon DİB 4. s.9 hn:2; Ali Muttaki a.g.e 11/429 hn:3/969.

⁽¹⁹⁾ Tirmizî, Birr 15.

buyuruyor: “Bir ihtiyar insana yaşlandığından dolayı saygı gösteren kimseye, yaşlandığında, Allah Teâla'nın da, kendisine hürmet gösterecek insanlar yaratır.”⁽²⁰⁾ Eskiden bunu anlamak için “Men dakka, dukka” derlerdi. “Ettiğini bulmak” gibi bir tabir!

İlme Saygısız Yönetimler

İlimden ve âlimden uzak bir çağda yaşıyoruz. Fitne ve fesad çağıdır. Ben bugün eğitimdeki kalite düşüklüğünü biraz da buna bağlıyorum. Bazıları tekniğin bu kadar zirvelere ulaştığı çağa, hatta adına “bilgi çağı” denen bu asra böyle dememizi yadırgamış olabilirler. İzah edelim isterseniz.

Maalesef bu çağda bilginler, hak ettikleri saygıyı görmüyorlar. Devlet idaresinde geçerli olan maalesef onların sözü değildir. Siyaset cambazları, ilmi de emirlerine almışlar ve istismar ediyorlar. Dünyevi çıkarları açısından ancak sömürüyorlar âlimleri. İlimlerini kötüye kullanıyor, zulme vasıta ediyorlar. O yüzden dünya iyi yönetilmiyor. Ülkelerin sorunları bitmiyor; idârî, hukukî, malî, siyasî sorunlar bitmiyor. Ülkelerde yoksulluk, yolsuzluk, hırsızlık, fakirlik, işsizlik, hissizlik, yüzüzlük, alkol, uyuşturucu, fuhuş, kadın ticareti, kumar bitmiyor. Haksızlık, hukuksuzluk bitmiyor. Dolayısıyla ırkçılık, anarşi, terör, katliam ve soykırımlar bitmiyor maalesef. Elbette bu sorunların bir çözümü vardır. Fakat dünya yönetiminde etkin olan karanlık güçler, onların güdümündeki zalim iktidarlar bu sorunları âlimlerin önderliği ile çözmeye yaklaşmıyor. Oysa ülke yönetimi, her alanda uzmanların görüşü alınarak bilimsel

⁽²⁰⁾ Tirmizî, Birr 75.

yürütülen politikalarla olsaydı, bu sorunlar yaşanmayacaktı. Acı ama gerçek bu! Tabii burada gözden kaçmaması gereken bir gerçek de, kimi âlimlerin güç ve iktidar arzusu ile bu zulme gönüllü ortak olmalarıdır.

İnsanlar en başta ilim adamları ve adil idareciler olmak üzere çocuklara, kadınlara, yaşlılara, hastalara, düşkünlere, felaketzedelere ve çalışan emekçilere hürmet etmeli, sevgi beslemelidirler. Ama özellikle kendilerinden ilim aldıkları bilginlere karşı saygılı ve alçak gönüllü olmalıdırlar. Âlimlere gurur ve kibirle yaklaşım, onlar hakkında gözetilmesi gereken edebi terk edenler, hem kendilerinin, hem de sorumlu oldukları insanların hayatını cehenneme çevirecek bir fitne içindedirler. Âlimlerini izleme gibi bir bahtiyarlığa uzak olanlar, kısa zamanda, eğer dikkat ederlerse, canavarlaştıklarının farkına varacaklardır.

İşin kötü yanı, bu karanlık ve etkin güçler, İslam dünyasını da etkilemişler, oralarda da yönetimleri İslam'dan uzak tutmaya çalışmaktadırlar. Bu da haliyle İslam âlimlerini devlet yönetiminden mahrum etme zulmüne sebep olmuştur. Hâlbuki bu durum, olması gerekenin tam aksidir. Zaten tarih içinde hilafetin saltanata dönüşmesi ile başlayan bozulmanın altında yatan sebep de budur. Maalesef cahil yöneticiler ilim adamlarına baskı yaparak yönetimlerine alet etmişlerdir. Bu izzetsizliği gören hakiki âlimler, idarecilerden uzak durmaya ve devlette görev almamaya başlamışlardır.¹²

¹² Bu konularda geniş bilgiler için iki kitabımıza bakılabilir: *İlim Ve İktidar, İslam'da Devlet ve Siyaset*.

Hülasai kelim, ilme ve ilim adamına sevgi, saygı ve hizmet, herkes için, ama özellikle de hangi yaştan olursa olsun, bir şeyler öğrenmek isteyenlere bir borçtur ve doğrusu çok da güzel yakıştır.

Âlimlerin Teşviki

Allah Teâla'nın dostları olan büyük âlimler ve müşidler, daima ilme davet etmiş, âlimlerin sohbetine katılarak onlara hürmet, muhabbet ve hizmetle istifade etmeyi tavsiye etmişlerdir. Onların kitabında belki de en sıkça vurgulanan tavsiye budur. İşte onlardan biri olan Ahmed er-Rifâî'nin, konumuzla ilgili şu güzel sohbetini hatırlamadan geçemedik.⁽²¹⁾

“Efendiler!

Evliya ve ariflere tazim ettiğiniz gibi fukahâ ve ulemaya da tazim ediniz. Çünkü yol birdir. Fukahâ ve ulema şeriata zahirinin varisi ve insanlara Hakk'a vasıl olmanın yolu olan ahkâm-ı şer'iyye'yi öğreten hamele-i Kur'an'dır onlar, şeriata mugayir olan bir yolla amel ve mücâhede bir fayda sağlamaz. Bir adam şeriata uygun olmayan tarzda velev beşyüz sene ibadetle meşgul olsa, ibadeti kendine râcidir, yani merdûddur, sevap kazanmadığı gibi, günahı mûcib olur. Kıyamet gününde Allah Teâla ona hiçbir sevap vermez. Dinini diyanetini bilen fakîhin kıldığı iki rek'at namaz, dinini diyanetini bilmeyen dervişin kıldığı iki bin rek'atdan daha efdaldır. Siz ulemanın haklarını ihmalden sakının. Onlar hakkında hüsn-ü zan sahibi olmaya bakın. Ancak âlimlerden takva sahibi olan ve Allah

⁽²¹⁾ Ahmed er-Rifâî, *Delillerle Marifet Yolu*, Erkam y. İst. 1985. s.90-96.

Teâla'nın kendilerine öğrettikleriyle amel edenler gerçek velilerdir. Onlara hürmeti muhafaza ediniz. Peygamberimiz (as) şöyle buyurmuştur: “*Bildiğiyle amel edene Allah Teâla'nın bilmediğini de öğretir.*” Yine peygamberimiz (sa): “*Âlimler, nebilerin varisleridir*” buyurmuştur. Varis-i nebi olan bu zevat, insanların efendileridir, mahlûkatın eşrafıdır, Hak yola delalet eden rehberlerdir.

Bazı sûfilerin dediği gibi, “biz ehl-i bâtınız, onlar; yani ulema ehl-i zâhirdir” deme! Bu din, zâhir ve bâtını câmidir. Bâtin, zâhirin özü ve içidir, zâhir olmayınca bâtin sıhhat bulmaz. Kalb, cesetsiz kâim olamaz. Cesed olmayınca da kalb sâlim olamaz. Kalb, cesedin nurudur. Bazılarının ilm-i bâtın dediği bu ilim aslında ıslah-ı kalbdir. Evvela, amel bi'l-erkân yani rûkûnlerle amel ve kalb ile tasdik lazımdır. Adam öldürme, hırsızlık, zinâ, rıbâ, içki, yalan, kibir gibi günahlarla beraber kalbde ki iyi niyetin ve gönüldeki temizliğin ne faydası vardır? Kalb temizliğinin rûkûn ve fiillerde de görünmesi lazımdır.

Allah Teâla'ya ibadet ediyorsun; iffet sahibisin, lisanına sahibsin, sadaka veriyorsun, tevazu ehlisin; fakat kalbinde fesat ve riya gizli. Böyle amelin sana ne faydası var? Şimdi iyice anlaşılmalıdır ki, bâtin zâhirin özüdür. Zâhir batının zarfı olup aralarında farklılık yoktur. Ve hiçbirini diğerinden müstağni değildir. “Ben, ehl-i zâhirim” dediğin zaman adeta ehl-i bâtın olduğunu da ikrar etmiş olursun. Yine keza “şeriatın zâhirine bağlıyım” dediğin zaman da bâtin-ı hakikati zikretmiş olursun. Sufilerin hangi hali vardır ki, onun, ıslah-ı batınını zâhir-i şer' emretmemiş olsun. Öyleyse size zahir ile bâtını birbirinden ayırmak sapıklık ve bid'attır.

Âlimlerin ve fukahanın hukukunu ihmal etmeyiniz. Zira bu durum, cehalet ve ahmaklıktır. İlimin lezzeti, sizi amelin acılığından zorluğundan alıkoymasın. Çünkü ilim lezzeti, amelin acılığı olmadıkça hiçbir şeye yaramaz. Amelin acılığı ve zorluğu ise ebedi tatlılığı doğurur. Nitekim Kur'an'da ki; **“Şüphesiz biz, güzel bir amel işleyenin mükâfatını zayi etmeyiz”**¹³ ayeti kerimesi amellerin bu ebedi mükâfatına delildir.

İhlas, amellerin dünya ve ahiret için değil, mahza Allah Teâla'nın için olmasıdır. Kul Allah Teâla'ya iman, emrine imtisal ve rızasına talib olarak her hal, iş ve sözünde O'na karşı hüsn-i zan üzere olmalıdır.

Efendiler!

Devamlı surette; Hâris Muhâsibi şöyle dedi, Ebû Yezid böyle söyledi, Hallâc bunu söyledi deyip duruyorsunuz. Bu ne haldir böyle? Hâlbuki siz bunlardan önce İmam Şâfiî ne dedi, İmam Malik ne buyurdu? Bunları araştırarak muâmelatı bunların görüşüyle tashih etmelisiniz. Ondan sonra da diğer sözler üzerinde düşünmelisiniz. Ebû Yezid Haris, böyle dedi, demek hiçbir şeyi artırmaz da eksiltmez de. İmam Malik ve İmam Şâfiî'nin söyledikleri ise en başarılı yol ve en kestirme usuldür. Şeriat binasının sütunlarını ilim ve amel ile yükseltiniz. Sonra da ilim ve amel ahkâmının inceliklerini himmetinizle yüceltiniz. İlim meclisi, yetmiş yıl ibadetten daha efdaldir. Tabii burada ibadetten maksat, farzların dışında ilimsiz olarak yapılan nafîle

¹³ Kehf, 30.

ibadetlerdir. **“Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?”**¹⁴ **“Hiç karanlıkla aydınlık müsavi midir?”**¹⁵

Tarikat şeyhleri ve hakikat meydanının süvarileri size: “Ulemanın eteklerine yapışın” derler. Ben de size felsefeyle meşgul olun, demem; fakat fıkıh ile uğraşın, derim. Çünkü *“Allah Teâla'nın hakkında hayır murad ettiği kişiyi dinde fakih kılar; ince anlayış sahibi yapar.”*¹⁶ “Allah Teâla'nın cahili dost edinmez.” Eğer edinecek olursa ona ilim verir, veli fıkıh-ı dinde cahil olamaz. O namazın, orucun, zekâtın, haccın ve zikrin ahkâmından haberdar olarak namazın nasıl kılınacağını, orucun nasıl tutulacağını, zekâtın nasıl verileceğini ve nasıl hacc ve zikir yapılacağını bilir. Hakk Teâla ile olan muamelat ilmine de aşinâdır. Böyle olan bir kimse “ümmi” de olsa o âlimdir. O'na cahil diyen ilimden maksud olanı bilmiyor, demektir. İlim, şairlerin itina ettiği beyan, bedî ve edebiyat veya cedel ve münazara ilmi de değildir. Kısaca ilim, Allah Teâla'nın emir ve neyhini bilmekten ibarettir. Daha geniş düşünecek olursak ilim, ilm-i tefsir, ilm-i hadis, ilm-i fıkıhtır.

Bâzıları tarafından ilim adı verilen bir takım nazarî kaideler ve lafzi bilgi ve sanatlar ise “bir şeyi bilmek bilmemekten daha iyidir,” düşüncesine göre bir ilim ve fen kabul edilebilir.

Aman ille de zâhir-i şeriata bağlı kalın. Allah Teâla'nın'ım bize kocakarı imanı nasip et! Hak Teâla Hazretleri: **“Ey**

¹⁴ Zümer, 9.

¹⁵ Ra'd, 16.

¹⁶ Buhari, Farzu'l-Humus 7, İlm 13, İ'tisam 10; Müslim, İmaret 98, Zekat 98.100); Deylemi, 1/242; Beyhaki, Şuab, 7/347.

Resulüm' Allah Teâla'nın O Kitabı indirdi, de! Onları bırak batıl dedikodularla oynayadursunlar”¹⁷ buyuruyor.

Ulema ile münasebeti kesmeyin. Onlarla oturup kalkarak ilimlerinden istifade edin. Sakın "falan ilmiyle amel değil" demeyin. Siz onların ilimlerini alın ve onunla amel edin. Amellerini ise Allah Teâla'ya havale edin.

Evliya -radillahu anhüm- hazarâtı hangi lisandan zâhir olduğuna, hangi taş üzerine yazılı bulunduğu ve hangi şahıs vasıtasıyla kendilerine ulaştığına aldırmadan hikmeti alıp benimserler. **“Onlar yerin ve göğün yaratılışını tefekkür ederler; Ey Rabbimiz sen bunu boş yere yaratmadın”¹⁸ derler.**

Allah Teâla'nın dostları, mahlûkatın üzerinden Hakk'a yürüyüp geçeceği bir köprüdürler, onlar ilmiyle amel, amellerinde ihlas sahibi halis kullardır ki, Hakk Teâla onları kendilerine ibadet için mâsiva bağından kurtarmış ve Zât-ı Ecell ü A'lâsına yaklaştırmıştır. Onların kalplerinin üstüne -göz açıp kapayıncaya kadar olsa- gaflet perdesi düşmez. Onlar Hakk ile aralarında uzaklığı kaldırıp çıkarmışlardır. Sahip oldukları esrar-ı ilahiyyenin üzerine tılsımlar koyarak gizlemişlerdir. Geceleri kaim, gündüzleri sâim olarak geçirmişlerdir. Bunların bir kısmı tefekkürü galip kimselerdir, bir kısmı ise zikir ile iştigale ehemmiyet veren kişilerdir. Diğer bazıları ise hepsini cem' yolunu tutanlardır. Öyle adamlar vardır ki, ne bir ticaret, ne de

¹⁷ En'am 91.

¹⁸ Âl-i İmrân 191.

bir alış veriş Allah Teâla'yıanmaktan kendilerini alıkoyamazlar ayetinin sırrına ermişlerdir bunlar.

Dinin emirlerini öğrendikten sonra size bu zevâtın sohbetini bütün kalbimle tavsiye ederim. Zira onların sohbeti mücerreb tiryaktır; denenmiş bir ilaçtır. Bütün sermaye onların nezdindedir. Sıdk ve safa, zevk ve vefâ, dünya ve ukbâdan sıyrılıp Mevla'ya yönelme onlardadır. Bu, güzel kıraatle, ders okuyarak elde edilmez. Bu hasletler ancak ve ancak hali ile örnek olan, kali (sözü) ile yol gösteren, hal ile kal arasını cem'eden bir şeyh-i ârifin sohbetine devam sayesinde elde edilir. “Onlar, Allah Teâla'nın hidayetinde eriştiği kimselerdir.”

HANGİ ÂLİMLER?

Yerinde Bir Soru

Âlimler hakkında verilen bunca bilgiden sonra, belki de şöyle bir soru sorulabilir; hangi âlimler?

Evet, yerinde bir sorudur. Peygamberimiz buyuruyor:

“Dünya, mel’undur, içindekiler de mel’undur. Ancak, Allah Teâla’yı zikir, Allah Teâla’yı zikre yardımcı olanlar ile âlim ve müteallimler hariç.”⁽¹⁾

Hadisin şerhinde şunlar söylenmiş; “Âlim ve müteallime gelince, bunlar, lanetten istisna edilmiştir. Bu istisna, Cenab-ı Hakk’ın faydalı olan ve Allah Teâla’ya götüren ilmi sevdiğini ifade etmektedir. Yani bu ilmin âlimi ve müteallimi (öğrenme gayretinde olan talebesi) terkedilmiş değildir.

Âlimler derler ki: Aslında; “Allah Teâla’nın hoşuna giden şeyler” tabirinde her çeşit hayır gibi, faydalı ilim de mevcuttur. Buna rağmen âlim ve müteallimin zikri, onların şanlarını açıkça yükseltmek, onları tafdil etmek, âlim ve müteallimden maksadın

⁽¹⁾ Tirmizî, Zühd 14 no: 2323; İbn Mâce, Zühd 3 no:4112.

Allah Teâla'yı tanıyan, ilimle amelin arasını birleştiren kimselerin kastedildiğine, cahillerin ve ilmiyle amel etmeyenlerin, fuzûlî ve dine müteallik olmayan şeylerle amel edenlerin hariç tutulduğuna tenbih içindir.”⁽²⁾

İşte bu bilgilerden “hangi âlimler?” sorusunun cevabı çıkıyor. Hatta burada başka bazı soruları da görelim isterseniz. Aslında bu soruların ipuçlarını vermiştik. Yine de soralım ve cevabını beraber arayalım inşallah: Âlim kimdir? Nasıl bir insandır? Herkes âlim olabilir mi? Her bilene âlim denir mi? Bu bilginin bir derecesi veya seviyesi var mıdır? İslam hakkında ayrıntılı bilgileri olan kâfirlere âlim denilir mi? Veya Müslüman olduğunu söylese bile ömrü boyunca Müslümanlarla mücadele etmiş fasık âlimlere sırf bilgisi var diye “âlim” denir mi? Bunlar da müslümanlardan saygı ve sevgiyi hak eder mi?

Âlimin Bozulması

Emevilerin hilafeti saltanata dönüştürme kötülüğünden sonra bazı âlimler onlarla beraber olarak yönetimdeki zulümlerine ortak olmamak için idarecilerden uzak durdular. Aklı dünyaya çalışan kimi insanlar da bu boşluğu gördü vecahil yöneticilerin yanında bir yer edinmek için ilim öğrenmeye başladılar. Bundan sonra âlimler iki çeşit olarak anıldılar: ulemai hakiki, ulemai su'. Yani gerçek âlimler, kötü âlimler. Bunlar için başka tabirlerin de kullanıldığını biliyoruz. Osmanlıdan cumhuriyete bu gelenek böyle geldi. Fakat Cumhuriyet sonrasında ülkede yine iki sınıf âlim vardı ama durum çok daha

⁽²⁾ İbrahim Canan *Kütüb-ü Sitte Muhtasarı* 7/240.

vahimdi. Zira bir kısım âlimler resmen dine ve millete ihanet etmişlerdi.

Birinci sınıf, İslamdan razı ve ona hizmette samimidir. Eksikliğinin farkında ve telafisi peşindedir. Bunu başaranlar, işte ümmetin hakiki önderleridir. Onlar, zor zamanlarda hizmet uğruna, tebliğ ve cihad uğruna nelerle karşılaşabileceklerinin farkındadırlar. Kimileri kendilerini hazırlamış ve meydanda, kimileri de hazırlama safhasında. Allah Teâla'nın sayılarını ve hizmetlerini artırsın. Gerçekten sayıları az olan bu hakiki âlimler, sistemin bütün imkânlarıyla İslam ile savaştırılması karşısında sabırla dayanmakta, direnmekte, inanç, düşünce ve ifade hürriyeti olmayan, insan haklarının hiçe sayıldığı bir ortamda, olanca engellemelere rağmen kahramanca bir gayret ve çabayla tebliğe devam etmekte ve İslamî oluşumu yürütmeye çalışmaktadırlar.¹⁹

İkinci sınıf âlim ise - eğer âlim denilirse - İslam karşıtı sistemlerin tuzağındadır. Dünyanın mal, makam, şan, şöhret gibi tuzaklarına aldanmıştır. Bilgisinin hayrını görmemiş, bile bile hakkı tahrif ve tağyir, bozma ve değiştirme çabasıdadır. Bunun için bilerek hakkı ketmetme, yani gizleme yollarına sapmıştır. Aynen geçmişteki yahudi ve hıristiyan âlimleri ve bel'amlar gibi, doğru yolun sağında veya solunda kalmış olan eğri büğrü bir sürü yollara sapmış, dalalete düşmüş, böylece Allah Teâla'nın'ın gazabına çarpılmıştır.

Bunlar özde değil, sözde âlimlerdir. Hakikatte bunlara âlim de denmez. Bunlar, şeytanın yoldaşları ve yardımcıları olan kötü

¹⁹ Bkz. Cemal Nar, *İlim Ve Özgürlük*. Toprak Y.

âlimlerdir. Yaratılmışların en şerlileridir. Ne kadar da yazık, ne kadar da acı!

Evet, aslında bu “kötü” insanlara “âlim” dememek gerekir. Çünkü bu iki kelime asla yan yana gelmemesi gereken kelimelerdir. Fakat neylersiniz ki bu yaşanan hayatın acı gerçeklerini anlatabilmek, ifade edebilmek için onları “âlim” kabul etmesek de bazen demek zorunda kalıyoruz. Çünkü gerçekte âlim demek, hem İslam’ı bilen, hem de yaşayan ahlakı mazbut insan demektir. Allah Teâlâ’dan korkan, kulluk görevlerini haşyet ve muhabbetle yapan, korku ve ümit arasında yaşayan Müslüman demektir. Takvası olmayana âlim mi denir! Allah Teâlâ’yı bilmeyen neyi bilir?

Bu zamana kadar kıymetlerini anlata geldiğimiz hakiki âlimler, zâhir ve bâtınlarını tezkiye ve tasfiye ederek nurlandıran, insanları Allah Teâlâ’ya davet eden Rabbanî âlimlerdir. İşte Onlar Peygamberlerin gerçek varisleri ve vekilleri olarak, yeryüzünün yıldızlarıdır. Onlar, tıpkı yıldızlar gibi, rehberlik ve önderlikleriyle insanlara yön verenlerdir.

“Kötü âlimler” ise, akıllarının, ilimlerinin, imanlarının hayrını görmemiş bedbahtlardır. Yol kesen eşkıyalardır bir yerde. Bunları da tanımamız gerekir. Tanınmalıyız ki, iyi ile kötüyü birbirine karıştırmayalım. İyiyi başımıza taç yaparken, kötüyü de ikaz edelim, en azından şerlerinden kendimizi ve insanlığı korumaya çalışalım.

Bir Başka Açıdan Âlimler

Âlimleri, iyi ve kötü âlimler diye ikiye ayırdık. Bu çok genel bir yaklaşımdır. Biraz daha özele gelecek olursak âlimler, bir başka değerlendirme ile dört sınıfa ayrılırlar:

1- İlimlerinden hem kendilerinin, hem de insanların yararlandığı, hem kendilerini, hem de başkalarını aydınlatan, saadet ve kurtuluşa eren ve erdiren hakiki âlimler, Allah Teâla'ya davet eden Rabbanîler. “Veresetü'l enbiya” diye övülenler ve Allah Teâla'nın yeryüzündeki olgun halifeleri olanlar işte bunlardır. Bizim “iyi âlimler” dediğimiz de bunlardır.

2- İlim nurlarından kendileri aydınlanmış ve yararlanmış ama başkalarını aydınlatıp yararlı olamamış âlimler. Bunlar birincilere göre eksik ve derecesi biraz düşük olarak değerlendirilirler. Din açısından aslında hoş karşılanmış değildirlere. Ancak bazı durumlarda müsamaha görebilirler.

3- Kendilerini helak ederken başkalarını kurtaran âlimler. Yani bir mum gibi kendileri yanıp erirken etrafını aydınlatanlar. “Allah Teâla'nın bu dini fasıklarla da güçlendirebileceğini” bildiren Peygamberimizi bu olumsuz tutumlarıyla tasdik edenler. Bunlar gerçekten aldanmış ve kaybetmiş olan acınası zavallılardır.

4- İlim nurları ne kendilerini aydınlatmış, ne de başkalarına ışık saçmış olan, dolayısıyla bilgileri kendilerine bir vebal, bir fitne olan, kelimenin tam anlamıyla “kötü âlimler.” Kendilerini

de, başkalarını da helak edenler. Ehl-i dünya olan ve “ulema-i sÛ”, yani “kötü âlimler” denilenler tam da bunlardır.⁽¹⁾

Şimdi bu gerçek âlimleri Kur’an ve sünnete bakarak biraz daha yakından tanımaya çalışalım.

Gerçek Âlimler

Gerçek âlim, Allah Teâlâ’yı razı etmek niyetiyle O’nun Resulü aracılığı ile bildirdiği dinini öncelikle kendisi amel etmek için öğrenen, sonra da insanlara o dinin hakikatlerini anlatan ve ona davet eden, onlara vaaz ve nasihat eden, emr-i bil ma’ruf nehy-i an’îl münker yapan, o dini yeryüzünde yaymak ve hâkim kılmak için çalışıp çabalayan, o dinin yasakladığı ve küfür ortamlarının sebep olup teşvik ettiği haram, günah, zulüm, fitne, fesat ve bozgunculuğu ortadan kaldırmak için mücadele ve dihadı elden bırakmayan insandır. Kur’an ideal olarak her Müslümana bu görevi verir. İlim öğrenmenin amacı da budur. Bunu sağlamayan bir okul veya eğitim, kendi değerini kaybetmiş demektir. Asr suresinde açıklanan zarar ve ziyandan kurtuluş buna bağlıdır:

“Andolsun zamana ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka.”²⁰

⁽¹⁾ Benzer bir tasnif için bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye. Medaricu’s Salikin, 3/315.

²⁰ Asr, 1-3.

Ashâb-ı kirâmdan iki kişinin karşılaştıkları zaman biri diğerine Asr sûresini okumadan ve ardından selâm vermeden ayrılmadıkları rivayet edilir²¹. Görüldüğü gibi Asr sûresi en kısa sûrelerinden biri olmakla birlikte Kur’ân-ı Kerîm’deki bütün dinî ve ahlâkî yükümlülüklerin, öğütlerin özü sayılmaya değer bir anlam zenginliğine sahiptir. Bu sebeple İmam Şâfiî’nin sûre hakkında, “Şayet Kur’an’da başka bir şey nâzil olmasaydı, şu pek kısa sûre bile insanlara yeterdi. Bu sûre Kur’an’ın bütün ilimlerini kucaklıyor” dediği nakledilmiştir (bk. İbn Kesîr, VIII, 499; Muhammed Eroğlu, “Asr Sûresi”, DİA, III, 502).²²

“Bu sure neden bu kadar önemlidir?” dersiniz, mesajı meydandadır: Müslüman bir kul, sûrede sıralanan dört ilkedен iman ve sâlih amel sayesinde Allah’ın hakkını, hakkı ve sabrı tavsiye ile de kulların hakkını ödemiş olur. Nitekim Mehmet Âkif Ersoy bu rivayeti güzel şiirleştirmiştir:

*Hâlikin nâ-mütenâhî adı var en başı Hak
Ne büyük şey kul için hakkı tutup kaldırmak
Hani ashâb-ı kirâm ayrılalım derlerken
Mutlaka sûre-i ve'l-Asr'ı okurmuş bu neden?
Çünkü meknûn o büyük sûrede esrâr-ı felâh
Başta îmân-ı hakîkî geliyor sonra salâh
Sonra hak sonra sebât: İşte kuzum insanlık
Dördü birleşti mi yoktur sana hüsrân artık.²³*

²¹ Bkz. Kur'an Yolu Tefsiri, 5/ 682-684. (Beyhakî, *Şu'abü'l-îmân*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 1125, III, vr. 174b)

²² Kur'an Yolu Tefsiri, 5/ 682-684.

²³ *Safahât*, İstanbul 1944, s. 419

İşte Kur'an bize bir âlimde bulunması gereken en önemli ve öncelikli özellikleri böyle bildirir. Biz bu konudaki bazı ayetleri "İlmi Yayma Sorumluluğu" başlığı altında göreceğiz inşallah. Ama burada "Hangi âlimler?" sorusunun cevabını ararken özellikle "ilmi ile amel eden samimi âlim" cevabını biraz da hadis-i şeriflerde arayalım. İşte bize bu gerçeği ve buna ters düşmedeki felaketi açıklayan bazı hadisler:

"Öğrenmek istediğinizi öğrenin, fakat bildiğinizle amel etmediğiniz müddetçe, ilim size hiçbir fayda vermez."⁽⁴⁾

Peygamberimiz buyurdular:

- Ey insanlar! İlim alınmadan, ilim kaldırılmadan önce nasibinizi alınız!

Denildi ki:

- Ya Resulullah, Kur'an bizim aramızdayken ilim nasıl kaldırılır?

Buyurdular ki:

- Hay anasını yitiresi! İşte Yahudi ve Hristiyanlar, aralarında kitaplar var. Fakat peygamberlerinin getirdiğinden bir harfe tutunmaz olmuşlardır. Haberiniz olsun ki ilmin gitmesi, ehlinin gitmesidir.(Son kısmı üç kere tekrar ettiler.)"⁽⁵⁾

"Allah Teâla, ilmi kullardan soymak suretiyle çekip almaz. Ancak ilmi, âlimleri almak suretiyle ortadan kaldırır. Allah

⁽⁴⁾ Feyzu'l Kadir, 3/253(3323)

⁽⁵⁾ Dârimî, Mukaddime 26.

Teâla'nın hiçbir âlim bırakmayınca da, insanlar bir takım cahil başlar edinirler ve onlara soru sorarlar, onlar da ilimsiz fetva verirler. Bu yüzden de, hem kendileri saparlar, hem de başkalarını saptırırlar.”⁽⁶⁾

“Ahir zamanda bir kavim ortaya çıkar. Cahiller başa geçerek insanlara fetva verirler. Böylece hem kendileri sapar, hem de başkalarını saptırırlar.”⁽⁷⁾

“Dinin felaketine yol açan üç sebep vardır: günahkâr fakih, zalim devlet başkanı ve cahil müctehittir.”⁽⁸⁾

“Fakihler, dünyaya dalmadıkları ve sultana uymadıkları müddetçe, peygamberlerin güvenilir varisleridirler. Ancak bunu yaparlarsa o zaman onlardan sakının.”⁽⁹⁾

“Ümmetimin aleyhinde korktuğumun en korkuncu, her dili bilgin münafıktır.”⁽¹⁰⁾

“Kıyamet gününde insanların en şiddetli azap çeken, Allah Teâla'nın ilmiyle kendisine bir menfaat vermediği âlimdir.”⁽¹¹⁾

“Her kim Allah Teâla'dan başkası için, ilim elde ederse cehennemdeki yerini hazırlasın.”⁽¹²⁾

⁽⁶⁾ Buhârî, İlim 34; Müslim, İlim 13,14; Tirmizî, İlim 5; İbn Mâce, Mukaddime 8; Ahmed 2/162, 190, 203.

⁽⁷⁾ Buhârî, İlim 34; Müslim, İlim 13; Tirmizî, İlim 5; İbn Mâce, Mukaddime 8; Dârimî, Mukaddime 26; Ahmed 2/126, 190.

⁽⁸⁾ Feyzu'l Kadir 1/52(11)

⁽⁹⁾ el-Hindi Kenzu'l Ummal 10/ (28953)

⁽¹⁰⁾ Ahmed 1/22, 44.

⁽¹¹⁾ el-Hindi Kenzu'l Ummal 10/ (29099)

“İlim, amelden hayırlıdır. Dinin kuvvetlenmesi, takva ile dir. Âlim, az da olsa ilmiyle amel edendir.”⁽¹³⁾

“Size mükemmel bir fakihî haber vereyim mi? Allah Teâla'nın rahmetinden insanların ümidini kestirmeyen ve merhametinden onları ümitsizliğe düşürmeyen, Allah Teâla'nın tuzağından onları emin kılmayan ve dünyaya rağbet için Kur'an'ı bırakmayan kimsedir. Haberinizi olsun ki ne anlaşılmayan bir ibadette, ne de üzerinde düşünülmemeyen ilimde hayır yoktur.”⁽¹⁴⁾

Bütün bu rivayetlerden anlaşılan odur ki, her ne kadar ilim amelden üstünse de, ilimle yapılan az amel, ilimsiz yapılan çok amelden daha faziletli ise de, her ne kadar âlimler için Allah Teâla'nın katında yüksek dereceler var ise de, bütün bunların gerçekleşmesi, âlimin Allah için ilmi ile amel etmesine bağlıdır. Az ya da çok, amel şarttır. Ama özellikle de haramlardan kesinlikle kaçınmak gerekir. Onun için âlimler, ilimleriyle amel etmeli, ilmin şerefini korumalıdır.

İşte böylesi âlimlere, Allah Teâla ve Resul-ü Ekremî (sav) değer verdiği gibi, mü'minler de değer vermeli, gereken hürmet, muhabbet, ikram, destek ve yardımda kusur etmemelidirler. Onlara olan tavır, ashabının bir peygambere olan tavrından farksız olmalıdır. Bu da ümmet-i muhammed'e düşen bir görevdir.

⁽¹²⁾ Tirmizî, İlim 6.

⁽¹³⁾ el-Hindi Kenzu'l Ummal 10/ (28657,28664); Feyzu'l Kadir 4/385; Keşfu'l Hafa 2/85 (1755)

⁽¹⁴⁾ el-Hindi Kenzu'l Ummal 10/ (28943,29388); Dârimî, Mukaddime 29.

Âlimi İlah Edinmemek

Zamanımızda daha çok rastlanan bir hataya dikkat çekmek için deriz ki, evet, âlime sevgi, saygı ve itaat gerekir, ama bu kayıtlı ve şartlıdır. Kayıtsız ve şartsız ancak Allah Teâlâ'ya itaat edilir. Bunu biraz açıklayalım. Malum, “*Halika isyanda mahlûka itaat yoktur*”.²⁴

Şüphesiz âlimin ilminin kıymeti ve kendisine itaatın gerekliliği, ilmi ile verdiği hükmünün hak, emrinin de “maruf” olma şartlarına bağlıdır. Emir böyle olursa itaat edilir. Şimdi burada müfessirimiz Elmalılı'nın muhteşem ifadelerine²⁵ kulak verelim:

“İlmin hakkı, hak ve hakikati izlemesinde, gerçeğe olan ilişkisinde, hakkın emrine uygun düşmesinde ve daima Allah Teâla'nın rızasını araştırmasında, hakkın ahkâmını tanıyıp kavramasında, hâsılı Allah Teâla için olmasındadır.

Yoksa gerçeğe uyum sağlayamayan, hak temeli üzerinde yürümeyen, Allah Teâla'nın hukukuna aykırı olan, Allah Teâla'nın koyduğu kanun ve kurallara karşı gelmek isteyen kuruntular ne kadar süslenirse süsleysin, ilim değildir. Âlimlerin değeri, ilim zihniyetine ve haysiyetine bağlılıkları ile ölçülür.

Âlim, bilgi sahibi olması bakımından hiçbir şeyin değil, ancak hakkın kuludur. Delillerin ve Hakkın ayetlerinin emrindedir. Hakkı batıl, batılı hak yapmaya çalışanlar ise ilmî

²⁴ Ahmed, Musned, I, 129; IIIIV, 426, 427. 432, 436.

²⁵ Elmalılı Hamdi Yazır'ın bu sözleri aynı zamanda “Hangi âlimler?” sorumuz için de çok güzel bir cevaptır.

haysiyetten mahrum birer tağutturlar. Hakka bağlı olduğu müddetçe ilme ve âlime uymamak, ilim ve ûlema düşmanlığıdır. Ancak Allah Teâla'nın emirlerini göz ardı ederek, âlimlerde velev cüz'i bir hüküm vaz'etme (kanun koyma) yetkisi bulunduğunu, hatta bir zerrenin bile hükmünün yerini değiştirmeye yetkili olduklarını kabul ve teslim eylemek, Allah Teâla'dan başkasına Rab'lık hissesi vermek, onları Allah Teâla'dan başka Rab edinmektir.²⁶ Şeytanlara, Tağutlara, Nemrutlara, Firavunlara, putlara ve insana tapmak, nasıl bir şirk ve küfür ise, âlimlere de haddinden fazla kıymet vermek öyledir.

Mesela; doğruyu yanlış, hakkı batılı ayırmaksızın hak ilminin gereği olmayan fikirlerini, sözlerini, hakkın emrine dayanmayan, ondan kaynaklanmayan şahsi görüşlerini, istek ve arzuya dayanan keyfi fetvalarını ve iradelerini üstün tutmak, sanki onlarda Allah Teâla'nın haram kıldığını helal, helal kıldığını da haram kılma yetkisi varmış gibi, hakkı değiştirebilecek bir hakları varmış gibi, kasıtlı sapıklıklar şöyle dursun, Allah Teâla'nın emrine aykırı olduğu açık olan hatalarına bile itaatı caiz görmek, “Allah Teâla bu konuda ne buyuruyor?” diye düşünmeden, Allah Teâla'nın emrine uymak gerektiğini hesaba katmadan, onlara itaat dahi, öyle bir şirk ve küfürdür. Allah Teâla'yı bırakıp başkalarına tapmak demektir.⁽¹⁵⁾

SübhaneAllah! Mâşâallah! Allahu Ekber! Velillah'il hamd! İşte Elmalılı'yı “büyük müfessir” yapan sözlerinden muhteşem örnekler. Üstelik bu sözleri şeriatı kaldırıp yerine Avrupadan

²⁶ Yasama, yani kanun koyma yetkisinin insana verenler ve “laiklik” adına Allah Teâlâ'nın kanunlarını reddedenler, imanları üstünde bir daha düşününler, eğer kendileri için bir şey ifade ediyorsa.

⁽¹⁵⁾ Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e. 4/318-319.

kanun alanların zamanında onların yüzüne karşı söylüyor. İşte âlim böyle olur. Uzat da ellerini öpeyim üstadım!

Keşke gücümüz yetse de ülkenin, hatta dünyanın ufuklarına boydan boya lazer ışınlarıyla yazabilseydik bu cümleleri. Meclisin kapısına, vilayetin ve adliyenin kapısına, mekteplerin ve tekkelerin kapısına asla kazınamayacak şekilde yazılması gereken ifadelerdir bunlar.

Şimdi bu konuyu tarihi bir olayla açıklamaya çalışalım.

İbretlik Bir Örnek

Efendimizin tedirginliği elbette haklıdır. Çünkü yeryüzünde yan yana gelmemesi gereken kelimelerdendir “âlim” ve “kötü” kelimeleri. Ancak geliyorlar maalesef. Kur'an-ı Kerimi okuduğumuz zaman, birçok yerde anlatılan ehl-i kitap kıssalarında, özellikle de Yahudiler arasında bir sürü âlimler geçer konumuza örnek olarak.

Neden mi? Yahudi bir aynadır. Kur'an'ın bize tuttuğu; bakıp da boyumuzun ölçüsünü alacağımız, ibret ve dersler çıkaracağımız bir ayna. Kendimizde istikamet veya sapmadan hangisinin var olduğunun muhasebesini yapacağımız bir ayna. Şüphesiz, insan aynı insandır. Macerası da aynı... Nitekim peygamberimiz bir hadislerinde: “Sizden öncekilerin yolunu adım adım, karış karış izleyeceksiniz. Hatta onlar, bir kertenkele deliğine girseler, siz de gireceksiniz,” buyurdular. Ashab-ı

kiram: “Ya Resulullah! Yahudilerin ve Hıristiyanların yoluna mı?” diye sordular. “Başka kim olacak?” buyurdu.⁽⁴⁾

Başka bir hadisin bildirdiğine göre Yahudiye uyma işi bakın ne kadar bayağlaşacak, adileşecek ve sapıklaşacak: “Hatta onlardan birisi annesiyle açıktan zîna yapsa, ümmetinden de aynısını yapan çıkacak.”⁽⁵⁾ İşte her işi çığırından çıkararak azgınlık! Benim gençlik yıllarımda batı toplumunda homoseksüel ve lezbiyen ilişkilerin yasal olması için çaba sarfediliyor, bunun yasaklanmasının insan özgürlüğüne vurulan bir darbe olduğu haykırılıyordu. Bunu başardılar. Şimdi batı toplumlarında aynı cinsin nikâhları kısıyor birbirleriyle. Ve şimdi yeni bir tartışma başlattılar: ensest ilişkilerin yasal olması. Yani ana, baba, kız, oğul, kardeşler, halalar, teyzeler, amcalar ve dayılar gibi yakın akrabaların evliliğinin yasallaşması. İnsan özgür olmalı, dileyen en yakın akrabasıyla da olsa evlenebilmeli imiş... Çok geçmez, onun da yasallaştığını görürüz batı toplumlarında. Biz de Avrupa Birliğine girdiğimizde, onların hukuku otomatikman bizim de hukukumuz olacağına göre, desene bu hadisin gerçekleşmesine çok da bir şey kalmadı... Hatta bunu daha AB’ne girmeden, uyum yasaları arasında hemen çıkarabilirler de... Ya Resulullah! Bütün bunları asırlar öncesinden haber vermene bakarak bir kere daha iman ediyorum ki sen, gerçekten Allah Teâla’nın’ın elçisisin!

Tarihin Ve Kitabın Şahidliği

(4) Buhârî, İ’tisam 14; Müslim, İlim 6; İbn Mâce, Fiten 17; Ahmed 3/84.

(5) Tirmizî, İmam 18 (2641).

Şimdi bakınız: Arabistan içinde ve çevresinde yaşayan bütün Yahudi ve Hıristiyanlar, Peygamber efendimizin doğduğu yıllarda bir peygamber bekliyorlardı. Medine'deki Yahudiler, çevrelerindeki Araplara bunu açık açık söylerlerdi. O Peygamberle beraber devlet ve saltanat nimetlerine sahip olacaklarını ilan ile hatta çevrelerindeki Arapları tehdit ederlerdi. İslam tarihi ile ilgili birçok kitapta, Peygamberimizin daha çocuk iken sütannesinin yanında, Mekkede veya amcasıyla Şam yolunda, Yahudi ve Hıristiyan'ların ilgisine, hatta suikast girişimlerine maruz kaldığı anlatılır. Şam yolundaki Rahip Bahira'nın kıssası pek meşhurdur.⁽⁶⁾

Medineli Ensar'ın müslüman olmalarında, Yahudilerin bu sözlerinin ve tehditlerinin pek büyük etkisi vardır. Akabe'de efendimizle karşılaşıncı birbirlerine bakmış ve: “Bu, Yahudilerin haber verdiği peygamber olsa gerek. Biz onlardan önce davranıp iman edelim” demişlerdi.

Peygamberimiz Medine'ye hicret edince, Yahudilerle yüz yüze geldi. Onlarla anlaşma yaptı ve bunu yazdı. Onlara iyi davrandı. Ellerindeki Tevrat'ın ahkâmını ve kendisinin vasıflarını bildirdiğini biliyor ve iman etmelerini hem istiyor, hem de ümit ediyordu. Bir gün şöyle demişti: “Eğer on Yahudi âlimi bana iman etseydi, Yahudi'lerin hepsi iman ederdi.”⁽⁷⁾

Ama etmediler. Bu sorumluluk âlimlere düşüyordu. Fakat onlar “Peygamberimizi evlatlarını bildikleri gibi bildikleri

⁽⁶⁾ Bkz. 8 nolu Dipnota.

⁽⁷⁾ Buhârî, Menakıb-Ensar, 52; Ahmed 2/346,363.

halde”⁽⁸⁾ iman etmediler ve ellerinden gelen bütün çabayı harcayarak, Yahudilerin de iman etmemesi için çalıştılar. Ellerindeki Tevrat’ı tahrif ettiler.⁽⁹⁾ Yani ona yeni eklemeler ve ondan çıkartmalar yaptılar,⁽¹⁰⁾ yanlış yorumladılar,⁽¹¹⁾ yeri geldi gizlediler.⁽¹²⁾ Hâsılı, bütün varlıklarıyla İslam’a engel olmaya çalıştılar. Allah Teâla’nın ayetlerini az bir fiyata sattılar...⁽¹³⁾ Oysa Allah Teâla’nın o âlimlerden “onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, gizlemeyeceksiniz” diye söz almıştı. Ama onlar dünyalık için o sözü attılar ve ayetleri sattılar.⁽¹⁴⁾

Bir ümmeti saptıran ve Allah Teâla’nın yolundan alıkoyan, görüldüğü gibi, aralarından çıkan işte böylesi kötü âlimlerdi. Yarın o millet, o âlim zâlimlerin ardından gittiklerine nasıl da yanacaklar!

Niçin yaptılar bu alçaklığı?

⁽⁸⁾ Bakara 146, En’am 20. Hz. Ömer, Yahudi âlimlerinden müslüman olan Abdullah bin Selam bu ayette geçen bilgiyi sorunca şu cevabı almıştır: “Ya Ömer! Ben Peygamberimizi (sav) gördüğüm zaman, oğlumu tanıdığımdan ziyade tanıdım. Çünkü oğlumda anası, ihanet etmişse, şüphem olabilir. Fakat peygamber hakkında zerrece şüphem yoktur. Onun vasıfları Tevratı zikredilenlerin aynı ve tamamıdır.” Hasan Basri Çantay’ın mealindeki dipnotu. 1/42.

⁽⁹⁾ Bakara 75.

⁽¹⁰⁾ Bakara 79.

⁽¹¹⁾ Nisa 46, Maide 13, A’raf 162.

⁽¹²⁾ Bakara 159,174, Al-i İmran 71, Maide 15,En’am 91.

⁽¹³⁾ Maide 44.

⁽¹⁴⁾ Al-i İmran 187. Yahudilerin çocukken peygamberimizi tanımaları ili ilgili geniş bilgi için bak. M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Mekke Devri Medinede ki Yahudilerin peygamberimizi tanımaları ve onunla haksız mücadeleleri için bak; a.g.e. Medine Devri 1/76-82,242-277.

Sebebi gayet açık ve basit; dünya sevgisi ile nefislerine uyma ahlaksızlıklarından. Yani gurur, kibir, ucub, enaniyet, övünme, riya, sum'a, hased, mal, makam, saygı, sevgi, şan, şöhret, riyaset endişeleri. Peygamberliğin Yahudilerden Araplara geçmesi kıskançlığı. Bütün imansızlığın, amelsizliğin, ahlaksızlığın, gizlemenin, tahrifin, küfrün, irtidad'ın, sorumsuzluğun, gayretsizliğin altında, işte bunlar yatıyordu.

Bunlardır işte kötü âlimler. Bütün bunların, demin hadis-i şerifte geçtiği üzere bir dereceye kadar, Ümmet-i Muhammed'de de olması kaçınılmazdır. "Kertenkele deliğine girmek" alçaklığı, "hatta anasıyla açıktan zina yapma" edepsizliği, bunların endişeli ifadeleri değil midir?

Ah keşke olmasaydı! Alim ve kötü kelimeleri, keşke yan yana hiç gelmeseydi! Ne yazık ki geldi, geliyor ve dahi çok gelecek!

İşte Âlim Böyle Olur

Bu konuda Peygamber Efendimizin -her sözü gibi- şu sözü de ne kadar kıymetlidir: "*Şüphesiz şu (tefsir, hadis, fıkıh, akaid vb) ilimler, dininizdir. Dininizi kimden alıp öğreneceğinize dikkat ediniz!*"⁽¹⁶⁾

Hem hakiki bir âlim, hem de rabbanî bir mücahid ve aziz bir şehid olan Şeyhu'l Meşayih Muhammed Es'ad Erbilî hazretleri, bu hadisin açıklamalı mealini verdikten sonra, şu güzel cümlesini de ekliyor:

⁽¹⁶⁾ Dârimî, Sünen, Mukaddime 38.

“Yani kemâl-i ilim ve amel ile zâhir ve bâtını mâmur olmayanlara emniyet ve iktida caiz olmaz.”⁽¹⁷⁾

İşte “Hangi Âlimler?” sorusunun güzel bir cevabı! Üstelik delil ve hükmü ile beraber! Evet, sağlam bir ilim, sahih bir iman ve salih amellerle içini ve dışını aydınlatıp mamur etmiş bulunan âlimleri bulunca, onlara güvenip seve seve emirlerine itaat etmek, tavsiyelerine uymak, davalarını desteklemek gerekir. Bir Müslüman için bunun aksi düşünelemez ve asla olamaz. Asla olmamalı da!

Es’ad Erbilî Efendinin bu konuda söylediği bazı beyanlarını, huzurunda sohbetini kaydeden halefi Mahmud Sami Ramazanoğlu Efendiden okuyalım:

“*Ulema, nebilerin varisleridir,*”⁽¹⁸⁾ buyurulmuştur.

“*Ulema, varis-i nebidir,*” denilmek caiz olduğu gibi, “*kim varis-i nebi ise ancak âlim odur*” diye mana vermek de caizdir.

Bu itibarla bu hadis-i şerife ikinci manayı vermek uygun olur. Çünkü Cenab-ı Hakk’ı bilmeyen ve tanımayan, Cenab-ı Hakk’tan korkmayıp ma’siyet işleyen kimseye hakiki âlim denilmesi caiz olmaz.

Âlim-i billah olan, halkı, garazsız ve ücretsiz, hiç bir menfaat mukabili olmayarak livechillah Hakk’a, şeriat-ı mutahharanın emirlerine davet eder. Nitekim:

⁽¹⁷⁾ Kenzu’l İrfan s.83.

⁽¹⁸⁾ Buhârî; Müslim; Müsned; Keşfu’l Hafa, 2/83.

“Siz, insanlar için (insanlığın faydası için) çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız,”⁽¹⁹⁾ buyurulmuştur.

Hiçbir peygamberin ümmeti, varis-i enbiya mertebesine nail olmamıştır. Ya’ni, hiçbir peygamberin ümmetine emr-i bil’ma’ruf ve nehy-i ani’l-münker vazifesi verilmemiş, ancak bu vazife ümmet-i Muhammed’e tevdi’ ve ihsan buyurulmuştur.

Ayette: **“Allah Teâla’nın kulları içinde ancak âlimler korkar,”²⁷ buyurulmuştur.**

Hadislerde de şöyle buyurulmuştur:

“Erkek kadın her müslim için ulum-i diniyyesini talep edip öğrenmek farzdır.”⁽²⁰⁾

“Velev ki Çin’de dahi olsa ilim talep ediniz,”⁽²¹⁾.

Sallallahu Teâla aleyhi ve sellem Efendimizin bu hadis-i şeriflerinde tahsilini emir buyurmuş olduğu ilim, yalnız zâhiri ilme tahsis etmek doğru değildir. Çünkü ma’rifetü’llah’a ve havf-ı ilahi’ye mukarin olmayan ve dünyadan zühdü artırmayan ilim, ind-i ilahi’de şayan-ı kabul bir ilim sayılmaz. Nitekim hadis-i şerifte buyurulmuştur:

⁽¹⁹⁾ Al-i İmran 110.

²⁷ Fâtır, 28.

⁽²⁰⁾ İbn Mâce, Keşfu’l Hafa 2/56.

⁽²¹⁾ Beyhaki, Deylemi, Keşfu’l Hafa 1/54.

“Bir kimse ilmini ziyadeleştirir, fakat iktisab eylediği ilim, onun dünya muhabbetinden zhdn artırmazsa, Cenab-ı Hak’tan uzak kalmaktan başka bir Şey kazandırmaz.”⁽²²⁾

Hocamın Şahitliği

Muhterem Hocam Ahmet Fethullah el-Cam (Arda) bir sohbetinde aynı gerçekleri vurgulamaktadır:

“Yüce Allah Tela’yı tanımak, ancak nefsi tanımakla mümkün olur. Nefsi tanımak da onu tanıtabilen rehber kimseleri tanımakla mümkün olur. Nefsi tanıyan ve başkalarına da tanıtabilen kimseler nkıs ve kmil olmak üzere iki kısımdır.

Kmil olanlar, zhir ve bütünü ilimlerde Resulullah (sa)’e varis olan kimselerdir ki bunlardan istifade edilebilir. Nkıs olanlar ise, Resulü Ekrem efendimize sadece zhir ilimlerde varis olanlardır ki, bunlar Allah Tela’yı başkalarına tanıtmaya ehil değillerdir. İşte bu sebeple peygamber (sa) İbn mer (ra) hazretlerine Şöyle buyurmuştur:

“Ey mer’in oğlu dinine dikkat, dinine! O senin etin ve kann mesabesindedir. Onu kimden aldığına dikkat et. Dini,

⁽²²⁾ Ramazanoğlu Mahmud Sami, Muhasebe 6/117-119. (Merhuma önce sonsuz hrmetimizi, sonra da muhabbetimizi arzederek deriz ki, emr-i bi’l ma’ruf ve nehy’i ani’l münker bizden evvelki ümmetlerde de vardı ve bunu yapmayanlar da peygamberlerinin diliyle lanetlenmiş ve ilh azapla cezalandırılmışlardı. Bkz. Al-i İmran, 114; Maide 77-81; A’raf, 164; Lokman, 17; Hud, 116 vb. Peygamberimiz (sav)’in bildirdiğine göre Ben İsrail’deki ilk bozulma da bu emrin terkinden ötürü olmuştu da nebilerin diliyle lanete uğradılar: bkz. Ebu Davud, Melahim 17; Tirmiz, Tefsir-u sure (5), 6,7. Riyazu’s Salihin, Erkam y. 2/100. Hadis no:198.)

istikameti düzgün olan kimselerden al (heva ve hevesine) meyleden kimselerden alma.”(23).

Allah Teâla rahmet eylesin İmam Malik de şöyle demiştir: “Kim fıkıh öğrenir de tasavvuf dışında kalırsa fasıklaşır, kim tasavvuf yoluna girer de fıkıh öğrenmezse zındıklaşır. Her kim de ikisini kendi nefsinde birleştirirse hakikate erer.”

Öyleyse bir kimsenin Allah Teâla’yı gerçekten tanıyan ve başkalarına da tanıtılabilen bir kimse olabilmesi için, zâhiri ilimlerle bâtını ilimleri nefsinde toplamış olması gerekir. Her âlim Resulü Ekrem’in varisi değildir. Eğer öyle olsaydı Peygamber (sa) şöyle buyurmazdı:

*“Kıyamet gününde ilk hesaba çekilecek kimselerden biri de Kur’an okuyan, ilim öğrenip öğreten kimsedir. Bu kimse kıyamet gününde Allah Teâla’nın huzuruna getirilir. Allah Teâla’nın ona dünyada verdiği nimetlerini tanıtır, o da bu nimetleri tanır. Sonra yüce Allah Teâla’nın o kimseye: “Bu nimetler karşılığında ne yaptın?” diye sorar. O kimse: “İlim öğrendim ve başkalarına öğrettim, senin rızan için Kur’an okudum.” Cevabını verir. Bunun üzerine Allah Teâla: “Yalan söyledin; sen kendin için âlim denilsin diye ilim öğrendin, iyi bir Kur’an okuyucusu denilsin diye ilim öğrendin ve öyle denildi de” buyurur. Sonra onun hakkında emir verir de yüzüstü sürünerek ateşe atılır.”*²⁸

Fakat Hz. Peygamberin ilmine varis olan âlimler, gerçekten onun yolu üzerinde olan âlimlerdir. Bu özelliği taşıyan âlimler kıyamete kadar eksik olmayacaktır. Çünkü din, kıyamete

(23) Hafız İbn Adıyy

²⁸ Müslim, İmâre, 152.

kadar bâkidir. Elhamdülillah, o zamana kadar da bu din varissiz kalmayacaktır. Bu varis için iki şart lazımdır.

Birinci şart: Peygamber (sa)'ın yaptığı gibi dine davet etmesi karşılığında onlardan bir ücret istememesidir. Nitekim ayeti kerimelerde de şöyle buyurulmuştur:

“De ki buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ancak akrabalık sevgisini diliyorum.”⁽²⁴⁾

“Benim ücretim ancak Allah Teâla'nın üzerinedir.”⁽²⁵⁾

İkinci şart: Tıpkı Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in yaptığı gibi Aziz ve Celil olan Allah Teâla'nın şeriatı üzerinde, sağa sola ayrılmadan istikametle dosdoğru gitmesidir. Nitekim Cenabı Hak Resülü Edibine hitaben şöyle buyurulmuştur.

“Öyleyse emrolunduğun gibi doğru ol; (sen de) seninle beraber tövbe edenler de (hep doğru olun).”⁽²⁶⁾

Peygamber (sa) öbür âleme göç etti, ama onun getirdiği din bâki kaldı. Din bâki kalınca elbette Allah Teâla'ya davet edecek kimselerin kıyamete kadar bulunması icab eder. Hz. Peygamber (sa), geride dereceleri farklı da olsa kendi makamına oturacak varis ve halifeler bırakmadan öbür âleme göçmedi. Allah Teâla'nın onlardan razı olsun ve bizi de onlara ilhak etsin.”⁽²⁷⁾

⁽²⁴⁾ Şura 23.

⁽²⁵⁾ Yunus 72.

⁽²⁶⁾ Hud 112.

⁽²⁷⁾ Ahmed Fethullah el-Cami, *ed-Dürerü'l Behiyye Fi Vâsâyâ'l Camiyye*. s.55-57. Nitekim yukarıda bu âlimler “Kevser” olarak nitelendirilmiştir.

İmam Rabbânî'ye Göre Âlimler

İmam-ı Rabbânî'nin şu ifadeleri ise eski ve yenilerin nasıl ittifak ettiklerinin şahididir:

“Zâhir ulemasının dinden ve Seyyid'ül mürselin Resulullah'a tabi olmaktan yana nasipleri; itikadı tashih ettikten sonra, şeriatın ilimleri ve ahkâmı olup bu ilmin muktazasına göre amel etmektir. Sofiyenin nasibi ise, o ulemaya nasip olanlarla beraber, hallerdir, vecdlerdir, ilimler ve marifetlerdir. Rasihun ulemanın nasibi ise -ki bunlar enbiyanın varisleridir; onlara salât ve selâm olsun- zâhir ulemanın nasibi olan ve sofiyenin de imtiyazında bulunan nasiplerle beraber sırlardır ve inceliklerdir. Bu sırlara ve remzlere, Kur'an'ın müteşabihatında işaret edilmiştir. Tevil yollu onlara dercedilmiştir. Bu son anlatılan zümre, mütabaat işinde kemal üzere olup verasette dahi tahakkuk etmişlerdir. Bu zatlar, enbiyaya has olan devlette ortaklırlar. Has makamın mahremiyetine sahiptirler. Bu manadan ötürü, hiç şüphe yok ki, Resulullah (sa) Efendimizin, şu müjdeli emr-i şerefine de nail olmuşlardır:

“Ümmetimin uleması, Beni israil'in enbiyası gibidir.”⁽²⁸⁾

Âlim, bu ilmiyle halka önderlik yapması yüzünden abitlerden ve şehitlerden üstün tutulmuştur. Hadislerde “uyuyan âlimin ibadet eden âbitten faziletli oluşu” ve “âlimin ilim yazdığı kaleminin mürekkebinin şehitlerin kanından üstün tutulması” malumdur. Bunu açıklama sadedinde İmam Rabbânî'den okuduğum harika bazı sözleri aktarmak istiyorum. Ona sorarlar:

⁽²⁸⁾ Mektubat 2/53, Mektub no:326. Bu konu yine bkz. Mektubat 1/628. Mektub no:268.

“- İlim talibi, nefsin elinde esirdir; bu hali ile nefsin esaretinden kurtulmuş olan sûfiye üzerine nasıl takdir edilir?”

Cevabı şöyledir:

- Bu soruyu soran, henüz sözün hakikatini anlamamış, işin aslına muttali olamamıştır. Şöyle ki: İlim talibi, nefsin eline esir düşmüşlüğü olmasına rağmen, yaratılmışların kurtuluşunun sebebidir. Zira şer’î hükümlerin tebliği, onun vasıtasıyla olacaktır. Sufî zata gelince, nefsin elinden kurtulmuş olmasına rağmen, yalnız kendisini kurtarır; kendi dışındakilere iltifatı yoktur.

Kurtuluşu yalnız kendinde kalana nazaran, başkalarının ve büyük bir topluluğun kurtuluşu kendisiyle olanın pek faziletli olduğu, karara bağlanmış bir iştir.⁽³⁵⁾

Eskiler bu manayı ifade için, "müteaddî ameller, lazım amellerden efdaldır" derlerdi. Bunu anlamayan, güya ilm-i ledün ve ilm-i batını üstün kılayım derken ilm-i zahiri ve âlimleri küçük görenler, sufilerin büyüklerinin ilim hakkındaki bazı sözlerini yanlış anlayarak ve yanlış değerlendirerek hadlerini aşmışlardır. Maalesef meşrep asabiyetine düşmüş bu cahiller, meşreplerinin tam tersine gurur, kibir ve enaniyet içine düşmüşlerdir. Kendi zamanındaki sözde sufilerin suratlarına, tasavvuf yolunun en büyüklerinden biri olan İmam Rabbânî eliyle atılmış bir tokat gibi olan bu muhteşem sözler, inşallah aynı hastalığa yakalanan çağdaşları için de bir ibret vesilesi olur.

⁽³⁵⁾ Mektubat, 1/166-167 Mektub no:48.

“Tarih tekerrürden ibaret” diyenlere M. Akif’in dediğini tekrarlarız: “İbret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?!”

Bir insan için başkalarının hidayetine vesile olmak, güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasındaki her şeyin onun olmasından daha hayırlı olduğunu biraz önce hadislerden öğrenmiştik. Hayberde Peygamberimizin Hz. Ali’ye tenbihlerini bir kere daha hatırlayalım. Bu arada sevgili Peygamberimizin şu ikna edici benzetmelerini de tefekkür edelim:

“İlmi öğrenen ama insanlara onu anlatmayan, onunla konuşmayan, onu açığa çıkarmayan insan, bir hazineye sahip olup da onu harcamayan gibidir.”⁽³⁶⁾

Düşünebiliyor musunuz, adamın cebi, evi paralarla doludur. Bir sürü de ihtiyacı vardır. Ama o, paralarını harcayarak ihtiyaçlarını karşılamıyor. Peki, o paralar, harcanmayacaksa bir kâğıt veya maden parçası olarak neye yararlar? Hem sadece kendi ihtiyaçlarına harcanan parada da bir fazilet yoktur. Esas fazilet, o varlıktan başkalarını da faydalandırmak, ihsan, ikram, tasadduk ederek Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmak, muhtaçları da sevindirip memnun etmektir. O yüzden ilim öğretmeyi, sadakaların en faziletlisi saymıştır Peygamberimiz.⁽³⁷⁾ Daha önce görmüştük, zenginler mal verirken, aslında âlimler can vermektedir. İki infak arasında bilenler için ne kadar büyük farklar vardır!

Kötü âlimlerin ise dine verdiği zarar, Gazali’nin ifadesiyle “şeytanların verdiği zarardan daha dehşetlidir. Çünkü şeytan,

⁽³⁶⁾ İbn Abdilber, age. s.194 vd.

⁽³⁷⁾ İbn Abdilber, age. s.196

insanların kalbinden imanı bu gibi kimseleri vesile ederek çekip alır” Bu konuda İmam Rabbani şunu anlatır:

“Veli kullardan biri, lanetli İblisi boş otururken gördü. Onun böyle boş oturduğu, alışılmışı aykırı bir şeydi. Bu işe hayret edip sırrını sorunca, mel’un şöyle dedi:

- Bu zamanda kötü âlimler, benim ağır işlerimi görürler. Saptırma ve azdırma işinde bana vekillik ederler. Ben de onların sayesinde istirahat ederim.”⁽²⁾

Evet, dünya sevgisine esir olarak mal ve makamın, şan ve şöhretin zebunu olmuş âlimleri kötüleme, zâhid ve mücahid, ihlaslı iyi âlimleri övme sadetinde yine İmam Rabbani’ye kulak verelim. Onun bir mektubunu iktibas etmek istiyorum.⁽³³⁾

“Âlimlerin dünyayı sevmeleri, ona karşı istekli olmaları güzel yüzlerinde siyah bir lekedir. Bu gibi âlimlerden her ne kadar halka fayda olsa da, onların bilgisi, kendileri için menfaat getirmez. Her ne kadar, İslam dininin kuvvetlenmesi, şeriatın desteklenmesi bunlara bağlı ise de, bu duruma itibar yoktur. Şundan ki: Destekleme ve kuvvetlendirme işinin, bazı hallerde, fücür ve fütur ehlinden de geldiği vakidir. Nitekim bu manada Seyyid’ül-Enbiya Resulullah (sa) şöyle buyurdu:

“Allah Teâla, gerçekten bu dini, facir bir kişinin eli ile de teyyid eder.”

⁽²⁾ Mektubat 1/173. Mektub no:53; 1/435 no:213.

⁽³³⁾ Mektub 1/128 Mektup no:33.

Bu gibilerin durumu, Pars taşına benzer; demir veya bakır cinsinden ona ne yaklaşırsa, onun haline girer. Ama kendisi, yine olduğu gibi taştır. Yahut onlar, çakmakla taş gibidir. Bundan âlem faydalanır; ama onlardaki bu ateşten ne taşta fayda vardır, ne de ağaca. Hatta şunu da söyleyebilirim: Bu ilim, kendileri hakkında dahi zararlıdır. Zira bu manadaki hüccet onlar için tamamdır. Nitekim Resulullah (sa) efendimiz, şöyle buyurdu:

“Azab ciheti ile insanların kıyamet günü en zorda olanı, öyle bir âlimdir ki, Allah Teâla'nın, kendisine ilminden fayda vermemiştir.”

Bu ilim, o kimseye nasıl zararlı olmasın ki? Zira ilim, Yüce Allah Teâla'nın katında eşyanın en azizidir. Mevcutların da en şerefliisidir. İşte ibret al! O âlim, böyle değerli bir şeyi; mal, şöhret, dost gibi, bu düşük dünyanın geçici şeylerini toplamaya alet etti. Hâlbuki Allah Teâla'nın katında dünya zelil ve hakirdir, Allah Teâla'nın katında, yaratılmışların en sevimsizidir. Durum böyle olunca: Allah Teâla'nın katında aziz olan bir şeyi zelil etmek, zelil olan bir şeyi de aziz etmeye çalışmak, kabahatlerinin son ucudur. Hatta gerçek manada, Yüce Hak ile çatışmaya kalkmaktır.

Tedris ve fetva işleri, ancak şu şartlar altında faydalı olur: Ölçü Allah Teâla'nın rızası için halis; makam ve baş olma düşkünlüğü, mala ve yükselmeye karşı tamah şaibesinden temiz olursa. Fetvanın ve tedrisin, anlatılan kötülüklerden temiz olmasının alameti şudur: Dünyaya karşı zâhid gönüllü olmak, onun için geçici şeylere gönül bağlamamak.

Şu âlimler ki anlatılan belaya mübtela olmuş, dünya muhabbetine esir düşmüşlerdir, işte bunlar, kötü âlimler olup insanların şerlileri ve din hırsızlarıdır. Bu halleri ile onlar, kendilerini halkın iktida ettiği ve tüm halkın en faziletlieleri sanırlar. Şu ayet-i kerime onların durumunu anlatır:

“Onlar, kendilerini bir şey üzere sanırlar. Dikkat edin, onlar yalancıdır. Şeytan bunları istila etmiştir; Allah Teâla’yı anmayı da unutturmuştur. Bunlar, şeytan gurubudur. Dikkatli olun, asıl kayba uğrayanlar, şeytan gurubunda olanlardır.”⁽³⁴⁾

Büyüklere biri şeytanı gördü. Azdırmak ve saptırmak işinden geçmiş boş boş oturuyordu. Şeytana böyle boş oturmasının sebebini sorunca melun anlattı:

“Bu zamanda kötü âlimler, işimde bana çok yardımda bulunuyorlar; azdırmak ve saptırmak işinde yerimi aldılar. O kadar ki, beni böyle eli boş bıraktılar”.

Şu bir hakikattir ki: Bu zamanda şeriat işlerinde her ne gibi bir zaaf, savsaklama vaki olduysa gerçek suçlu. İslam dininin ve şeriatın yürürlüğünde her ne gibi bir duraklama zuhur ettiyse, ancak kötü âlimlerin uğursuzluğu ve kötü niyetleri dolayısıyla oldu.

Evet... Eğer âlimler, dünyaya gönül vermeyip, makam, baş olma sevgisinden, mal tamahı, üstün tutulma arzusunun esaretinden kurtulan hür kişiler sınıfına girmiş olsalardı; o zaman bunlar "ahiret âlimi" olurlardı. Peygamberlerin dahi varisleri

⁽³⁴⁾ Mücadele, 18-19.

olurlardı. Bu gibi zatlar, halkın dahi en faziletlieleri durumunda bulunurlardı. Yine bu zatlar Şu hadis-i Şerifler ile anlatılan zümreden olurlardı:

“Kıyamet günü, bunların mürekkepleri, Allah Tela'nın yolunda Şehid olanların kanları ile tartılacak ve bunların mürekkepleri ağır gelecektir.”

“limin uykusu ibadettir.”

Bu manalar, onların hakikleri için hakikattir. Bunlar (hakiki limler) o zümredir ki: Ahiretin güzelliği ve hoşluğu onların gözleri önünde canlanmıŐ; bütün kabahat ve Őenaatı ile dünyanın sonucu kendilerine görünmüŐtür. Bunun için ahirete beka nazarı ile bakmıŐlar; dünyayı fena ve zeval damgalı bulmuŐlardır. Böyle olunca, Şüphesiz, faniden kaçıp bakiye yönelmiŐlerdir.

Ahiretin azametini müşahede etmek, ezeli celal sahibi Yüce Zat'ı müŐahedenin bir semeresidir. Dünyayı zelil görmek ve içindekileri düşük bilmek, ahiretin azametini müşahede etmenin bir neticesidir, gereğidir. Bu mana, Şu hadis-i Őerifle daha iyi anlaşılır:

“Dünya ve ahiret, iki kumadır; biri razı edilse, öbürü darılır.”

Bu hadis-i Őerifin manasına göre: Dünya aziz ise ahiret zelildir ve hakirdir; dünya hakir ise ahiret azizdir. İzzetle zilleti bir arada bulmak, zıdların birleŐtirilmesi kabilindedir ki, mümkün olmaz.

Bir şiiir:

*Şaşkırtıcı bir güzellik var şunda;
Din ve dünyanın birlik oluşunda...*

Evet, tabiatların iktizası tüm eşyadan ve nefislerinin esaretinden halâs olup kurtulan meşayihden; Hakk’a dayalı bir niyetle dünya ehli suretinde görünmüşlerdir. Bu zatları, zâhirde dünyaya karşı istekli görürsün, ama hakikatta asla onların dünya ile kalbi bir ilgileri yoktur. Hatta onlar, her manada ondan fariğ olup bütünüyle halâs olmuşlardır. Şu ayet-i kerime onların şanından gelmiştir:

“Öyle erlerdir ki, kendilerini ticaret ve alış veriş, Allah Teâla’nın zikrinden alamaz.”⁽³⁵⁾

Onlar, ticaretin, yani alış verişin içindedirler; ama öyle bir şeyle kalben bağları yoktur. Bu manada, Bahaeddin Nakşibendî Hz.’leri şöyle anlattı:

“Mina pazarında bir tacir gördüm; elli bin dinara yakın bir ticaret işi yaptı. Ama Sübhan Hak’tan bir lahza kalbi gaflete dalmadı.”⁽³⁶⁾

Hace Muhammed Pârsâ’nın Görüşü

Hatırlarsanız **“Kur’an’da Âlimin Değeri”** bölümünde Al-i İmran Suresi 7. ayeti zikretmiştik.²⁹ Orada Allah Teâla **“râsih /**

⁽³⁵⁾ Nur, 38

⁽³⁶⁾ Mektubat, 1/128-131. Mektup no: 33.

²⁹ Tekrar hatırlayalım: **“Sana kitabı indiren O’dur. Onun (Kur’an) bir kısım âyetleri muhkemdir ki bunlar kitabın esasıdır; diğerleri ise**

ilimde yüksek pâyeye erişenler” sözüyle beğendiği, sevdiği ve razı olduğu âlimlerden bahsediyordu. Bu da “hangi âlimler?” sorumuzun bir nevi cevabıdır. Ayetin tefsirinde birçok müfessirler, “rasih âlimleri” tanıtmaya çalışmışlardır. İmam Malik, onlar için: “ilmiyle amel olan âlimlerdir” demiştir. Hâce Muhammed Pârsâ da onlar için iki tanımlamada bulunur:

1. Rasih âlimler demek, marifetullahı kazanmakla ilmin hakikatına ermiş ve sözleri ilimleriyle tamamen mutabık bulunan tevhid ehli demektir.

2. Rasih âlimler demek, ilimlerinde şu dört şey bulunan kimseler demektir: Allah Teâla’nın ile kendisi arasında takva. Mahlûkat ile kendisi arasında tevazu. Dünya ile kendisi arasında zühd. Nefsi ile kendisi arasında mücadele.⁽³⁾

Hace Muhammed Pârsâ (ks)’nın, İmam Rabbanî’nin işaret ettiği “müteşâbih ayetleri te’vil” hakkında söz ederken söylediği şu cümle çok dikkatimi çekmişti:

“Te’vil”i bazen avamdan olan bir âlim de yapar.”⁽²⁹⁾

SübhaneAllah! Hem âlim, hem de avam! “Bu nasıl olur?” dememize fırsat kalmadan izahını yapıyor:

müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve onu (kişisel arzularına göre) te’vil etmek için ondaki müteşâbihlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun te’vilini ancak Allah bilir; bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi rabbimiz katındandır. (Bu inceliği) yalnız aklıselim sahipleri düşünüp anlar.”

⁽³⁾ *Faslu’l Hitap, Tevhide Giriş, s.23-24.*

⁽²⁹⁾ *Faslu’l Hitap Tercümesi, tevhide Giriş, s.42-43.*

“Kimler avamdandır, kimler değildir? İster edîb, müfessir, muhaddis, fakih veya kelamcı olsun, ilmin hangi dalında derinleşmiş bulunursa bulunsun, dünyadan ve dünyevi arzulardan, mal ve makam sevgisinden, halktan ve bütün dünyevi lezzetlerden, zevklerden kalben yüz çevirip kendini marifetullah yoluna vakfetmedikçe, dinin hakikatlarını haliyle ve kâliyle yaşamadıkça avamdan sayılır.

İnsan öğrendiğini Allah için öğrenecek, yaptığını Allah için yapacak, şeriatın bütün hudud ve âdâbına riayet edecek, ibadetlerine dikkat ve özen gösterecek, Allah Teâla'nın ve Resulünün sevmediği şeyleri terk edecek, kalbini mal ve makam sevgisinden temizleyecek, dünyayı hakir ve kıymetsiz görecek, ahireti dahi gönlünden çıkaracak, Allah Teâla'nın sevgisini kazanmak mevzusu yanında Firdevs cennetlerine de bakmayacak, bütün gayret ve himmetini yalnızca Allah Teâla'ya, O'nu tanımaya, sevmeye ve kulluk etmeye tahsis edecektir. Böyle bir kimse “havas”dan sayılır.”³⁰

Ne dersiniz, kendimize bakınca biraz ümit kırıcı gibi ama böyle bir zata hak vermekten başka elden ne gelir?

İmam Şa'bî İhtar Ediyor

İmam Şa'bî, “Âlim, Allah Teâla'dankorkandır” derdi.⁽³⁰⁾

İbn Abdilber⁽³¹⁾ anlatıyor:

³⁰ Hâce Muhammed Pârsâ, *Faslu'l Hitap Tercümesi, tevhide Giriş*, s.42-43.

⁽³⁰⁾ Hilyetu'l Evliya tercümesi Allah Teâla'nın Dostları, Şule y. İst. 1995.4/94-5.

⁽³¹⁾ A.g.e. s. 212.

Şa'bi'ye bir kadın:

- Ey âlim bana bir fetva ver, dedi. Şa'bi:

- Alim, Allah Teâla'dan korkandır, dedi.⁽³²⁾

İsa b. Muaz, Leys'den naklediyor:

- Şa'bi'ye soru sorardım. Soruma cevap vermez ve yüz çevirirdi. Dedim ki:

- Ey âlimler ve fakihler topluluğu, hadis naklediyor ama sorumuza cevap vermiyorsunuz.

Bunun üzerine Şa'bî şöyle dedi:

- Âlimler ve fakihler topluluğu ha! Biz ne âlimiz ne de fakihiz. Fakih haramlardan sakınan, âlim ise Allah Teâla'dan korkandır.⁽³³⁾

Herhalde onu şu rivayeti korkutuyordu: “*Cennet ehlinden bir kavim Cehennem ehlinden bir kavmin yanına gelir ve “Niçin Cehenneme girdiniz? Biz sizlerin öğrettikleriyle amel ederdik” derler. Cehennemdekiler de: “Size öğrettik ve kendimiz yapmadık.” Derler.*”⁽³⁴⁾

Bu rivayet, şu ayetleri hatırlatmaz mı? “Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyi niçin söylüyorsunuz. Yapmayacağınızı

⁽³²⁾ İbn Abdilber, age. s.213.

⁽³³⁾ A.y.

⁽³⁴⁾ A.y.

söylemeniz, Allah Teâla'nın yanında şiddetli bir buğza sebep olur.”⁽³⁵⁾

Sanırım bu açıklamalar, başta sorduğumuz “hangi âlimler?” sorusuna cevap olmada yeterlidirler. Şimdi burada âlimlere karşı bize düşeni kısaca hatırlatarak konuyu bitirelim.

Bize Düşen

Biz ümmete düşen vazife, birinci sınıf âlimleri, yani hakiki âlimleri yetiştirmek, yetişenlerin kıymetini bilerek sahip çıkmak ve onların önderliğinde sırat-ı müstakimde, İslam yolunda yürüyerek Allah Teâla'nın'ın vadettiği nimetine erişmek, rızasına ulaşmaktır. Onların vazifeleri gereği bütün bir dünyaya olan İslam'a davet ve tebliğ vazifelerinde, yaptıkları bu ilim ve kültür cihatlarında onlara yardım etmek, destek vermektir. Bu uğurda maddi manevi her fedakârlığa katlanarak onların yanında olmak, gelebilecek olan her türlü alay, hakaret, kınama, ambargo, tehdit, eziyet, işkence, sürgün ve zindanlara, hatta şehadetlere, Allah Teâla'nın rızasını kazanma adına katlanmak ve sabretmek, dayanmak ve direnmek, fütursuzca yola devam etmektir. Zafer, işte bu zorluklara sabrın, dayanma ve direnmenin arkasındandır. Ve inananlar için zafer kesindir. Kayıp diye bir şey yoktur müslümanlar için. Ölseler şehit, kalsalar gazidirler.

Aman dikkat edelim! Kötü âlimleri kılavuz olarak seçenlerin burunları asla pislikten çıkmayacak, pis kokulardan

⁽³⁵⁾ Saff, 2-3.

kurtulamayacaklardır. Onlar için dünyada zillet, horluk, hakirlik ve alçaklık vardır. Ahirette ise acı bir azap!

Sevgili Peygamberimiz zaman zaman ahir zamandan, yani kıyamet öncesi fitne, fesat ve bozulmalardan bahsederlerdi. Maksudı ise hem yaşayanları uyarmak, hem de o günlerde gelen ümmetine rehberlik etmektir. İşte o sözlerinden birisi:

“Siz öyle bir zamandasınız ki, dini doğru kavrayan âlimleri (fakihleri) çok, konuşanları azdır. Dilenenleri az, verenleri çoktur. Bu zamanda amel etmek, ilim öğrenmeden hayırlıdır. Ama insanlar öyle bir zamana erecektir ki, âlimleri az, konuşanları çoktur. Verenleri az, dilenenleri çoktur. O zamanda ilim öğrenmek, amel etmekten hayırlıdır.”³¹

Çağımıza tanıklık eden bu mübarek sözlerden şüphesiz bizler de dersimizi almalıyız.

³¹ İbn Abdilber, *Camiu Beyani'l İlmi Ve Fadlih*, s. 49.

ÂLİMLERİN SIFATLARI

Âlim Ve Zorluk

Hiç şüphesiz ki ilim sahibi olmak, belli bir sınıfa veya zümreye has değildir. Usulüne uygun olarak yolunda olan herkese nasip olacak bir nimettir. Fakat kabul etmek gerekir ki güç bir iştir. Zevklidir ama zordur. Rahat arayan, âlim olamaz. İlim yolları sarpıtır, yokuştur, kayalıktır, dardır, dikenlidir. Bu yüzden de yolcuları azdır. Bu uğurda açlık da çekilir susuzluk da. İzzete giden bir zillet de vardır o yollarda. Ama harika tabiatlar, binbir renkli çiçekler, yemyeşil yamaçlar, buz gibi sular fişkırان kaynaklar ve sınımsız dostlar da vardır. Yerine göre pınardan, çeşmelerden soğuk sular içmek, dağ meyvelerinden yemek, ağaç kovuklarından bal pançalamak da var. Ama her başarıda olduğu gibi ilmî başarıda da azim var, irade var, gayret var, sabır var, katlanma, dayanma, direnme vardır. Hepsinden de önemlisi her saati bir altın olan gününü iyi geçirme, gerçekten nakit olan vaktini iyi değerlendirme, zamanı iyi ayarlama vardır. Yani plan, program ve disiplin vardır. Allah Teâla'ya imandan sonra en büyük "hayır" olan ilmi elde etmek gerçekten kolay bir şey değildir. Ama sonunda da hazineler vardır; mutluluk gibi,

muhabbet gibi, izzet gibi, hizmet gibi, cennet gibi hazineler vardır.

Âlim Ve Zaman

İlim adamının en büyük sermayesi zamanıdır. Kaybedildiğinde telafisi mümkün olmayan en büyük nimet, en büyük devlettir zaman. O yüzden âlim himmetini yüce tutar ve dünyanın basit eşyası ile eğlenmez, oyun ve oyuncağı ile pek ilgilenmez. Nasıl süratle koşan bir atlet hep önüne bakarsa, etrafın âlâyışını temaşadan kaçınır da hep önüne bakarsa, işte ilim adamı da öylesine bir dikkatle ilme bakar, amele bakar, istifade etmeye ve ettirmeye, yani eğitim ve öğretime bakar. Varlığının hikmeti de bu değil midir zaten? O, Allah Teâla'yı bilir, Allah Teâla'yı sever, Allah Teâla'yı sevdirmeyi amaçlar. Zamanını sadece bunun için harcar. O ya ibadetle, ya ilmini artırmakla, ya da ilmini başkalarının faydasına sunmakla, yani eğitim ve öğretimle meşgul olmaktadır. Âlim ise, öyle olması gerekir.

İşte bu haliyle âlim, Allah Teâla'nın sevdiği ve sevdirdiği bir kuldur. Allah Teâla'nın onu sevip mağfiret ettiği gibi, bütün gök ehline ve yer ehline de, deliğindeki karıncadan, denizdeki balıklara varıncaya kadar bütün canlılara da sevdirebilir ve mağfiret için dua ettirir. Âlimin kıymeti ile ilgili hadisleri okuduğumuzda, hayretler içinde kalırız doğrusu. Bunlardan bir kısmını daha önce zikretmiştik hatırlarsanız.

Neden böyledir?

Âlim Ve Hizmet

Çünkü o güzel insanlar, kendilerine muhtaç olunduğunda, çok zevkli olmasına rağmen ilmi ve ibadeti bırakır, insanlara faydalı olmaya koşarlar. Bu onlar için, cenneti bırakıp dünyaya koşmak gibi bir şeydir. Bu sözde abartma olmadığını, ilmin tadını alanlar bilir. Kendilerine ihtiyaç kalmayınca da, yine cennetlerine döner, ilimlerini artırmaya bakar âlimler. Her iki hâl de onları Allah Teâla'ya yaklaştırır.

Aslında hakiki âlimler her zaman Allah Teâla ile beraberdirlere. İlimlerini artırırken, ibadetleriyle meşgul olurlarken, temiz bir kalb ve iyi bir niyetle, kalabalıklardan uzak, Allah Teâla ile birlikte ve baş başadırlar. Bu bir “*zâhiri halvet*”tir. İnsanlara faydalı olmak için çıktıklarında ve onlara muhtaç oldukları hususları öğretmeye koyulduklarında da, kalblerinde yine ibadet niyeti vardır ve her ne kadar dıştan insanlarla beraber görünseler de aslında içlerinde yine Allah Teâla ile başbaşa ve beraberdirlere. Tasavvufta buna “*bâtını halvet*” diyorlar. “Hakiki halvet” de budur ve Allah Teâla dış görünüşlerinde bir kısım işlerle meşgul olsalar bile, iç dünyalarında hep kendisiyle olan, bir kısım işlerin, uğraşların kalplerini Allah Teâla'nın zikrinden alıkoymadığı bu insanları “*rical / erler*” diyerek övüyor kutsal kitabımızda.⁽¹⁾

Dinimiz, insanlara hizmet etmeyi, onlara faydalı olmayı ibadetten sayar. Bunun için âlimlere halkı irşad, dini tebliğ, müslümanlara nasihat, topluma karşı emr-i bil ma'ruf nehy-i an'ıl münker gibi bir kısım eğitim ve öğretim çalışmalarını emreder. Bu yüzden âlimler, isteseler de istemeseler de halka karışmak, insanlar içinde olmak, onlarla konuşup kaynaşmak

⁽¹⁾ Nur 37.

durumundadırlar. Aslında bu da onlar için bir zevktir ama istenirlerse, aranırlarsa, dinlenirlerse bu zevk daha da artacak, katlanacak ve daha büyük faydalar sağlayacaktır.

Âlim Ve Sabır

Her zaman böyle olmayabilir. Toplumdan bazen, belki de çoğu zaman katılık, kabalık, nankörlük, hatta eza ve cefa da gelebilir âlimlere. Hiç hak etmedikleri halde eziyet ve işkenceler de görebilir, hakarete de uğrayabilirler. Bu halde bile sevgili Peygamberimiz, insanları terketmemeyi, tebliğ devam etmeyi, sohbeti sürdürmeyi arzu etmişler ve “Halkın arasına karışıp onların eziyetine sabreden mü’min, onlara karışmayan ve bir köşeye çekilen mü’minlerden daha hayırlıdır”⁽²⁾ buyurmuşlardır.

İşte bu ve benzeri buyruklar gereğince âlimlerimiz insanlar arasına karışır ve onlara faydalı olmaya çalışırlar. Ama bu esnada bile gönülleri yine “Allah Teâla’nın” diye çarpar. Herkes onları “yanlarında” sanırlar. Ama onlar, o anda bile “Allah Teâla’nın katında”dır, O’nunla birlikte, O’nunla başbaşadır. Buna “halvet der encünem” diyor arifler, “Bâtını halvet” diyorlar, yukarıda da geçtiği gibi.

Bununla beraber, “zâhiri halvet”i de özlüyor, seccadelerinin hasretini çekiyor, kitaplarının gurbetini duyuyorlar. Öyleyse, onları ziyaret ederken bu hususa çok dikkat etmeliyiz. Hucurât suresi 4. ayetten de ilham alarak eskiden talebeler ve halk, âlimlerin kapısına gelseler bile bekler, kapıyı çalmazlarmış. Ta hoca çıksın, derdini sorsun diye, Neden?

(2) Buhârî, Müslim, Neseî, Tiremizî, Ebû Dâvud ve Ahmed’den naklen, Muttaki Hindi, Kenzu’l Ummal, 1/142(686)

Zamanlarını alarak rahatsız etmemek, onları olur olmaz şeylerle meşgul etmemek için.

Onların vakitlerinin ne kadar kıymetli olduğunu başta söylemiştik. İşte bu yüzden, âlimleri her canımızın istediğinde aramamalı, kendilerinin de olurlarını, onaylarını alacağımız belli saatleri kollamalıyız. Randevü saatimiz dolunca, ya da işimiz bitince, sözü gereksiz yere uzatmamalı, oturup kalmamalı, hele hele huzurlarında boş boğazlık edip, mâlâyâni ile meşgul olmamalı, vakitlerini zayi etmemeliyiz.

Belki onlar, nezaket, şefkat ve merhametlerinden ötürü bunu yüzümüze vurmaz, rahatsızlıklarını hissettirmeyebilir, hatta kendilerine faydalı bir iş bulup vakitlerini heba etmemize fırsat da vermeyebilirler. Ama biz dikkatli olmalı ve bu edebe aykırılıklardan kaçınmalıyız.

Kimden duyduğumu şimdi hatırlamıyorum, Üstad Muhammed Hamidullah, İstanbul'a bir gelişlerinde, Sultan'ül Ârifin Mahmud Sami Ramazanoğlu Efendiden, dostları aracılığı ile randevu talep etmişler. Bir vakit arasında sözleşilmiş. Güzel bir sohbet olmuş. Bu arada saat dolunca, Hamidullah üstadımız, yanındaki dostuna:

- Kalkalım, demiş. Dostu:

- Üstadım, sohbet çok tatlı, yeni gelenler de var. Nasıl olsa Sami Efendi onlarla oturacak. Bu yüzden biraz daha kalsak da faydalansak olmaz mı? deyince Üstad M. Hamidullah şöyle demiş:

- Hayır, biz bu saate kadar söz aldık. Daha fazla vakitlerini meşgul etmeye hakkımız yoktur.

Kalkmış ve izin isteyerek ayrılmışlar. İşte hakeza ilim adamı! İnsanın ve vaktin kıymetini nasıl takdir ediyorlar değil mi? İbret almak gerek!

Kahramanmaraşımızın güzide insanı, fedakâr muallim, Allah dostu, mübarek insan Darendeli Abdullah Yiğitalp Hoca Efendiden duymuştum. Kendisini köyden kentten vakitli vakitsiz ziyaret edenler karşısında onun iyilik ve istirahatini düşünen biricik oğlu meslektaşımız Durdu Mehmet Yiğitalp biraz sızlanınca, onu şöyle teselli etmişler: “Üzülme evladım! Onlar konuşurken ben zikirle meşgul oluyorum. Şu kadar bin “la ilahe illallah” diyorum. Bana bir zararları yok ki!”

Çok Önemli Bir Uyarı

Geçmişte âlimlerimiz vakitsiz ziyaretçilerinin zamanlarını öldürmelerinin çaresini bir şekilde bulmuşlar. Kitaplarımız bunların garip hikâyeleri ile doludur. Ama yine de bizler, zamanları çok kıymetli olan bu insanları evlerinde ve işlerinde yerli yersiz meşgul etmemeliyiz. Onların genele açık sohbet saatlerini gözlemeli, onun ötesinde zamanlarını almak için ısrarcı olmamalıyız. Zira bu sadece onların hakkına değil, aynı zamanda onun hayırlı çalışmalarından faydalanacak olanların da haklarına bir tecavüzdür. Aradaki muhabbeti suiistimal ile istismar etmemek gerekir.

Bizleri bu konuda uyaran müthiş bir ayet vardır. Allah Teâlâ, bu ayette, davet edildikleri Peygamber efendimizin düğün

yemeğini yedikten, işlerini bitirdikten sonra hala onun evinde oturup çene çalan, bir türlü kalkmak bilmeyen ve bu halleriyle farkında olmadan Efendimize eziyet eden sahabileri uyarıyor ve aynı zamanda insanlığa kıyamete kadar geçerli olan güzel bir ders veriyor:

“Ey iman edenler! Siz zamanını gözetlemeksizin, bir yemeğe davet edilmedikçe, Peygamber'in evlerine girmeyin. Ancak davet edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbet dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i üzmemekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama Allah Teâla'nın, hakkı söylemekten çekinmez.”⁽³⁾

Bu olay ve üzerine inen ayetlerin mesajı gerçekten ilginçtir. İsterseniz önce olayı anlatalım:

H. Enes (ra) anlatıyor: “H. Peygamber (sav), Zeyneb bint Cahş ile evlendiğinde ekmek ve etle düğün yemeği verildi. Yemeğe insanları davetle ben görevlendirilmiştim. Bir grup insan geliyor, yemek yiyor, çıkıyorlar, başka bir grup geliyor, yemeğini yiyip çıkıyordu. Herkesi çağırdım ve nihayet çağıracağım kimse kalmayınca:

- Ey Allah'ın elçisi, artık çağıracağım kimse kalmadı, dedim.

- *Yemekleri (sofraları) kaldırım*, buyurdular.

Yemekten sonra evde üç kişi konuşmaya dalarak kaldılar. H. Peygamber (sav) evden çıktılar, H. Aişe'nin odasına geldiler:

⁽³⁾ Ahzap 53.

- *Ey ev halkı selâmun aleyküm ve rahmetullah*, diye selâm verdiler.

O, selâmı alıp:

- Aileni (yeni hanımını) nasıl buldun? Allah onu senin için bereketlendirsın, dediler.

Bu şekilde Rasûlullah (sa) bütün kadınlarının odalarını dolaştı, hepsine selâm verdi, hepsi de Aişe'nin söylediklerini söyledi. Sonra Allah'ın Rasûlü düğün evine döndüler ve baktılar ki o üç kişi halâ orada konuşmaya devam ediyorlar.

Rasûlullah çok hayâ sahibi idi. Onlara “*Artık kalkın gidin*” demeye utandı. Tekrar Hz. Aişe'nin odasına doğru gitmek üzere çıktı. Bu esnada oturup konuşanların çıktığını ben mi haber verdim, yoksa ona haber mi verildi bilmiyorum, geri döndü ve bir ayağını kapının eşiğine koymuş, diğer ayağı kapının dışında idi ki kapıya örtüyü çekti ve hicâb âyeti nazil oldu.”³²

Bu hadis-i şerif Tirmizî tarafından da rivayet edilmiş olup ayrıntılarda bazı farklılıklar vardır. Onun için bu rivayeti de buraya almayı uygun buluyoruz:

Tirmizî'nin Kuteybe kanalıyla Enes ibn Mâlik'ten rivayetinde o şöyle anlatıyor: “Rasûlullah Zeyneb ile evleniyordu. Annem Ümmü Süleym bir yemek (Hays) yaptı ve bana:

- Ey Enes, bunu Allah'ın Rasûlü (sa)'ne götür ve: “Annem size selâm ediyor ve diyor ki: ‘Bu bizden size bir hediyedir. Az bir şey, ama kabul et ey Allah'ın elçisi’.

³² Buhârî, Tefsîru'l-Kur'ân, 33/8; Taberî, age. XXII,27. Nakleden; Bedreddin Çetiner, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları: 2/732-737.

Yemeği aldım, Rasûlullah (sa)'a getirdim ve:

- Ey Allah'ın elçisi, annem size selâm ediyor ve diyor ki: "Bu bizden size küçük, az bir hediyedir."

Allah'ın Rasûlü (sa):

- *Onu koy*, buyurdular.

Sonra da bir kısım insanların isimlerini söyledi:

- *Şimdi git, filânı, filânı, filânı ve kime rastlarsan onları yemeğe davet et*, buyurdu.

Onun ismen davet et dediklerini ve rastladıklarımı davet ettim. Râvî el-Ca'd ibn Osman der ki: "Enes'e sordum:

- Kaç kişiydiniz?

- Üçyüz kişi kadar idik, dedi ve şöyle anlatmaya devam etti: Rasûlullah (sa) bana:

- *Ey Enes, yemek kabını getir*, buyurdular.

Çağırdıklarım gelmeye başladılar ve gelenler girdiler, suffe ve oda dolunca Efendimiz (sa) şöyle buyurdular:

- *Onar onar halka olup otursunlar ve her bir kişi kendi önünden yesin*.

Onlar da yediler ve doydular. Yemek yiyenler çıktı, yeni gelenler girdi ve yemek yedi. Ta ki hepsi girip karınlarını doyuruncaya kadar böyle devam etti. Gelenler bitince Allah'ın Rasûlü bana:

- *Yemek kabını kaldır ey Enes*, buyurdular, ben de kaldırdım. Fakat bilmiyorum kabın içindeki yemek oraya koyduğumda mı daha çoktu, yoksa kaldırdığımda mı?

Yemeğe gelenlerden bir grup Rasûlullah (sa)'ın evinde oturup konuşmaya daldılar. Rasûl-i Ekrem de orada oturuyordu ve yeni eşi de yüzünü duvara doğru dönmüş haldeydi. Onların böyle yemekten sonra oturup konuşmaları Rasûl-i Ekrem'e ağır geldi, ağırlık oldular. Rasûl-i Ekrem bir ara dışarı çıkıp diğer eşlerine selâm verdi, sonra tekrar dönüp geldi. Rasûlullah (sa) dönüp geldiğini görünce yaptıkları kusuru ve Rasûl-i Ekrem'e yük olduklarını anladılar ve hemen kalkıp kapıya yöneldiler, hepsi birden çıkıp gittiler.

Rasûlullah geldi, perdeyi çekti ve içeri hanımının yanına girdi. Ben odada oturuyordum. Çok geçmeden Rasûl-i Ekrem benim yanıma çıktı, ona bir takım âyetler inmişti. Rasûlullah (sa) çıktı ve insanlara nazil olan âyetleri, sonuna kadar olmak üzere okudu.”³³

Netice itibariyle âlimlerimize karşı başta hürmet ve itaat olmak üzere önemli olan görevlerimizden birisi de, onları yerli yersiz meşgul ederek zamanlarını zayi etmememiz, sohbet saatlerini iyi gözetmemizdir.³⁴

³³ Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, Ahzâb, 33/21, hadis no: 3218; Müslim, Nikâh, 94; Neseî, Nikâh, 84, hadis no: 3385. Nakleden; Bedreddin Çetiner, *Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları: 2/732-737.

³⁴ Vakit ve ömür bilinci hakkında bakınız. Cemal Nar, *İslamlaşma Bilinci* s.149-156.

ÂLİMLER ARASI SAYGI

Kıymet Bilme

Zamanımızda dikkati çeken bir husus da, âlimlerin birbirine karşı olan tutum ve davranışlarıdır. İlmi iyi niyetle öğrenen gerçek âlimler, bir yandan ilmin izzetini korur ve hakkını ifa ederlerken, diğer yandan başka âlimlere karşı hürmet, muhabbet ve insafı elden bırakmaz, kardeşlik hak ve hukukuna riayet ederler. Halk onların birbirlerini saymalarını, sevmelerini, ziyaretleşmelerini ibret ve muhabbetle seyreder ve ders alırlar. Böylece her âlimin talebe ve tabileri, diğer âlimin etrafındaki cemaata karşı, aynen hocalarından gördükleri gibi, sevgi ve saygıyla yaklaşır, birlik ve dirlik içinde huzurla yaşarlar. Aralarında hased ve haksız rekabet olmaz, kin ve düşmanlık bulunmaz.

Kitaplarımız âlimler arasında vuku bulan sevgi, saygı, dayanışma, hizmet ve hoşgörü ile alakalı sayısız örnekleriyle doludur. Selef-i salihinin en temel özelliklerinden birisidir bu. Bilinen bir şey olduğu için üzerinde fazla durmayacak, birkaç misalle yetinerek, asıl olmaması gereken üzerine eğileceğiz. Eğilecek ve insaf ve ıslaha davet edeceğiz. İşte ilk misalimiz:

İmam Buharî Basra'ya varınca Bûndar'ın meclisine gider. Kendisi anlatıyor: “Gözü bana ilişince:

- Nerelisin ey genç, dedi.

- Buhara ehlindenim, dedim.

- Ebu Abdullah nasıldır? Dedi.

Etraftan O'na:

- Allah sana rahmet etsin, O Ebu Abdullahtır, dediler.

Hemen yerinden kalktı, elimden tuttu, beni kucakladı ve dedi ki:

-Merhaba ey yıllardır kendisiyle iftihar ettiğim kişi!⁽¹⁾
Bugün İslam bilginlerinin efendisi bize geldi.”⁽²⁾

İşte sevgi, saygı ve yaşça küçük bile olsa değer verme, kıymet bilme, insanlara iyi örnek olma!

Atalar “İnsan kıymetini insan bilir” diye boşa dememişler değil mi?

Beni Ağlatan Bir Olay

İkinci misalden önce bir şey diyeceğim; bir yazıyı, bir olayı ilk defa okuduğumuzda elbette sonrakilere nazaran biraz daha fazla etkileniriz. İşte şu olayı da ilk defa okuduğumda

⁽¹⁾ *Salahu'l Ümmet*,1/265

⁽²⁾ *Salahu'l Ümmet*,1/264

kelimenin tam anlamıyla çarpılmış ve gözyaşlarımı tutamamıştım:

“İmam Müslim, İmam Buhari’yi ziyaret eder, önce iki ellerinden öper, sonra iki gözü arasından öper ve der ki:

- Ey Üstadların Üstadı, Ey Muhaddislerin Efendisi, Ey illetler konusunda hadis doktoru, lütfen bırak beni, ayaklarını öpeyim!⁽³⁾

İşte bu efendim!

İşte büyüklük budur efendim. Büyüklük, kadir kıymet bilmektir, tevazudur, hizmettir efendim. Ayaklarını öpmek için izin istediğimiz birisi oldu mu bizim? Olmadıysa yazık olmuş bize! Oldu da biz kıymetini bilip yapmadıysak, yazıklar olmuş bize!

⁽³⁾ Salahu’l Ümmet,1/265. . “Kur’an Müslümanlığı” adı altında İngilizlerin Hindistan’da çıkarttıkları fitneyi yurdumuza taşıyan, hadisleri dinin bir delili olmaktan çıkararak devre dışı bırakan, peygamberimizden güya teşri yetkisini alarak onu sıradan bir postacı mevkiine koyan sözde hoca geçinen kendini beğenmiş zavallılara yazıklar olsun! Televizyonlara çıkıp hiç utanmadan sıkılmadan İmam Buharî gibi bir âlime “İslam’ı hurafelerle ve asılsız hikâyelerle doldurdu, dine ihanet etti, indirilmiş dini uydurulmuş din haline getirdi” diye aşağılayan, onun muazzam eserine “kertenkele kitabı” diyerek hakaret eden, sahih hadis kitaplarına dil uzatarak İslam’ı içinden yıkmak isteyen bu vicdanı kararmış insaf yoksunu yüzsüzler, acaba bu kıssalardan bir ders alırlar mı? Bu arada İslam âlimlerine bin bir hakareti reva gören bu şarlatanlar, neden batı bilginlerini ve ülkedeki batıcı sistemi ve sahiplerini eleştirmezler acaba?

Gelelim asıl derdimize! İlmî Allah Teâla için değil de, nefisleri için öğrenmiş sözde âlimlerin gurur ve kibirleri, kendini beğenmişlikleri, kıskançlıkları, yersiz ve haksız rekabetleri, mal ve makama rağbetleri, dünyaya muhabbetleri, kendilerinden başkalarını sevmelerine izin vermediği için, çevresinde yaşayan âlimlere karşı ilgisiz, alakasız, soğuk, hatta giderek düşmanca davranmalarına sebep olmuştur. Bu kötü tavırları, peşlerini takip edenlere de sirayet etmiş, cemaatlar arasında karşılıklı kıskançlıklar, gıybet, nemime, su-i zan gibi günahlar ve şeytanın vesveseleriyle maalesef iş, kin ve düşmanlığa kadar götürülmüştür. Artık cehalet ve İslam düşmanları gibi ortak hasımlarla uğraşacaklarına, o çok değerli emek ve ömürlerini, müslüman kardeşler olmalarına rağmen, birbirlerini yiyip bitirmeye sarfetmiş, böylece farkında olarak veya olmayarak düşmanlarının ekmeğine yağ sürmüş, ne yazık ki onların maskarası olmuşlardır.

Münakaşa Hoş Değil

İlim olur da tartışma olmaz mı? Elbette olur. Ancak bu münakaşaların bir amacı ve usulü vardır. Ashab-ı Kiram da zaman zaman Resulullah (sav)'ın huzurunda münakaşa etmişlerdir. Ancak saygı, sevgi ve hakkı üstün tutma ilkeleri çerçevesinde etmişlerdir. Bu çerçevenin olmadığı zamanlar da olmuş, ama derhal Allah Teâla ve Resulü tarafından düzeltilmişlerdir. Sevgili peygamberimiz (sav) münakaşa ve cidali hoş karşılamamıştır. Fakat saygı ve sevgiyle yapılan ve doğrunun açığa çıkması amaçlanan münazara ve mübahaselere efendimiz izin vermiştir. Huzurunda olursa gereken açıklamayı yaparak son noktayı koymuştur.

Nitekim bir defasında ashab-ı kiram, Resulullah (as)’ın huzurunda gusül hakkında münakaşa etmişlerdi. Resulullah (as) şöyle bağladı:

- Bana gelince: Ben de başıma üç avuç su dökünürüm.⁽⁴⁾

Ahmed Davudoğlu merhum, hadisin şerhinden üç hüküm çıkarmış. İkisi şöyle:

1- İlim hakkında münazara ve münakaşa yapmak caizdir.

2- Büyükler huzurunda münazara ve mübahase yapılabilir.⁽⁵⁾

Allah Teâlanın müdahale edip düzelttiği tartışma ve münakaşaya da bir örnek verelim isterseniz:

İnsanlık Hali

Buhârî’nin Abdullah bin Zübeyr’den rivayetine göre,⁽⁶⁾ Benî Temimden Resulullah'a bir heyet gelmişti. Hz. Ebu Bekir (ra):

- Ka’ka bin Ma’bed’i onlara emir yap, dedi. Hz. Ömer de:

- Akra bin Habis’i emir yap dedi. Ebu Bekir (ra):

- Sırf bana muhalefet etmek istedin, dedi. Ömer (ra) ise:

⁽⁴⁾ Müslim, Hayz, 11. no:54/327.

⁽⁵⁾ Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve şehri. 2/533.

⁽⁶⁾ Buhârî, Tefsiru Sûreti'l Hucurât.

- Hayır, sana muhalefet etmek istemedim, dedi. Münakaşa ettiler, sesleri yükseldi. Bundan dolayı şu ayetler nazil oldu:⁽⁷⁾

“Ey iman edenler! Allah Teâla’nın ve resulünün huzurunda öne geçmeyin, Allah Teâla’dankorkun. Şüphesiz Allah Teâla’nın işitendir, bilendir.

Ey iman edenler! Seslerinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygambere yüksek sesle bağırmayın. Öyle yaparsanız, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider.

Allah Teâla’nın elçisinin huzurunda seslerini kısınarlar, şüphesiz Allah Teâla’nın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.”⁽⁸⁾

Peygamber (sav) Efendimizin müdahale ettiği ve bugün tatlı bir hatıra olarak kalan bir münakaşasını da Ebu’d Derda (ra) rivayet ediyor:

“Ben Resulullah -sallAllah Teâla’nınu aleyhi ve sellem- hazretlerinin huzurunda oturmakta iken Hz. Ebu Bekir kendi elbiselerinin etrafını eliyle toplayıp diz kapakları bile meydanda olduğu halde meclis-i risaletpenâhi’ye yönelerek gelmekte olduğunu görünce Resulullah -sallAllah Teâla’nınu aleyhi ve sellem-:

⁽⁷⁾ Elmalılı, a.g.e. 7/188.

⁽⁸⁾ Hucurât, 1-3.

- *Arkadaşınız herhalde birisiyle muhasama ve münakaşa etmiştir*, buyurdu. Yani Ebu Bekir (radiyellahu anh)'ın çok telaşlı gelmesi her halde büyük bir münakaşa ettiğine delalet ediyor, demektir.

Sonra Ebu Bekir (radiyellahu anh) Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hazretlerinin huzuruna gelip selam verdi ve:

- *Yâ Resulüllah! Benim ile Ömer bin Hattap arasında bir atışma ve biraz münakaşa oldu, sonra ben bu münakaşadan dolayı pişman oldum, kusurumun affı için Ömer'e rica eyledim. Ömer ise imtinâ eyledi. Beni af etmedi, ben de Efendimiz'e geldim, dedi.*

Resulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- Efendimiz hazretleri Ebu Bekir'e hitaben üç kere:

- *Yâ Ebâ Bekir, Allah Teâla seni mağfîret eylesin, buyurdu.*

Hiz. Ömer dahi Hiz. Ebu Bekir'i avf etmediğinden dolayı pişman olarak Hiz. Ebu Bekir'in hanesine gidip kendisini bulamayınca Resulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerinin huzur-u risaletpenahilerine gelip kemâl-i tazim ile selam verdi. Fakat Resulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerinin mübarek yüzlerinin rengi değışti. Ve hiddetten vech-i risaletpenahinin donuk bir halde olduğunu müşahede ediyordu. Hatta Hiz. Ebu Bekir korktu. Yani Resul-i Ekrem (sav) Efendimiz'in Hiz. Ömer hakkında bir fena muamele buyurmasından korktu da hemen Resul-i Ekrem (sav) hazretlerinin huzurunda dizi üzerine çökerek hem de iki kere:

-Yâ Resulüllah! Bu hususta ben Ömer'den daha haksız idim, dedi. Yani önce ben sebebiyet verdim, demek istedi,

Sonra Resulullah (sav) Efendimiz cümlemize hitaben:

-Gerçek şu ki; Hak teala -celle celaluhu- hazretleri beni hak peygamber olarak ba's ve irsal buyurdu, siz bana "yalancıdır" dediniz, bu ise "sadıktır" dedi. Ve Ebu Bekir beni nefsiyle ve malıyla daima destekledi, buyurdu. Yani nefisini ve malını benim uğrumda fada etti demektir. Sonra:

-Siz benim arkadaşımı bana terk ediciler misiniz? diye bu sözü Resulullah (sav) üç kere tekrar eyledi. Yani "Ebu Bekir'e ilişmeyiniz, Ebu Bekir'i bana bırakınız" buyurdu. Artık bu defadan sonra Hz. Ebu Bekir'e hiçbir kimse tarafından ezâ ve cefâ edilmedi."⁽⁹⁾

Âlime İnsaf Yakışır

Âlime insaf yakışır. Hz. Ömeri hatırlayınız, camide minbere çıkmış mehirler hakkında konuşma yapıyor. Ondaki artışın zararlı hale geldiğini gördüğünden, sorumlu bir insan olarak bir sınırlama getirmek istiyor.

Birden kadınlar arasından rivayetlerde adı bile geçmeyen birisi kalkıyor ve:

- Buna hakkın yoktur!" diyor.

Koca devlet başkanı Ömer:

⁽⁹⁾ Ramazanoğlu Mahmud Samî, Hz. Ebu Bekir Sıddık, s.48-51.

- Niye? diyor. Kadın:

- Çünkü Allah Teâla'nın, **“Onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi, ondan hiçbir şeyi geri almayın”** buyuruyor⁽¹⁰⁾ dedi. İnsaf insanı Hz. Ömer:

- Kadın doğru söyledi, adam yanıldı, dedi.

İşte bu kadar! Eğip bükmeye, muğalata ile haklı çıkmaya, demogoji yapmaya gerek var mı? Kadın isabet etti, adam hata etti, işte bu kadar! İşi büyötmeye, tartışmaya, çekişmeye, kamplaşmaya gerek var mı?

Elbette Hz. Ömer o kadından daha âlimdir ama şimdi o kadın haklıdır. Bunu gurur, kibir meselesi yapmaya gerek var mı? Devlet başkanı olmanın otoritesini kullanarak hakkı ezmeye gerek var mı? Hak üstündür işte, alta almaya kalksan kavga hazırır orada. Hem kimin aklına olayı başka başka yerlere çekmek gelir ki? Kim, “Halife rezil oldu” diye düşünür ki? Böyle rezil bir düşünce kimin aklına gelir ki? Orada çağdaş demokrasilerin henüz tanımadığı, hala farkına bile varamadığı bir halk yönetimi vardır! Orada sadece haklılar güçlüdür. Orada devletin ve devletlilerin âlî menfaatları için bireyler ezilmez. Orada herkes hakkı korumak için vardır ve sorumluluklarını kimseden korkmadan yaparlar. Orada herkes haklıyı alkışlar. Onların haktan başka bir bağlandıkları asabiyetleri yoktur. Orası asr-ı saadeti yaşıyordur.

⁽¹⁰⁾ Nisa. 20

Maksat Hakkı Bulmak

Alın size bir enteresan olay daha. İlginçliği adamın Hz. Ali’yi imtihanıdır. Önce soralım; Hz. Ali’yi ilim bakımından nasıl bilirsiniz? İlimin kapısıdır değil mi? Üstüne üç tane isim sayılabilir mi ki daha bilgili olsun!

Her neyse, adamın biri Hz. Ali’ye bir mesele sorar. O da cevap verir. Adam:

- Öyle değil, doğrusu şöyle şöyledir, der. Hz. Ali:

- Sen doğru fikirdesin, ben hata ettim, der.

Der, çünkü öyledir. “Biliyordun da niye soruyorsun kardeşim?” demeye bile gerek yoktur. Çünkü aslolan hakkı bulmaktır.

İmam Malik’in, halife Ebu Cafer el-Mansur’un *Muvatta* hakkındaki düşünce ve tekliflerine verdiği muhteşem cevabı da hatırlarsınız. Kim istemez kitabının değer verilerek, takdir edilerek bütün bir ülkede esas alınan bir kanun kitabı olarak uygulanmasını?

Halife bunu teklif ettiğinde İmam Malik, haklı nedenlerle istemez. Onun için asıl olan haktır ve doğru olan yapılmalıdır. İhlas ve insafın, insanı yüceltmesine bakın! Yani bugün en fazla muhtaç olduğumuz şeye!⁽¹¹⁾ Tasdik: “**Her bilenin üstünde daha çok bilen birisi vardır.**”⁽¹²⁾

(11) Örnekler için bkz. İbn Abdilber. age. s.207-211

(12) Yusuf, 76.)

Tartışmanın amacı, hakkın açığa çıkmasıdır. Bu varsa, insaf da vardır. Bugün yokluğundan ötürü çok yara aldığımız insaf duygusudur. Yok, eğer amaç, ilminin, faziletinin açığa çıkması ise, insanlara, özellikle de âlimlere karşı böhürlenme, halkın dikkatini çekme, makam ve mevki elde etme ise, şan ve şöhret ise, bir âlim bunun için ilim elde ediyor ve bunun için tartışmaya giriyorsa, bilsin ki onun yeri, Peygamber (sav) efendimizin ihbarıyla “*ateştir, ateş!*”⁽¹³⁾

İlim İki Yanı Keskin Bıçak

İlim öğrenmek bir ibadettir, ama Allah Teâla'nın için olursa. Eğer “Allah Teâla'nın için” denir de yukarıda sayılan amaçlar için olursa, bu bir riyakârlıktır ve malum riyakârlık, İslam'da “*gizli şirk*” addedilerek pek kınanmış ve çok çirkin görülmüştür. Haşa ibadetlerde riya, Allah Teâla ile alay etmek gibidir. Elbette yeri ateştir riyakârın. Bu yüzden Ebu Hureyre'nin rivayet ettiği bir hadiste Allah Teâla üç riyakârı hesaba çekmekte ve cehenneme atmaktadır. Bunlar şehid, âlim ve zengin kişilerdir.

Görünüşte ne kadar güzel kişilerdir değil mi? Ama amaçları Allah Teâla'nın rızası olmamış, yaptıklarıyla ancak insanların kalplerinde yer edinmek istemişlerse durumları nedir? Hadis bunu haber veriyor bize. Mesela “*Sıra âlime gelince, huzura getirilmiş ve kendine bahşedilen nimetler bir bir sayılmış ve sorulmuştur:*

- *Bunlar hakkında ne yaptın? O adam:*

⁽¹³⁾ Tirmizî, İlim 6 (2656); İbn Mâce no:253-254; İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte, Muhtasarı, 7/308,16/550-551.

- İlim öğrendim ve öğrettim. Senin rızan için Kur'an da okudum! Diyecektir. Allah Teâla:

- Yalan söyledin! Lakin sen ilmi, âlim desinler diye öğrendin; Kur'an-ı da "o karidir" desinler diye okudun; gerçekten denildi de! Buyuracak. Sonra onun hakkında emir verecek ve yüz üstü sürüklenecek; nihayet cehenneme atılacaktır."⁽¹⁴⁾

Önemli olan Allah Teâla'nın rızasıdır. Yoksa şu rivayet ne çetindir:

"Öyle kul vardır ki, hakkında açılan medh-u sena sancağı maşriklle mağrib arasında dalgalandığı halde, Allah Teâla'nın indinde bir sineğin kanadı kadar ağırlığı yoktur!"⁽¹⁵⁾

Zulme Alet Olmamak

Ebu Hanife ve İmam Malik gibi selef-i salihin'in mümtaz bazı âlimleri, idarecilere yakın olmamak için onların "birlikte çalışma" tekliflerini reddetmişlerdir. Hem de en üst düzeyde idarecilik tekliflerini geri çevirmişlerdir. Bu yüzden zindana atılmış ve kamçılanmış, hatta bazıları şehid olmuştur. Sebebi basittir, o görevleri kabul etseler, zalimler ve yaptıkları halkın gözünde meşruiyet kazanacaktı. O zalimlerin niyetleri bu âlimlerden hakkıyla istifade etmek değil, aksine zulme alet ile istismar etmektir. Bazı âlimler de ehli olmayanların iş başına

⁽¹⁴⁾ Sahih-i Müslim, bab 43 no:152/1905. A.Davudoğlu a.g.e. 9/112.

⁽¹⁵⁾ İbrahim Canan a.g.e. 7/310.

geçerek böyle bir istismara alet olmalarını önlemek için yapılan teklifleri kabul etmişlerdir. Mesela İmam Ebu Yusuf öyledir.³⁵

Hal böyle iken, zamanımızdaki bir kısım âlimlerin, idareciler katında anılmak ve yer edinmek için nasıl yağcılık ve dalkavuklukta yarıştıklarını ve birbirlerini gammazladıklarını görmek, doğrusu çok esef vericidir. Hatta bizatihi bu, kahredici bir fitnenin en açık göstergesidir. İşte bu kötü tutumlar, yani âlimlerin maksatlarının bozulması, riyakârlıkları, ihlası ve insafı kaybetmeleri, birbirlerini rakip görerek haset etmeleri, malesef kendileri gibi talebe ve tabilerini de fitneye düşürmüş, ümmet içine ihtilaf atmış, hatta kin ve adavete sebep olmuştur. Müftü olan bir kardeşim bir gün şöyle yakındı:

- Bayramda seyranda birbirini ziyaret eden iki âlim, iki şeyh gördünüz mü siz?

Elbette istisnalar kaideyi bozmaz. Elbette, hüküm ekseriyete göredir ve bu söz, ne yazık ki doğrudur. Bugün görünen manzara şudur: Her âlim, her şeyh, kendi evinde, medresesinde, tekkesinde oturmuş, başkalarının kendisini ziyaret etmesini bekliyor. Oysa eskiler beklemez, tevazu ile giderlerdi. Birileri ziyarete gelse, “estağfirullah, biz ziyaret edilecek adam mıyız?” derlerdi. Öyle tevazu ehlini de Allah Teâla aziz ederdi. Şimdilerde ise, maalesef Mahmud Sami Ramazanoğlu (ks) gibi, her bayram ulema ve meşayihî ziyaret etme âdetini ibadete çevirmiş âlim ve ariflerimiz gerçekten de çok azaldı.

³⁵ Bu konular için *İlim Ve İktidar* kitabımıza bakılabilir. Orada bu mevzular enine boyuna işlenmiştir.

Mahmut Sami Efendi her bayram, beldesindeki ulema ve meşayihî ziyaret eder, ama gerek yaşlılık, gerek ihmal, gerek başka sebeplerle onların kendini ziyaret etmemelerine ise asla üzülmez ve içerlemez; âdetini devam ettirmiş. Onların mahcup olarak zaman zaman özür beyan etmelerine karşılık cevabı da: “Ziyaret bizim vazifemizdir” olurmuş. Çünkü ona göre ziyaret sünnettir ve Allah Teâla'nın için yapılmaktadır. O'nu en iyi tanıyan halefi Musa Topbaş Efendi diyor ki: “Allah Teâla'nın rızası için yapılan ziyaretlerden, hizmetlerden karşılık beklemezlerdi ki incinsinler.”⁽¹⁶⁾

Gördüğüm Manzara

Bir zamanlar İstanbul'a gitmiştim. Bir ara İSAV'a uğradım. Orada, daha önce bazı kitap ve tercümelerini okuduğum bir profesörü dinledim. Üç saat boyunca hocaların ve şeyhlerin aleyhinde attı tuttu ve sonunda:

- Bunlar beni hiç sevmezler, dedi. Ben de:

- İnsaf et be üstadım, kendinden başka kimseyi beğenmeyen bir adamı niye ve nasıl sevsinler ki? Haksızlar mı yani? Dedim ama Allah affetsin, içimden tabi!

Sonra, oradan çıkarak İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmenlerine Arapça Kursu verilen Üleymaniye'ye uğradım. Bizim okuldan Halil İslamoğlu ve Nevzat Şirin gibi bazı arkadaşlarımin da bulunduğu kursiyerleri hayret ve şaşkınlık içinde gördüm. Ortalık kazan gibi kaynıyordu. Anlattılar tabi

⁽¹⁶⁾ Sadık Dâna, *Sultan'ul Arifin eş-Şeyh Mahmud Sami Ramazanoğlu* Erkam y. s.72.

heyecanla; o üstad gelmiş sünnete çatmış, bu üstad gelmiş mezheplere çatmış, şu üstad gelmiş müctehit imamlara ve ulemaya takmış., öbürü gelmiş tasavvuf ve tarikatları İslam dışına atmış! Diyorlar ki:

- Yahu Allah için birbirini seven ve sayan iki âlim kalmamış mı hiç?

Yunus, “İlim kendin bilmektir” diyordu. Allah aşkına, bu ne kendini bilmemezliktir!

Bir fıkıh Profösörü arkadaşım, sevgili Ferhat Koca bir sohbetimizde kendi camiasını eleştirerek dert yanmıştı:

- Bizde ihlas mihlas arama! Herkes akademik kariyer, makam, mal ve lüks araba derdinde! Koca koca adamların bütün dertleri dünya. Sanki birbirleriyle yarışıyorlar bu konularda. Kimse kimseyi sevmiyor, saymıyor; ancak idare ediyor. Bütün ilişkiler çıkara dayalı. Menfaat yoksa kimse kimseyi ilgilendirmiyor. Dışarıdan kocaman görünen bu insanların çoğunun iç dünyaları o kadar fakir ki!

Ya benim yaşadıklarım! İsterseniz hiç anlatmayayım. Anlatıp da daha fazla içinizi karartmayayım. Boş yere dedikoduya ve fitneye sebep olmayayım. Ancak, ne yazık ki bunlar bir gerçek. Zaman zaman içinde yaşadığımız ortamlarda veya ziyaret ettiğimiz okul, medrese veya fakültelerde öyle ilim adabından uzak, öyle erdem yoksulu, öyle gurur, kibir, ucup, enaniyet dolu davranışlara rastlıyoruz ki, doğrusu ne yapacağımızı şaşıyoruz. Acaba, “*Kibire karşı kibir sadakadır*” mı desek, yoksa kabaran nefsimize basarak işin af ve müsamaha

tarafını tutup tevazu mu göstersek? Kötülüğü iyilikle, rezaleti faziletle savup aramızda lütuf ve ikramı unutmamak mı? Elbette böyle yapmalıyız, bunlar acı gerçekler, fakat madalyonun ancak bir yanı. Bir de öbür yanı var. İhlasla hizmete koyulmuş âlimler ve etrafında hâleleşenler var. İnsanlara ışık saçanlar var. Hamdolsun varlar ve hep var olmaya da devam edecekler Allah Teâla'nın izniyle.

Selefe Saygıda Denge

Biz selefimize saygı gösteririz. Ama bilelim ki, geçmişte yaşayan âlimlerin hepsi de İmam-ı A'zam gibi, tartışıklarında hakikatın hasmının ağzından çıkmasına sevinenler değildir tabi. Ona olmadık hakaretleri yapanlar da var. Genellikle insanlar hep öyledir. Selefte de var olumsuzluklar, halefte. Bazı insanlar nasılsa eskilerin de insan olduklarını unuttur, geçmişte yaşayanların hepsini mübarek evliya sanırlar. Onlara olumsuzlukları yakıştıramaz, onları masum veya mahfuz zanneder, günün birinde de bir nahoş halin onlara nisbet edildiğini duyunca öfkelenir, bunu onlara yapılmış bir haksızlık sayarak yapanlara kızar, küplere binerler. Ne gibi mi?

Mesela, onlara göre ne bir sahabi, ne de bir tabii içki içmez, hırsızlık yapmaz, zina etmez, adam öldürmez, haksız olarak haram mal yemez. Günün birinde bir hoca efendi, bir konuyu işlerken bu gibi hallerden bahsetse, onu düdüğe kor öttürürler: “Falan sapık hoca sahabe ve tabiinlere hakaret etti. Bununitikadı bozuk. Bu adam fitneci vs. vs.”

Ama öyle değil tabi. İnsan, hep imtihan da değil mi? Çoğu zaman iyi olsaşar da bazen onlar da yer yer hata edebilir, günah

işleyebilirler. Etmişler de. Ama ısrar etmemişler, hemen tevbe etmişler, keffaretini vermişler, bazen de temizlenmek adına canlarını ölüme teslim etmişlerdir. İşte hadis kitapları ortadadır. Başta tevbe konuları olmak üzere bu kitapların birçok yerinde bahsedilir bazı günah işleyenlerden, tövbe edenlerden.

Fakat ne olursa olsun, bizim edebimizdir; sahabeye kem küm etmeyiz. Günahlarından icap etmedikçe durup dururken bahsetmeyiz. Aralarında olan kavgalara karışmayız. Selefe toptan saygı gösteririz. Daha da işin içinden çıkamazsak, “Allah Teâla’nın katında hesaplaşacaklardır, bize ne!” der geçeriz. Ama iş o bazılarının dediği gibi de değildir. Bazı gerçekler de vardır. Yani “selef hep fazilettedir. Onlardan hiç rezilet südür etmez” de değildir. Tabi onlar bu kanaatte olunca, koca koca âlimlerin mesela Ebu Hanife hakkında ipe sapa gelmez yalan yanlış sözlerini okuduklarında hayretler içinde kalır, hazırlıksız olduklarından küçük dillerini yutarlar.

Sevdiklerimizi Kavga Ettirmeyelim

Sahi o koca koca adamlar da birbirlerinin hakkında nasıl böyle konuşmuşlardır? Hakikaten hayret etmemek mümkün değildir. Bunun altında bilememe, tanıyamama var çoğu zaman onlarda, bilince hatayı anlama, af dileme var. Bu da bir erdemdir. Çünkü orada iyi niyetle dini ve insanları koruma düşüncesi vardır.

Bir iki örnek vereyim buna. İlk örneğin kahramanı İbrahim el- Harbî’dir. Darekutnî O’nun için: “O, her ilim dalında parlak bir âlimdir. Zühd, takva ve ilimde Ahmet b. Hanbel’e kıyas

edilirdi” der.⁽¹⁷⁾ Zehebî'nin anlattığına göre, kendi sahasında gerçekten kâmil ve kıymetli olan “*Ğaribu'l Hadis*” adlı eserini yazınca, Sa'leb der ki: “O muhaddistir. Ğaribu'l Hadis konusunda yazmak ona düşmez!”

Sa'leb daha sonra O'nun meclisine gider ve onu dinler. Hemen secdeye kapanır. Başını secdeden kaldırıncı da şöyle söyler: “Yeryüzünde bu adam gibisinin olduğunu sanmam.”⁽¹⁸⁾

İstersek örnekleri çoğaltabiliriz. Bu konuda malzeme çoktur. Bazen taassup, bazen haset, bazen kibir, bazen de daha başka olumsuz duygular vardır. Kitabın hacmini büyütmek ve bazı hassas gönülleri incitmek istemediğimizden uzun uzun iktibaslar yapmak istemiyoruz ama isteklilere işaret için hiç olmazsa üç kitabın adını verelim.

Birincisi, Dr. İsmail Hakkı Ünal'ın “*İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı Ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*” adlı kitabı. Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında çıkan bu kitabın özellikle dördüncü bölümü İmam Ebu Hanife'yi cerhedenlere, yani ilmî manada yaralayanlara ayrılmış. Okuyunca gerçekten hayretlere düşmemek elde değil. İkinci enteresan kitabımız Prof. Dr. Süleyman Uludağ Hocamızın “*İslam Düşüncesinin Yapısı*” adlı eseridir. Son eser Prof. Dr. Talat Koçyiğit'in, “*Kelamcılarla Hadisçiler Arasındaki Münakaşalar*” kitabı. Bu eserler, anlatmak istedikleri konular hakkında geniş ve güzel bilgilerle doludur. Bizim konumuzla ilgili birçok üzücü olaylar da bu arada orada bol bol anlatılmış. Maksat dedikodu okumak değil elbet, dersler

⁽¹⁷⁾ *Salahu'l Ümmet*, 1/286

⁽¹⁸⁾ *Salahu'l Ümmet*, 1/287

ve ibretler çıkarmaktır. Ancak bu rivayetleri de ihtiyatla karşılamak gerekiyor. Maalesef her yazılan her zaman doğru olmuyor. Bir karşılaştırma olsun, bir fikir versin diye şu örneği zikrelelim. Süleyman Uludağ, Hatip Bağdadî'den naklen İmam Evzâî'nin İmam-ı A'zam hakkında şöyle söylediğini nakleder: “İslam âleminde, Müslümanlara Ebu Hanife'den daha zararlı olan biri dünyaya gelmemiştir.”⁽¹⁹⁾

Evzâî, bunun sebebini başka bir yerde şöyle açıklar: “Biz Ebu Hanife'yi re'y ile hüküm verdiğimizden dolayı ayıplamıyoruz. Nitekim hepimiz re'y ile hüküm veririz. Fakat biz O'nu, kendisine bir hadis ulaştığı halde başka bir görüşle hadise muhalefet ettiğinden dolayı kınıyoruz.”⁽²⁰⁾

Ancak Es'ad Muhammed Said es-Sağirci, “el-Fıkhü'l Hanefî Ve Edilletuhu” adlı eserinin mukaddimesinde şu olayı anlatır: “Evzâî, Abdullah b. Mübarek'e sorar:

-Kimdir bu Ebu Hanife denilen Kufeli bid'adçı?

Abdullah b. Mübarek ona hemen cevap vermez ve bir takım derin ve zor meselelerden, onları kavrama ve çözmeden, ince fetvalardan bahseder. Evzâî der ki:

-Kimdir bu Fetvaların sahibi? O da:

-Irak'da karşılaştığım bir âlim, der. Evzâî:

⁽¹⁹⁾ A.g.e. s. 99.

⁽²⁰⁾ İ.H.Ünal, age.s 232.de İbn Kuteybe, Te'vil, (türkçesi), 71-72'den naklen

-Bu büyük bir âlimdir. O'na git ve ondan bilgini çoğalt.
Der.

İşte o zaman Abdullah b. Mübarek:

-O, Ebu Hanîfe'dir, der.

Sonra Evzâî ile Ebu Hanife Mekke de karşılaşırlar. O meseleleri karşılıklı tekrar görüşür konuşurlar. Ayrıldıkları zaman Evzaî Abdullah b. Mübarek'e der ki:

-Adama ilminin çokluğundan ve aklının bolluğundan dolayı gıpta ettim. Ben Allah Teâla'ya tevbe ve istiğfar ediyorum. Ben, açık bir hata içindeymişim. Sen O'na devam et, çünkü o bana denilen gibi değildir.⁽²¹⁾

Gelin size bir başka ana kaynaktan enteresan bir olay anlatalım: İbn-i Abd'il berr, "*Camiu Beyani'l İlmi Ve Fazlihi*" adlı muhteşem eserinde senetleriyle beraber anlatır. Özeti şu: Hammad hacdan gelmiştir. Muğire, arkadaşlarıyla beraber onu ziyarete gider. Hammad onlara der ki:

-Ey Kufeliler! Hicaz âlimleriyle karşılaştım Adamlara sorular sordum. Yanlarında ilim adına hiçbir şey yok! Vallahi sizin çocuklarınız bile hicazlı Ata'dan, Tavus'tan, Mücahit'ten daha âlimdir.

Muğire daha sonra der ki:

-Bu onlara karşı haksızlıktır.

⁽²¹⁾ age.1/8.

Ebu Amr, Muğireyi destekleme babında şöyle der:

-Muğire doğru söylüyor. Hammad'ın yanında en fazla kalan Ebu Hanife'dir. O da Atâ'yı Hammad'dan üstün tutardı.⁽²²⁾

Ya Hicazlılar Iraklılar hakkında neler düşünürler?

İşte bir örnek:

“İmam Muhammed'in, Ebu Hanife'den rivayet ettiği, “*es-Siyeru's Sağir*” isimli kitabı Evzâî'ye ulaştınca, kitabın kime ait olduğunu sormuş, İmam Muhammed'in olduğunu öğrenince de “Iraklılar nerede, bu konuda kitap tasnif etmek nerede?” diyerek onları küçük görmüştür. Çünkü ona göre Hicaz ve Şam dururken daha sonra fetholunmuş olan Irak ehlinin, Hz. Peygamber ve ashabının siyer ve mağazisi konusunda kitap yazacak bir bilgiye sahip olmaları beklenemezdi. Evzâî'nin bu sözü kendisine ulaşan İmam Muhammed, buna kızarak, “*es-Siyeru'l Kebîr*”i tasnif etmiştir. Ayrıca Ebu Yusuf'un Evzâî'nin “*Siyer*”ine yazdığı reddiye de meşhurdur.”⁽²³⁾

Bilgi Ve Hoşgörü Kazandırır

Bir gurup arkadaşıyla beraber Şevkanî Merhumun “*Neylu'l Evtâr*” eserini okuyoruz. Sıra “Canda ve Daha Altında Kadının Diyeti Babı”na gelmiş. Şu rivayet bizi bir hayli güldürdü:

“Rebîa b. Abdirrahman, Saîd b. Müseyyeb'e soruyor;

- Kadında bir parmağının diyeti ne kadardır?

⁽²²⁾ age. s.503-505.

⁽²³⁾ İ.H.Ünal, a.g.e. s.232.

Saîd cevap veriyor:

-On deve.

-İki parmakta kaçtır?

-Yirmi deve.

-Üç parmakta kaçtır?

-Otuz deve.

-Dört parmakta kaçtır?

-Yirmi deve.

-Yarası büyür ve acısı artarsa, diyeti azalır mı?

Said b. Müseyyeb'in bizi bir hayli güldüren cevabı şöyle:

-Sen Iraklı mısın?

Bizi güldüren bu soruya Rebîa gayet hoş bir cevap veriyor:

-Bilakis bendeniz bilgisini sağlamlaştırmak ya da bilmediğini öğrenmek isteyen birisiyim.

Bunun üzerine Saîd de yumşatıyor:

-Yeğenim, sünnet böyledir.⁽²⁴⁾

⁽²⁴⁾ age. 7/67

Şevkanî, bu rivayetten sonra ayrıntıları ve farklı görüşleri beyan ediyor tabi.

Az mı Yedik Birbirimizi?

Bizim zamanımızda da durum pek farklı değildir. Bu sırada İslam'a faydası dokunan nice âlimler, yine benzer âlimler tarafından incitilmiştir. Benim örnek getirmeme gerek var mı acaba? Adam kıtlığı yaşandığı bir zamanda bu milletin ufkunda hizmetleri ile anılan nice bir insan az mı çekiştirildi? Nice bir cemaatin başında önderlik yapan insanlar nasıl birbirlerini suçladılar? Tabileri de işin cılıhını çıkardılar. O kadar ki yaşananlar kabak tadı vermeye başladı.

Mesela neydi o izleri hala süren mezhepsizlik, müctehitlik, vehhabilik, modernistlik, reformculuk, vs. tartışmaları? Ya kendileri hakkında başkalarının söyledikleri? Ya aynı davaya aynı yerde omuz verenlerin birbirleri hakkında söyledikleri, yazıp çizdikleri? Yenilir yutulur, af ve müsamaha edilir gibi değil. Hatta iş yerlileri aştı, hudut ötesine taşdı. Geçen sırada bu ümmeti uyandırmaya çalışan, emperyalist küfür düşünce ve sistemleriyle kavga veren mücahit âlimleri, düşünürleri, yazarları dahi yaraladı. Mesela Mısır'da Hasan el- Benna gibi rabbanî bir âlim, aziz bir mücahit, şerefli bir şehit için neler demediler! Yine İslam dünyasında Kutup kardeşlere, Ali en- Nedvî'lere, Mumammet Hamidullah'lara, Mevdudî'lere vs. ne yersiz ithamlarda bulundular.

Bu yaşananlara bakarsak şöyle diyelimiz geliyor: Yahu başka düşmanlara ne hacet! Biz bizi bitirmeye yetiyoruz değil mi? Allah aşkına bu ne haldir? Hep birbirimizi yiyip bitirerek

gelmedik mi bu günlere? Ufkumuzda birer yıldız olacak kandilleri, hep kendi ellerimizle söndürmedik mi? Yok tarikatçı, yok aşırı dinci, yok vehhabi, yok reformist, yok müçtehit taslakları, yok radikal, yok İrancı, Humeynici, şî yanlısı, yok müşrik, yok bel'am, yok işbirlikçi, yok uzlaşmacı, yok terörist, kışkırtıcı ajan, yok bilmem ne! Ortalık toz duman. Hala bunlara mı devam edelim? Bari bundan sonrası için bir ders olsa da işe yarasa bunca yaşananlar! Bunca çektiklerimiz birbirimizden?

Kendi hayatımda yaşadıklarım ve gördüklerim hakkında başka bir yerde yazmak istediğimden ötürü şimdilik burada bir şey yazmayacağım, ama diyebilirim ki bizim bizden çektiğimizi, düşmanlarımızdan çekmemişizdir belki de.

Neyi anlatmak istiyorum?

Gelin, yersiz tartışmalarla emek ve ömürlerimizi israf etmeyelim. Birbirimizi sevelim, sayalım, büyütelim. “Biz muhabbet fedaileriyiz, husumete vaktimiz yoktur,”⁽²⁵⁾ sözü gerçekten çok güzel. Ancak faydalanmak için uygulamak gerek.

Eğer ille de bir tartışma olacaksa, amaç Allah Teâla'nın rızası olsun, hakkı açığa çıkarmak olsun, Selef-i Salihinin yaptıkları gibi olsun. Hoş, “hiçbir tartışma kazanılmaz” denmiş. Doğrudur; ilmen kazanılsa bile kalpte dostlukları kaybettirdiği için, hiçbir tartışma kazanç sağlamıyor gerçekten.

Ömer Nasuhi Hocamızın Tavsiyesi

⁽²⁵⁾ Bediüzzaman Said Nursi, Hutbe’i Şamiye, Sözlere neş. İst, 1994 s.97.

Bu konuda Ömer Nasuhi Bilmen Hocamız, o muhteşem İlmihalinde şu sözleriyle konuyu özetler: "İlim alanında hakka yardım için, bir hakkın açıklanmasını ortaya çıkarmak için, ilim üzerinde bilgilerin artmasını sağlamak için yapılan karşılıklı görüşmeler ve münazaralar caizdir. Bunlar ibadetten sayılır. Fakat bir müslümanı aşağı düşürmek ve mahcub etmek için, bir mala veya bir rütbeye kavuşmak için yapılacak etkili ve fazla konuşmalar ve tenkidler haramdır, İslam ahlakına aykırıdır.

İlim alanında "*Mira, Mücadele*" denilen söz söyleme şekli asla caiz değildir. "*Mira*" başkasının sözlerinde veya anlamında görülen bir noksandan dolayı hemen ona itiraz edivermektir. Bu itiraz, kendini büyük görmekten ve göstermekten ileri gelir. Onun için söylenen bir sözü hemen düzeltmeye kalkışmamalıdır. Ancak din yönünden bir yarar varsa, o zaman yumuşaklıkla ve kibarca hareket etmelidir.

Bir hadis-i şerifde şöyle buyurulmuştur:

"Kul, haklı olduğu halde bile mirâyı (yersiz mücadeleyi) terk etmedikçe, imanın hakikatını tamamlamış olmaz."

Hak olan şeyde ısrarla direnmek ve büyüklük taslamak asla caiz değildir. Böyle bir durum, gösterişten, kinden, çekememezlikten ve hırsdan ileri gelir. Bu, insan için pek büyük bir noksanlıktır. "*Kabul edilmeğe en layık olan hakdır."*

Evet, ilim Allah Teâla'nın rızası için değil de, insanların kalbini kazanmak için olursa, tartışma hayır getirmiyor. Öylesi bir insan, karşısındakinin haklı ve hayırlı olduğunu anlasa bile, insanların yanında kaybetme ile insanları kaybetme endişesiyle hakkı kabullenmiyor. Kızarıyor, bozarıyor, telaşla sağa sola

bakıyor ve ne kadar zavallı duruma düştüğünü farkedemeyecek bir sersemlikle yanlışta direnip duruyor. Direndikçe ve debelendikçe daha da batıyor. Ve sonunda kendini perişan eden hasmını düşman biliyor ve bir ömür onun aleyhinde olmaktan kalbini arındıramıyor. Kinini bir türlü dindiremiyor! Yazık! Hâlbuki demin demiştik, İmam-ı Azam “Hakk’ın, hasmım tarafından ifade olunmasına daha çok sevinirim” demiş.

Medyada Tartışmak

Bu tür tartışmaların bugün televizyon, basın yayın veya büyük salonlarda ve büyük kalabalıklar önünde yapılıyor olması, maalesef anlatmaya çalıştığımız olumsuzlukları daha da koyulaştırıyor, korkunçlaştırıyor. Bu yüzden, yaşadıklarımızdan edindiğimiz kanaat odur ki, içinden karşısındakine hak verseler de, birçok tartışmacı, mağlup duruma düşerek kendini küçük düşürmemek için, fikirlerini haksızca ve inatla savunmaya devam etmektedir. İki müslüman arasında yapılan böyle bir tartışmanın pek bir fayda getirmediği, artık sayısız örneklerle ortadadır. Ama bunu fırsat bilen olumsuz medya, bilerek horoz döğüşüne çevirdiği proğramlarda birçok tartışmacıyı bitirmiştir. Fakat ne yazık ki onlar üstünden şu kanaatın yaygınlaşmasında maalesef başarılı olmuştur: “İslam, uzlaşmaz fikirlerle doludur. Müslüman aydınlar her konuda ihtilaf içindedirler. Bugün sosyal hayatımızda İslam’ı uygulamaya kalkışırsak, birçok ihtilaflara, kavgalara ve düşmanlıklara meydan veririz. Ktuplaşmalar sonucu iç savaş çıkabilir. En iyisi, bütün bunları tarihe gömmek ve bütün uygar milletlerin kabul ettiği gibi çağın üstün ve ortak değerlerini alıp uygulamak.”

Al sana fitne, al sana irtidat!

Bir zamanlar, uzun süre yayın imkânlarından mahrum olan müslümanların, gerek bazı özgürlüklerin artması, gerekse kendilerine karşı olanların ama reyting derdi ama başka sebeplerle kapılarını kendilerine açmasıyla, sabahlara kadar süren tartışmalar yaşadık. Sonra baktık ki o medya, aslında işin uzmanlarını konuşurmuyor. Belli zaafı olanları, belli beklentileri bulunanları, hatta belli güç merkezlerinin çığırkanlarını konuşturuyor. Sonuçta, önceleri ilgi uyandıran o programlar, giderek yavanlaşmaya, tatsızlaşmaya ve faydasızlaşmaya başladı. Hatta bırakalım faydasını, bilakis zarar verir hale gelmeğe başladı. Bunlar, yaşanmış ve tecrübe ile sabit olmuş gerçeklerdendir.

Nitekim dünya sevgisi, mal makam, şan şöhret arzusu, haset, gurur, kibir, enaniyet, kendini beğenme ve temize çıkarma, gıybet, nemime, haktan yüz çevirme, kin ve düşmanlık, gizli kusurları araştırma, başkasının kusurlarına ve felaketine sevinme, iftira, nifak, ikiyüzlülük, yağcılık, dalkavukluk, yaltaklanma, riya, süm'a ve baş olma gibi bir çok kötü huylar, münakaşa, münazara ve mübahaselerde, dile getirdiğimiz türden tartışmalardan kaynaklanmakta veya beslenmektedir. Keşke burada bu tür afetlerden bahseden ayet, hadis, kelim-ı kibar ve kıssalardan bahsedebilseydik. Ama kitabın hacmini büyütmek için bunları hatırlatıp geçelim istedik.

Muhasebe Terkedilemez

Bütün bunlarla beraber şu da bir gerçektir ki, bu tür bir âlimin (!) etrafında insanların olması ve İslam'a hizmet ediyor bulunması, aslında çok güzel olmasına rağmen, hakikatta kendisi için bir istidraç, yani tersinden bir keramet de olabilir. Çünkü

Peygamberimizin ifadesiyle, “Allah Teâla’nın bu dini, günahkâr adamlarla da güçlendirebilir.”⁽²⁶⁾

Tamam, dini güçlendirme çok güzel bir olay, ama ya günahkâr olma? Herkes her zaman kendini sorgulama, denetleme ve değerlendirme durumunda olmalıdır. Muhasebe asla terk edilmemelidir. Yani, büyük hesaplaşmadan önce, burada kendimizi hesaba çekmeli, bir durum değerlendirmesi yapmalıyız.

Bu “güçlendirme” işini Peygamber Efendimiz “mum”a ve “lamba”ya benzeterek “muhasebe” ve “murakabe”ye bir kapı daha aralamıştır: “İnsanlara hayrı öğreten ama kendini unutan âlimin misali, lambaya benzer; insanları aydınlatır ama kendini yakar, bitirir.”⁽²⁷⁾

İşte bu da başka bir aldanmadır. Bu, “Allah Teâla’nın her şeyi bir araya getirdiği günde, o aldanma gününde”⁽²⁸⁾ yani mahşer gününde âlimin aldanmasıdır. Kendisinden ilim alan insanların ihlaslı amelleri karşılığında cennetlere doğru sevk edilirken, kendi amelsizliği veya ihlatsızlığı ile orada öyle elleri böğründe kala kalması, o bahtiyar talebelerinin ardından acıyla, hasretle, pişmanlıkla öyle baka kalması, ne büyük bir aldanma ve ne korkunç bir kaybetmedir!

Bu aldanma ve kaybetme, âlimler kadar, ümmet için de acı bir kayıptır. Çünkü ümmeti eğitecek, üstü küllenmiş bir köz gibi

⁽²⁶⁾ Ali Muttaki, Kenz’ul Ummal 10/183 no:28955-28959.

⁽²⁷⁾ Ali Muttaki, Kenz’ul Ummal 10/186-187 no:28975-76; Suyuti, Camiu’s Sağır, 2/160.

⁽²⁸⁾ Teğabun 9.

olan kalplerini üfleyerek ümmeti yeniden diriltecek, ateşini harlayarak ümmeti yeniden ayağa kaldırarak şahlandıracak, Allah Teâla'nın inayetiyle âlimlerdir. Dünyaya yeni bir nizam verecek, Allah Teâla'nın düzenini yeniden dünyaya hâkim kılacak emiri ve orduyu ancak ulemanın rehberliğinde ve önderliğinde oluşturabiliriz. O yüzden, her şeyde israf iyi değildir ama özellikle de âlimler konusunda asla israf etmemeli, bu nimetten en verimli bir şekilde istifade etmeliyiz. Şu hadisten aldığımız ders budur:

“İnsanlardan iki sınıf vardır ki, sağlam ve iyi oluşları, umurun sağlam oluşunu, bozulmaları ise, umurun bozulmasını gerektirir. Onlar, âlimler ve idarecilerdir.”⁽²⁹⁾

Hiç kuşkusuz kurtuluşun yolunu yordamını da ulema gösterecektir bizlere. Bu yüzden biz onları sevmeli, saymalı ve Allah Teâla'dan ve Resulünden sonra, hoşumuza giden veya gitmeyen her haklı konuda emir verdiklerinde onlara uymalıyız. Onlar da, bu sevgiye engel olacak her huy ve hareketlerden Allah için uzak durmalı, özellikle de birbirlerini severek örnek olmalı ve ümmeti birbirine sevdirmeli, birlik ve dirliğe erdirmelidirler. Allah Teâla'yı insanlara sevdirmek suretiyle ümmetin işlerini ıslah ve dini yeryüzüne hâkim kılmak için çalışmaktan daha kıymetli gibi başka bir amel var mıdır acaba?

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Allah Teâla'nın yolunda istikamet üzere yürümemiz ve asli amacımıza ulaşmamız, ancak ve ancak, peygamber varisleri ve vekilleri olan ulemanın önderliğine bağlıdır. Ulemanın dışında ümmete kılavuzluk

⁽²⁹⁾ Ali Muttaki, a.g.e. 6/30, no:14708.

yapmak isteyenlere, hadlerini aştıkları için “kargalar” dememizde bilmem ki bir sakınca var mıdır? Elbette cahillerin önderliğine katlanamayız. Alınmasınlar ama sonunda pis kokularla berbat olacak olan yine bizim burnumuzdur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:
ÂLİMİN SORUMLULUĞU

İLİMDE AMAÇ SORUMLULUĞU

İslam Eğitim Sisteminde, öğrenciye daha işin başında öğretilen, İlim öğrenmedeki amaçtır, niyet temizliğidir. Öğrenci ilmi Allah Teâla'nın rızasını kazanmak için isteyecektir. Öğrendiklerini önce kendisi yaşayacak, uygulayacak, sonra da onu başkalarına anlatmaya çalışacak, ilmi elinden geldiğince yaşayacaktır. Asla bu ilmi, mal, makam, şan, şöhret, gurur, kibir, zulüm, günah, haram, haksız rekabet ve riyaset aracı yapmayacaktır. Daha önce genişçe anlatıldığı gibi, yeryüzünde peygamber görevi görecektir.

Bu yüzden "ahiret ilmi" dediğimiz Allah Teâla'yı bildiren, sevdiren, ahlakı güzelleştiren, ibadetleri ihlaslaştıran, hukuka gönülden teslimiyeti öğreten ilimler, yeteri kadar herkese okutulur. Ondan sonra veya onunla beraber olarak, kendi aralarında çeşitli alanlara ayrılan diğer ilimleri öğrenir veya kendine özel bir alan seçer. Yani, ahiret ilmini öğrenmek, diğer ilimleri öğrenmeye engel değildir ve onları gereksiz kılmaz, değerini düşürmez. Çünkü İslam toplumunun ihtiyaç duyduğu her ilim, bir farz-ı kifaye kabul edilmiştir. Farzın hükmü ise, herkesçe bilinmektedir.

Şunu demek istiyoruz; öğrenci, daha eğitiminin başında, ilmin afetlerine karşı uyarılır. Hiç kimsenin ilmiyle fitneye düşmesine kayıtsız kalınmaz.

Bir âlim için tehlike alanlarını; ilmin izzetini koruyamama, görevini kavrayamama, ilmiyle amel etmeme, ilmmini dünya menfaatine satma, zalim idarecilerle düşüp kalkma, kötü huylara düşme, günahlara dalma, sorumsuzluk, ilmi gizleme, irtidat diye sıralayabiliriz.

Konu hakkında söylenmesi gerekenleri "Öğretimin Amacı" ve "Hangi Âlimler?" bölümünde anlattığımız için sözü uzatmak istemiyoruz. Gerek duyulursa oralara yeniden göz atılabilir.

İLMİ YAŞAMA SORUMLULUĞU

Her Âlim Bir Mürşittir

Her âlim aynı zamanda bir mürşittir. Yani aynı zamanda bir davetçi, tebliğci, vaiz, nasihatçı, talim ve terbiyecidir. Hakkı tavsiye eden, hidayete çağırın bir dava adamıdır. Bu vazifeler tabii olarak omuzunda olan âlimlere yakışın, davet ettikleri gerçeklere önce içtenlikle iman etmeleri, sonra da ihlas ve samimiyetle amel etmeleri, yani yaşamalarıdır.

Evet, Allah için iyi niyetle ilim öğrenmek bizatihi bir sevap ve fazilettir. Bunun insana kazandırdıkları inkâr edilemez. Bü yüzden her ne kadar ilim amelden öncelikli ve üstünse de, ilimle yapılan az amel, ilimsiz yapılan çok amelden daha faziletli ise de, her ne kadar âlimler için Allah Teâlâ'nın katında yüksek dereceler var ise de, bütün bunların gerçekleşmesi, âlimin Allah için ilmi ile amel etmesine bağlıdır. Az ya da çok, amel şarttır. Onun için âlimler, ilimleriyle amel etmeli, ilmin şerefini korumalıdır.

Amelden maksadımız, ihlas ve samimiyetle farz ve vaciplerin mutlaka yerine getirilmesi, haramlardan mutlaka kaçınılmasıdır. Sünnet, nafîle, müstehap, tatavvu, âdâp gibi

dinin teşvik ettiği ibadet ve amellerin yapılması ve tenzihi kerahetlerden kaçınılması mecburi değilse de, başkalarını irşat edecek âlimler için güzel olur. Fakat bu güzellik terk edilirse kınanmaz, ayıplanmazlar. Hürmetleri düşmez. Fakat belki sözlerinin tesiri azalabilir.

Ancak söyledikleri ile uyguladıkları arasında uygunluk olmayan, işleri ifadeleriyle çelişen, bilgisi ile eylemi arasında büyük farklar olan insanlar, dine davet ve halka nasihatta belki faydalı olmak yerine zararlı olacaklar, hatta muhtemeldir ki “ele verir talkını, kendi yutar salkımı” diye alaya alınacaklardır. Bu yüzden davetin mehabet ve saygınlığına zarar vererek ne yazık ki davalarına kötülük yapmış olacaklardır. Böyle insanlar genellikle başkalarına bir şeyler anlatamayacaklardır. Çünkü her ağızlarını açtıklarında suratlarına şu soru şamar gibi atılacaktır:

- Peki, öyleyse sen niye yapmıyorsun?

Âlim Sorumludur

İşte bu yüzden gerçek âlimlerin kendileri kadar başkalarına olan sorumlulukları da çok büyüktür. Onların hak üzere olması ümmetin kıvamı için şarttır. Bu manada “*âlimin bozulması, âlemin bozulmasıdır*”.

Cumhuriyet döneminde gördüğümüz ender muallimlerimizden biri olarak, eser ve sohbetleriyle bir nesli eğiterek yetiştirmeye çalışmış olan Nurettin Topçu, bu sorumluluk için şunları söyler:

“Hakikatte muallimin sahip olması lazım gelen vazife ve mesuliyet, bu derece basit ve ruh yapısı bakımından böyle değersiz ve iptidai bir fonksiyondan ibaret değildir. Muallimin mesuliyetleri çoktur ve cemiyet hayatının her sahasına uzanmaktadır. Bir memlekette ticaret ve alışveriş tarzı bozuxsa bundan muallim mesuldür. Siyaset, milli tarihin çizdiği yoldan ayrılmış, milletin tarihi karakterini kaybetmişse, bundan mesul olan yine muallimdir. Gençlik avare ve davasız, aileler otoritesizse bundan da muallim mesul olacaktır. Memurlar rüşvetçi, mesul makamlar iltimasçı iseler muallimin utanması icabeder. Din hayatı bir riya veya taklit merasimi haline gelerek vicdanlar sahipsiz ve sultansız kalmışsa bunun da mesuluü muallimlerdir. Yüreklerin merhametsizliğinden, hislerin bayalığından ve iradelerin gevşekliğinden bir mesul aranırca, o da muallimdir. Yalnız kaldığımız yerde yalnızlığımızın mesulü o, imanların zayıfladığı devirlerde bu gevşemenin mesulü yine onlardır.

Bu kadar yükü muallime yüklemek ilk bakışta fazla gibi görünüyor. Lakin hepimizin ruh yapısı muallimin elinden çıktığı düşünülürse, hiç de yanlış değildir.”⁽¹⁹⁾

Söz buraya gelince, Ömer Faruk Paksu Hocamın dedikleri bir kere daha çınladı kulaklarımda. O sözlerin gerekçesini “Anılar Ve İbretler” kitabımızda anlatmıştık. Diyordu ki: “Suç hocalarda. Hatta zaman zaman ben kendime şöyle diyorum; şu şehirde ne kadar suç işleniyorsa, ne kadar cana, mala, akla, dine, ırza, namusa tecavüz edilerek suç işleniyorsa, hepsinde benim

⁽¹⁹⁾ Bkz. *Türkiyenin Maarif Davası*, s. 55-56.

kabahatim var. Allah Teâla'dan hayâ ediyor, istiğfar ediyor, hesabından çok korkuyorum.”⁽²⁰⁾

Yahudi Âlimleri Kötü Örnektir

Allah Teâla da bu gibilerin suratlarına tokat gibi çarpar şu soruyu: **“İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz?”**⁽¹⁾

Bu ayet ve ilimle amel etme gereği hakkında şu sözlere kulak vermek gerekir diye düşünüyorum: “Bakara sûresi'nin bu 44. âyeti, İbni Abbas'dan nakledildiğine göre, yahudilerin âlimleri ile ilgili olarak nazil olmuştur. Medine'deki yahudilerin din âlimleri, kendilerine tabi olan ve onları taklid edenlere Tevrat'a uymalarını emrettikleri halde, Peygamber Efendimiz'in kendi kitaplarındaki sıfatlarını inkâr ederek, kendi sözlerine kendileri muhalefet ederlerdi. Yine onlar, insanları Allah Teâla'ya itaata teşvik ederler, fakat kendileri günahlara dalarlardı; insanlara sadaka vermeyi öğütlerler fakat kendileri cimrilik yaparlardı. İsrâiloğullarının pek çok ihanetleri ve nankörlükleri yüzünden lânetlendiğini bir önceki konuda açıklamaya çalışmıştık.

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş ümmetlerin hallerini misâl vererek bizim onlardan ibret almamızı, düştükleri günah, isyan ve hatalara düşmememizi öğütler. Dolayısıyla her âyet, her zamanı ve her muhatabı bir cihetten ilgilendirir. Bu âyette, iyiliği emretmeyenlere değil, iyilik fiilini işlemeyenlere bir ikaz, bir ihtar ve tehdit vardır. Bu sebeble Allah Teâla'nın Teâla

⁽²⁰⁾ Cemal Nar. a.g.e. s.13.

⁽¹⁾ Bakara, 44

Kur'an'da iyi ameller işlemeyi emredip de, kendileri yapmayanları kötölemiştir. Çünkü böyleleri, Allah Teâla'nın haramlarını önemsemeyen, hükümlerini hafife alan, ilmi kendisine fayda vermeyenlerdir. Peygamber Efendimiz:

“Kıyamet gününde insanların en şiddetli azaba uğrayanı, ilmi kendisine fayda vermeyen âlimdir” buyurmuştur⁽²⁾

Kendini Unutanlar

İyiliği emretmek, şüphesiz ki iyidir. Fakat akıllı olan, başkasının iyiliğini isterken kendini nasıl unuttur? Başkasını irşad edip kendisini unutmak, başkasını kurtarıp kendisini ateşe atmak, aklın kabul edeceği bir şey midir?

Bir kimsenin insanlara va'z ve nasihat ederek, ilmini ortaya koyması ve kendisinin buna uymaması, hem kendini hem de ilmini yalanlamak anlamına gelir. Bu hal insanın kişiliğinde bir zıtlık, bir çatışma teşkil ettiği gibi, irşad etmek isterken saptırmak olur. Akıllı olan böyle bir duruma düşmez. Çünkü insanlar, kendilerini irşad edenin söylediklerini kendisinin yapmadığını görünce, söylenenlerin asılsız veya önemsiz olduğu kanaatine varabilirler. Fuzûlî'nin şu beyti bunu ne güzel ortaya koyar:

*Vâizin küfrün benim rüsvâlîğımdan kıl kıyâs
Anda sıdk olsaydı ben takvâ şîâr etmez miydim?*

⁽²⁾ Süyûtî, el-Fethu'l-kebîr, I, 188

Bir insanın söylediği sözün, yaptığı va'zın, ettiği nasihatın bir kıymeti ve kalblerde meydana getireceği bir tesir arzu edilir. Boş sözler, boş emirler bu tesiri nasıl icra edebilir?

Netice itibariyle bu âyet, fâsıkın, günahkârın doğru söylemek, iyiyi emretmek şartıyla va'z etmesini, nasihat yapmasını yasaklamamakla birlikte, bu gibilere gayet büyük bir uyarıyı ihtiva ediyor. Onların tutarsızlığını ve ahmaklığını ortaya koyuyor. Bunun özellikle akıl açısından şaşılacak bir şey olduğunu belirtiyor. Bu âyetin muhatabları öncelikle âlimler, yöneticiler ve hükmetme yetkisine sahip olanlardır.”⁽³⁾

Halk arasında “Hocanın dediğini tut da, gittiği yoldan gitme” sözü, iyi niyetle yorumlansa da, sonuçta yarar sağlayan bir söz değildir. İyi niyeti şu; sen söze bak, söyleyene değil.³⁶ Belki söyleyen o sözden faydalanmamıştır ama söz faydalı ise sen niye mahrum kalasın ki ondan? Sen kendi iyiliğini düşünen birisi isen, onu al da yararlan. Belki onu söyleyen fakat kendisi faydalanmayan adam da bu halinden şikayetçidir. Böyle olmak istememektedir ama nefesine güç yetirememektedir. Her zaman öyle yüce şahsiyetleri nerden bulacaksın? Bari sözü al da büsbütün mahrum kalma. O adam da büsbütün faydasız olmasın. Eli yoksa bari diliyle faydalı olsun. Lokman Hekim,

- Bu güzel edebi nerden öğrendin? diye soranlara:
- Edepsizlerden öğrendim, demişti.

⁽³⁾ Komisyon, Riyazu's Salihin Şerhi, 2/106-107

³⁶ Sübhanellah, yeri gelince aynı maksatla de “söyleyene bakma, söyletene bak” deriz. Söyletene, yani Hak Tealaya.

- Nasıl yani?, diyenlere verdiği cevap ne kadar hikmetli bir adam olduğunu ispat ediyor:

- Onların işine baktım. Hangisini beğenmediysem, ben onu yapmadım.

Bu kadar basit!

Amel Gerekir

Ancak insanların seviyesi normalde bunu kaldırmaz. Hem bu bir eksiklik. Davet, eksiklik kaldırmaz. Dolayısıyla özü, sözü ve işi arasında tutarlılık olmayanlar laubali ciddiyetsizler, kale alınmaz ve etkili olamazlar. Onun için mürsitlerin önderleri olan peygamberler “*üsvetün hasene*”dirler. Yani en güzel örnekler. Hiçbir zaman dediklerine kendileri muhalefet etmemişlerdir. Çünkü bir gerçek de şudur ki insanlar işe bakar, sözden ziyade eylemden etkilenirler. “Sözel eğitim”e göre “uygulamalı eğitim”in daha başarılı oluşu da bu sebeptendir. Bu konu biraz sonra tekrar ele alınacaktır.

Geçmişte bunu çok iyi bilen âlimler çoğu zaman baştan tedbir alıyor ve ilim adamı olamayacaklarına inandıkları kimselere ilim öğretmiyorlardı. Bunun dayanakları da yok değildi. Peygamberimiz (as): “*İlim öğrenmek, her müslümana farzdır.*” buyuruyorlar. Ancak, bu hadisin devamındaki şu sözler, bir hayli düşündürücüdür:

“İlmi, ona layık olmayan kimseye öğretmek, domuzun boynuna mücevherat, inci, gerdanlık takmak gibidir.”⁽⁴⁾

Aslında insanın âlim olması, dinde fakih olması, Allah Teâla'nın onun hakkında hayır murad ettiğinin açık bir alametidir.”⁽⁵⁾ İşin normalı budur. Zaten fakih, yine peygamber ifadesiyle *“ne iyi insandır. Kendisine muhtaç olununca faydalı olur. Kendisine ihtiyaç olmayınca ilmini artırır.”*⁽⁶⁾ Evet, ilim adamı için asıl olan, ilmini artırmak için oturup çalışmasını devam ettirmek, isteyenlere ilim öğretmek, ama her şeyden önce de, bildikleriyle amel etmek.

Domuza Gerdanlık Takmak

Acaba hadiste geçen, *“domuzun boynuna inci gerdanlık takmak gibi olan ilmi layık olmayana öğretme işi”* ne demektir?

İbn Abdi'l Berr'in Hz. İsa'dan (as) da naklettiği bu söz⁽⁷⁾ hakkında akla ilk gelen şudur: Bir kısım insanlar ilmi öğrenecekler, ama bu öğrenme onlar hakkında bir hayır olmayacak, onlara hayır getirmeyecektir.

Neden?

Çünkü ilme ehil değillerdir!

⁽⁴⁾ İbn Mâce, Mukaddime, hn:224; İbrahim Canan, Kütüb-ü Sitte Muhsararı 16/542 hn:6050. Hadisin şerhinden bkz. Haydar Hatipoğlu Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi 1/387.

⁽⁵⁾ Buhârî, Farz'ul Humus 7, İlim 13. İ'tişam 10; Müslim, İmaret 98(1038), Zekat 98,100(1038); Tirmizî, İlim 1(2647); İbn Mâce hn:220 İ. Canan a.g.e. 11/491 16/541-542.

⁽⁶⁾ İbrahim Canan a.g.e. 11/487. hn:4106.

⁽⁷⁾ s. 177

Nasıl ehil değiller?

Yani ilmin öncelikle gerektirdiği anlamaktan, kavramaktan mahrumdurlar. Sonra da ameli, fazileti, ahlakı, istikameti, insanlığa faydalı olmayı yerine getirmiyor, bilakis ilim sebebiyle gururu, kibiri, ucbu artırıyor, dünyalık kazanmak için ilmimi alet ediyor, mal, makam, riyaset için zâlimlerle işbirliği yapıyor, fiska, fücra, fuşşa ve zulme düşüyor. Hatta yanlışta, çirkine, batıla, günaha davet ediyor ve insanları azdırıyor. Bir insan hem ilim öğrenir, âlim olur, hem de bırakın ilmin şükrünü ifa etmeyi, bir de ilme ihanet ederek, ilmi bahşeden Allah Teâla'ya ihanet ederek, yukarıda anlatıldığı gibi ilmi şerre alet ederse, elbette boynunda mücevher taşıyan domuzlara benzetilir. Mücevher gibi olan ilim, elbette güzeldir ama domuzun boynuna hiç de yakışmamaktadır. İşte hakiki âlim, ferasetiyle bunu görecektir ve o tür insanlara ilim öğretmeyecektir. Hakiki âlimler, nasıl ki bu âlemin en faziletli olanlarıdır, kötü âlimler de yaratılmışların en şerlisidirler. Çünkü hidayet ve dalalet bir yerde onların hallerine bağlıdır.⁽⁸⁾

Sebepler Olan Yapan Gibidir

Çünkü böylesi kötü âlimler insanları sapıklığa çağırırken, belki bunun günahından, ona ilim öğrenenler de nasibini alacaklardır. Zira Efendimiz buyuruyorlar:

“Kim bir hayrı başlatır ve başkaları da onu devam ettirirse, o kimse yaptığı hayrın sevabını eksiksiz alır ve o hayrı takip edenlerin hayrının bir mislini -onların hayırlarından hiçbir

⁽⁸⁾ İmam Rabbani, Mektubat 1/173.

eksilme olmaksızın- aynen alır. Kim de kötü bir çağır açar ve bu çağırardan başkaları da giderse, bu adama, o kötü işin günahı eksiksiz gelir; ayrıca o kötü yoldan gidenlerin günahının bir misli de -onların günahlarından hiçbir eksilme olmadan- ona gelir”⁽⁹⁾

Bir dalaletle çağırın insan yetiştirmek, âlimler için korkulacak bir şeydir. Onun için birçok âlim, öğrencilerinin zalim idarecilerinin vezirleri, müsteşarları, hâkim ve yardımcıları olduğunu gördüğünde oturup “ben ne yaptım?” diye hüngür hüngür ağlamışlar ve ıslah olmaları için gece gündüz dua etmişlerdir. Ya bu dalaletle çağırın? Onun için de Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyuruyor:

”Kim bir dalaletle çağırır ve buna uyulursa, bu kimseye kendine uyanların günahının bir misli aynen gelir, onların günahından da bir şey eksilmez. Kim de bir hayra çağırır ve kendisine uyulursa, buna da kendine uyanların sevaplarının bir misli verilir, bu, ona uyanların sevabından bir şey eksiltmez.”⁽¹⁰⁾

Dinde esas önemli olan takvadır. Her ne kadar ilim iyi niyetle talep edildiğinde bizatihi bir ibadet olur ama ilimden asıl amaç, ihlas ve istikametle amel etmek, yaşamaktır. Nitekim Peygamber efendimiz, kendisine:

- Ey Allah Teâla'nın Resulü! Ben senden pek çok hadis işittim. Ancak bunlardan sonra işittiklerimin, önceden işittiklerimi unutturacağından korkuyorum. Bana, (hepsinin

⁽⁹⁾ İbn Mâce hn:205; İbrahim Canan a.g.e. 16/538 hn:6041.

⁽¹⁰⁾ İbn Mâce hn:205. İbrahim Canan a.g.e. 16/538-539 hn:6042.

yerini tutacak) kapsamlı bir kelime söyle!” diyen Yezid İbn-i el-Cûfi (ra)’ye şöyle söylediler:

- *“Bildiklerinle Allah Teâla’ya karşı muttaki ol ve onunla amel et!”*⁽¹¹⁾

Saygınlık Takvadadır

Gerçekten de asıl olan takvadır. İnsan takva sayesinde Allah Teâla’nın katında saygıya değerdir, mükerremdir.⁽¹²⁾ İlim, insana Allah Teâla’ya karşı saygılı olmayı sağlatabilmişse, saygındır. Nitekim Allah Teâla da, âlimlerin bu özelliğini öne çıkarır. **“Kulları içinde ancak âlimler, Allah Teâla’dan(gereğince) korkar.”**⁽¹³⁾

İnsan bu gerçeği bildikten sonra nasıl olur da kendisini zayi eder?

“Eğer insanda az da olsa bir ilim varsa, nefisini zayi etmesi münasip düşmez.”⁽¹⁴⁾

Peki, insan nefisini nasıl zayi eder?

Kişi ilmin vakarından, saygınlığından, semeresinden faydalanmayıp, nefisini günaha, harama, dünyalığa, düşüklüğe atması ile kendini zayi eder, harcar bitirir. Bir alim için ne kadar yazık, ne kadar ayıptır böyle şeyler!

⁽¹¹⁾ Tirmizî, İlim 19(2684), Rezin. İbrahim Canan 11/504 hn:4121.

⁽¹²⁾ Hucurât 13.

⁽¹³⁾ Fatır 28.

⁽¹⁴⁾ Buhârî, İlim. İbrahim Canan a.g.e. 11/504 hn:4122.

Amel etmektir önemli olan. Dinin temel kaidelerini, belli başlı farzlarını, vaciplerini, haramlarını bilmeyen kaç kişi çıkar? Yani şu namaz kılmayan, oruç tutmayan, zekât vermeyen, hacca gitmeyenler, bu ibadetlerin farz olduğunu bilmiyorlar mı? Şu camiye cemaata gelmeyen talebeler, öğretmenler, vaizler, müftüler, hacılar, hocalar, dervişler cemaatla ibadetin nasıl bir müekked sünnet olduğunu bilmiyorlar mı? Şu içki içen, kumar oynayan, zina yapan, avret yerlerini açanlar, bunların haram olduğunu bilmiyorlar mı?

Evet, ilim bizatihi bir güzelliştir, bir olgunluktur, ama kimler için? Bildikleriyle amel eden, dinini ihlas ve istikametle yaşayanlar için. İşte ilim onları ve işlerini olgunlaştırır. Ya amel etmeyenler, bildiklerini yaşamayanlar? İlim onlar için bir yük, bir vebal, bir aleyhte durumdur. Dolayısıyla, mevcut ilimle amel etmeyenin, ilmini artırmak istemesine şaşmamak elde değil!

Bir Çeşit Ahmıklık

İbrahim bin Ethem, başından geçen ilginç bir olayı anlatır: “Bir zaman Mekke-i Mükerreme’de bulunuyordum. Bir taş gördüm. Üzerinde şunlar yazılıydı: “Beni çevir ve ibret al!” Taşı çevirdim, bu sefer de şöyle bir yazıyla karşılaştım: “Bildiğinle amel etmeyen sen, niçin bilmediğin şeylerin ilmini talep edersin?”⁽¹⁵⁾

⁽¹⁵⁾ Gazali, İhya tecümesi 1/221.

Hasan Basri'ye göre bu bir ahmaklıktır: “Âlimlerin ilmini, hâkimlerin hikmetlerini öğrenip de, cahillerin amellerini yapan ahmaklardan olma!”⁽¹⁶⁾

İlmini artırmak mı istiyorsun?

Unutma ki ilmi artırmanın en güzel yolu, bilinenlerle amel etmektir. Çünkü Peygamberimiz: “*Kim bildiğiyle amel ederse, Allah Teâla'nın ona bilmediğini de öğretir*” buyuruyor.⁽¹⁷⁾

Öyleyse gerçek âlimin hem vazifesi, hem de hakiki alameti, ilmiyle önce kendisinin amel etmesi, sonra da insanlara ilim öğretmesi, insanlara va'z ve nasihat etmesi, emr-i bil ma'ruf nehy-i an'îl münker yapması, kısacası irşad ve tebliğde bulunmasıdır. Bunun ne kadar faziletli olduğu, önceki konularda geçmişti. Şimdi de kısaca vebalinden bahsedelim.

Öncelikli Sorumluluk

Burada ilmiyle amel etmeyen için iki vebal öne çıkıyor: Önce faydasız ilminin kendine bir azap oluşu, sonra da, yapmadığı şeyleri söylemekle ilahi gazaba dūçâr oluşu. Biraz açalım isterseniz:

İlk sorumluluk, öncelikle yaşamaktır. Yoksa vebali büyüktür. Peygamberimiz “*Kıyamet gününde en şiddetli azap görecek olanlar, Allah Teâlanın, ilminden kendisini faydalandırmadığı âlimlerdir*”⁽¹⁸⁾ demiştir. Hadisi daha önce de

⁽¹⁶⁾ Gazali, a.g.e. 1/209.

⁽¹⁷⁾ Aclunî, Keşf'ul Hafa 2/265 hn:2542.

⁽¹⁸⁾ Ali Muttaki, Kenz'ul Ummal 10/187 hn:28977 10/208 hn:29099, Heysemî, Mecmu'z Zevaid, 1/185.

gördük; bunlar “kendileri yanıp biterken, başkalarını aydınlatan aldanmışlardır.”⁽¹⁹⁾

Peygamberimizin ümmeti için en çok korktuklarının bir kısmını şöyle sıralayalım:

Bilgiden sonra gaflete düşenler, emrettiğinin aksini yapanlar, ilim ile etrafına adam toplama isteği ile yananlar, kalbi ve ameli ile cahil oldukları halde dili âlim münafıklar. Âlim ama himmeti cahil gibi olanlar. Kur'an'ı yersiz tevil eden, bilerek yanlış yorumlayan, bilmeden fetva veren, zalim idarecilerle düşüp kalkan, zâlimlere destek veren âlimler, saptıran önderler, söyleyen ama yapmayan, ilmi gizleyen, ilmi ihtiyaç duyulan zaman ve zeminde açıklamayan, ilimle ihanet eden, ilimle övünen, cahillerle tartışan, ilmi arttıkça zühdü artmayan, ilmi dünya için öğrenen, ilmini yiyen (!), ulu orta düşünmeden veya bilinçli olarak fitne çıkaracak sözler söyleyen âlimler.”⁽²⁰⁾

Bizim anlayışımızda âlim demek, Allah Teâla'dan korkan, havf ve haşyeti olan, hayâsı olan ahlaklı, erdemli, faziletli kişilerdir. Çünkü ilim, bilinenleri hayata geçirmeyi harekete geçiren bir faktördür. Fakat yine bilinen bir gerçektir ki bazı insanlar daha baştan dünyevi amaçlar için ilim öğrenmektedirler. Bu tip niyeti bozuk kişiler amaçlarına ulaştıktan sonra, ilmin gereğini yerine getirmeyecekler, fisk-u fücra dalacaklardır. Peygamber Efendimiz daha o zamanlar bu günahkâr kişilerden

⁽¹⁹⁾ Suyutî a.g.e. 2/160.

⁽²⁰⁾ A.g.e. 10/185-198 hn:28964-29041.

uyarmıştı ümmetini. İbn Abdilber bu konuda müstakil bir bab açar.⁽¹⁾ Oradan öğrendiklerimize göre:

“Âlimler ve hukukçuların en rezil ve aşağılık insanlardan olması, Beni İsrail’de görülen bir sapmadır ve böyle bir durum ahir zamanda bu ümmetin başına da gelecektir. O zaman öyle musibet bir zamandır ki, hadisin ifadesine göre hatta emr-i bil ma’rufu terke dahi izin verilebilir. O zamanda âlimler bildikleri ile değil, işlerine geldikleri gibi fetva ve hüküm verirler. İnsanların bu düşük ve küçük adamlardan ilim alması dahi bir kıyamet alametidir.”

İşte bu insan, kalbi ölü insandır. Kalp ölmüş ise, vücut da tümünden ölmüştür. Böyle bir kalp, Allah Teâla’ya geldiğinde fayda sağlayan "selim kalp" olamaz. İşte buna veyl çekilir, işte buna “yazıklar olsun” denilir.

Ebu’d Derda: “En fazla korktuğum, hesaba çekilmek üzere kaldırıldığımda: “Evet, âlimsin. Peki, ilminle ne amel ettin?” diye sorulmamdır.”⁽²³⁾

Burada Şârânî’(kd)’nin güzel bir tesbitini yazalım: “Bir insanın ilmiyle amel etmiş sayılması için, masiyete, günaha düşmemesi şart değildir. Şart olan, günaha ısrar etmemek veya ısrarda ısrar etmemektir.”⁽²⁴⁾

İlmiyle amel etmeyenler hiç olmazsa bu ilmi, amel edeceklerini umduklarına öğretmelidirler. Yoksa gedik daha da

⁽¹⁾ Bkz. A.g.e. s.245-251

⁽²³⁾ İbn Abdilber, age. s.287

⁽²⁴⁾ Şârânî, el-Uhud’ul Kübra s.61.

açılacak, toplum için tehlike daha da büyüyecektir. Her insana ilim nasip olmadığı gibi, her âlime de amel nasip olmayabilir. Ali el-Havvas'ın (ks) da dediği gibi, onlara düşen vazife, o ilmi, insanlara öğretmektir.

Ona göre aklı başında hiçbir âlimin ilmiyle amel etmemesi imkânsızdır. Şöyle ki; “emirlere göre hareket edip, yasaklardan kaçınırsa, o âlim zaten amel etmiş sayılır. Yeter ki Allah Teâla ona temiz bir kalp ve iyi niyet gibi bir nimet vermiş olsun. Şayet bunun aksini yapar, ilmiyle amel etmez, fakat sahip olduğu bilgisiyle Allah Teâla'nın'ın emirlerine karşı geldiğini anlayarak tövbe ederse, yine ilmiyle amel etmiş sayılır. Zira ilim sahibi olmasaydı, hidayete eremezdi. Bilerek ameli bırakmak, Allah Teâla'nın'a karşı ilenmiş bir suç ve masiyet sayılır. Öyleyse, her halükarda ilmin insana faydalı olduğunu anlamış oluruz. İlmiyle amel etmeyenlerin ceza göreceğini bildiren hadisler, günahlarından tövbe etmeyenler hakkındadır.”⁽²⁵⁾

Velhasıl “*kişi bildiği ile amel etmedikçe âlim olamaz.*”⁽²¹⁾ O zaman kat be kat “yazıklar olsun” denmeyi hak eder. Çünkü Peygamberimiz (sav) buyuruyor:

“*Bilmeyene bir veyl olsun! Allah Teâla'nın dileseydi ona öğretirdi. Bilip de amel etmeyene yedi kere veyl olsun.*”⁽²²⁾

İkinci Sorumluluk

⁽²⁵⁾ a.y.

⁽²¹⁾ Gazali, a.g.e. 1/207.

⁽²²⁾ Ali Muttaki, a.g.e. 11/29041.

Yapmadığı şeyleri emretmek, kaçınmadıklarından da nehyetmek, âlimler için ikinci bir vebaldır ve “kötü alim” oluşunun açık bir belirtisidir.

Böyle bir konu açıldığında ilk akla gelen her halde, Saf suresinin ilk ayetleridir:

“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah Teâla’nın katında büyük bir nefretle karşılaşır, büyük gazaba sebep olur.”⁽²⁶⁾

Şüphesiz burada öncelikle kastedilen mana, söz verilen, vaat edilen şeylerin yerine getirilmesini istemektir ama,⁽²⁷⁾ cümlelerin öyle bir gelişi vardır ki, kişinin yapmadıklarını, hatta yapamayacaklarını söylemesini de içerdiği için, yapılan tehdit ve kınama, ayıplama ve azarlama insanın içine işlemekte ve ürpertmektedir.

Hele de şu ayet ile yanyana gelirse:

“(Ey âlimler!) İnsanlara iyiliği emreder de, kendinizi unuttur musunuz? Hâlbuki Kitabı okuyorsunuz Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?”⁽²⁸⁾

Bu ayetler yahudi bilginleri hakkında inmiştir. Hani, Hz Muhammed aleyhis’selat’ü vesselamın peygamber olduğunu, evlatlarını bildiklerinden daha iyi bildikleri halde, sırf dünya

⁽²⁶⁾ Saff 2-3.

⁽²⁷⁾ Konuyla ilgili bir makale bkz; Cemal Nar, İslam Sancısı, “Söz Verince Yapmalı” s.109.

⁽²⁸⁾ Bakara 44.

menfaati ve kötü ahlak sebebiyle kitaplardaki bilgileri saklayan yahudi bilginleri hakkında. Rivayete göre, asr-ı saadetde Medine'deki Yahudi bilginlerinden bazıları, kendilerine gizlice gelip de:

- Muhammed (as) hakkında ne dersin? Diye soranlara:

- Doğrudur, haktır derler, Resulullah (as)'a uymalarını emrederlermiş.

Fakat kendileri, emirleri altında bulunanlardan ellerine geçmekte olan hediye ve vergilerden mahrum kalmak endişesiyle O'na uyma arzularını açıklamazlarmış.

Bazıları da “sadaka veriniz” diye emreder, fakat kendileri vermezlermiş. Diğer bazıları da: “Allah Teâla'ya itaat ediniz, asi olmayınız” derler, fakat kendileri sözleriyle amel etmezlermiş. Bir yukarıdaki ayetler münasebetiyle: “Namaz kılınız, zekat veriniz” diyenler olurmuş, fakat kendileri hiç birini yapmazlarmış. İşte bunlardan biri veya her biri dolayısıyla şu ayet nazil olmuş:

“Acaib, siz insanlara bol bol iyiliği emreder de kendinizi unuttur musunuz? Hâlbuki daima kitabı (Tevratı) da okuyorsunuz. O halde akıl etmez misiniz? Yahut daha akıllanmayacak mısınız?”

Hamdi Efendinin Tefsiri

Merhum müfessirimiz Elmalılı Hamdi Yazır Efendi, tefsirine şöyle devam etmektedir:

“Fenalık emretmektense, iyilik emretmek elbette iyidir. Fakat akılı olan başkasının iyiliğini isterken, kendini unutmuyor mu?”

Birinci olarak, emri bilmâruf (iyiliği emretmek) ve nehyi anil’ münker (kötülüğü yasaklamak)tan maksat, başkalarına doğruyu göstermek suretiyle istifade ettirmektir. Hâlbuki başkasını irşad edip de kendisini unutmak ve kendisini iyilikten, irşaddan mahrum etmek, eli selamete çıkarıp, kendini ateşe atmak demektir ki, amelî akılı açısından bir çelişki teşkil eder.

İkincisi, insanlara va’z ve ders vererek ortaya koyup da kendisi, kendi emrini, kendi öğüdünü dinlememek, kendini ve ilmini fiilen yalanlamaktır. Bu, şahsında bir çelişki olduğu gibi, halkı bir taraftan aydınlatmak isterken, diğer taraftan saptırmaktır ki, bu da bir çelişkidir, bunda da bir çeşit karıştırmak vardır. Akılı olan ise çelişkiye düşmez.

Üçüncüsü söylediği sözün, verdiği nasihatın bir kıymeti ve kalplerde bir tesirinin olması arzu edilir. Boşuna emir, boşuna gevezelik akıl kârı değildir. Hâlbuki verdiği emir ve öğüdünün tersini kendisinin yapması, onun kıymetini kırmak ve herkesi ondan nefret ettirmektir. Daha açıkçası, bindiği dalı kesmek, oturduğu evi yıkmaktır ki, bundan büyük budalalık olmaz.

Hâsılı, iyilik iyiliktir, elbette insanlara iyiliği emretmek de hadd-i zatında iyidir ve bir görevdir. Fakat bunu yaparken kendini unutmak, işte budalalık oradadır. Bu ayette yasaklanan da budur. Bundan dolayı bu ayet fasık ve sapık bir kişinin doğru söylemek, sözünde ciddi olarak iyiyi söylemek şartıyla va’z etmesini (öğüt vermesini), iyiliği emretmesini men etmemekle beraber, bu gibiler hakkında gayet büyük ve büyük olmakla

beraber zarif (ince) bir inzar (korkutmayı) içeriyor ve aptallıklarını anlatıyor. Vaizin, amirin kendi hakkında ciddi olmasını ve öğüt verirken herkesten önce kendini düşünmesinin gereğini anlatıyor. Ve bunun özellikle akıl nokta-i nazarından çok şaşılacak bir şey olduğunu gösteriyor.”⁽²⁹⁾

Buhârî ve Müslim de bu konuda şu hadis rivayet edilmiştir: Kıyamet gününde bir adam getirilip ateşe atılır, karnındaki bağırsakları dışarıya çıkar ve ateş içinde değirmen taşı gibi dönmeye başlar. Cehennem ehli onun etrafını çevirirler:

- “Ey falan! Sen bize iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklar değil miydin?” derler.

- "Ben size iyilikleri emreder, kendim yapmazdım; sizi yasaklar kendim yapardım” der⁽³⁰⁾

Şu halde insan, başkalarına öğüt verirken, kendini unutmamalı, ele telkin verip de, kendi zakkum salkımı yutmamalıdır. İrşad (halkı aydınlatmak) için doğruyu söyleyenler böyle olursa, saptırmak için eğriyi söyleyenlerin hali kıyas edilsin!”⁽³¹⁾

Hatib’ul Enbiya Hakkı

“Hatib’ul Enbiya” olarak bilinen Hz. Şuayb (as)’ın, için dışın bir olması, için söze uyması, ancak yapılanın buyurulması, ele emredilene aykırı davranılmaması hakkındaki hassasiyeti,

⁽²⁹⁾ Hak Dini Kur’an Dili, 1/287.

⁽³⁰⁾ Buhârî, Bed’ul Halk 10, Fileu 17; Müslim, Zühd 51(2889); İbrahim Canan 7/314 hn:2009.

⁽³¹⁾ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili 1/287.

bütün hatiplere, âlimlere, mürşitlere önemli bir ikaz, tembih ve irşaddir:

“Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak, size aykırı davranmak istemiyorum.”⁽³²⁾

Bir Müslümanın hayatı boyunca takip etmesi gereken en büyük ilkelerden birisidir bu. Hem de en büyük başarı ve mutluluk sebebidir. Ahlak ve karakter sahibi her ciddi ve olgun insanın vaz geçemeyeceği en temel bir prensiptir hem de. “Cenâb-ı Hak, Şuayb *aleyhisselâm*’dan bahsederek onun sözünü bize hatırlatmaktadır. Şuayb *aleyhisselâm*, kendi kavmini şirkten, insanların hakkını yemekten, fesat ve bozgunculuktan nehyedip, tevhide, ölçüyü ve tartıyı tam yapmak suretiyle hak ve adaleti yerine getirmeye davet etmişti. Onun gayesi, kavminin âdet ve alışkanlıklarının aksine olan bu nasihatlar ve tekliflerle onların hürriyetlerini ellerinden almak, onları yaptıkları kötülüklerden çevirip de, o menhiyyatı kendisinin yapması değildi. Yani, Allah Teâla’ya karşı siz günaha girmeyin ben gireyim, siz aldatmayın ben aldatayım, halkın mallarını siz yemeyin ben yiyeyim, siz istediğiniz gibi zevk u sefa yapmayın ben yapayım, demek istememiştir. Bunun tam aksine, gücünün yettiği nisbette insanları ıslah etmeyi gaye edinmişti.

Mürşidler, insanları düzeltmeye çalışanlar, öncelikle kendileri hidayete, sıdka, salah ve kurtuluşa ermiş olmalıdırlar. Peygamberler en büyük mürşid ve muslihlerdir. İyiliği tavsiye edip kötülükten uzaklaştırmaya çalışanların onların ahlâkıyla ahlâklanmaları ve metodlarını çok iyi bilip uygulamaları gerekir.

⁽³²⁾ Hud 88.

Kur'an ve Sünnet'in, peygamberlerin hayatlarından canlı tablolar sunmasının hikmeti de bu olsa gerektir.”⁽³³⁾

İşte âlimlerin örnek alacakları bir insandan, örnek bir davranış! Burada konuşan Hz. Şuayb'tır, (as) ama aslında bütün peygamberler aynen onun gibi, ümmetlerine anlattıkları her şeyi, önce kendi nefislerinde yaşarlardı. Sözleri ile özleri, kalpleri ile uygulamaları birbirine uyuştur. Hiç birisi, ümmetine tebliğ ettiklerine muhalif yaşamamıştır. Zira böyle bir davranış akla ve hikmete aykırı bir iştir ve abestir. Peygamberler gibi “*Allah Teâla'nın ahlakıyla ahlaklanmış*” yüce şahsiyetlere, abesle iştiğal asla yakışmaz.

Kitap Yüklü Enteller

Böylesi akla ve hikmete aykırı işi Allah Teâla'nın neye benzetiyor biliyorsunuz:

“Kendilerine Tevrat yüklediği halde, onu taşıyamayanların durumu, sırtına ciltlerle kitap yüklenmiş eşeğin durumu gibidir.”⁽³⁴⁾

Kutsal kitaplar, eşek gibi yüklenip taşınmak için değil, okunmak, anlaşılacak ve yaşanmak için indirilmiştir. İnsana düşen onu iyi okumak, kavramak ve uygulamaktır. Değilse, işte teşbih, harika bir hakikate işaret etmektedir. Daha önce Kur'an-ı Kerimde anlatılan yahudiler için “ayna” tabirini kullanmıştık. Hiç unutmayalım; burada her ne kadar Tevrat'ı okuyup amel etmeyen Yahudi âlimleri söz konusu ediliyor olsalar dahi,

⁽³³⁾ Komisyon, Riyazu's Salihin Tercüme ve şerhi, 2/108

⁽³⁴⁾ Cuma 5.

Kur'an'ı okuyup da onunla amel etmeyen Müslümanlar da, aynı gerekçeden ötürü aynı hükmün altına girerler. Bunun aksini iddia etmek, Kur'an'dan istifade etmeyi bitirecek ve sahiplerini, “eskilerin masalları” diye Kur'an'ı inkâr edenlerin derekesine düşürecektir. Nitekim aramızda yaşayan ve entelektüel kaygılarla saman yer gibi kitap okuyan ama hayatlarında hiçbir ahlak ve ilke olmayan, keyiflerince yaşayan ve bu keyfi kuralsızlığa “özgürlük” adını vererek onu bir marifet sayan, adına sözde “aydın” veya “entelektüel” denilen alay konusu bir garip zümreyi biliyorsunuzdur. Okurlar ama faydalanmaz, hayrını görmezler. Böyle bir okumadan geriye gurur ve kibirden başka bir kâr kalmaz. Onu da tepe tepe kullanırlar. Bu yüzden çevrelerinde kendilerine benzerlerden başkası yoktur. Onlar da eleştirmek, dedikodu ile etini yemek, kavga etmek için vardır. Hayatlarında iki kişiyi etkileyip de onlara önderlik yapamamışlardır.

Âlimleri Korkutan Manzara

Gazali, *İhya*'nın konuyla ilgili bir babında, ilminin faydasını görmeyen, hatta ilminin kendisine zararı olanlar için birçok hadis rivayet etmektedir. Onlardan bir kaçını nakledeyim:

“Kıyamet gününde en ağır azabı görececek olanlar, Allah'ın ilminden kendisini faydalandırmadığı âlimlerdir.”

“Kişi, bildiği ile amel etmedikçe âlim olamaz.”

“Ahir zamanda cahil âbidler ve fasık âlimler olur.”⁽³⁵⁾

“İnsanlar ilim öğrenip ameli terkettikleri, dil ile sevişip içinden düşmanlık besledikleri, akraba ziyaretlerini terk ettikleri vakit, Allah Teâla'nın onlara lanet eder; kulaklarını sağır, gözlerini de kör eder.”⁽³⁶⁾

“İsra gecesinde, dudakları ateşten makaslarla kesilen bir takım insanlar gördüm. “Siz kimsiniz?” diye sorduğumda onlar: “İyiliği emreder, ama kendimiz yapmazdık. Fenalıktan nehyeder, fakat kendimiz yapardık” diye cevap verdiler.”⁽³⁷⁾

“Aldanma günü” olan kıyamette en büyük pişmanlıkları yaşayacak olanların; öğrettiği ile amel eden başkaları kurtulduğu halde, kendisi amel etmeyip helak olan âlimler olduğu geçmişti. “Âlim ve ahmak” aynen “âlim ve kötü” de olduğu gibi, asla yan yana gelmemesi gereken kelimelerdir, ama ne yazık ki geldiği de görülüyor.

Bir kısmını yukarıda naklettiğimiz birçok hadisi “Kenz’ul Ummal”dan Kitabına aktaran Elmalılı Hamdi Yazır Efendi sonuçta fezleke halinde şunları söyler: “Bütün bunlardan anlaşılın husus ise, ilmin amelden fazilet ve meziyet bakımından üstün olması ve Allah Teâla'nın yanında yüksek derecelere ulaşan âlimlerin, kendilerini ilme verip, ilmiyle amel eden

⁽³⁵⁾ İhya, Bedir y. 1/150-151

⁽³⁶⁾ A.g.e. 1/120.

⁽³⁷⁾ A.g.e. 1/162.

âlimlerden olmasıdır. Onun için âlimler, ilimleriyle amel etmeli, mü'minler de âlimlere hürmet ve ikramda bulunmalıdırlar.”⁽³⁸⁾

Evet, işin tabii olanı budur. İman ve ilmin icabı budur. Nitekim Peygamber (sav) efendimiz de bu işin tarihi seyrini birkaç kelime ile özetleyip âlime ve insanlara düşeni şöyle ifade buyurdular:

“Benden önce Allah Teâla'nın gönderdiği her peygamberin mutlaka havarileri ve arkadaşları olmuştur. Bunlar, onun sünnetiyle amel ederler, emirlerini de yerine getirirlerdi. Sonra bu peygamberlerin ardından öyle kötüler ortaya çıktı ki, yapmadıklarını söyleyip, kendilerine emredilmeyeni de yapmışlardır. Kim bu grupla eliyle mücadele eder, uğraşırsa mü'mindir. Kim onlarla diliyle mücadele ederse, o da mü'mindir. Kim onlarla kalbiyle mücadele ederse, o da mü'mindir. Bunun gerisinde, artık zerre miktar iman yoktur.”⁽³⁹⁾

Peygamber (sav) efendimiz, kötü âlimler başta olmak üzere, yapmadıklarını söyleyen, emredilmediklerini yapanlarla nasıl uğraşılacağını da özlü bir ifadeyle özetlemiştir: Şartlara göre bir tavır alacak; el ile müdahale işi halledecek ve kişinin de buna gücü yetecekse eliyle, söz ile faydalı olabilecekse diliyle kötülüğe müdahale edecektir. Her ikisine de gücü yetmeyecek veya fayda veremeyecek durumda ise, hiç olmazsa kalben buğz ederek, razı ve taraftar olmadığını ifade eden tavrını koyacak, “surat asma hakkı”⁽⁴⁰⁾’nı kullanacaktır. Bunun gerisinde artık

⁽³⁸⁾ Elmalılı, a.g.e. 7/466-67.

⁽³⁹⁾ Müslim, İman 80(50)

⁽⁴⁰⁾ “Surat Asmak Hakkımız” kitabının yazarı İsmet Özel’in kulaklarını çınlatalım.

iman yoktur; çünkü kötülüğü hoş görüyor, tasvip ediyor demektir ki, asla imanla bağdaşmaz.⁽⁴¹⁾

Hülâsa-i Kelâm

Sonuç itibariyle şunu söyleyelim ki âlimler, prensip olarak yaşadıklarını söyleyecek, yapmadıklarını söylemeyeceklerdir. Hatta âlimler sıradan Müslümanlardan daha ziyade ibadet edecek, helal ve harama dikkat edecek, nafil ibadetlerle Allah Teâla'ya daha fazla manevi yakınlık kazanmaya bakacaklardır. Özellikle farz namazları cemaatla kılacak, ama bundan başka başta teheccüd olmak üzere duha, evvabin, şükru'l vudu', tahiyetu'l mescid vb. nafil namazlara dikkat edecek, nafil oruçlar tutacak, bol bol Kur'an okuyacak, itikâf ve halvetten faydalanacak, zikir, salavat ve dualarla vakitlerini ihya edecektir. Halk önünde israf ve şatafattan uzak, sade ve zahidane bir hayat yaşayacaktır. Böyle bir manevi hayatı elbette Allah (azze ve celle) rızası için yaşayacaktır. Ama şüphesiz ki bu yaşantı, onun davetinin etkili olmasını da sağlayacaktır. Sıradan inananların Allah Teâla'ya ibadetlerinin kendilerinkinden fazla olması âlimlere ar olmalıdır.

Bunlar elbette doğru, faydalı ve güzel sözlerdir. Bunlar ancak tasdik edilir. Ama akla şöyle bir soru geliyor: Bir insan dinin her güzelliğini bir peygamber gibi aynen yaşayamaz. Peki, o zaman yaşamadıklarını anlatmayacak mı? İnsanlara dinlerini tam olarak anlatmayacaklar mı? Böyle olursa, din bilgisi ve eğitimi eksik kalmış olmaz mı?

⁽⁴¹⁾ İbrahim Canan, a.g.e, 2/378.

Bu soruları sorduk ise, âlimin ilmini yayma sorumluluğunu anlatmanın zamanı gelmiştir demektir.

İLMİ YAYMA SORUMLULUĞU

İlim Kendimiz İçindir

İlim öğrenmekten amacımız, öncelikle kendi bilgisizliğimizi gidermek, kendimizi tanımak, Rabbimizi tanımak ve O'na nasıl kulluk yapabileceğimizi öğrenmek ve bu bilgilerle amel etmektir. Böylece rabbimizin rızasını kazanmaktır. Bu arada dünya ve ahiret selamet ve saadetimizi kazanmaya da vesile olacakmış, eh ne âlâ, ne güzel! Yoksa ilim öğrenmek, halk arasında sevilip sayılmak, şan ve şöhret kazanmak, makam ve mansıp elde etmeye alet etmek, cahillerle tartışıp yenerek gurur ve kibrini tatmin etmek, insanlara karşı övünmek için asla değildir.

Hiç şüphesiz insan ilmi önce kendisi için öğrenir. Yani ilimle kalbini yatıştırır ve nurlandırır, nefsini temizler ve süsler, duygularını eğitir ve zenginleştirir, işlerini olgunlaştırır ve bereketlendirir, çevresine huzur, güven, barış ve esenlik getirir.

İlmin insana kazandırdıklarını, dolayısıyla ondan faydalanmak gereğini az önce anlattık. Şimdi âlim için yeni bir vazifeden ve kazançtan bahsedeceğiz. O da ilmi yayma gereği ve görevidir.

İlmi Yaymak Gerekir

Her ne kadar insan ilmi öncelikle kendisi için öğrenmeli ve ondan evvel emirde kendisi istifade etmelidir, tamam, ama bununla beraber Allah Teâla'ya hakkıyla kulluk yapmanın bir yanı da öğrendiklerini başkalarına da öğretmek, insanları İslam'a davet etmek, halka irşad ve tebliğde bulunmak, onlara nasihat etmektir. Emri bil maruf, nehyi anil münker yapmaktır. İslam'ı yaşamayan birey ve toplumların kötü akıbetlerini anlatarak inzar (sakındırma) ve iyilerin elde ettiği nimet ve saadetler ile tebşir (müjdeleme) için çaba ve gayret sarfetmektir. Çünkü İslam, her inananına, dinini yaşama yanında, buna inanan insanların sayısını artırma görevi de verir.

İslam'ın çok önem verdiği cihadın asıl amacı, dini yayma, duymayanlara ulaştırma, bilmeyenlere öğretmedir. Vazife sadece davet ve tebliğdir. Kabul ettirmek değildir. Zira hidayeti veren Allah Teâlâ'dır. Ona karışmak kulun vazifedi de değildir, haddi de. Bu davet ve tebliğ işi yeterince sağlanırsa yeterlidir. İslam'ı kabul edip etmemek insanların hür iradeleri ile kendilerinin bilip yapacağı bir iştir. Bunun için savaşmaya gerek yoktur. Çünkü **“dinde zorlama yoktur”**. Zorla iman eden içinden kâfir olacağından o müslüman değil, olsa olsa “münafık” olacaktır. Münafıklık ise en kötü kâfirlıktir. İnsanları münafık yapmak için savaşma ahmaklığını Müslümanlar yapmaz. Asıl ahmaklar, “İslam kılıç dinidir, kılıçla yayılmıştır” diyenlerdir. Bilerek iftira etmektedirler. Böylece kendilerini kurtaracak dalı kırmakta, inkâr uçurumlarından cehenneme yuvarlanmaktadır. İslam'da savaş, ya bir saldırıyı defetmek, ya da İslam'ın duyurulmasının ve hâkim kılınmasının önüne konan engelleri kaldırmak için

yapılır. İslam ne toprak kazanmak, ne başkalarının yeraltı ve yerüstü servetlerini sömürmek, ne de kişileri zorla Müslüman etmek için asla savaştırmaz. İslam'ı bilenler bilir ki, cihad başka, savaş başkadır.

Onun için her âlim aynı zamanda bir davetçidir. Bir yandan inananlara dinlerini öğretirken, bir yandan da inanmayanlar arasından yeni adamlar kazanmak onların asli vazifeleridir. Bütün peygamberler bu bakımdan “*örnek insanlardır*”. Çünkü onların bir aslî vazifeleri de insanları Allah Teâla'nın dinine davet etmektir.

Ümmete Düşen Görev

Dini yayma her müslümanın derdi ise de Allah Teâla özellikle ümmet arasında bir gurubun bunu mutlaka yapmasını ister. Bu gurup da elbette bu işi gereği gibi yapma eğitimini almış âlimler olacaktır. İşte ayet-i kerime:

“İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa eren onlardır.”⁽¹⁾

Görüldüğü gibi, insanları dine davet edecek âlimleri yetiştirmek ümmet üzerine farzdır. Onlar ne yapıp edecek, ama mutlaka bu işi yapacak kurum ve kuruluşları kuracak, oralarda ehil âlimleri yetiştirecek ve bu davet işini gerçekleştireceklerdir. Ayette de belirtildiği gibi bu görev yapıldığı sürece ümmet kurtuluştadır. Çünkü “hayırlı” bir ümmettir. Bu hayır onlara,

⁽¹⁾ Al-i İmran.104

insanlığa karşı yaptıkları irşad, tebliğ ve davet işinden ötürü verilmiştir. İşte onları bu yönüyle öven ve takdir eden ayet:

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeğe çalışır ve Allah Teâla'nın'a inanırsınız.”⁽²⁾

Nitekim şu ayetler, insanları dine davet etmeyi, cahillik ve sapıklıktan sakındırmayı, Allah Teâla'ya karşı saygılı olmayı öğretmeyi emretmektedir:

“Mü'minlerin hepsinin toptan savaş için sefere çıkmaları doğru değildir. Onların her kesiminden bir gurup dini ilimlerde geniş bilgi elde etmek ve kavimleri savaştan döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.”⁽³⁾

Ayet, niçin ilim öğrenileceği hakkında açık bir delildir. Bir de şunu ifade etmektedir ki, ilim için çalışmak, cihaddan geri bir ibadet değildir. Yukarda geniş olarak açıklandığı gibi özellikle çağımızda zaten ilimle desteklenmeyen bir cihad kazanılamaz da. Olmaz ama farzedelim kazanılsa dahi, cihaddan esas amaç olan insanları ikna ile İslam'a davette başarılı olunamaz. Çünkü İslam gönül işi, gönüllülük işi, teslimiyet ve rıza işidir. Kalbin iştirak etmediği bir imanın dille ifadesinin hiçbir kıymeti yoktur. Kaldı ki, ilim tahsilinin zorluğu da, cihaddan pek geri kalmaz.

Ancak burada “Eğitimin Amacı”nda belirttiğimiz bir hususa baştan işaret edelim: Bu başkalarına öğretme işi, "Allah

⁽²⁾ Al-i İmran, 110

⁽³⁾ Tevbe 122. Ayetin geniş açıklaması "ilim ve cihad" bölümünde geçmiştir.

için" olacaktır. Yoksa halka üstünlük taslamak, tepeden bakarak tahakküm etmek, dünyalık kazanmak maksadıyla olmayacaktır. Gurur, kibir, ucub ile değil, halka özellikle de, kendisinin dinini, canını, ırzını, malını korumak için Allah Teâla'nın yolunda savaşa çıkan ve bu meşguliyet sebebiyle dinini öğrenemeyen mücahid kardeşlerine, hem bir ibadet, hem de minnet borcunu ödemek amacıyla ilim öğretecek, irşad ve tebliğde bulunacaktır. Böyle olursa, "İlim ve Cihad" hükmünde anlattığımız gibi, eğitim ve öğretim işleri de, hakiki bir cihad olacaktır.

Hem Sevap Hem Mecburiyet

İlim öğretme işi hem sevap, hem de bir mecburiyettir. Sevaptır, çünkü daha önceki bölümlerde de geçtiği gibi, başkalarına ilim öğretmekle, onların yaptığı amellerden istifade edilir.⁽⁴⁾ Çünkü "*sebepe olan yapan gibidir*".⁽⁵⁾ Peygamberimiz, "*bir insanın hidayetine vesile olmayı, en kıymetli mallardan sadaka vermekle elde edilen sevaptan, hatta güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasındaki her şeyi tasadduk etme sevabından daha hayırlı ve üstün saymıştır*".⁽⁶⁾

Mecburiyettir; çünkü "*Allah Teâla ilim verdiği âlimlerden de, peygamberlerden aldığı söz gibi, bilgilerini saklamayıp insanlara açıklamaları için söz almıştır*".⁽⁷⁾

(4) Tirmizî, İlim 14.

(5) A.y.

(6) Buhârî, Cihad 102; Meğazi 38; Müslim, Fedaislu's Sahabe 35; İbrahim Canan a.g.e. 11/502, Gazali, İhya 1/32.

(7) Ali Muttaki 10/190 hn:29000; İbn Abdilber, age. s.196.

Kur'an-ı Kerim, geçmiş ümmetleri anlatırken, aralarındaki âlimlerin onlara nasihat vermelerini övgüyle anlatıyor,”⁽⁸⁾ ilimleri ile amel etmeyen, toplumu irşad ile hayra yönlendirmeyen, kötülöklere müdahele etmeyen âlimleri de kınıyor.⁽⁹⁾

Yahudi Bir Aynadır

İşte bir örnek; Allah Teâlâ yahudilerin yaptıkları haksızlıklar karşısında sessiz kalıp onları uyarmayan, yalan söylemelerine ve haram yemelerine rızâ gösterip bunu engellemeyen eğitimcileri, din adamlarını ve âlimleri kınamakta, bu davranışın kötülüğünü haber vermektedir. Kur'an çok gerçekleri Yahudilerden örneklerle anlatır. Çünkü Yahudi tecrübesi insanlığa tutulan bir ayna gibidir. Her fert ve toplum onlara bakarak kendisine çekidüzen verir. İyiliklerini geliştirirken, kötülüklerinin de orada farkına vararak gidermeye çalışır, ders ve ibret alarak aynı hatalara düşmekten korunmaya gayret eder. Böylece ileride “keşke keşke” demekten kurtulur.

Kur'an'da bu “keşkelere” birçok örnekler görüyoruz. İşte onlardan, genellikle Bakara ve Maide surelerinde geniş açıklamalar vardır. Allah Teâlâ, diğere birçok surelerde de var olduğu gibi, Yahudi ve Hıristiyanların bile bile gerçekleri gizlediklerini, müslümanlara kin ve düşmanlık duyarak onların helaki için çalıştıklarını bildirir. Dolayısıyla onları yâr ve yardımcı zannederek dost kabul edip itaat edilemeyeceğini söyler. Onların sürekli müslümanların dinlerini, ibadetlerini,

⁽⁸⁾ Kasas 80, A'raf 164, Lokman 17, Al-i İmran 113-114.

⁽⁹⁾ Hud 116, Bakara 44, Cuma 5, Maide 63.

ezanlarını alay ve eğlenceye aldıklarını açığa vurur. Sırf Allah Teâla'ya ve indirdiklerine inandıkları için müslümanlara eziyet ve işkence ederek kötü davrandıklarını anlatır. Kendi içlerinde de günah işleyip haksızlık yapmada aşırı gittiklerini, haram yemede birbirleriyle yarıştıklarını, Allah Teâla'ya çirkin iftiralarda bulduklarını, bu yüzden Allah Teâla'nın rahmetinden kovulup lânete ve gazaba uğradıklarını, hatta maymun ve domuzlara çevrildiklerini anlatır. Ve bütün bunlardan sonra şöyle buyurur:

“Din adamları ve âlimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten men etselerdi ya! İşledikleri ne kötüdür.”⁽¹⁵⁾

Kadı Beyzavî der ki: “Bu ayet Yahudi âlimlerinin onları günahtan ve haramdan sakındırmasını teşvik eder. Çünkü (levla) edatı, mazî (geçmiş zaman) fiilinin başına geldiğinde kınama; muzari (şimdiki ve geniş zaman) fiilin başına geldiğinde teşvik ifade eder.”⁽¹⁶⁾

M. Ali Sabunî ayet hakkında şu kısa açıklamayı yapar: “Bu kötülük, Allah Teâla'nın haramlarını işlemekten onları nehyetmemeleri sebebiyledir. İbn Abbas (ra) şöyle der: Kur'an'da âlimleri, bu ayetten daha şiddetli kınayan başka bir ayet yoktur. Ebu Hayyan da şöyle der: Bu ayet, Allah Teâla'nın haram kıldığı şeyleri işleyenleri nehyetmeyip susan âlim ve âbidleri kınamaktadır. İbn Mübarek şöyle bir şiir okudu: “Dini

⁽¹⁵⁾ Maide 63.

⁽¹⁶⁾ Beyzavi, ilgili ayetin tefsirinde.

ancak kırallar (idareciler), kötü âlimler ve din adamları bozmuştur.”⁽¹⁷⁾

Bu ayetler vesilesiyle M. Vehbi Efendinin söyledikleri cidden ibret vererek ikaz edicidir: “Her halde âlimlerin avamı menhiyyattan nehyetmeleri lazımdır. Binaenaleyh; ehl-i kitabın âlimleri avamı men etmedikleri için gûnahtan kurtulamazlar. Aynen böyle, her milletin nasihat etmeyen âlimleri de bu zemme dâhildirler. Çünkü âlimlerin vazifesi halka günah olan şeyleri ve o günah üzere terettüp edecek azabı açıklamakla nasihat etmektir. Şu halde, lazım gelen nasihatı terketmek elbette hatadır. Gûnahtan nehye güç yetirdikleri halde nehyetmeyenler, o günahı işleyenlerle beraber olduğuna ayet delalet eder. Çünkü Allah Teâla geçen ayette, çirkinlikleri işleyenlerin hakkında işlerinin kötü olduğunu açıkladığı gibi, bu ayette de, çirkinliklerden nehyetmeyenlerin sanatının kötü olduğunu açıklamıştır. Sanat, işten daha kuvvetli olduğu cihetle yasaklanmış çirkinliklerden nehyetmeyenlerin günahları daha ziyade olduğuna işaret olunmuştur. Zira Ebu’s Suud Efendinin beyanı vechile amel; bir defa işlenen şeye denilir. Amma sanat; eğitim ve öğretimle alışılıp tam bir maharetle işlenen şeye denilir. Böylece sanat işten, amelden daha kuvvetlidir. Bunun için; muktedir olduğu halde halkı günahlardan nehyetmeyen âlimlerin nasihatı terklerinden dolayı ayıplama ve kötölemelerinde mübalağa olunmuştur. Çünkü iyiliği emretme hususunda müdahane (yağcılık, gevşeklik) haram olduğu gibi,

⁽¹⁷⁾ Safvetü’t Tefasir (Tecüme) 2/118.

mümkün olduğu yerde nasihattan sükut etmek de caiz değildir.”⁽¹⁸⁾

Peygamber Ve Âlimde Ortak Çileler

Bir peygamber, kendi ümmeti arasından çıktığında önceleri nasıl tekse, ailesinde yalnız, cemiyette garipse, insanlardan destekçisi az, köstekçisi çoksa ve şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun, Allah Teâla’dan aldığı emirleri insanlara aynen iletmesi gerekiyorsa, aynen öyle, bir peygamber vekili ve varisi olarak âlime düşen pay da az çok odur.

Bir başka açıdan bakalım. Bir peygamber, nasıl emanete hıyanet etmeye⁽²¹⁾ ve vahyi değiştirmeye kalkıştığında Allah Teâla onu kısıkıvrak yakalar ve şah damarını koparır, kalbini söker alırsa,⁽²²⁾ bir âlimin de, bu ilahî tehditlerden ders alarak, vahiyle kendisine ulaşan ilimleri insanlara aynen öyle ulaştırması gerekir. Şartlar çetin olabilir. Değişen bir şey olmaz. İşte âlimin yüceliği buradadır, sevabı da burada.

Âlimin ve âlemin önderi sevgili Peygamberimiz (aleyhi's selatu ve sellem) nasıl kınamalara, alaylara, hakaretlere, işkencelere, boykotlara, ambargolara, hatta dövme ve yaralamalara, ölüm karar ve komplolarına karşı yılmadan, bıkmadan, usanmadan karşı koyarak davasını duyurmağa devam ettiyse, âlimlere düşen de aynen öyle olmaktadır. Peygamber (sav) Efendimizin pozisyonu ile âlimin duruşu da aynıdır. Nasıl ki Peygamber (sav) Efendimiz yerine göre onlardan gelen bâtilla

⁽¹⁸⁾ Hulasatu'l Beyan, 3/1263.

⁽²¹⁾ Al-i İmran 161.

⁽²²⁾ Hakka 44-46.

uzlaşma, anlaşma, hatta mal, makam ve iktidar gibi cazip tekliflere karşı “güneşi sağ elime, ayı sol elime verseniz, yine de bu davadan vazgeçmem” dediyse ve davasına devam ettiyse, insanın kurtuluşunu hiçbir şeye değişmediyse, âlime düşen de odur. Hatta en sıkışık anında bile “kurtuluş için beddua et” demelerine karşın “Hayır! Ben beddua için değil, âlemlere rahmet için gönderildim” dediyse, aynen öyle, her çağda insanları kurtuluşa çağıran âlimler de, her türlü engellerle dolu olan yollarında ihlasla ve dosdoğru gitmekte kararlı, her türlü eziyet ve işkencelere tahammüllü, dayanan ve direnen, hem de bunu seve seve yapan insanlar olmalıdırlar.

Âlimler sızlanmayan, şikayetlenmeyen, mazeret aramayan, sadece elinden geleni en iyi şekilde yapmaya çalışan idealist insanlardır. Tabi ki bu bir iman işidir, aşk işidir, gönül işidir. Sıradan adamın işi değildir. O, başkalarının bilmediğini bilen, görmediğini gören, duymadığını duyan ve bunların sorumluluğu ile yoğrulan insandır. İçindeki hastalığı bilmediği için gülen eğlenen adamın karşısındaki doktor gibidir âlim; gülemez, eğlenemez, tedavi işini erteleyemez. Milletinin sağlık ve mutluluğu, onun onulmaz derdi olmuştur ve o derdini çok sevmektedir!

Peygamberimiz bir hadislerinde:

- “İslam garip olarak başladı ve sonunda da başladığı gibi garip olacaktır. Ne mutlu gariplere!” buyurdular. Kendisine:

- “Kimdir bu garipler?” diye sorulduğu zaman:

- “Garipler o kimselerdir ki, halk tarafından bozulmuş olan sünnetimi düzeltir, öldürülmüş olan sünnetimi ihya ederler”⁽²³⁾ buyurmuşlardır.

Yine bir hadislerinde: “*Garipler, sayıları pek çok olan halk içinde, pek az olan salih kimselerdir. Halk içinde buğz edenleri, sevenlerinden daha çoktur*”⁽²⁴⁾ buyurmuşlardır.

Çağın Şâhitliği

Ne kadar da doğru söylüyorsun Ya Resulellah! İşte günümüz ve işte İslam’ı dosdoğru anlatan âlimlerin garipliği, kimsesizliği, eziyet ve işkencesi, zindan ve idamı! İşte halkın korku ve tedirginlik içinde kala kalması.

Bir hocayı dinliyorum, tesettürden bahsediyordu. Birden vazgeçti ve: “Bu kadar yeter! Çünkü bu asrın öyle bir fitnesi var ki bu konuda, korkuyorum, biraz daha fazla anlatsam, çevremde benimle beraber hizmet edenlere dokunacak ve onları kaçıracağım!”

Evet, hakkı söylemek, hakkı tavsiye etmek, aynı zamanda sabrı da tavsiyeyi gerektiriyor. İşte “Asr” suresi; hüsrandan ancak iman, salih amel, hakkı tavsiye ve sabrı tavsiye ile kurtulunulur. Hakkı tavsiye edenin başına, sabır tavsiye edilecek çok iş gelir çünkü. Evet. O hoca, en yakınlarını kaçırır diye, o konuda konuşmayı terk etti. O zaman Süfyan-ı Servi’ye hak verdim. Diyor ki çağlar öncesinde:

⁽²³⁾ Müslim, İman 232 (145), Tirmizî, İman 13 (2631) İ. Canan a.g.e. 2/322.

⁽²⁴⁾ Ahmed.

“Bir âlimin dostunun çok olduğunu gördüğün zaman, bilmiş ol ki, o âlim hak ile batılı birbirine karıştırmıştır. Zira hak ile batılı birbirine karıştırmamış olsaydı, dostu az, düşmanı çok olurdu.”⁽²⁵⁾

Allahu ekber!

Bakınız bir şu televizyonlarda konuşanlara, İslam adına kimleri seçip çıkarıyorlar görüyorsunuz. Çoğunlukla çıkardıkları, sorularına hep “evet” diye başlayan âlimlerdir(!) “Hayır” deseler, bir daha çıkamazlar oraya, bunu biliyorlar.

Peki, çıkamazlarsa ne olur?

Hiç! Sadece şan, şöhret ve kalplerin kendine sevgiyle yönelmesi eksik olur. İdarecilerin meclislerinde görünemez. Dünyalığı biraz eksik olur. Yani, işin aslına bakarsan iyi bir âlim, gerçek bir âlim olur. Ama ah o nefis! Kendi koynunda yılan çıyan dolu, başkasının sineklerini kovmakla meşgul! “İslamcı yazar” yaftasıyla televizyona çıkanları veya benzerlerini dinlemiştinizdir. Daha çok müslümanlara mı hakaret ediyorlar, Allah Teâla'nın ahkâmını inkâr eden çağdaş yobazlara mı? İşte size basit bir örnek: İlahiyat fakültelerinde, Diyanette, İmam Hatip veya sair liselerde, konunun uzmanı bunca insan varken, siz, medya'ya çıkan ve müslümanlara hakaret edenlere şöyle bir bakınız, meseleyi anlarsınız. İşte "ulemâ-i Su" denilen kötü âlimler bunlardır. Kendine daha çok taraftar bularak itibar edinme ve şöhret-i kazibeyi, dünyayı elde etmeye kullanma, işte bütün dertleri davaları budur!

⁽²⁵⁾ Gazali, İhya 1/151.

Eğer onlar halk ve dünya yerine Allah Teâla'yı görüp gözetseleirdi sonuçta bütün ulema aynı hakta ittifak edecek, halkı yönlendirecek, belki dünyalık arzuları yine gerçekleşecekti. Ama içlerindeki bozukluk, buna imkân ve fırsat vermiyor.

Fakat öbür yanda çağın garipleri var. Bütün dertleri Ümmet-i Muhammettir; onların din ve dünyalarına nasıl faydalı olurum diye çırpınıyor, bunun için rahatını, huzurunu, malını, makamını, şanını, şöhretini, evet evet, her şeyini tehlikeye atıyorlar. Tabi, zâhirde böyle. İşin gerçeğinde, bilakis bu hareketleri onları tehlikeden koruyor. İnsanlar, neyin tehlike olduğunda çoğu kez yanıl gelmişlerdir de, âlimler onları hep ikaz etmiş, doğruyu göstermişlerdir.

Asıl Tehlike

Hani hatırlarsınız, Emeviler devrinde İslam ordusu Bizansın Kostantiniyye'si önlerinde Rumlarla savaşırken, müslümanlardan biri Rum ordusuna tek başına saldırarak aralarına girdi. Bunu görenler:

- Sübhanallah! Adam kendi elleriyle kendini tehlikeye attı, dediler.

Şu ayete işaret ediyorlardı: **“Allah Teâla'nın yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın, her türlü hareketinizde güzel ve dürüst davranın. Çünkü Allah Teâla'nın, dürüstleri sever.”**⁽²⁶⁾

⁽²⁶⁾ Bakara 195.

Orduda bulunan doksan yaşlarındaki pîri fâni Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra) hemen atılarak şöyle ikaz etti:

- Ey müslümanlar! Bu ayeti yanlış anlıyorsunuz! Bu ayet biz ensar topluluğu hakkında nazil oldu. Allah Teâla Peygamberine yardım ederek İslam'ı kuvvetlendirip galip kılınca ve yardımcılarını çoğaltınca, biz: "Artık mallarımızın başında durup da, zayi olanları telafi edip ıslahı için çalışsak mı?" demiştik. Bunun üzerine Allah Teâla: "**Allah Teâla'nın yolunda harcayın, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın**" ayetini indirdi. Buna göre asıl tehlike, mallarla ve onların ıslahı ile meşgul olup da, Allah Teâla'nın yolunda cihadı terk etmektir!

Bundan sonra Ebû Eyyûb el-Ensârî (ra), hiç durmayıp cihada girişmiş ve orada şehid olup İstanbul surlarına yakın bir yerde defnolunmuştur."⁽²⁷⁾

Öyleyse şöyle söyleyelim: Çağın garipleri olan âlimler ve mücahidler, gerek dünyalık mal biriktirme veya artırmak için onlarla meşgul olmanın, gerek aile saadeti, çor çocuk kaygısı, gerekse nefsin izzet veya istirahat sevdasının, insanları din ve dünya açısından esaret ve mahkûmiyet gibi büyük tehlikelere düşüreceğini bilmişlerdir. Bütün bu tehlikelerin önüne geçmenin ancak Allah Teâla'nın yolunda harp etmek ve cihada alışmakla mümkün olacağını unutmamışlardır. Yerine göre zillet içinde yaşamaya sebep olacak "yalancı barış" tehlikesini, bilfiil yaşayarak insanlara göstermeye çalışmışlardır. Ama bu uğurda başlarına gelen nice bela ve musibetlere, azap ve işkencelere de

⁽²⁷⁾ Tirmizî, Tefsir 3 (2973); Ebû Dâvud, Cihad 22; Elmalılı 2/39; Sabunî 1/127.

aldırmamış, dillerine Allah Teâla'nın şu ayetlerini tesbih etmiş ve sabırla beklemişlerdir:

“Yoksa siz, kendinizden önce gelip geçenlerin hali (uğradıkları bela ve sıkıntılar) başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluklar, öyle sıkıntılar dokundu ve sarsıldılar ki, hatta peygamber ve beraberindeki iman edenler: “Allah Teâla'nın yardımı ne zaman?” derlerdi. Bilesiniz ki, Allah Teâla'nın yardımı gerçekten yakındır,”⁽²⁸⁾

Herkes İmtihanda

Çağın garipleri olan âlim ve mücahidler, sabır, sebat ve rıza kahramanları olan peygamber ve beraberindekilere bu sözü söyletenin yaman bir imtihan, çetin bir bela ve musibet olduğunun idraki içindedirler. Ve bilirler ki, bu meşakkat ve sıkıntılardan, bu yaman bela ve musibetlerden, sadece “inandık” demekle kurtuluş mümkün değildir. Şu ayetleri ibretle okuyalım:

"Elif. Lâm. Mîm. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "İman ettik" demeleriyle bırakılıvereceklerini mi sandılar? Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah Teâla'nın, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka ortaya koyacaktır. Yoksa kötülükleri yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kadar kötü hüküm veriyorlar! Kim Allah Teâla'nın'a kavuşmayı umuyorsa, bilsin ki Allah Teâla'nın'ın tayin ettiği o vakit elbet

⁽²⁸⁾ Bakara 214.

gelecektir. O, her şeyi işiten ve bilendir. Cihad eden, ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah Teâla'nın, âlemlerden hiçbirine kesinlikle muhtaç değildir. İman edip iyi işler yapanların kötülüklerini elbette örteriz ve onlara, yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz."⁽²⁹⁾

Kurtuluş için şeksiz, şüphesiz, tereddütsüz, pazarlıksız, hasbi ve hakiki imanla beraber, bütün ilahi ve ameli hükümleri ihlasla yaşamak, yeri geldiğinde, **"Allah Teâla'nın rızasını kazanmak için kendini feda etmek"**⁽³⁰⁾ gerektiğinin bilinci içinde, Allah Teâla'nın verdiği söz gereği, O'nun yolunda sabırla çabalayacak, didinecek, direnecek, hatta şehadeti gözleyecektir. Şu ayete bakar mısınız?

"Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sâdik kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir."⁽³¹⁾

Ancak bundan sonradır ki, yani kendine düşeni yaptıktan sonradır ki, ilahi yardıma erecek, hakkın üstün geldiğini görecek, İslam'ın hâkimiyeti altında "gerçek barış" ve huzura erebilecektir. Bunda asla bir şüphe ve tereddüt taşımaz müslüman. Bu ilahi bir kanundur. Çağlar boyu aynı şekilde süre gelen bir kanun. Bir zamanlar, insanlık tek bir dinde idi.⁽³²⁾ Sonra, azdılar ve dinden saptılar. Allah Teâla'nın,

⁽²⁹⁾ Ankebud, 1-7

⁽³⁰⁾ Bakara 207.

⁽³¹⁾ Ahzap 23.

⁽³²⁾ Bakara 213.

peygamberlerle hidayetini beyan etti ve dilediğini doğru yola ilettiler. Ancak inkârcı zorbalara, inananlara olmadık işkence ve eziyet ettiler. Alay, hakaret, küfür, tehdit, işkence, ambargo, sürgün ve suikastlar vs. Evvelkisi gün Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa (as) ve ashabı yaşadı bütün bunları. Firavunlar, Nemrutlar az çektirmediler. Ashab-ı kehf, ashab-ı uhutlar, Hz. Musa'ya iman eden sihirbazlar vs. hep hikâyelerini okuyoruz Kur'an da. Ve dün, Hz. Muhammed Mustafa (sav) ve Ashabına yapılanlar... Derken zafer günleri... Ulu devlet ve medeniyet günleri...

Bugünün kahramanları

Ve bu gün, tekrar başa dönmüşcesine hezimet günleri, bozgun günleri, ayrılık günleri! Ve bugün sıra bizlerde! Yani henüz ölmemiş, hala yaşayanlarda!

Âlimler, kurtuluşun yollarını insanlara yaşayarak gösterirlerken, başlarına ne geleceklerini biliyorlar ve bilerek bu dış görünüş itibarıyla çok çetin, çok çileli, çok meşakkatli, ama içine giren ve yaşayanın kalbinde çok tatlı, çok lezzetli, rıza dolu, huzur dolu, teslimiyet ve kulluk dolu yollara dalıyorlar. Kur'an da, Tarih de, içlerindeki iman da aynı şeyi söylüyor onlara: Siz kazanacaksınız, kârlı çıkan siz olacaksınız.

Evet, kanun bu: Muhammed ümmeti de, tıpkı eskiler gibi, fitne, fesad ve ihtilaflar görecektir, zulümler, sıkıntılar, zorluklar geçirecek, ancak sarsılmayıp dayananlar, sabırla direnenler, sonunda mutlaka başarılı olacaklar, kazançlı çıkacaklardır.

Biz, bir çırpıda onlarca, belki de yüzlerce âlim ve mücahidin adını sayabiliriz günümüzde. Bunlar şu “kötü âlimler”in aksine, Allah Teâla’nın ve müslümanların katında sevilmiş, sayılmış insanlardır. İnsanlık tarihi, öbürlerinin tam tersine, bu iyi âlimlerin adından iftiharla bahsedecektir. İnsanlar onlara minnet ve şükranlarını arzedecek, borçluluklarını itiraf edecek, hayır duada bulunacaklardır.

Nitekim yaşadığımız şu karanlık cahiliyyede, nice Bel’amların, kötü âlimlerin yanında, adını hürmetle andığımız şu âlimlerimizi ve mücahidlerimizi bir düşünün, içimiz nasıl sevinçle aydınlanıyor adlarını duyunca:

İşte Muhammed Es’ad Erbili, Bediüzzaman Said Nursî, Mahmud Sami Ramazanoğlu, Mehmed Zahid Kotku, Süleyman Hilmi Tunahan, Hacı Veyiszade Mustafa Kurucu, Ali Haydar Efendi, Alvarlı Muhammed Lütfi, Mahmud Celaleddin Öktem, Mehmet Akif Ersoy, Elmalılı Hamdi Yazır, Ömer Nasuhî Bilmen, Ahmed Hamdi Akseki, Abdulhâkim Arvasi, Necip Fazıl Kısakürek, Sezai Karakoç, Gönenli Mehmed Efendi, Hayrettin Karaman vb. gibi ülkemizde âlimler, yani kendi gök kubbemizin yıldızları!

Yine bizim de vatanımız sayılan İslam coğrafyasında yetişmiş şu mücahid mürşid âlimlerimize bakar mısınız:

Ali Eşref Tahanevi, Zafer Ahmed Tahanevi, Hasan El-Benna, Hasan El-Hüdeybî, Seyyid Kutup, Muhammed Kutup, Said Havva, Mustafa Sıbaî, Abdulkadir Udeh, Abulkadir El-Hüseynî, Beşir El-İbrahim, İzzeddin Kassam, Malik Bin Nebi, Ömer Muhtar, Abdulhamid Bin Bâdis, Şekip Aslan, Emced Ez-

Zehavi, Mustafa Neccar, Emir Abdulkerim, Sunusîler, Mevdudi, Ebu'l Hasan Ali En-Nedvi, Muhammed İkbâl, Muhammed Hamidullah, Abdu'l Fattah Ebu Gudde, Mustafa Sabri Efendi, Zahidu'l Kevseri, Nevvab Safevî ve benzerleri...

Daha adını sayamadığımız nice mübarek merhum mücahid ulemamız! Hepsine selam, hepsine minnet ve şükran, hepsine hayır dualar! Biz, çağın bir tanığı olarak, şeriatın zâhiri çerçevesinde, Allah Teâla'ya rağmen kimseyi tezkiye etmeme edebi içinde, hepsi için hüsn-ü şehadette bulunuruz. Bu hüsn-ü şehadetin, bir şahidlik ifadesiyle beraber, seven-sevilen beraberliği münasebetiyle de hepimize hayırlar getirmesini diler, dualar ederiz. Malum, “*kişi sevdiği ile beraberdir*”³⁷.

Her neyse, biz tekrar başa dönelim; âlimlerin ve eğitimcilerin davet ve tebliğden uzak durmaları halkın ahlâkının ve dininin bozulmasına sebep olmuştur. Bu yüzden asıl sorumluluk bunların üzerindedir. Oysa Kur'an-ı Kerim bu ümmete, ümmet içinde özellikle de âlimlere, iyiliği emretme, kötülüğü engelleme (el-emr'u bi'l ma'ruf ve'n nehy'u an'il mün'ker) görevini vermiştir. Böylece Kur'an, günümüzde “insan hakları” diye ifadesini bulan insanlığın temel hak, hukuk ve değerlerini koruyarak ahlaklı bir toplum inşa etmek istemiştir. Bunun için ümmete ve devlete sorumluluklar vermiş, gerekirse güç kullanmaya bile yetkilendirmiştir.⁽¹¹⁾ Bu, “*vasat ümmet*”, yani örnek toplum, denge toplumu kılınmanın bir gereğidir.⁽¹²⁾ Allah Teâla, her türlü zorluklara katlanarak, sabırla dayanarak ve

³⁷ Buhârî, Edeb, 96; Müslîm, Birr, 165.

⁽¹¹⁾ Al-i İmran 104-110. 200. Nisa 114, Hac 41, Tevbe 71.

⁽¹²⁾ Bakara 143.

direnerek bu görevi yapan müslümanları övmüş⁽¹³⁾ ve müjdelemiştir.⁽¹⁴⁾ biz de ilmin bedeline seve seve katlananlara minnet ve şükranlarımız sunarız.

İlmin Bedeli

Kur'an-ı Kerime göre ilmin bedeli, onunla amel etme, insanlara öğretme, iyiliği uygulayan ve emreden, kötülükten kaçan ve onlara engel olan bir toplum oluşturma, bu görevi yaparken başa gelen belalara sabır, eziyet ve işkencelere göğüs germe ve direnmedir. Âlim ilmi öğretme, İslam'a davet etme, iyilikleri emir ve kötülükleri nehyetme, zâlimlerden çekinmeden hakkı söyleme görevinden hiçbir bahane ile kaçamaz, ilmi gizleyemez. Çünkü bunlar ilmin ve âlimin namusu, haysiyet ve şerefidirler.

Peygamber (sav) Efendimiz de âlimlere bu görevi verirken, işi biraz da ciddi tutmuş, savsaklanması veya terk edilmesinde sert üslublar kullanmış, gevşeklikten uyarılmış ve geçmiş ümmetlerden birçok misallerle ümmeti ikaz ederek eğitmiştir. İşte bir örnek:

“İsrail oğullarının içine bozulma düştüğü zaman, kişi kardeşini günah üzere görür ve onu bundan men'ederdi. Ancak ertesi gün, bir gün önce yasakladığı şeyleri yapan kimselerle yemede, sohbetlerde arkadaşlık yapmaktan çekinmezdi. Bunun üzerine Allah Teâla'nın onların kalplerini birbirine karıştırarak hepsini sapıttı, onların bu hali hakkında Kur'an'da şu ayet

(13) Al-i İmran 181,195; En'am 34; A'raf 127-128; Yunus 109; Hicr 97-98; Nahl 96; Sa'd 17; Casiye 14; Kaf 39 vd.

(14) Tevbe 122; Asr 1-3.

gelmiştir. “İsrail oğullarından olup da küfredenlere Dâvud’un da, Meryem oğlu İsa’nın da diliyle lanet olunmuştur. Bunun sebebi isyan etmeleri ve ifrâta sapsmaları idi. Onlar işledikleri herhangi bir fenalıktan birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Hakikat yapmakta devam ettikleri (o hal) ne kötü idi... Eğer Allah Teâla’ya, Peygambere ve O’na indirilene iman etmiş olsalardı onları dost edinmezlerdi...”⁽¹⁵⁾

Ayakta duvara dayanmış durumda olan Hz. Peygamber (as) bu ayetleri okuduktan sonra oturur ve ilave eder:

“Hayır, siz (haddi) aşan zâlimin elinden tutup onu hakka çevirinceye kadar (irşad işini bırakmazsınız)”⁽¹⁶⁾

Bu kitabımızda buraya gelene kadar konu ile ilgili bir hayli hadisler zikrettik. Bu hadislerde peygamberimiz bütün müslümanlara, aklın ve şeriatın çirkin gördüğü münkerleri, aklın ve şeriatın güzel gördüğü maruflara tebdil için el, dil ve kalp ile mücadeleyi emrediyor.⁽¹⁷⁾ Çoğunluğun, aralarındaki azınlığın fena amellerini (münkerleri) görürler de, güçleri yettiği halde ses çıkarmazlarsa, şerhilerin hayırlılarına musallat edileceğini,

⁽¹⁵⁾ Maide 78-81.

⁽¹⁶⁾ İbn Mâce, Fiten 20; Ebû Dâvud, Melahim 17; Tirmizî, Tefsir hn:3047-48; İb. Canan 2/378 hn:91.

⁽¹⁷⁾ Müslim, İman 78(49); Ebû Dâvud, Salat’ul İydeyn 248(1140), Tirmizî, Fiten 11(2173); Neseî 17(8,11), İbn Mâce, Fiten20(4013), İb. Canan 2/376 hn:89.

iyilerin dualarının kabul olunmayacağını,⁽¹⁸⁾ hepsinin toptan helak edileceğini⁽¹⁹⁾ bildiriyor.

Âlimin kıymetini izaha çalışırken, başkalarına ilim öğreten âlimlerin Peygamber (sav) Efendimiz tarafından nasıl sevildiğini, övüldüğünü görmüştük. İşte onun hatırlatmak istediğimiz bazı ifadeleri:

"...yetmiş siddık sevabı verilir. Göklerde saygı ile anılır... Şefaât ediniz; indAllah Teâla'nın makbuldür... En güzel hediyedir... Bir senelik ibadete bedeldir... Bütün mahlûkat onlara dua ve istiğfar eder... Amel defteri kapanmaz... Herkesin gıpta edeceği insanlardır... Onlar benim vekillerimdir, Allah Teâla'nın rahmeti üzerine olsun..."⁽²⁰⁾

Şimdi ise Resûlullah (SallAllah Teâla'nınu Aleyhi Vesellem) Efendimizin ilmi başkalarına aktarma, öğretme ile ilgili bazı hadislerini görelim: İbnu Mes'ud (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Benden bir şey işitip onu (artırıp eksiltmeden) işittiği şekilde başkasına ulaştırın kimsenin (Kıyamet günü) Allah Teâla'nın yüzünü taze kılsın. Zira kendisine ulaştırılan öyleleri var ki, bizzat işitenden daha iyi kavrar."⁽²¹⁾

Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

(18) Tirmizî, Fiten 9, Münavi, *Feyz'ul Kadir*, 5/260.

(19) Ebû Dâvud, Melahim 17(4338-39); İbn Mâce, Fiten 20(4009)

(20) Konu ile ilgili toplu bir değerlendirme için bkz. Gazali a.g.e. 1/30-36.

(21) Tirmizi, İlm 7, (2658)

"Bir ayet bile olsa benden başkasına götürün. Beni İsrail (hikâyelerin) den de rivayet edin, bunda bir mahzur yok. Ancak kim bile bile bana yalan nisbet ederse cehennemdeki yerini hazırlasın."⁽²²⁾

Muaz İbnu Enes'in babası anlatıyor: "Resülullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kim bir ilim öğretirse ona bu ilimle amel edenlerin sevabı vardır. Bu amel edenin ücretini eksiltmez."

Ebu Katâde babasından naklediyor: "Resülullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kişinin (öldükten sonra) geride bıraktıklarının en hayırlısı şu üç şeydir: "Kendisine dua eden salih bir evlad, ecri kendisine ulaşan bir sadaka-i cariye, kendinden sonra amel edilen bir ilim."

Hız. Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: "Resülullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Mü'min kişiye, hayatta iken yaptığı amel ve iyiliklerden, öldükten sonra ulaşanlar, öğretip neşrettiği bir ilim, geride bıraktığı salih bir evlad, miras bıraktığı bir mushaf (kitap), inşa ettiği bir mescid, yolcular için yaptırdığı bir bina, akıttığı bir su, hayatta ve sağlıklı iken verdiği bir sadakadır. Ölümünden sonra kişiye işte bunlar ulaşır."

⁽²²⁾ Buhari, Enbiya 50; Tirmizi, İlm 13, (2671)

Hz. Ebu Hureyre (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Sadakanın en üstünü, kişinin bir ilim öğrenip sonra da onu müslüman kardeşine öğretmesidir."

İlmin Kaldırılması

Peygamber (sav) Efendimizin bildirdiğine göre bir zaman gelecek ki ilim kaldırılacak. Kim bilir ahir zamanın hangi müthiş fitne ve fesatlardan dolayı bu korkunç bir ibtila vuku bulacaktır. Şerrinde Allah Teâlâ'nın himayesine sığınırız. Öyleyse âlimlere düşen, ilimler kaldırılmadan önce gayrete gelerek çalışmaları ve bu en büyük, en faziletli ve en faydalı ibadetle Allah Teâla'nın rızasını kazanmaya çabalamaları gerekir. Çünkü bir gün buna isteseler de fırsat bulamayabilirler. İbnu Amr İbni'l-As (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Allah Teâla'nın ilmi (verdikten sonra), insanların kalbinden zorla söküp almaz. Fakat ilmi, ülemayı kabzetmek suretiyle alır. Ülema kabzedilir. Öyle ki, tek bir âlim bile kalmaz. Halk da cahilleri kendine reis yapar. Bunlara meseleler sorulur, onlar da ilme dayanmaksızın (kendi kafalarından) fetva verirler, böylece hem kendilerini hem de başkalarını dalâlete atarlar."⁽²³⁾

Görüldüğü gibi ahir zamanda kıyamet alametlerinden biri de ilmin kaldırılmasıdır. Bunun ise âlimin ölümü ve yerine cahillerin geçmesiyle olacağı, bu ve benzeri hadislerde açıkça geçmektedir. Şüphesiz bu korkunç gerçekten en fazla korkması gerekenlerin başında âlimler gelir. Bu korku onları, yerlerine

⁽²³⁾ Buhari, İlim 34, İ'tisam 7; Müslim, ilm 13, (2573); Tirmizi, ilm 5, (2654)

geçecek âlimler yetiştirmeye mecbur etmeli değil midir? Bu mecburiyet bile ilmi yayma sorumluluğunun bir gereğidir hiç şüphesiz.

Ebu'd-Derda (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm ile beraberdik. Gözünü semaya dikti. Sonra:

- *"Şu anlar, ilmin insanlardan kapıp kaçırıldığı anlardır. Öyle ki, bu hususta insanlar hiçbir şeye muktedir olamazlar!"* buyurdular. Ziyad İbnu Lebid el-Ensari araya girip:

- "Bizler Kur'an'ı okuyup dururken ilim bizlerden nasıl kapıp çıkarılır? Vallahi biz onu hem okuyacağız, hem de çocuklarımıza, kadınlarımıza okutacağız!" dedi. Resulullah da:

- "Anasız kalasın ey Ziyad, ben de seni Medine fakihlerinden sayıyordum. Bak işte Tevrat ve İncil, yahudilerin ve nasranilerin elinde, onların ne işine yarıyor? (Sanki onunla amel mi ediyorlar)?" buyurdu.

Cübeyr der ki:

- "Ubade İbnu's-Samit radyAllah Teâla'nını anh'a rastladım. 'Kardeşin Ebu'd-Derda ne söyledi, işittin mi?' dedim. Ve ona Ebu'd-Derda'nın söylediğini haber verdim. Bana:

- "Ebu'd-Derda doğru söylemiş, dilersen kaldırılacak olan ilk ilmin ne olduğunu sana haber vereyim: İnsanlardan

kaldırılacak olan ilk ilim huşu'dur. Büyük bir câmiye girip huşu üzere olan tek şahsı göremeyeceğin vakit yakındır!" dedi."⁽²⁴⁾

Ömer İbnu Abdilaziz, bu kaygular içerisinde olduğu için zamanında güzel bir tedbir olarak hadislerin ve ilmin yazılmasına sebep olmuştur. Ondan nakledildiğine göre, Medine valisi Ebu Bekr İbnu Hazm'a şöyle yazmıştır:

"Bak, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hadisinden ne varsa yaz. Zira ben, ilmin kaybolmasından ve ülemanın gitmesinden korkuyorum. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın hadisinden başka bir şey kabul etme. Âlimler ilmi yaysınlar, ilim için herkese açık yerlerde halkalar teşkil etsinler, ta ki bilmeyenler de böylece öğrensin. Zira ilim, gizli kalmazsa helak olmaz."⁽²⁵⁾

Ashab-ı kiram bu konuda çok hassastı. Ebu Zerr'in şu sözleri o duyarlığa tercüman olsa gerektir:

"Eğer kılıncı şuraya koysanız -eliyle ensesini göstermiştir- ben bu esnada, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'dan işitmiş bulduğum bir hadisi, sizin işimi bitirmezdence önce söyleyebileceğime kanaatim gelse onu mutlaka söylerim."⁽²⁶⁾

Sevgili Peygamberimiz (Sallallahu Aleyhi Vesellem) Efendimiz'in "kırk hadis" öğrenme ve öğretmeye dair sözleri,⁽²⁷⁾ nasıl bir "erbaîn" edebiyatı ortaya koymuştur, hepimizin

⁽²⁴⁾ Tirmizi, İlm 5, (2655)

⁽²⁵⁾ Buhari, İlm 34.

⁽²⁶⁾ Buhari, İlim 10

⁽²⁷⁾ İbn Abdilber, age. s.77-79'da konu ile ilgili bir bab yazmıştır

malumudur. Bütün bunlar, ilmi başkalarına taşıma ve öğretme arzu ve duyarlılığından kaynaklanmıştır herhalde.

Biz konuyla ilgili birçok yönleri, daha önceki kitaplarımızda işlediğimiz için, burada sözü kısa tutmayı arzu ettik.⁽²⁸⁾ Âlimlerin irşad, tebliğ ve cihad için var oldukları, aslında izaha gerek olmayan gerçeklerdendir. İlim ve sorumluluk, iki ayrılmaz özelliktir.

Âlimin Kıymeti Öğretmesiyledir

Aslında âlimlerin kıymeti, gerekli bilgileri bilmelerinden daha çok, bildiklerini başkalarına öğretmelerinden kaynaklanmaktadır. Hatta bu yüzden âlimler, ibadetleri az da olsa, Allah Teâla'ya çok ibadet eden âbid ve zâhidlerden daha hayırlıdır. Bu konudaki Sevgili Peygamberimizin hadislerini aktarmıştık, tekrar etmeyelim. Onun yetiştirdiği insanların kanaati de tabii ki aynı olacaktır. İşte size birkaç örnek;

Hz. Ömer: “Gece namaz kılan, gündüz oruç tutan bin abidin ölümü, Allah Teâla'nın helal ve haramını bilen akıllı ve basiretli birinin ölümünden ehvendir.”⁽²⁸⁾

Hasan: “Âlim, dünyaya karşı zahit olandan ve ibadet için gayret eden abitten daha hayırlıdır.”⁽²⁹⁾

⁽²⁸⁾ Bak. Cemal Nar, *Bu Sistemden İslama*, s.7-42.86-115, *Anılar ve İbretler* s.26-37, 49, 94, 152-159. *İslamlaşma Bilinci* s.32,58-75. *İmanın Kıymeti ve Korunması*, “İman amelle Korunur” bölümü.

⁽²⁸⁾ İbn Abdilber, age. s.53

⁽²⁹⁾ İbn Abdilber, age. s.50

Ebu Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin der ki:
“İlminden faydalanılan bir alim, yetmiş bin abitten daha
faziletlidir.”⁽³⁰⁾

Süfyan es-Sevri: “İnsanlara ilim öğretmekten daha faziletli
bir ibadet bilmiyorum.”⁽³¹⁾

Neden böyle olduğunu görmüştük. Kısa bir hatırlatma
yapalım; çünkü âbidin ibadetinin yararı sadece kendisine
kalırken, âlimin ilimi, eğitim ve öğretim kanalıyla başkalarına da
geçmekte, başkalarını da faydalandırmaktadır. Bu yüzden âlimin
uykusu ile âbidin ibadetlerini, şehidin kanı ile âlimin kullandığı
mürekkebi karşılaştıran birçok hadis-i şerifler, bilindiği için
işaret edilip geçilecektir. Bunu haklı çıkaran bir kıssayı burada
anlatmayı yararlı görüyoruz.

İlginç Bir Hikâye

Mücahid anlatıyor: "İbn-i Abbas namaz kılarken,
arkadaşları ben, Ata, Tavus ve İkrime bir gün beraberce
oturuyorduk. Bir adam yanımıza gelerek:

- Size bir şey sormak istiyorum. Benim sorumu
cevaplandırarak birisi var mı? Dedi.

- Sor, dedik. Adam:

- Ben bevlettiğimde, arkasından meni boşalıyor, dedi.

- Çocuğu meydana getiren meni midir? dedik.

⁽³⁰⁾ İbn Abdilber, age. s.54

⁽³¹⁾ İbn Abdilber, s. 83

- Evet, dedi.

- Yıkanman gerekir, dedik. Adam kızarak kalkıp gitti.

Bunun üzerine İbn-i Abbas çabucak namazını tamamlayıp selam vererek:

- Bana o adamı çağırın, dedi ve adam geldikten sonra bize:

- Bu adama Allah Teâla'nın'ın kitabından mı cevap verdiniz? Dedi.

- Hayır, dedik.

- Resulullah'ın sünnetinden mi? diye sorunca, yine:

- Hayır, dedik

- Resulullah'ın ashabından mı işittiniz, diye sorunca, yine

- Hayır, dedik.

- Öyleyse kimden işitmiştiniz? diye sordu.

- Kendi görüşümüzü söyledik, dedik. İbn-i Abbas:

- Bu yüzden Resulullah: "*Bir alim, şeytana karşı bin âbitten daha güçlüdür*" buyurmuştur, dedikten sonra adama:

- Bahsettiğin o su senden akarken bir lezzet hisseder misin? Diye sordu. Adamdan:

- Hayır, cevabını alınca:

- Vücutunda bir gevşeme olur mu? Dedi. Yine:
- Hayır, cevabını alınca:
- Sana gusül gerekmez. Abdest alman yeterlidir, diye cevap verdi.⁽³²⁾

Şeytandan Uygulamalı Öğretme

İbn Abdilberr'in naklettiğine göre yine İbn Abbas'tan anlatılmıştır: “Şeytanlar İblis'e dediler ki:

- Ey efendimiz! Seni âlimin ölümüne, abidin ölümünden daha fazla sevinir görüyoruz. Bu nasıl oluyor?

- Gelin, dedi. Yürüdüler ve ayakta namaz kılan bir abidin yanına vardılar ve:

- Biz sana bir soru sormak istiyoruz dediler.

Abid onlara döndü. İblis ona:

- Allah Teâla'nın bu dünyayı bir yumurtanın içine koymaya gücü yeter mi? Abid:

- Hayır, dedi.

İblis döndü şeytanlara ve:

- Gördünüz mü anında nasıl kâfir oldu! Dedi.

⁽³²⁾ *Kenzu'l Ummal*, 5/118'den naklen Kandehlevi, *Muhtasar Hayatu's Sahabe*, s.447-448)

Sonra kalktılar, arkadaşlarıyla güle oynaya sohbet eden bir âlimin yanına geldiler ve ona da izin alarak aynı soruyu sordular.
Alim:

- Evet, gücü yeter, dedi. İblis:

- Bu nasıl olur? Dedi. Âlim:

- Onu istediği anda “ol” der, o da oluverir!

İblis şeytanlara döndü ve dedi ki:

- Gördünüz mü, o abit kendi nefesine bile yetmiyor, bu âlim ise bize göre âlemi bozuyor(!)⁽³³⁾

Sözün Özü

Bütün bunların özeti odur ki, dine yapılan hizmetin ve ümmete, hatta insanlığa edilen imdadın en azizi, en kıymetlisi ve en geçerlisi, kulu Allah Teâlâ’ya en sevgili kılan amel, İslam’ın esaslarını anlatmak, şer’î meseleleri açıklamaktır. Bunun için Kur’an’ı ve Sünneti, bunlardan kaynaklanan İslam’ın inanç, ibadet, hukuk ve ahlak esaslarını izah ederek, alemi küfürden, nifaktan, günahtan, bid’ad, hurafe ve dalaletlerden temizlemeye gayret etmektir. Evet, insanlığa yapılan en büyük imdad, en büyük hizmet, en büyük yardım budur ve hiç şüphesiz bunu da ancak âlimler yapabilir.⁽³⁴⁾

Daha önce, âlimlerin niçin peygamberlere en yakın insanlar olduklarını, onların varisi ve vekilleri olduklarını, hatta

⁽³³⁾ *Camii Beyani’l İlm.* s.53

⁽³⁴⁾ İmam Rabbani, *Mektubat*, 1/164 Mektub no:47.

bu ümmetin âlimlerinin, beni İsrail'in peygamberleri gibi oluşlarının sebep ve hikmetlerini açıklamıştık. Neydi o? Hatırlatıp geçiyoruz: İslam'ı tebliğ. İşte ortaklaşa kullandıkları ifade: "**Vema aleyna ille'l belağ'u'l mübîn**"

Bu sebeple, özellikle İslam'ın zayıfladığı dönemlerde onu anlatmak, desteklemek, güçlendirmek, üstünlüğünü sağlamak, hâkimiyetini kurmak en hayırlı, en faziletli, en sevaplı ve en şerefli bir iştir, bir ibadettir. Hiçbir sevap, bu sevaba denk olamaz. Ümmetin fesadı zamanında kaybolan bir sünneti ihya, yüz şehid sevabı kazandırırsa, acaba farz olan Allah Teâla'nın şeriatını ihya, kim bilir ne kadar sevap kazandıracaktır?

Bir insan için başkalarının hidayetine vesile olmak, güneşin doğduğu yer ile battığı yer arasındaki her şeyin onun olmasından daha hayırlı olduğunu hadislerden öğrenmiştik. Hayber'de Peygamberimizin Hz. Ali'ye tenbihlerini bir kere daha hatırlayalım. Bu arada sevgili Peygamberimizin şu ikna edici benzetmelerini de hatırlayalım:

"İlmi öğrenen ama insanlara onu anlatmayan, onunla konuşmayan, onu açığa çıkarmayan insan, bir hazineye sahip olup da onu harcamayan gibidir."⁽³⁶⁾

Mesela bir adam var, kesesi, evi kâğıt altın veya gümüşten paralarla dolu. Bir sürü de ihtiyacı var. Ama o adam paralarını harcayarak ihtiyaçlarını karşılamıyor. Peki, o paralar harcanmayacaksa o kâğıt veya maden parçaları neye yarar?

⁽³⁶⁾ İbn Abdilber, age. s.194 vd.

Hem sadece kendi ihtiyaçlarına harcanan para da bir fazilet yoktur. Esas fazilet, o varlıktan başkalarını da faydalandırmaktır. O yüzden ilim öğretmeyi, sadakaların en faziletlisi saymıştır Peygamberimiz.⁽³⁷⁾

Daha önce görmüştük, zenginler mal verirken, âlimler can vermektedir. İki infak arasında bilenler için ne kadar büyük fark vardır, izaha gerek var mı?

Davet Fıkhı

Üstad Ömer Nasuhi Bilmen Hocamız “davet fıkhı”nı şu cümlelerle özetlemiştir: “İslamda iyiliği emretmek ve kötülükten alıkoymak da bir öğüt ve hayır dilemekten ibaret çok önemli bir görevdir. Müslümanlar bu görevi gereği üzere yerine getirmiş olmakla diğer milletlerden seçkin bir millet olmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'de de övülmüşlerdir.

Maruf yaratılışa uygun ve dince güzel görülen şeydir. Münker de, aksine yaratılışa aykırı ve dince çirkin bulunan şeydir. Onun için her müslüman kendi din kardeşi hakkında ve bütün insanlık hakkında hayır ister, iyiliği emreder ve öğüt verir. Kötülüklerden sakındırmayı da bir din görevi bilir. Ancak bu görevin dereceleri vardır. Şöyle ki: Bu yol gösterme görevinin yapılmasında, karşı taraftan bir kötülüğün ortaya çıkacağı düşünülüyorsa, bu görev işe el koymakla, değilse sözle yapılır. Bu da tehlikeli ise, yalnız kalb ile yapılır. İyiliğın yapılması, kötülüğün de terk edilmesi için kalb ile dua yapılır.

Bir müslüman yapacağı iyiliği tavsiye ve kötülükten alıkoyma

⁽³⁷⁾ İbn Abdilber, age. s.196

görevinin zararsız olarak kabul edileceğini üstün görüşü ile anlamış olursa, bu görevi yapmak ona vacib olur, bunu terk edemez. Fakat bu yüzden döğülme ve sövülme gibi bir tepki göreceğini anlarsa, bu görevi bırakması daha iyidir. Sözü'nün benimsenmeyeceğini bilmekle beraber böyle bir tepki de olmayacağını anlarsa, serbesttir; isterse öğüt verir, isterse vermez. Fakat öğüt vermesi daha iyidir. Bu yolda bazı zorluklara katlanmak bir mücahededir.

Bir kimsenin emrettiği veya yasakladığı şey, hakka ve ihtiyaca uygun ise, kabul edilmelidir. Öğüt veren, söylediklerini yapmamış olsa bile, doğru olan şey kabul edilir. Şu da gerçektir ki, bir emir ve yasağın ruhlara tesir edebilmesi için, bu görevi yapmaya çalışan kimse şu beş vasfı kendisinde bulundurmalıdır:

1) Bilgi sahibi olmalıdır. Çünkü bilgisi olmayan kimse bu görevi güzelce yapamaz.

2) Söylediği şeyle kendisi de amel etmelidir. Değilse: **"Niçin yapmadığınız şeyi söylersiniz?"** azarına muhatab olur.

3) Bütün sözlerinde Yüce Allah Teâla'nın'ın rızasını ve müslümanların yükselmelerini gözetmelidir. Bunu hedef edinmelidir.

4) Dinleyiciler hakkında şefkat göstermeli, irşad görevini tatlılık ve yumuşaklıkla yapmalıdır.

5) Sabırlı ve iyi huylu olmalı. Sertlikten ve şiddetten kaçınmalıdır.

Şunu da ekleyelim ki, halk tabakasından olan kimselerin, ilim ve irfan sahibi şahıslara iyiliği emretmeleri ve kötülüğü yasaklamaları uygun değildir. Böyle bir davranış edebe aykırıdır. Kendi haklarında bilmeyerek bir zarara sebep olabilir.”⁽³⁸⁾

En Büyük Sorun

Madem İslam’a davet ve tebliğ bu kadar büyük ve mühim bir meseledir, öyleyse rahatlıkla şöyle söyleyebiliriz: Bugün İslam dünyasının, belki de topyekûn insanlığın en büyük sorunu, İslam’a davet sorunudur. Yani ona kendi çapına uygun davet ve bunu yapabilecek insan kıtlığı veya eksikliğidir.

İslam dünyasının siyaseten mağlup olup düşmanlarınca istila ve işgalinden sonra o ülkelerde kurulan devletler, işgali onlara teslim ederek çekilen zalim düşman güçlerin emir ve direktifleri doğrultusunda, devlet ve cemiyetten, özellikle de Milli Eğitim ve mekteplerden İslam dinini uzak tutma siyasetini gütmüşlerdir. İnsan haklarını açıkça ve acımasızca çiğneme pahasına da olsa insanları, özgürce seçtikleri dinlerinin eğitim, öğretim ve uygulama haklarından mahrum bırakmışlardır. Elbette Müslüman topluluklar zalim düşmanlara hizmet eden bu kukla yöneticileri benimsememiş, sessiz ve derinden dinlerini mümkün mertebe öğrenme ve yaşamaya devam etmişlerdir. İşte bir kavga ve savaşa meydan vermeden, çağımızın dilinde “sivil itaatsızlık”, “pasif direniş” ve “demokratik muhalefet” denilen yöntemlerle bir yandan bu siyaset ile mücadele ederken, diğer yandan da dini kendilerine anlatacak insanları yetiştirmeğe devam etmişlerdir. Ancak devlet çapında uğraşılarda başarıya

⁽³⁸⁾ *Büyük İslam İlmihali*, s.429. Sadeleştirilmiş haliyle

ulaşılabilir bu işler, elbette üç beş insanın çabalarıyla olabilecek işler değildir. Bu konuda Diyanet'in tavrı da bellidir. Birçok yerde yazdık, aslında Diyanetin kuruluş amacı, laik devleti şeriat tehlikesinden korumaktır. Camilerin ve din görevlilerinin alternatif bir eğitim geliştirmelerini engellemektir. Yoksa idarî işler ikinci plandadır. Bunu orada görev yapan kadrolar, özellikle de üst düzey yöneticiler çok iyi bilir. Bu sözlerim onları kötölemek, kınamak veya ayıplamak için söylenmiş değildir. Şartlar budur ve orada çalışanlar, tıpkı Milli Eğitimin okullarında çalışan bizler gibi, bu olumsuz şartlar ve ortamlarda iyi niyetli olarak ellerinden geleni yapmaya çalışmaktadırlar. Bu yüzden Diyanet özellikle de Cumhuriyetin ilk günlerinde İslam'ı öğretme ve yaymada çok ürkek, çok korkak, çok dikkatlidir. Şu olay onun konumunu ve tutumunu anlatmaya iyi bir örnektir:

O zamanlar Milli Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu anlatıyor:

- Enteresan bir şey daha oldu. O yıllarda Sivas'ta 5.000 kadar ermeni vardı. Kiliseleri kapalı idi. Duyduk ki, bunlar müslüman olmak istemişler, fakat her ne sebepten ise³⁸ müftü efendi "olmaz" demiş. Din dersleri ihtiyari olarak ilkokullara konunca Ermeniler de çocuklarının bu derslere girmesini istemişler. Vali beni telefonla aradı, tedirgindi, ne yapması gerektiğini benden soruyordu³⁹. "Girsinler" dedim ve ilave ettim,

³⁸ Sebep bellidir ama bunu bir bakan söylemez. Biz söyleriz elbette. Sebep din düşmanı rejimden korkmasıdır. Bu korku olmazsa, bir müftü gayri müslimlerin müslüman olmasını neden istemesin?

³⁹ Müslüman bir valideki bu korkuya bakar mısınız? Müftü onun altında çalışan bir memurdur. Elbette daha fazla korkacak! Yakın tarihimizi bilen bu

‘o çocuklara benim adıma bir de şeker dağıtın.’ 1950 seçimlerinde DP milletvekilleri buradaki ermeni vatandaşlarımıza gittiler ve oylarını DP’ye verirlerse kiliselerini açacaklarını vaat ettiler. Netice ne oldu bilmiyorum.”⁴⁰

Dolayısıyla bu alanda büyük boşluklar doğmuştur. Doğan bu boşluklar, ya tam ehli olmayanlar tarafından “bari elimizden geldiği kadar yapalım” diyerek iyi niyetlilerce, ya da “buradan çıkar sağlayalım” diyen istismarcılarca doldurulmaya çalışılmıştır. Sonuçta İslam’ı, insanların bugün her zamankinden daha fazla muhtaç oldukları bu güzel dini anlatma işi, dünyada maalesef terkedilmiş, ihmal edilmiştir. İslam’ı kendi inananlarına dahi anlatma işinde bir sürü sorun yaşanmaktadır. Aslında bu ayrı bir kitap konusudur. Ama yeri gelmişken kısaca dokunalım istedik.

Necip Fazıl’da Davet Düşüncesi

Yıllardır bu ülkede hayalindeki “Başyücelik” devletini kurmaya çalışan Necip Fazıl, bu devletin ilk icraat emrini şöyle yazmıştır: “Bu emirden itibaren, camilerdeki va’z ve ders kürsüleri, bu kürsülerin gerektirdiği üstün şartları nefslerinde pırlıtadacak insanlar yetişinceye kadar boş kalacaktır.”⁽³⁹⁾

Boş kalış çözüm müdür, ayrı mesele, fakat Üstad çarpıcı bir üslup ve biçimde bir gerçeği vurgulamak istiyor. Diyor ki: “Bizim bunları tasfiye etmekten muradımızsa, malum din

korkuyu iyi anlar. Bizim “*Osmanlıdan Cumhuriyete Büyük Kırılma*” kitabımıza bu açıdan bakılabilir.

⁴⁰ İsmail Kara, *Sözü Dilde Hayali Gözde*, Dergah y. Ekim 2005, İst. S.98.

⁽³⁹⁾ N. F. Kısakürek, *İdeolojya Örgüsü*, s.347

düşmanları gibi din mümessillerini ortadan kaldırmak değil, böyle din düşmanlarına zuhur ve tecelli imkânı veren sahtelerini kaldırıp hakikilerini getirmektir.”⁽⁴⁰⁾

Çünkü bugün görülen tip, “ahırdaki yanaşmaya bağırır gibi, zift dolu bir zulmet hunisine benzeyen ağzının bütün açılış imkânıyla ve bir sövme tonuyla hırlayan, kaba, sığ, bilgisiz ve her türlü incelikten ve ruh avlama sanatından mahrum, sadece çirkinleştirici ve kabalaştırıcı, soğutucu ve kaçırıcı vaizler kitlesinin” bir tipidir. Ve yine onun ifadesiyle “tırpanda tasfiyesi” gerekmektedir.⁽⁴¹⁾

“Nasıl bir vaiz, yani dini anlatan adam?” sorusuna o şöyle cevap verir:

“En kısa zaman içinde, çizgi çizgi billurlaştıracağımız ve heybetle kürsüsünde heykelleştireceğimiz vaiz tipi, muazzam bir vecd, aşk, heyecan ve fedakârlık ruhunun temeline dayalı koskoca bir irfan, beşeri fikir maceralarına vukuf, insan ruhunun esrarına nüfuz kıymeti içinde derin bir zerafet, zevk ve esrar idrakinin örneği olacaktır. Bizim vaiz tipimiz, her noktasından, korkutmak yerine sevdirmek, zorlaştırmak yerine kolaylaştırmak, soğutmak yerine müjdelemek, acılaştırmak yerine tatlılaştırmak emri tüten mukaddes hadisin imtisalcileridir ve çepçevre kuşatıcı, bağlayıcı, mihlayıcı ve bir daha bırakmayıcı birer diyalektika ustasıdır.”⁽⁴²⁾

⁽⁴⁰⁾ A.ge. s.348

⁽⁴¹⁾ A.g.e. s.347

⁽⁴²⁾ age.s.348

Bizim toplumumuzda birçok düşünür ve sosyoloğun üstünde durduğu bir meseledir bu “cemiyeti her tarafından kavrayacak, ilimde, sanatta, iktisatta üstad, ahlakta önder din adamları yetiştirerek cemaatin kalbine hakikat aşkının mukaddes tohumlarını serpmeye” meselesi.⁽⁴³⁾ Ona göre o işi yapacak insanları yetiştirme işi, “yakın ve uzak mazi dâhil olarak, örneksiz bir inkılap olacaktır.”⁽⁴⁴⁾

Evet, davet ve tebliğ işinde bir boşluk olduğu kesin! Sorun, devlet çapında bir gayret isteyen bu boşluğun doldurulması işinin nasıl başarılacak olmasıdır.

Ahmet Önkal’ın Çabası

“*Resulullah’ın İslam’a Davet Metodu*” hakkında çok güzel bir çalışma yapan Ahmet Önkal da yukarıda değindiğimiz konuya, yani bu günkü dünyada oluşan davet boşluğuna dikkat çekiyor. Gerek Türkiye’de, gerekse dünyada yaşayan her bir milyona bir davetçinin bile düşmediğinden yakınıyor. Oysa ne Müslümanların üstünden davet farzı kalkmış, ne de insanlığın İslam’a olan ihtiyacı bitmiştir. Peygamberimizin davet metodunu enine boyuna işleyen yazar, davetin bu günkü eksik ve aksak yönlerini inceliyor. Bugün fevkalade önemli olan bu eksik ve aksaklıkları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Davet için en önemli merhale olan maddi ve manevi hazırlık safhasının ihmali. Davetçileri yetiştirecek olgun bir kadro ve harekete yön verecek liderlerin bulunmayışı. Gaye ve

⁽⁴³⁾ Bkz. Nureddin Topçu, Türkiye’nin Maarif Davası, s.8-9

⁽⁴⁴⁾ A.g.e. s.347

vasıtaların açık seçik ortaya konulmaması, davetin gizli yürütülmeye kalkışılması. Davet metodunun iyi bilinmemesi ve uygulanamaması. Belli bir plan ve program çerçevesinde disiplinli bir çalışma eksikliği. İman esaslarından başlayan ve aşamaları iyi tesbit edilen tedrici bir uygulamaya önem verilmemesi.

Bugün binlerce acı tecrübeden sonra özellikle şu hususlara dikkat edilmesi gerekir: Davette amel ve uygulama fikrî ve nazarî tartışmalardan öne alınmalı, yaşanılan hususlara davet edilmeli. İslam davası şahsi davalardan üstün tutulmalı, ihlasla İslam için çalışmalara, kişisel işlerden daha fazla önem verilmeli. Mükâfat sadece Allah Teâla'dan beklenmeli, takdir, ödül veya ganimet kavgasına asla girilmemeli. Aynı işi yapanların aralarındaki meşrep ve metot farklılıkları yüzünden birbirlerini engellemeye çalışmamaları.⁽⁴⁵⁾

Bunların her biri, dini yaymak adına gerçekten de üzerinde durulması gereken büyük sorunlardır. Ama aynı maddelerin müsbet manada karşılandığında ortaya ne harikaların zuhur edeceğini düşünmek bile insanı ürpertiyor. Nitekim bu konuların bir kaçında başarıyı yakalamış hizmet guruplarının yaptıklarını kıvanç ve dualarla izliyoruz.

Bir davet Dertlisi

Uzun yıllar İslam davasını dünya çapında yazılı ve sözlü olarak tebliğ etmeye çalışan muhterem ve merhum Ebu'l Hasan Ali en-Nedvî, Nisan 1947'de Delhi'de akdolunan "Asya Kültür

⁽⁴⁵⁾ A.g.e. s.248-249.

Konferansı’nda Mısır, Lübnan, Afganistan, İnan, Türkiye ve Endenozya’dan katılan delegelere muhteşem bir konuşma yapar. Bu konuşmayı, daha sonra “Yeniden İslam’a” gibi adı bile insanı ürperten ve coşturan bir eserine alır.

O konuşmasında İslam milletinin zuhuru anındaki dünyayı, dünyadaki din ve medeniyetleri kısaca dile getirir ve yeni çıkan bu milletin varlık sebebini açıklar. Davanın önderi Resulullah (sallallahu aleyhi vesellem)’in tebliğdeki kararlılık ve azmine işaret eder. Kendisinden sonra gelen Raşit Halifeler ve arkasından gelenlerin, insanlığın mutluluğu adına indirilen bu din için yaptıkları olağanüstü çabaları vurgular.

Ne var ki bu mücahit ruhlu insanlardan sonra gelen bir kısım nesillerin bu iman ve aşklarını kaybederek dünyaya dalmalarını ve dün değiştirmek için savaştıkları cahiliyyeye benzer bir hayat içinde kaybolmalarını anlatır. “Madem böyle olacaktı, öyleyse geçmişte atalarının verdiği savaş niçindi?” diye sorgular. Milletlerin hayatının, sahip oldukları ideal, güttükleri dava ile kaim olduğuna dikkatleri çeker ve bugünkü cahiliyyenin izalesi için bir kere daha asr-ı saadeti örnek almaya çağırır, bir kere daha insanlığın önüne İslam ile çıkmaya çağırır. Her cümlesi mermi gibi yüreklere saplanan konuşmasını şöyle bitirir:

“Muhterem müslümanlar!

Ecdadımız geçmişte cahiliyetin büyük merkezlerine dağılmış, diyorlardı ki: ‘Allah Teâla’nın bizi, isteyeni kullara tapmaktan Allah Teâla’ya ibadet etmeye, dünyanın darından boluna, dinlerin zulmünden İslam’ın adaletine çıkarmak için gönderdi.’ Nitekim Bizans milletini İsa’ya, haç, rahip ve

azizlere, imparatorlara tapmaktan kurtarmışlar; diğer taraftan İranlıları ateşe, Turanlıları kurda, Hintlileri ineğe tapmaktan çekip çıkarmışlardı. Evet, bütün bu milletleri, bir olan Allah Teâla'nın ibadetine yöneltmiş, gerçekten de dar dünyadan bol dünyaya, dinlerin zulmünden kurtarıp İslam'ın adaletine çıkarıp yükseltmişti İslamiyet.

Bugün dünya çoktandır müslüman elçilerinin ikinci cahiliyetin merkezlerine dağılıp 'Allah Teâla'nın bizi, insanları madde ve mideye tapmaktan Allah Teâla'ya ibadete, egoizm, madde kavgası ve açgözlülüğün hâkim olduğu sıkıcı bir âlemden, kanaat, digergamlık, züht, ruh nimetleri ve kalp itmi'nanının hüküm sürdüğü huzur dolu âleme; siyasî ve ictimai nizamların zulmünden İslam'ın adaletine kavuşturmak için gönderdi' diyecekleri günü sabırsızlıkla beklemektedir.

Ey İslam âleminin evlatları!

İşte size heybet ve vakar veren dava ve işte sizden huzur ve saadetine kasteden düşmanlara karşı yardım talebinde bulunup feryad eden zavallı insanlık! Bugün dünya İslam davasına dünden daha az susamış ve daha az muhtaç değildir. Çünkü o her ne kadar sanat bakımından zengin, millet ve hükümetlerle dolmuş, çeşitli bayrak ve sancaklara malik, diğer taraftan türlü hareket ve ideolojilere sahne olmuş, birçok şehvet, hırs ve arzuların azgınlığından sıkılmış olsa bile, miladi altıncı asırdakinden pek farklı değildir. Artık dünya daha fazlasına tahammül etmeyecek, adı geçenlerin artmasına müsamaha göstermeyecek hale gelmiştir.

Eger müslümanlar davasız, insanlığa sunacak bir idealden yoksun, kendileri ve midelerinden başka bir şey düşünmeyen alelade bir millet durumunda iseler, o zaman tarihlerinin din davası ve onun uğruna yapılan cihatlarla başlamasını neyle ve nasıl izah edecekler? Bu asra kadar varabilmelerini neyle açıklayacaklar? Onlara ibadet yapmaları ve ona davet etmeleri kayıtlı ve şartıyla yardım edilip zafer kazanmadılar mı?

Allah Teâla'ya davet, dünya haritasında hala boş ve metruktur, hiç bir millet ve dava orayı işgal etmemiştir. Müslümanlar tekrar oraya döner ve imar ederlerse hem insanlığa, hem de kendilerine iyilik etmiş olurlar, insanlığı da yaklaştığı uçuruma yuvarlanmaktan kurtarırlar.⁽⁴⁶⁾

Yeni Bir Diriliş Davet

Bu muhteşem sözler, dünyanın dört bir köşesinde değişik ifadelerle yankılanmaktadır. Her ülkeden değişik simalar, insanlığı uyarmaya devam etmektedirler. Ülkemizden de yiğit bir sesi bir kere daha bir örnek olarak burada yankılandırmak istiyorum:

“Artık dünyaya ve insanoğluna kapitalizmden, komünizmden ve faşizmden hayır yoktur. Bu zalim düzenler var olduğu müddetçe bu çalkantılar, bu sarsıntılar, bunalımlar devam edip gidecektir. Leş gibi bir toplum içinde leş gibi bir hayat yaşanmaktadır.

Öyle inanıyoruz ki, insanlık yeni bir düşünceye, yeni bir dünya görünüşüne, yeni bir ahlaka ve yeni bir evrensel düzene mutlaka muhtaçtır. Bu arzulanan ve şiddetle ihtiyacı duyulan

⁽⁴⁶⁾ Ebu'l Hasen Ali en-Nedvî, Yeniden İslam'a, s.13-14

düzen de beşeri bir karakter taşımayıp, insan ve toplum gerçeğini son detayına kadar sosyal, ekonomik, psikolojik, yönlerden hesaba katan ve mükemmel bir denge içinde yerleştiren ilahi bilginin ürünü olmak zorundadır.

Artık biz Müslümanlar, bu işlenen cinayetlere, her dört dakikada bir tekrarlanan intiharlara, cinsi sapıklara, amansız sefalete, açlığa, çıplaklığa, beşeri düzenlerin zulmüne, emperyalistlerin kışkırttığı savaflara ve top yekûn imhaya mahkûm dünya insanlığına, tağutların ve şeytan elemanlarının elindeki beşer soyunun bu çaresizliğine, ezilmişliğine, bitmişliğine, tükenmişliğine çekimser bakıp duramayız. Yüklendiğimiz kutsal görevin bilinci içinde çağa ve olaylara damgamızı vurarak başkaldırmak zorundayız. Biz mutlak gerçek, vahy adına faşizmin pençesindeki halkın, kapitalizmin mazlumu dünya proletaryasının ve komünizmin kışlalarında inleyen Çin ve Rus halkının, bütün mahkûm dünya insanların savunucusuyuz. Çağımızın müslümanı; bu rezil ve insafsız çağla savaşmak zorundadır.”⁽⁴⁷⁾

⁽⁴⁷⁾ Ali Bulaç, Çağdaş Kavramlar ve Düzenler, s. 174-175.

İLMİ GİZLEMEME SORUMLULUĞU

Âlim Dava Adamıdır

Âlim, her şeyden önce karakter adamıdır. Aynı zamanda bir dava adamıdır. Kendisine ve davasına inanan adamlar, aynı zamanda cesur adamlardır, yiğit adamlardır. Hasbi, fedakâr, diğergâm, feragât ve hizmet ehli, sevgi ve şefkat dolu, sabırlı, tahammüllü, vakarlı, azimli ve iradeli insanlardır.

İnsanlar yeni inanç ve fikirleri, güzel ve yararlı da olsalar, hemen kabul etmezler. Hele o inanç ve düşünceler, kurulu düzenin sahiplerini menfaatlarını yok edeceği açısından korkutuyorsa, o muhafazakârların yapamayacağı kötülük yoktur o inancın davetçilerine, tebliğcilerine. Tarih bunun örnekleri ile doludur. Onun için davetçilerin en önemli özellikleri sabır, sebat, azim ve fadakarlıktır. Nitekim Kur'an bunun misalleriyle doludur. Sadece “*Asr Suresi*” bile bu gerçeği ifadeye yeter. Bir kere daha okuyalım mı?

“Asra yemin olsun ki, İnsan mutlaka ziyandadır. Ancak iman edenler, salih amel (iyi işler) işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye eden ve sabrı tavsiye edenler bunun dışındadır.”

Onun için âlimler dinin hakikatlerini açıklarken kimseden korkmazlar. Kimsenin servet ve saltanatı onları ilgilendirmediği için aşağılık duygusuna kapılmazlar. Haliyle kimsenin kınamasına ve ayıplamasına da aldırılmazlar.

Bir tarafı hakikat olan bir söz vardır: Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlarmış. Olsun, ne çıkar, Allah Teâla'nın arzı geniştir. Bir yerde çakılıp kalmaya gerek yoktur. Orada görevler yerine getirilemiyorsa hicret etmek hem bir ibadet, hem de bir selamet demektir. İnsanın dinine zarar verecek ve davasını tehlikeye atacak şekilde bir yerde güçsüz, kuvvetsiz ve aciz bir şekilde yaşamasına gerek yoktur. Orada dinini öğrenemiyor, yaşayamıyor ve anlatıp öğretemiyorsa, bunları yapabileceği bir yere hicret etmesi vacip olur.⁴¹

İlim Niçin Gizlenir?

Gizlemenin sebebi korku duygusudur. Maddî veya manevî varlık veya değerlerinin zayi olacağı korkusudur. Ahlak ve karakteri zayıf olan kişiler, korku damarından yakalanarak esir edilebilir. Böyle birisi kendisini bilerek ve isteyerek tehlikeye atmış demektir. Bu ise ilim adamına yakışmaz. Az önce söylemiştik, âlim demek, dava adamı demektir. Dava adamı demek ise, davasına yürekten inanmış yiğit ve cesur adamdır. Gerçek bir âlim insanlardan değil, ancak Allah Teâlâ'dan korkar!

Âlimler dini anlatırken elbette hikmet ve maslahatı gözetecekler, zaman ve zemini, muhatabı, şartları, tedricilik ve

⁴¹ *Her Yönüyle Hicret*'i anlatan bir kitabımız var ama henüz bastıramadık. Hicret de vaziyet ve şartlara göre bazen farz, bazen sünnet, bazen de mekruh olur.

tekâmülü elbette dikkate alacaklardır. Elbette cesaret ile bağırp çağırılmayı, hiddet ve şiddeti, asabiyet ve tehevürü birbirine karıştırmayacaklardır. Donkişotluğa da gerek yoktur. Amma hiçbir haksızlık, eziyet, işkence ve zulüm onları davalarından ve onun tebliğinden döndüremez, taviz verdiremez. Hiçbir mal, makam, şan, şöhret veya cazip teklifler, onları zâlimlerle uzlaşma ve işbirliğine sevk etmez. Onların en evvel duyduğu hakikatlerden biri de hiç şüphesiz: “*Cihad ve şehadetin en büyüğü, zalim ve haksız idarecilerin yanında hak ve adaletli sözü haykırmaktır.*”

Geçmişte âlimlerin nasıl bir cihad içinde olduklarını görmüştük. Onlar, bir de bu açıdan en büyük mücahittirler. Evet, âlimler asla ödlele olmaz.

*Şehamet dini, gayret dini ancak Müslümanlıktır.
Hakiki Müslümanlık en büyük kahramanlıktır.
(M. A. Ersoy)*

Ancak Allah’tan Korkmak

Allah Teâla Kur’an’da sık sık bize ve geçmiş ümmetlere “**insanlardan değil, benden korkun**” der. İşte birkaç örnek:

“Ey İsrailoğulları, size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun! Yanınızdakini (Tevrat)’ı tasdik edici olarak indirdiğim (Kur’ân)’a iman edin, O’nu, inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim âyetlerimi birkaç

paraya değişmeyin. Ancak benden korkun. Hakk'ı batıla karıştırap da, bile bile hakkı gizlemeyin.”⁽¹⁾

“Onlardan korkmayın, eğer mümin iseniz benden korkun.”⁽²⁾

“Bugün kâfirler, dininize karşı ümitsizliğe düşmüşlerdir. Onlardan korkmayın, benden korkun.”⁽³⁾

“İnsanlardan korkmayın, benden korkun, âyetlerimi az bir paraya satmayın. Kim Allah Teâla'nın'ın indirdiğıyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir.”⁽⁴⁾

“Kendi emrinden ruh (vahiy) ile melekleri, kullarından dilediğı peygamberlere indirip şu gerçeği insanlara bildirin, buyuruyor: Benden başka hiçbir ilâh yoktur. Ancak benden korkun.”⁽⁵⁾

İnsanlardan korkan, âlim de olsa davetçi olamaz. Belki tam tersi, yani korku veya güzel teklifler karşısında zâlimlerden yana tavır koyabilir ve bir Bel'am olarak sıradan insanlardan daha tehlikeli olabilir insanlar için. “Âlim” ile “kötü” kelimesinin yan yana gelmesi nasıl çirkinse, “korku” kelimesi ile de yan yana gelmesi bir o kadar çirkindir. Bu çirkinliği yaşayanların yine de insaflı olanları bu korku yüzünden bir kenara çekilir, etliye sütlüye karışmaz, vaziyeti idare etmeğe çalışır. Sıkışırrsa susar, hakkı gizler. Ama hiç olmazsa hakkı tahrif etmez, batılla

(1) Bakara, 40-42

(2) Al-i İmran. 175

(3) Maide, 3

(4) Maide, 44

(5) Nahl. 2; Ayrıca bkz. Nahl, 51; Zümer, 16

karıştırmaz, üç beş kuruşa satmaz. Fakat Bel’amlara gelince, işte onlardan korkulur. Onları bir başka yerde geniş anlattığımız için burada sözü uzatmayalım ve bu duygularla “kitman / gizleme” arasındaki yakın ilişkileri görmeye çalışalım.

İlmi Gizlemenin Hükümü

Âlimin ayaklarını kaydıran bir husus da, “*kitman*”dır. Kitman, çeşitli sebeplerden ötürü ilmini özellikle de ihtiyaç anında gizlemektir. İlmini gizleyen ve muhtaç oldukları bir zamanda onu insanlara bildirmeyen, böylece onların yanlış yollara saparak iman ve amellerinin ifsad olmasına göz yuman veya zımnen de olsa sebep olan âlimler, elbette Allah Teâla’nın katında değersiz oldukları gibi, insanlar yanında da sevimsizdirler.

Kur’an ve Sünnete göre ilmi ihtiyaç anında açıklamak farz, gizlemek ise büyük bir vebal ve günah, açık bir ihanettir. Allah Teâla’nın, Meleklerin, Peygamberlerin, hatta cümle yaratıkların lanet ettiği bu şerefsizler, ahirette de hor ve hakir olarak cehenneme atılacak ve en çirkin, en çetin, en acıklı azaplarda sürekli cezalandırılacak, cezaları durmadan artırılacaktır.

Peygamber efendimizi “**oğullarını tanıdıklarından daha iyi tanıyan**”⁽⁶⁾ Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinin, Tevrat ve İncil’de onun vasıflarını hep okudukları halde insanlardan gizleyerek ilimlerini inkâr etmekle, koca bir ümmeti nasıl dünya ve ahiret perişanlıklarına, azaplarına sürüklediklerini, daha önceki bahislerde görmüştük. Kur’an-ı Kerim, birçok sure ve

⁽⁶⁾ Bakara 146.

ayetlerinde onların bu “kitman-gizleme” işlerini söz konusu ediyor ve ümmetimizi uyarıyor, insanlığı uyandırıyor. Gerçekten de onların yalanlarının apaçık bir şekilde ortaya çıkmasına rağmen, hala gizleme hainliklerine devam etmeleri karşısında insan olarak Allah Teâla’dan hayâ ediyor, hicap duyuyoruz, yüzümüz kızarıyor. Hemcinslerimizin bu kadar alçalabilmesine hayretler içinde ve “pes doğrusu” diyoruz. Namazlarımızda veya namaz dışında en fazla okuduğumuz Fatiha Suresinin son ayetlerini, önümüzdeki bu kötü örnekleri düşünerek ibretle ve ürpererek okuyoruz: **"Gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna iletme."** Bunlar, Peygamberimizin açıklamasıyla başta yahudi ve hıristiyanlardır. Çünkü bir kısmı bilerek, bir kısmı da bilmeyerek Allah Teâla’nın yolundan sapmış, başkalarını da saptırmaya çalışmışlardır.

Ehli Kitap Örneğiyle Kur’an’da Gizleme

Önce gizleme işinin Allah Teâla tarafından nasıl ısrarla yasaklandığına, birkaç ayet meali ile bakalım:

“Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve sadece benden korkun. Yanınızdakini (Tevrat) tasdik edici olarak indirdiğim (Kur’an)’a iman edin. O’nu inkâr edenlerin ilki siz olmayın, benim ayetlerimi birkaç paraya değiştirmeyin. Ancak benden korkun. Hakkı batılı karıştırıp da, bile bile hakkı gizlemeyin.”⁽⁷⁾

⁽⁷⁾ Bakara 40-42.

Allah Teâla, burada İsrailoğulları'na verdiği nimetleri hatırlatıyor. Bunlar kısaca, birçok peygamberin aralarından çıkması, Allah Teâla'nın onlara Tevrat'ı vermesi, Firavun'un zulmünden kurtarması, âlemlere üstün kılması, kudret helvası ve bildircin etiyle beslemesi, ileride gelecek peygamberin sıfatlarını bildirerek dünya ve ahiret saadetlerine hidayet eylemesi gibi nimetlerdir. Sonra da Allah Teâla, **“Bana verdiğiniz sözünü yerine getirin”** buyuruyor.

Bu söz, Hz Musa ve bütün peygamberlerin kendi ümmetlerinden aldığı şöyle bir sözdür; *“aralarında son peygamber zuhur ederse ona iman edecekler, destek vereceklerdir.”*

“İşte adına söz alınan o peygamber, Hz. Muhammed (a.s.)’dır, ona uyunuz” diyor Allah Teâla. Eğer onlar bu sözlerinde dururlarsa, dünya ve ahirette mes’ud ve bahtiyar olacaklar, asla korku ve keder duymayacaklardır. Durmazlarsa, iki kere yazıklar olsun onlara, varacakları yer cehennemdir. Aman ne kötü bir yerdir orası.

Bu sözde durmama ihtimali var mıdır?

Elbette. Nitekim bu maalesef asrısaadette yaşanmıştır.

Hangi sebeplerle mi?

Allah Teâla'nın insanların içini okur, kalplerinden geçeni bilir. İşte bize de bildiriyor ve hepimizi de ikaz ediyor: Bir başkasının size eziyet ve işkence edeceğinden, elinizdeki maddi manevi imkânı alacağından, dünyalığınızı veya halk içindeki

itibarınızı kaybedeceğinizden korkarak, verdiğiniz sözünüze ihanet etmeyin. Allah Teâla'nın ayetlerini, bilgi kaynağınızı, kurtuluş vesilenizi az bir paraya satmayın. Aslında bu korktuklarımızın hiç birisi olmayabilir. Olanlar da kısmî ve geçicidir. Üstelik sabrınızın sonunda sevinciniz ve nimetiniz daha da artar. O yüzden size layık olan, sadece Allah Teâla'dan korkmak, onun korumasına sığınmaktır. Öyleyse, hakkı batıla karıştırmayın, bile bile hakkı gizlemeyin!

Kendi peygamberine gelecek adına söz verenlerin ekseriyeti maalesef Allah Teâla'yı dinlemediler! **Maalesef Tevrat'ta yazılı olanları arkalarına attılar da hevalarına tabi oldular.**⁽⁸⁾ **Allah Teâla'nın ayetlerini bile bile gizlediler,**⁽⁹⁾ **kendi elleriyle yazdıkları fikirleri, tevilleri, tercümeleleri, yorumları Tevrat'ın aslı ile karıştırdılar, Peygamber (as) Efendimizin vasıflarını, sıfatlarını bile bile sakladılar da, kendi elleriyle yazdıklarını göstererek: “Bu Allah Teâla'nın katındandır” dediler.**⁽¹⁰⁾ **Kitabın kelimelerini tahrif ettiler.**⁽¹¹⁾ **Bütün bu alçaklıkları da üç kuruşluk dünya menfaati için yaptılar. Oysa yedikleri ateşten başkası değildi...**⁽¹²⁾

Şunların ahmaklıklarına bakar mısınız? Bütün bunları yaptıktan sonra, hala Allah Teâla'ya imandan, O'nun rızasından, cennetten bahsediyorlar! İnsanın kendisini kandırması kadar aptallık olabilir mi? Bırakın bu din kitap istismarlığını da bari dünyanızı yaşayın be sözünde durmaz ahlaksız adamlar!

(8) Maide 41.

(9) Bakara 146, Al-i İmran 71.

(10) Bakara 79.

(11) Nisa 46, Maide 13.

(12) Bakara 174.

Allah Teâla'nın Yahudilerden de söz almıştı:

“Bir zaman Allah Teâla'nın, kendilerine kitap verilenlerden, “Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, O’nu gizlemeyeceksiniz” diye söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler ve onu az bir dünyalığa değiştirdiler. Yaptıkları bu alış veriş ne kadar kötüdür. O yaptıklarına sevinen ve yapmadıkları şeylerle de övünmek isteyenlerin (onanacaklarını) sanma! Onların azaptan kurtulacaklarını da sanma! Onlar için can yakıcı bir azap vardır.”⁽¹³⁾

Ayetteki “kitap verilenler”den maksat, kitap ehlinin, yani Yahudi ve Hıristiyanların âlimleridir. Kitap kitaptır. Dolayısıyla, burada geçen her sözleşme, müjde veya ceza gibi bütün sonuçlarıyla, kendilerine son ilahi kitap olan Kur'an verilen İslam âlimleri için de aynen geçerlidir.

Ayette geçen kitap, yahudilerin kendi kitaplarıdır. İnsanlara açıklayacakları, gizlemeyecekleri kitap, Tevrat'tır. Yani iman ettikleri kitap olan Tevrat'tır. Onun içindeki her şey, onların “başımız gözümüz üstüne” diyecekleri, Allah Teâla'nın emirleri, nehiyleri, arzularıdır. Son peygamberin sıfatları da vardır orada. Zaten onlar dört gözle beklemekte dirler onu. Herkesten daha evvel bu emri yerine getirmelerinden daha tabii ve zevkli, heyecanlı ne olabilir ki!

Ama onlar öyle yapmadılar! Asırlardır gelmesini heyecanla bekledikleri zat, kendi aralarından değil de Araplardan çıkınca, maalesef birçok olumsuz duygunun neticesi olarak onu

⁽¹³⁾ Al-i İmran 187-188.

reddettiler, O'nu haber veren kendi kitaplarını da arkalarına attılar, ilahi anlaşmaya uymadılar, gerçekleri gizlediler, hem kendi kardeşlerini, hem de kendilerine danışan başka insanları saptırdılar. Allah Teâla'nın'ın son peygamberine, hep bekledikleri peygambere, sırf kendi kavimlerinden gelmedi diye, kıskançlık sebebiyle, ırkçılık sebebiyle, iktidar ve menfaati kaybetme kaygısıyla iman etmediler. Hatta ona ve ona uyanlarına eziyet ve işkence ettiler, harp açtılar.

Hıristiyanlar da tanımişti onu ama onlar da aynen yahudiler gibi yaptılar. Peygamberimizin İslam'a davet eden mektuplarını kabul etmediler. Özellikle Bizans Keyser'inin tutumu ilginçti. Peygamberimiz, Bizans İmparatoruna davet mektubunu daha önce uzak ülkelere yolculuk etme tecrübesine sahip Medineli bir tacir olan Dihyetu'l-Kelbî ile göndermişti. Bizans İmparatoru kendisine mektup gönderildiği günlerde İran'a karşı büyük bir zafer kazanmış, silahlı güçlerini yerleşik oldukları bir bölgeden dışarı atmıştı. Bu zaferin hemen ardından Kudüs'ü ziyaret için Filistin'e geldiğinde Dihye mektubu imparatora iletmişti. Mektubu aldı ve okudu. Tanımişti göndereni. O yüzden ciddiyetle Araplardan tanıyanlara sordu, soruşturdu. Aralarında henüz İslam'ı kabul etmiş olmayan Ebu Süfyan'a söz hakkı verdi. O ise, arkadaşlarının sözlerini döndüklerinde anlatacağı ve yalanının ortaya çıkacağı kaygısıyla, sorulara gerçeklere uygun cevaplar verdi. Heraklius mektuptan ve sorularına aldığı cevaplardan etkilenerek İslam'a ısınmış, ancak tebaasının buna şiddetle karşı çıkacağı kaygısıyla sessiz kalmayı tercih etmiş, elçiyi hediyelerle geri göndermiştir.

Evet, kayser tahtı, tacı ve hükümdarlığı ile imanı yan yana koydu. Birini tercih etmesi gerektiğini anlamıştı. Maalesef geçici, fânî, değersiz dünyalığı seçti. Seçtiği ne olursa olsun, kaybettikleri yanında, gerçekten çok değersiz azıcık bir şeydi! Fakat insan tabiatı peşin yaşanan zevk ve şehvetlere daha çok meylediyordu.

Çağımızda Yahudileşme

Dün öyleydi de bugün farklı mıydı? İsterseniz bu sorunun cevabını Elmalılı Hamdi Efendi versin. Bu ayetleri tefsir ederken şöyle diyor:

“Üzüntüyle kaydedelim ki, hayli zamandan beri bu hale müslümanlar da düşmüştür. Âlimlerden hakkı arayıp, gönlüne göre yanlış bir “uygun” cevabı almak için teşvik veya tehdit eden birçok cahil, ahlaksız müslümanlar bulunduğu gibi; böyle bayağı menfaatları yolunda dolaşan ve ilmi, dini bir aldatma tuzağı kabul eden ulema taklitleri de ortaya çıkmıştır. İşte Cenab-ı Allah’ın, müslümanları özellikle bu hallerden sakındırıp sabır ve takva, sebat ve azimle söz verdiğini yerine getirmeye sadakat ve ciddiyet göstermek, yüksek himmet ile söz ve fiil olarak hakkı açıklamak, ilahi emirlerin neşir ve genelleştirilmesiyle Allah Teâla’nın kelamını yüceltmek (i’lay-ı kelimetullah) için sevk etmek ve kitap ehlinin durumunu kötü görmeye “**yaptıkları alış veriş ne kadar kötüdür**” buyurmuştur.⁽¹⁴⁾

Ayetlerin arkasındaki ifadeler, cibiliyetlerinin ne kadar bozuk, ne kadar değersiz ve düşük karakterli olduklarının bir

⁽¹⁴⁾ Elmalılı, a.g.e. 2/482.

ifadesidir: **“Yaptıklarıyla böbürlenene, yapmadıkları şeylerle öğünmelerinden hoşlanan kimseler, asla azaptan kurtulamayacaklardır. Varacakları acıklı bir azaptır.”**

Gururlu ve kibirliler, yaptıklarıyla övünüyorlar, sanki makbule geçmiş gibi, değerlendirmeyi de kendileri yapıyorlar. Ne yaptınız ki? Yalan, dolan, aldatma, ihanet! Ya yapmadıkları ile övünmeler? Sizi gidi sahtekârlar!

Allah Teâla'nın katındaki yerlerine bakın bu böbürlenene, övünenlerin, inananları beğenmeyenlerin:

“İndirdiğimiz apaçık delilleri ve hidayetini kendisi olan ayetleri insanlar için biz kitapta açıkladıktan sonra gizleyenler var ya, mutlaka onlara Allah Teâla'nın lanet eder. Lanet edebilecek olanlar da lanet ederler. Ancak tövbe edip halini düzelterek gerçeği söyleyenler başka, işte onları ben bağışlarım. Ben çok merhamet ediciyim tövbeleri çokça kabul ederim. Ama ayetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak can vermiş olanlara gelince, işte Allah Teâla'nın laneti, meleklerin laneti ve insanların laneti hep onların üzerine olsun. Onlar ebedi olarak onun altında kalırlar. Ne azapları hafifletilir, ne de kendilerine göz açtırılır.”⁽¹⁵⁾

Müfessirler bu ayetlerin yahudi bilginleri hakkında nazil olduğunu söylerler. Bilindiği gibi, sebebin özel oluşu, hükmün genel oluşuna mani olmaz. Öyleyse ayetin hükmü, din işleriyle ilgili olarak bildiği herhangi bir gerçeği gizleyip de söylemeyenlerin hepsini içine almaktadır.

⁽¹⁵⁾ Bakara 159-162.

Bunun için Ebû Hüreyre (ra) hazretleri, çok hadis rivayet ettiği söylendiği zaman: “Kur’an’da iki ayet -ki biri bu, diğeri ise az sonra zikredilecek olan Bakara 174-176. ayetlerdir- olmasaydı hiçbir hadis rivayet etmezdim.” demiş ve bu ayetleri okumuştur.⁽¹⁶⁾

Bunun için din işleriyle ilgili hiçbir bilgi gizlenmemelidir. Zira Allah Teâla mealen buyuruyor ki: “Bizim indirdiğimiz apaçık delilleri, Allah Teâla’nın emrine, hükümlerine, irşadına ve bunlara iman edip uymanın vacip oluşuna işaret eden ve hidayetin kendisi olan ayetleri ve delilleri O kitapta veya bu kitapta, gerek Tevrat, İncil ve gerekse Kur’an cinsi bir kitapta insanlara açıklamamızdan sonra, o insanlar içinden bunları gizleyenler, yani ikrar ve itiraf etmeyen, ihtiyaç anında söylemeyen veya yaymayan yahut yayılmasına engel olan yahut onu tamamen veya kısmen değiştirip karıştırmak gibi yollarla gizleyenler, kim olursa olsunlar bu gizlemelerinden dolayı mutlaka tarafımızdan lanetlenirler. Hatta bütün lanet edebilecek, lanet duası yapabilecek olanlar da bunları lanetler. Kısacası bunlar, her zaman ve her taraftan hakkıyla lanetlenecek olan mel’unlardır.”

Şüphesiz ki, yeri geldiğinde hakkı söylemeyen, hakka karşı susarak onu gizleyen, hiç şüphesiz dilsiz şeytandır. Şeytan ise daima lanetlenmiş ve kovulmuştur.

“Ancak tövbe edenler, tövbe edip de durumlarını düzeltenler, durumlarını düzeltip de gizledikleri gerçeği

⁽¹⁶⁾ Buhârî, İlim 42, Vudu 24, Hars 21; Müslim, İman 229, Muvatta, Taharet 29.

açıklayıp yayanlar var ya, işte ben Allah Teâla'nını azimüşşan da bunların tevbelerini kabul ederim ve bunları gözetleyerek kendilerini lanetin dışında bırakırım. Tövbeleri çokça kabul eden ve çok merhamet eden benim. Benden fazla tövbe kabul eden hiçbir merhametli düşünülemez.”⁽¹⁷⁾

Ebû Hüreyre'nin kastettiği ayetlere önceden işaret etmiş isek de, burada, açıkça bir kere daha yazmak istedik. Hem sahabinin mazereti iyi anlaşılır, hem de mal ve makam için, şeriatın apaçık emirlerini, insanların onlara ihtiyacı olduğu hallerde ve zamanlarda açıklamayanlar, herkesin şeriatı tartıştığı bir ortamda, sırf mal ve makamları gider endişesiyle veya insanlardan gelecek bir sıkıntı, bir eziyet veya işkence kuşku ve korkusuyla hakkı gizleyenler, insanların surat asmasından korkup da, Allah Teâla'nın azabını düşünmeyenler, beşeri kanunların çarpmasından korkup da, şeriatın çırpmasına aldırış etmeyenler, dünya rahatlarını çok iyi hesapladıkları halde, ahirete olan imansızlık veya tereddüt veya iman zayıflığı veya ahmaklıkları sebebiyle oradaki rahatlığı hesaba katmayanlar, insanların kınamasından korkup da Allah Teâla'nın lanetini umursamayanlar, belki bir kere daha düşünür de ders alırlar. Okuyalım efendim:

“Allah Teâla'nın indirdiği kitaptan bir şeyi gizleyip de, bununla biraz para alanlar, gerçekten karınları dolusu ateşten başka bir şeyi yemezler. Kıyamet günü Allah Teâla'nın onlara ne bir söz söyler, ne de kendilerini temize çıkarır. Onlara sadece acı veren bir azap vardır. İşte onlar, hidayeti verip sapıklığı, affedilmeyi bırakıp azabı satın alan

⁽¹⁷⁾ Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e. 1/461-462.

kimselerdir. Bunlar, ateşe karşı ne kadar da sabırlıdır! Şüphesiz ki Allah Teâla'nın, kitabı hak bir sebeple indirmiştir. Kitap hakkında ihtilafa düşenler ise, şüphesiz haktan uzak, derin bir anlaşmazlık içindedirler.”⁽¹⁸⁾

Allah Teâla'nın kitabı apaçık ve ortada iken, ondaki şeriatı kendi kafalarına göre yorumlayanlar, bu işi delilsiz, mesnetsiz, ilimsiz yapacaklarından elbette ihtilafa düşeceklerdir. Dikkatinizi çekerim; hem kitap apaçık olacak, içindeki kanunları apaçık olacak, hem de ihtilafa düşülecek, olur mu öyle şey?

Elbette olmaz!

Peki, niye oluyor?

Sebebi bellidir. İnsanın kalbinde maraz olur da elindeki kitabın bir kısmına inanırken bir kısmını da açık veya örtülü bir şekilde inkâr ediyorsa, olabilir. Veya Kur'an'a aykırı olan bazı anayasaları veya uluslararası hukuk belgelerini veya başka başka kitapların hâkimiyetini kabul ediyor da onlara muhalefetle alacağı cezalara toslamamak için ilahi kitabı eğip büküyorsa, olabilir. Ya da koruması gereken bir makam, mal, şöhret vs. var da kitap onlara zarar verebilecek sözler söylüyorsa, olabilir. Hele bir de yetersiz akıl ve ilimle kitabı yorumlamaya kalkıyorsa, işte orada ihtilaf kaçınılmaz olur. Cehaletin insanı getirip bırakacağı yer, ancak ihtilaf ve ayrılık uçurumlarıdır.

Gelelim Günümüze

⁽¹⁸⁾ Bakara 174-175.

Günümüzde hergün medya'ya çıkararak hiç bir konuda anlamadan ayrılan ulemaya dikkat ediniz! Maksatlarının sırf Allah Teâla'nın rızası olmadığı ne kadar da açık seçik bellidir! Konuşulan ortamda özgürlük yoksa, inançlar ve fikirler alçakça baskı altına alınmışsa, üstelik birilerini veya bir şeyleri koruma ve kollama mecburiyeti varsa, orada nifak var demektir. Konuşanlar da inanmadıkları şeyleri söyleyen münafık durumundadır. Eğer bir insan, başka zaman ve zeminlerde aksini söyledikleri şeyleri canlı yayında veya salonlarda şimdi başka konuşuluyorsa, insan şahsiyetinin ezilip çiğnendiği o yerde elbette ihtilaf olacaktır. İttifak olsa bile buna kimse inanmayacaktır. Bir değeri olmayacaktır böyle bir tiyatrodaki rol icabı konuşulanların.

Yeri gelmişken bir çift söz de zalim yönetimlere yönlendirilirse yerindedir diye düşünüyoruz. Âlimleri ayartan en başta bu zalim yönetimlerdir. Ancak zalim yönetimleri onaylayan, zalim yasalarına fetva veren âlimleri kullanan ve ödüllendiren, hakkı yaşayan ve yayan âlimleri cezalandıran veya dışlayan zorba batıl sistemler elbette sorumludurlar bu çirkinliklerden. Ne var ki bu suç, asla âlimlere mazeret olamaz! Bu çirkin vaziyet onları asla saptırmamalı doğru bildikleri yoldan.

Geçmişte yaşanmış ve karanlık çağlarda kalmış zalim, despot ve dikta rejimleri bir kenara bırakalım, bugün din ve vicdan özgürlüğünü bayraklaştıran, devletin dine karışmayacağını anayasal teminat altına alan ülkelere bakalım. Gerçi bugün mesela Türkiye gibi sözde lâik ülkelerdeki din görevlilerinin devlet memuru olması, maaşlarını ve görevleri ile

İlgili emirleri devletten alması, lâikliğin din-devlet ayrımı iddiasında ne kadar samimi olduğunu göstermektedir, o da ayrı bir tartışma konusudur. Çünkü dinin devlete ve hatta sosyal hayata hâkim olmamasına aşırı titizlik gösteren lâik rejimler, uygulamada dini devletin emrine ve yönlendirmesine vermekte sakınca görmemişlerdir. Bu yüzden lâik devletlerde ortaya “lâik bir din”, bir başka ifadeyle “garip bir devlet dini” çıkmaktadır. İslâm dışı ilkelerle uyuşan, ilâhî alanları son derece sınırlanmış, içi boşaltılarak kuşa çevrilip, tahrif edilmiş, değiştirilmiş bir din ortaya çıkmakta, daha doğrusu çıkarılmaktadır. Hatta yürürlükteki sistemle çatışmayı göze alamayan kimi din adamları, çaresizliklerini zaruret kabul ederek Allah Teâla'nın diniyle çatışmayı göze alabilmişlerdir. Onlara göre Allah Teâla affeder ama sistem asla! Yani? Allah Teâlâ'dan değil, asıl zalim sistem ve sahiplerinden korkmak lazım. Öyle mi? Öyleyse, “insanlardan değil benden korkun” ayetlerini nereye koyacağız?

Kur'an, geçmişte din adamlarının yaptıkları bu tahrif, tağyir, keyfe göre dini kural koyma ve benzeri işlerin, dini red edenlerin yaptıkları işe mâhiyet itibarıyla uygunluğunu esas alarak, bu tür uygulamalarda bulunmayı “rablik” iddiası, bu faaliyetleri meşrû kabul etmeyi de “din adamlarını rabb kabul etme” olarak değerlendirmektedir.

"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini, bir de Meryem oğlu Mesih'i rabler edindiler. Hâlbuki tek bir ilah'tan başkasına ibâdet etmemekle emrolunmuşlardı."⁽¹⁹⁾

⁽¹⁹⁾ Tevbe, 31

Nasıl oluyordu bu? İnsanlar âlimlerini, hukukçuları, yöneticilerini nasıl “Rab” ediniyorlardı?

Biz bu konuyu çok kitabımızda anlattık. Az yukarıda “Hangi Âlimler?” başlığı altında “Âlimi İlah Edinmemek” bahsini de yazdık. Ama şimdi burada bu konuyu az da olsa açmazsak eksik kalır diye düşünüyoruz.

“Burada yahudi ve hıristiyanların Allah’ı bırakıp da insanları rab edinmeleri eleştirilmektedir. Yahudiler bakımından bu kimseler (ahbâr) onların din bilginleridir. Hıristiyanlar bakımından ise bu kimseler onların rahipleri ve özellikle Hz. İlsâ’dır. Âl-i İmrân (3/64, 80) ve Yûsuf (12/39) sûrelerinde olduğu gibi burada da hem “ulûhiyyet birliği” hem de “rubûbiyyet birliği”, yani Tanrı ve rab olarak tek bir varlığa inanıp bağlanmanın kaçınılmazlığı üzerinde durulmaktadır (bk. Âl-i İmrân 3/64). Bir başka anlatımla, “Rab edinme” ifadesini içeren bu âyetlerde yahudilerin ve hıristiyanların din âlimlerini ve din adamlarını Tanrı edindikleri yani onlara taptıkları değil, Tanrı benzeri bir otorite tanıdıkları ifade edilmiş olmaktadır. Nitekim Adî b. Hâtim ile Hz. Peygamber arasında bu âyet hakkında şöyle bir konuşma geçtiği rivayet olunmuştur:

– “Yâ Resûlellah! Biz onlara kulluk etmiyorduk ki!

– “Peki, onlar size istediklerini helâl, istediklerini haram kılıyorlar ve siz de onlara uyuyor değil miydiniz?”

– “Evet!”

– “İşte burada söylenen de odur” (Zemahşerî, II, 149; Râzî, XVI, 37).

Demek ki o âlimleri “Rab” kabul etmek, onlara “sen bizim rabbimizsin” diyerek secde etmek değildir. Onlara diledikleri gibi emir verme, yasak koyma, helal ve haram kılma yetkisini vermektir. Oysa Allah Teâlâ yaratmada olduğu gibi din gönderme, helal ve haram kılma, kanun koyma bakımından da tektir. Birisini bu konuda Allah Teâlâ’nın dengi, benzeri sayarak ona da kanun koyma, helal haram kılma yetkisini vermektir. İşte Adî b. Hâtîm’in anlamadığı bu idi. Peygamber (sav) Efendimizin izahı ile ayetin mesajını anlamış oldu.⁴²

Yasama Ve Yagıda Şirk

Çağımıza özel sayılabilen bir cehalet ve karanlığa tutulan özel bir aydınlatıcı projöktör olan bu ayeti bir daha okuyalım:

"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini, bir de Meryem oğlu Mesih'i rabler edindiler. Hâlbuki tek bir ilah'tan başkasına ibâdet etmemekle emrolunmuşlardı."⁴³

Bu ayet ve tefsirinde anlaşılan odur ki, ataların, liderlerin, bilginlerin koymuş oldukları kanunlar eğer Allah'ın kanunlarına aykırı ise, bu kişiler bu işleriyle kendilerini ilah, rab olarak ortaya koymuşlardır demektir. İşin ilk önce belirtilmesi gereken yanı budur. Çünkü bu mutlak olarak kanun yapma, hüküm

⁴² *Kur'an Yolu Tefsiri*. 2/ 759-761. Biz, *İnançta Arınma, Sistem ve şeriat, Laiklik Sorgulanması* kitaplarımızda bu konuyu ve çağdaş demokrasiler ile laik ülkelerdeki yasama erki ile ilişkisini geniş olarak anlatmıştık, bakılabilir.

⁴³ Tевbe, 31.

koyma, yasama işinde Allah Teâlâ kimseye yetki vermemiş, tamamen kendine ait olan bu alana kimseyi ortak etmemiştir. İslam dini açısından olay gayet açık, net ve kesindir. Bu kişilerin kendilerine açıktan “rab” veya “ilah” deyip dememeleri veya insanların kendilerine öyle hitap etmelerini isteyip istememeleri, bunu kabul edenlerin de öyle hitap edip etmemeleri hiç önemli değildir. Bu takdirde onların adı Kur’an’da "tağüt" olarak belirlenmiştir.⁴⁴ Onları tasdik edenler de müşriktirler. Her müminin onları inkâr etmesi kesin olarak emredilmiştir.⁴⁵ İslam, tevhit dinidir. Asla şirki kabul etmez!

İşin ikinci önemli yanı, böylesi tağütlerin Allah'ın emir ve nehiyelerine aykırı olan, ters düşen emir ve yasaklarına herhangi bir insan inandığı ve kabullendiği zaman, onları Rab olarak kabul etmiş demektir. İlah olarak onlara tapmış demektir. Bunu ister açıktan ifade etsin, isterse etmesin, önemli değildir. Eğer bu kişi aynı zamanda Allah'a da inanıyorsa, hem Allah'a, hem de Allah Teâlâ'ya ortak koştuğu sözde ilahlara, tanrılara, rablara da inandığından, ilahlarını çoğaltmış demektir. İşte bu çoğaltma şirktir. Böylece bunu yapan da şirke düşerek "müşrik" olmuştur. O sözde ilah olan sahte tanrıların küfrü ile onlara inanan müşriklerin küfrü aynıdır.

Tefsir kitaplarında bu konu gayet açık olarak yazılmıştır. Okuyanların imanını kurtaran bilgiler verilmiştir. İşte size örnek olarak Elmalılı Hamdi Efendinin tefsirinden, “*Hak Dini Kur’an Dili*” eserinden bazı bilgileri aynen aktarıyorum:

⁴⁴ Tağüt hakkında Kur’an’da geçen açıklamalar için bkz. Bakara 256-257, Nisa 51-76, Maide 60, Nahl 36, Zümer 17.

⁴⁵ Nisa 60

"Bu rivayetler şunu ispat eder ki, herhangi birini "Rabb" ittihaz etmiş olmak için ona behemahal "Rab" namını vermiş olmak şart değildir. Allah'ın emrine muvafık veya muhalif olduğunu hiç hesaba almayarak onun emrine itaat etmek ve alelhusus ahkâma müteallik olan hususlarda onu vaaz-ı ahkâm ve hukuk (yani kanun koyucu) gibi tanıyıp da o ne söyler, ne emrederse hak oluverir gibi farz etmek, ona itaatte Allah'ın emir ve hükmüne muhalefet eylemek, onu Allah'tan başka "Rab" ittihaz eylemek, ona tapmak demektir."⁴⁶

İşte bu kadar!

Bu tür sapkınlıklar her çağda görülen dalaletlerdendir. Allah'ın haram kıldığı şeyleri idareciler daha çok hukuk bilginleri marifetiyle helâl kıldılar. Allah'ın "yapmayın" dediği şeyleri emrettiler, "yapın" dediklerini de yasakladılar veya emir olmaktan çıkardılar. Mesela içki, kumar, zina gibi kesin haramlar yasak olmaktan, zekât, oşür, hac ve sair emirler de emir olmaktan çıkarılırsa, ayette ifade edilen şirk gerçekleşmiş demektir.

Aslında İslam âlimleri, Allah'ın emirlerini açıklayıp uygulayan, O'nun dininin hükümlerini anlayıp anlatan kimselerdir. Bunun ötesinde sanki "**onlar dinde yetki sahibidirler ve Allah gibi hükümler vermeye, kanun ve kurallar koymaya yetkilidirler**" demek, öyle inanıp onlara öyle sevgi beslemek ve kanunlarına itaat etmek, yahudi ve hıristiyanlar başta olmak üzere sapıtan ve gazaba uğrayan bütün kavimlerin acı akıbetine yuvarlanmaktır. Yani âlimlerin ve

⁴⁶ Elmalılı, age. 4/ 2512.

yöneticilerin rab, ilah, tanrı kabul edilmesi sapıklığına düşmektir. Sırf dinin bu hükmünü bilmeyen nice zavallı Müslümanlar imanlarını kaybetmişlerdir de haberleri yoktur. Böyle bir zamanda âlimlerin dinde hiçbir şeyi gizlemeden onu insanlara anlatmaları daha bir önem kazanmıştır.

Şeytanın Maskarası

Neyse, biz yine sadede gelelim. Müslümanların yanlış bilgilerle imanlarını kaybetmelerine, bu yüzden birlik ve beraberliklerinin parçalanarak ihtilafa düşmelerine, güç, kuvvet ve devletlerinin gitmesine, düşmanlarının elinde zebun ve zillet içinde esir hayatı yaşamaya mahkûm olmalarına sebep, cehalettir. Yani İslam'ın bilinmeyiştir. Bunun sebebi de ğayet açıktır; âlimler tarafından kitabın gizlenmesi. Yani Kur'an-ı Kerimdeki ayetlerinin gizlenmesidir. Daha açık bir ifadeyle söyleyelim; o ayetlerde açıklanan ilâhî hükümlerin, yasaların, kanunların gizlenmesidir. Bu gizleme bazen üstünü örtüp göstermeyerek, bazen ihtiyaç anında okumayıp susarak, bazen okusa da anlamını yanlış yorumlayarak ve çarpıtarak, bezen de aslı inkâr edilerek yapılır.

Niçin yapılır?

Dünya menfaati için!

Kâfire sözümüz yok. Onun bunları yapması için sebebi çoktur. Müslümana gelince, o bunu ancak dünyalık kazanmak, yani mal için, makam için, şöhret için, riyaset için yapar. Bazen de candan ve maldan yana yaşadığı korkudan kurtulmak için yapar.

“Ama nasıl olur?” demeyiniz, bu da insanın zalim ve cahil yanısıdır. Ona sorarsanız bahanesi çoktur. Nasıl olmasın ki, adam iktidarı ele geçirerek başkan olacak, olmazsa olmaz. Adam herkesin tanıdığı, sevdiği, uyduğu birisi olacak, güç kuvvat ve söz sahibi olacak. Olmazsa duramaz. Fakat bu din, bu Kur’an buna mani. Arzularının, hedeflerinin önünde bir engel! Peki, adam şimdi ne yapacak?

Karar verilmiştir, cevap da hazırdır: “Yobazlık (!) yapmanın âlemi yok. Bu işler din ile olmuyor. Çaresiz gereken neyse yapılacak! Allah Teâlâ da Müslümanlar da kusura bakmasınlar!”

Çağımızda çok kâfirin ortak kanaati şudur: “Din bir ayak bağıdır. Terakkiye, gelişmeye manidir. Dindar insanlar para kazanamaz, devlet yönetemez. Çağdaş uygarlık seviyesine çıkabilmek için mecburen dini atmamız gerekir.”

Böyle yaparlar fakat bunu âlimler halka böyle anlatmazlar. Bu kâfirliklerin üstünü örter, halka yalan dolanları bilgi diye sunarak kandırır, hatta o kâfirlere bir de dua ettirir, rahmet okuturlar.

Artık bu büyük mevkilerde yaşayanları çoktan aşmış, halkın içine kadar ulaşmış, sıradan insanların hayat felsefesi olmuştur. Tanıdığım birisinden haber verdiler. Bu memlekette epey hocalık yapmıştı. Kürsülerden çok haykırmıştı gür sesiyle. Sonra iş adamı oldu. Kredi, faiz vs. almış başını gidiyor. Demişler ki:

- Hocam, siz bu işlerin hep aleyhinde konuşurdunuz, peki şimdi ne oldu da aynısını siz yapıyorsunuz?

Cevabı ilginç:

-Biraz da bizim malımız olsun, hep mi eller yiyecek!

Gerisini ben getireyim:

- Peki, ya Allah Teâla'nın gazabı?

- Allah kerim! Af ve mağfirati bol! Ölmedem tövbe eder, af ettiririz canım; daha ölmedik!

- Ya senin yüzünden sapıtanlar?

- Sapıtmasınlar! Allah'ın kitabı kendilerinin elinde de var. Açıp doğrusunu okusunlar. Değilse, ahmaklıklarının, bilgisizliklerinin çeksinler cezasını!

İşte “*Af ettiririz canım; daha ölmedik! Allah ğafur ve rahimdir*” diyen böylesi insanlar şeytanın maskarasıdırlar. Rabbimiz böyle olmaktan bizi uyarıyor:

"İnsanlar! Allah'ın vâdi elbette gerçektir, öyleyse sakın dünya hayatı sizi aldatmasın; o çok hilekâr şeytan da Allah'ın kerem ve merhametini ileri sürerek sizi aldatmasın."⁴⁷

⁴⁷ Fatır, 5.

“Ey insanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının! Ne babanın evlâdı, ne de evlâdın babası nâmına hiçbir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki Allâh’ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın. Şeytan, Allâh’ın affına güvendirerek sizi kandırmasın!”⁴⁸

Evet, şeytanın aldatması daha çok, kişiye "Allah çok bağışlayıcıdır, en büyük günahları bile affeder; bu kadarcık günahattan bir şey çıkmaz." gibi telkinlerde bulunması şeklinde açıklanmıştır. Şeytan birçok kere insanı: "Allah kerîmdir, senin ibadetine ihtiyacı yoktur. O gafurdur, rahîmdir" diyerek günahlara veya "O her şeye vekildir" diyerek tembelliklere sürükleyip, imkânlarını kötüye kullanmaya sevk etmek ister. Gerçi Allah'ın bu isim ve sıfatları vardır. Fakat öyledir diye buna mağrur olup aldanmak, dolayısıyla Allah'a saygı göstermemek, Onun izzet ve celalini hesaba katmamak, Allah'ın cezasını tanımamak, büyük bir cinayettir.

Bakar mısınız adama! Dünyada var olmasının sanki bütün amacı, yemek, içmek, eğlenmek ve eşya edinmektir. Oysa bunlar kâfirlerin tutum ve tavırlarıdır.

“İnkâr edenler ise dünyadan faydalanır, eşya edinirler, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.”⁽²⁰⁾

Bunlar, başlarına gelecek olanlardan habersiz değiller: yedikleri ateş, yatakları ateş, yorganları ateş, evleri ateş... Kaldıkları yer cehennem çünkü... Ama onlar inanmıyor; bir

⁴⁸ Lokmân, 33.

⁽²⁰⁾ Muhammed 12.

yolunu bulur, oradan da paçayı sıyırır, sıvışırız, diyorlar... Akıllı geçinen ahmaklar! İzzet ve onurun nerede olduğunu bilemeyen cahiller. Kaç kere kovuldukları kapılarda hala yaltaklanan zavallı şeref fukaraları!

Buraya kadar Kur'an-ı Kerimde "ilmi gizlemenin vebali" hakkında bilgiler verdik. Şimdi sıra hadislerde gizleme konusuna geldi. Ama ona geçmeden önce korku ve ümit dolu olarak bir dua edelim: Rabbimiz, sana sığındık. Bizi nefsimize bırakma. Yaşarken de, ölürken de, tekrar dirilirken de imanımızı bize yoldaş eyle!

Hadislerde Gizleme

İlmi gizlemenin manasını ve hükmünü gördük. Şimdi sözü Peygamberimizin buyruklarına bırakalım:

"Kim, insanların dini işlerinde Allah Teâla'nın faydalı kıldığı bir ilmi gizlerse, Allah Teâla'nın, kıyamet günü ateşten bir gem ile gemler."⁽²¹⁾

"Kim bir ilimden sorulur, o da bunu gizlerse, Kıyamet günü ateşten bir gem ile gemlenir."⁽²²⁾

İbrahim Canan, bu tür hadisler için şu açıklamayı yapar: "Bu ilimden maksad öğretilmesi gereken, farz olduğu açıkça bilinen ilimlerdir. Sözelimi kâfir, İslam ve din hakkında bir şeyler sorsa bunun ketmedilmemesi gerekir. Keza yeni

(21) İbn Mâce'den İbrahim Canan a.g.e. 16/553(6072)

(22) Ebû Dâvud, İlim 9; Tirmizî, İlim 3; Ahmed 1/431,2/263,296; İbn Mâce, Ahkam 3. a.y (6071) İ. Canan a.g.e. 16/535,(6071)

müslüman olmuş bir kimse namaz hakkında soracak olsa veya bir kimse gelip, haram helal hakkında soracak olsa bütün bunların cevaplanması, öğretilmesi gerekir. Bildiği halde bunları cevaplamayan hadisteki tehdide müstehak olur. Ancak hüküm, öğretilmesi gerekmeyen nafile şeyler hakkında böyle değildir.”⁽²³⁾

İmam Nevevi'nin “Riyazu's Salihin” adlı muhteşem, mazzam, mübarek ve müfid hadis derlemesine, kanaatımızca bu zamana kadar yapılanların en güzeli olarak bir şerh –açıklama-yapan, isimleri bibliyografya’da yazılı komisyon, yukarda anılan hadis için şu yorumu yapar:

“İlim bölümünün başlangıcından beri ifade etmeye çalıştığımız gibi ilmi başkalarından esirgeyip saklamak değil, açıklamak ve yaymak, daha çok insana ulaşmasını sağlamak esastır. Çünkü âlimin vazifesi bilmeyenlere öğretmek, insanları hakka davet etmek, ilminden başkalarını faydalandırmak ve bütün insanların hidayete kavuşması, böylece dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşması için çaba harcamaktır. Burada, bir kimsenin bildiği halde cevap vermeyerek başkalarından esirgediğinden bahsedilen ve kıyamet gününde de kişinin ağzına gem vurulmasına sebep olan ilmin, herkes için bilinip öğrenilmesi zarûrî sayılan bilgiler olduğu kabul edilir. Bu bilgiler, genel anlamda ilmihal bilgileri diye anılan, itikadımızın, ibâdetlerimizin ve yaşadığımız hayatla ilgili diğer muamele ve ilişkilerimizin Allah Teâla'nın katında makbul olması için ne yapmamız, nasıl hareket etmemiz gerektiğini öğreten bilgilerdir. Çünkü esirgenmesi câiz olmayan ve herkes için lüzumlu olan

⁽²³⁾ age. 11/501

ilim budur. Kâfire İslâm'ı anlatmak, müslümana ibadetleri öğretmek, nelerin helâl nelerin haram olduğunu bilmek, bilmeyenin sorması halinde bunları cevaplandırmak zorunlu olup bu yöndeki bilgileri başkalarından esirgemek câiz olmaz. Gizlenilmemesi gereken bilgi gizlenir, insanlardan esirgenirse, ilmin yüksek gaye ve hedeflerinden uzaklaşmış olur. Bunları gizleyen kimsenin ağzına kıyâmet gününde bir gem vurulur ve o, ilmi gizlemenin cezasını böylece çeker. Ağza gem vurulmasının sebebi, ilmin yayılmasına onun engel olması sebebiyledir.

Hadisten Öğrendiklerimiz:

1. İlim ehli olan kimsenin bilgisini gizlemesi câiz değildir.
2. Din âlimlerinin ilmi tebliğ edip başkalarına öğretmeleri şattır.
3. Zarûrî dinî bilgileri başkalarından esirgeyip saklamak büyük günahlardan sayıldığı için âhiretteki cezası da ağırdır.”⁽²⁴⁾

Fakir de başka bir noktaya dikkat çekeyim; dikkat ediyorsunuz, hem ateştedirler, hem de gemlenmişlerdir. Peki, kim gemlenir? Demek bizim ifadelerimiz aşırı değil, ancak hak ettikleridir.

Peygamber (sav) Efendimizin hadislerine devam edelim:

“İlmi gizleyene, denizdeki balıklar ve semadaki kuşlara varıncaya kadar her şey lanet eder.”⁽²⁵⁾

⁽²⁴⁾ İmam Nevevi, Riyazu’s Salihin; Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, 6/183.

⁽²⁵⁾ Ali Muttaki a.g.e. 10/190 hn:28997; Suyutî a.g.e. 2/94

“İlimde nasihatlaşınız, birbirinizden ilmi gizlemeyiniz. Çünkü ilimde hıyanet, malda hıyanetten daha şiddetlidir.”⁽²⁶⁾

“Allah Teâla ilim verdiği her âlimden onu gizlemeyeceğine dair koyu söz almıştır.”⁽²⁷⁾

“Kim ki ilmi artar da, dünyaya karşı zühdü artmazsa, ancak Allah Teâla’danuzaklığı artar.”⁽²⁸⁾

“Kendisiyle Allah Teâla’nın rızası istenen bir ilmi, dünyalık bir şeyler elde etmek için öğrenen, kıyamet gününde Cennetin kokusunu duymaz.”⁽²⁹⁾

“İnsanların kalbini kendine celb etmek için ilim öğrenen kişinin kıyamet gününde Allah Teâla ne farzını, ne de nafilesini kabul etmez.”⁽³⁰⁾

“Kim ilim karşılığı yerse, Allah Teâla’nın yüzünü dümdüz eder ve ökçelerinin üstüne geri çevirir. Cehennem ona layık olur.”⁽²³⁾ Burada kasedilenler, Allah Teâla’nın’u a’lem, dini ilimleri dünyalık yemek için istismar edenler, insanların mallarını haksız yere yiyenlerdir.

“Allah Teâla’danbaşkası için ilim öğrenenler, Cehennemde yanacak yerlerini hazırlasınlar.”⁽³¹⁾

⁽²⁶⁾ a.y. hn:28999.

⁽²⁷⁾ a.y. hn:29000.

⁽²⁸⁾ a.g.e. 10/193 hn:29016, Suyutî a.g.e. 2/169.

⁽²⁹⁾ Ebû Dâvud, İlim hn:3647. Ali Muttaki, a.g.e. 10/193 hn:29020.

⁽³⁰⁾ Ebû Dâvud’dan Ali Muttaki, a.g.e. 10/194 hn:29022.

⁽²³⁾ a.g.e. 10/196 hn:29034.

⁽³¹⁾ a.g.e. 10/197 hn:29035.

“Yazıklar olsun ümmetimin kötü âlimlerine.”⁽³²⁾

“Hiçbir kul, kıyamet gününde, ömrünü nerede tükettiğinden, ilmiyle ne gibi işler yaptığından, malını nereden kazanıp nerede harcadığından, vücudunu nerede yıprattığından sorulmadıkça bulunduğu yerden kıpırdamaz.”⁽³³⁾

İnsanın ilmiyle ne işler yaptığından sorguya çekilmesinden maksat, Allah Teâla'nın-u a'lem, ilmiyle ihlaslı amel edip etmediği, başkalarına güzel örnek olup olmadığı, muhtaç olanlara öğretip öğretmediği yanında, soranlardan veya ihtiyaç duyanlardan gizleyip gizlemediği olacaktır.

"Eğitim ve öğretimin amacı" ile "âlimin taşınması gereken niyet", daha önce yazılmıştı. Son hadisler ile bu konu bir kere daha gündeme gelmiş oldu. Bu hadisleri o konu hakkında da düşünürken, oradaki bilgilerimizi zihnimizden buraya da taşıyalım lütfen. Evet, amaç Allah Teâla'nın rızasıdır. Çünkü maksat, Allah Teâla'dır. O severse, insanlara da sevdirebilir, dünyalık da verir. İmtihan için, aksi de olabilir. Bize düşen, İslam'ın ölçülerini titizlikle korumak ve emrolunduğumuz gibi istikametle yaşamaktır.

Gizlemenin İstisnası

Gizlemenin istisnası olur mu?

⁽³²⁾ a.y. hn:29038.

⁽³³⁾ Tirmizi, Kıyamet, 1.

Belki Őu manada olabilir. İnsanların anlayamayacağı, akıllarının kavrayamayacağı bazı Őeyleri anlatmak onlar için fitne olabilir. Çünkü anlatılan hakikatları kavrayamayınca inkâr ederler. Dolayısıyla tehlikeye dűŐerler. Bu iyi niyetli bir gizlemedir veya zaman ve zeminini gözlemedir ve kiŐilere göre deđiŐir. Nitekim eğitim de merhale ve aŐamalar ile yapılan bir faaliyettir. İlkokul dersleri çok basittir. Sonra biraz merhale kat edilince, yeni bir aŐama devraya girer, ayrıntılı bilgiler verilir. Lisede daha farklı, fakűlterlerde daha çok, daha zengin ve ayrıntılı bilgiler verilir. Eđer bu bilgiler ilkokulda verilseydi, dereye yüzmeyi öğrenmeyen çocuğu deryaya atıp yüzdürmeye benzer bir felaket olurdu.

Nitekim kaynaklarımız Muaz b. Cebel'i Yemene gönderirken Peygamber (sav) Efendimizin ona tembihi bunu anlatır. Hibbaan, Abdullah, Zakariya ibn İŐhak, Yahya bin Abdullah bin Sıfy, Ebi Maabd Molly İbn Abbas, İbn Abbas'tan Buhari dedi ki: Muâz bin Cebel yola çıkmadan önce Peygamberimiz ona Şöyle buyurdu:

- Sen ehli kitaptan ya'nî Yahűdűlerden ve Hıristiyanlardan bir kavimle karŐılaŐacaksın. Onların yanına varınca, onları önce, Allah'tan baŐka ilâh olmadığına ve benim Allah'ın Resűlü olduđumu tasdűke da'vet et. Eđer bunu kabűl ederlerse, onlara, Allahű Teâlânın beŐ vakit namazı farz kıldıđını haber ver. Bunu da yaptıkları takdirde, Allahű Teâlâ'nın, zenginlerin fakirlere zekât vermesini emrettiđini bildir. Bunu da kabűl ederlerse, zekât alırken sakın mallarının sadece en iyilerini Őeçme! Mazlumun

âhını almaktan çekin. Çünkü Allahü Teâlâ mazlumun duâsını hemen kabûl eder.”⁴⁹

Nitekim İbn Mes’ud da şöyle söylemiştir: “Bir topluluğa akıllarının yetmediğini söylersen bazılarını fitneye düşürürsün.”⁽³⁴⁾

Hişam, babası Urve’nin şöyle söylediğini nakleder: “Bir kişiye ilimden anlayamayacağı bir şeyi söylersen, bu söz onun için bir saptırıcı olur.”⁽³⁵⁾

İbn Abbas da: “İnsanlara tanıdıklarından bahsedin. Allah Teâlâ’nın ve Resülünün yalanlamalarını istermisiniz?”⁽³⁶⁾

Bediüzzeman Said Nursi: “Her söylediğin doğru olsun, ama her doğru da her yerde söylenmez” demişti.

Eğitimde olduğu gibi davet ve tebliğde de böyle tedrici bir metot uygulamak faydalı olur. Bu uygulamanın gizlemeyle alakası yoktur.

Bize Arapça ders veren bir hocamız tahtaya bir cümle yazmıştı: “Li külli makamın magal”. Türkçesi, “Her makamın, münasip bir sözü vardır.” Hemen arkasına şunu da yazmıştı: “Ve li külli ormanın çakal.” Yani “Her ormanın da bir çakalı vardır.”

⁴⁹ Buhari 'den rivâyet edildiğine göre, Zekat bölümünde (1395) ,ve Müslim rivayet'e göre, İman'da (19). Daha geniş bilgi için bkz. Dr.Faysal bin Mishaal bin Suud bin Abdülaziz Al Saud, *Diplomasi ve İslam Töreni*, Riyad, 1426 H. 256 S,17x24 cm, ISBN:5-825-49-9960. 1- İslam sistemleri 2- Diplomasi A- Adres DEWEY 257,1 1426/6865. <http://www.neoon.net/books/27.pdf>

⁽³⁴⁾ Tirmizi, s. 213.

⁽³⁵⁾ A.y.

⁽³⁶⁾ A. y.

Yarısı Arapça yarısı Türkçe bu sözün ifade ettiği bir gerçek var; sağda solda bir sürü çakal varken konuşmalara biraz dikkat etmek de gerekir. Mesele biraz yerinde konuşmak, biraz sır saklamak ile alakalı herhalde. Ortalıkta bu kadar yaygın mekanik kulak varken, her sözü her yerde söylememek gerek herhalde. Bir maslahat ve menfaata dayanan bu tutum, kitman –gizleme– sayılmasa gerektir.

Yapılacak iş ilmi gerçekleri gizlemek değil, belli bir tertibe göre öğretmektir. Önce bilinmesi gerekenleri öne almak, zihinleri hazır hale getirdikten sonra bilmeleri gerekenleri daha sonra sunmak, aslında çirkin olan ilmi gizlemek manasında değildir.

Selefe Sövenler Gizleyenlerdir

Kötü âlimlerin bir vasfı da, önce gelmiş selef âlimlerine kötü söylemek, onları cahillik, taassub ve yobazlık gibi çirkin vasıflarla anıp tel'in etmektir. Bundaki amaçları da, onların söylediklerine aykırı düşen kendi sözlerini kabul ettirmektir. Asırlar öncesinden bu durum kendisine bildirilen sevgili Peygamber (sav) Efendimiz, şöyle buyurmaktadırlar: “Bu ümmetin sonradan gelenleri, önce gelenlerine lanet ettiği vakit, kim bir hadisi söylemez, ketmeder (gizler)’se, Allah Teâla’nın indirdiğini ketmetmiş olur.”⁽³⁷⁾

Bu hadisin şerhinde İbrahim Canan şunları yazıyor: “Bu hadis, senet itibariyle zayıf sayılsa da, âlimler, hadisin ifade ettiği manayı te'yid eden başka rivayetlere dayanarak hadiste

⁽³⁷⁾ İbn Mâce'den İbrahim Canan 16/553-554 hn:6070.

beyan olunan manayı makbul addedip açıklama sunmuşlardır. Sindi'nin Haşiye'sinde kaydedildiği üzere, hadis iki şekilde te'vil edilmiştir:

1- Cehaletin artıp, Ashab'ın yüce makamını bilmeyen nesillerin yetişip, cahilliğin sevkiyle, Ashab'a dil uzatmaların meydana geldiği zamanlarda Ashab'ın fazileti ve onlara dil uzatmanın haramlığı konusunda hadis bilenler bildiklerini gizlememeli, daha bir gayretle neşretmelidir. Kim bu çeşitten bir bildiğini gizlerse Allah Teâla'nın'ın indirdiğini gizlemiş olur. Hadisler de, ulemanın ittifakla belirttiği üzere, vahye dayanmaktadır. Öyleyse onun gizlenmesi de "Allah Teâla'nın'ın indirdiğini gizlemek" sayılmalıdır.

2- Din ilimlerinin çeşitli sebeplerle ortadan kalktığı, âlimlerin sayıca azaldığı, ilim yerine cehaletin hüküm sürdüğü ve bu sebeple selef ve eslafa dil uzatıldığı zamanlarda ilme daha çok ihtiyaç hâsıl olacaktır. Böyle durumlarda bilenlerin, bildiklerini neşretmeleri gerekmektedir. Aksi takdirle Allah Teâla'nın indirdiğini gizleme gibi ciddi bir hataya ve sorumluluğa düşmüş olacaktır.

Bu yorumlar bilhassa zamanımızı tasvir ediyor gibidir. Aslında ilim şöyle dursun, daha mebâdiden ve kavâid-i külliyyeden (umumi prensiplerden) bîhaber bir kısım unvan sahiplerinin veya ne idüğü belirsiz yazar takımlarının sahabe, tâbiin, etbauttabiin, bütün selef ve müteahhir eslaf ulemasını toptan reddedip hadisi, icmayı, fukahanın kıyas ve fetvalarını reddedip, keyiflerine göre ahkâm kestiklerini, Kur'an'ı -hiçbir ilme başvurmadan- rastgele yorumlamaya kalktıklarını görüyoruz. Bu cehalet fırtınası esnasında bilenlerin, âlimlerin

kendine düşeni yapması gerekmektedir. Hadis, böylesi hengâmlarda susmanın ciddi mesuliyetler getireceğini belirtmektedir.”⁽³⁸⁾

Ferasetli bir mü'min, ilmi Allah Teâla'nın için değil, dünya için öğrenmiş âlimleri hemen tanır; çünkü yüzlerinde nur, kalbinde haşyet yoktur. İnsanların karşısında koltuğuna kurulmuş ve ayak ayaküstüne atmış Kur'an okur, hadis okurlar. Yaptıkları hep tenkittir; kimseyi beğenmezler. Pis pis sırtır ve fasıklara, kâfirlere şirin görünmeye çalışırlar. Sanki babasının malıymış gibi, sürekli, dinden taviz verirler. Söyledikleriyle, bir kere olsun kâfirlere, fasıklara, facirlere, İslam düşmanlarına veya İslam dışı sistemlere ters düşmemişlerdir. Onların yanında ezilir, büzülür, kekeler, iki büklüm olurlar. Ama müslümanlara ise aslan kesilir, kükremeleriyle yeri göğü inleterek kalplere korku salarlar. Ayetleri tam tersine çevirmişlerdir; kâfirlere karşı çok mütevazı, alçak gönüllü, şefkatli ve merhametli, ama mü'minlere karşı, yani kardeşlerine(!) karşı çok çetin, zorlu ve şiddetli, çok izzetli ve onurludurlar.⁽³⁹⁾ Hey gidi aslanlar hey!

Kur'an Varken Sapıtmak

Bunları bir hadisinde Peygamberimiz ne güzel teşhir ediyor! Gerçi daha önce “İlmin Kaldırılması” bahsinde şu rivayeti yazmıştık. Ama söz konusu Kur'an ile sapıtmak olunca tekrar etmeyi münasip gördük.

Ebu'd Derdâ (ra) anlatıyor: “Resulullah aleyhisselatu vesselam ile beraberdik. Gözünü semaya dikti. Sonra:

⁽³⁸⁾ İ. Canan a.g.e. 16/554.

⁽³⁹⁾ Oysa Allah Teâla'nın'ın istediği tam tersi. Bkz. Maide 54; Feth 29.

- “Şu anlar, ilmin insanlardan kapıp kaçırıldığı anlardır. Öyle ki, bu hususta insanlar hiçbir şeye muktadir olamazlar!” buyurdular.

Ziyad ibnu Lebib el-Ensari araya girip:

- “Bizler Kur’an’ı, okuyup dururken ilmi bizlerden nasıl kapıp kaçırlar? VAllah Teâla’nını biz onu hem okuyacağız, hem de çocuklarımıza, kadınlarımıza okutacağız!” dedi. Resulullah’ da:

- “Anasız kalasın, ey Ziyad, ben seni Medine Fakihlerinden sayıyordum. Bak işte Tevrat ve İncil, Yahudiler ve Nasranîlerin elinde, onların ne işine yarıyor, (sanki onunla amel mi ediyorlar?)” buyurdu.

Cübeyr der ki: “Ubâde ibnu’s Samit (ra)’a rasladım.

- Kardeşin Ebu’d Derda ne söyledi, İştittin mi? Dedim. Ve ona Ebu’d Derda’nın söylediğini haber verdim. Bana,

- "Ebu’d Derda doğru söylemiş, dilersen kaldırılacak olan ilk ilmin ne olduğunu sana haber vereyim: İnsanlardan kaldırılacak olan ilk ilim huşûdur. Büyük bir camiye girip huşû üzere olan tek şahsı göremeyeceğin vakit yakındır!" dedi.⁽⁴⁰⁾

Peygamberimizde Gizleme Yoktur

Bütün peygamber efendilerimizde olduğu gibi Sevgili Peygamberimizin (sav) de en büyük vazifesi, Allah

⁽⁴⁰⁾ Tirmizî, İlim 5(2655), İ.Canan 11/523-525 hn:4139.

Teâla'danaldıklarını, şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun, insanlara tebliğ etmektir.⁽⁴¹⁾ Dolayısıyla Peygamberimiz (sav) Allah Teâla'nın indirdiklerinden herhangi bir şeyi asla gizlememiştir. Aksini söyleyen, yalan söylemiştir.⁽⁴²⁾ Peygamberimize indirilenler kuşkusuz en büyük emanettirler. Nasıl ihanet edebilir ki, bizzat kendisi şöyle buyurmaktadır:

“Bir peygambere emanete hıyanet asla yakışmaz.”⁽⁴³⁾

Oysa ona inen bazı ayetleri tebliğ ve beyan etmek, bazen kendisini cidden düşündürüyor, insanların onu yadırgamaları veya inkâr etmeleri veya düşmanlarının aleyhte propaganda yapmaları, din adına ister istemez endişelendiriyordu. Mesela Zeynep binti Cahş (r.ah.) annemizle olan evliliği meselesi gibi. Konuyla ilgili inen ayetler onun ruhî hallerini yansıtır:

“Hani sen Allah’ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat etmek suretiyle) iyilikte bulunduğun kimseye, “Eşini nikâhında tut (onu boşama) ve Allah’tan sakın” diyordun. İçinde, Allah’ın ortaya çıkaracağı bir şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa kendisinden çekinmene Allah daha lâyıktı. Zeyd, eşinden yana isteğini yerine getirince (eşini boşayınca), onu seninle evlendirdik ki, eşlerinden yana isteklerini yerine getirdiklerinde (onları boşadıklarında), evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda mü’minlere bir zorluk olmasın. Allah’ın emri mutlaka yerine getirilmiştir.

(41) Nahl 35; Amkebut 18; Ahzab 7-8,39.

(42) Al-i İmran 161.

(43) Buhârî, Tehid 46; Müslim

Allah'ın, kendisine farz kıldığı şeyleri yerine getirmesi konusunda peygambere bir darlık yoktur. Daha önce gelip geçen peygamberler hakkında da Allah'ın kanunu böyledir. Allah'ın emri, kesinleşmiş bir hükümdür.

Daha önce gelip geçen o peygamberler, Allah'ın vahiylerini tebliğ eden, Allah'tan korkan, başka hiç kimseden korkmayan kimselerdir. Allah, hesap görücü olarak yeter.

Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve nebîlerin sonuncusudur. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.”⁴⁴

Bu ayetlerin iniş sebebi ve atmosferini tefsir kitaplarımız tespit etmişlerdir. “*Fî Zilâli'l Kur'an*” tefsirinde bu konuda güzel yorumlar vardır. Biz oradan da faydalanarak olayı takip edelim: Araplar, evlatlığın boşanmış eşi ile evlenmeyi tıpkı öz oğlun boşanmış eşi ile evlenmek gibi yasak sayıyorlardı. Evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenmenin serbest olabilmesi için bu yeni kuralı uygulamaya koyan çığır açıcı bir örneğe ihtiyaç vardı. İşte bu yüzden Allah Teâla peygamberlik görevinin bir uzantısı olan bu yükü yüklenmek üzere Peygamberimizi seçmişti. Peygamberimizin bu konudaki tutumunu incelerken şunu göreceğiz: O'ndan başka hiç kimse bu ağır yükü yüklenemezdi, O'nun dışında hiç kimse bu köklü geleneğe ters düşen uygulama ile toplumun karşısına çıkamazdı. Bölümün ayetlerini incelerken dikkatlerimizi çekecek olan diğer bir nokta da şudur: Bu olaya ilişkin uzun bir değerlendirme ile vicdanlar yüce Allah'a bağlanmaya, müslümanlar ile Allah Teâla arasındaki ve kendi aralarındaki ilişkiler açıklanmaya ve Peygamberimizin onlara

yönelik görevi belirtilmeye çalışılıyor. Bütün bu çabaların amacı bu yeni uygulamaya yönelik psikolojik direnci kırmak, Allah Teâla'nın bu yeni düzenlemeye ilişkin buyruğunun gönül hoşluğu ile ve teslimiyetle benimsenmesini sağlamaktır. Bu amaçla olayın ayrıntılarına girişmeden önce şu temel kural vurgulanıyor: Karar verme yetkisi Allah Teâla'nın ve Peygamberimizin tekelindedir. Allah Teâla'nın ve Peygamberimiz herhangi bir konuda bir karar verdikten sonra erkek kadın hiçbir müminin bu kararın dışına çıkmaya yetkileri yoktur:

“Allah Teâla'nın ve Resülü, bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanmış bir erkek ve kadına, o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Kim Allah Teâla'nın'a ve Resülüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”⁽⁴⁵⁾

Bu vurgulamalı ifadeden aynı zamanda şunu anlıyoruz: Arapların köklü geleneklerine ve yıllanmış alışkanlıklarına ters düşen bu yeni uygulamayı topluma benimsetmek, hayli zor olmuştur. Elimizdeki güvenilir bilgiye göre bu ayet Cahş kızı Zeynep hakkında inmiştir. Peygamberimiz, müslüman toplumun geçmişten devraldığı sınıf farklarını ortadan kaldırarak insanları tarak dişleri gibi eşit olduğunu göstermek ve Allah Teâla'dan korkma (takva) derecesi dışındaki sözde üstünlük derecelerini geçersiz kılmak istiyordu. Oysa o günün toplumunda azad edilmiş köleler, efendiler zümresinden aşağıda bir sınıf sayılıyordu. Bunun yıkılması için Allah Teâlâ iki aşamalı bir

⁽⁴⁵⁾ Ahzap, 36

olay yaşattı peygamberimize ve olaya taraf olanlara. İlki zeyd ile Zeyneb'in evlendirilmesi, ikincisi de boşanan Zeynep ile Peygamberimizin evlendirilmesi. Böylece kök salmış bir yanlış geleneğin kökünden söküp atılması.

Olayın İlk Perdesi

Olayın ilk perdesi şöyle açıldı: Peygamberimizin azadlık kölesi ve evlatlığı olan Zeyd b. Harise de bu sınıfın bir üyesi idi. Peygamberimiz bu eski kölesini Haşimoğullarının soylu bir kızı olan Caşş kızı Zeynep ile evlendirmeyi düşündü. Böylece kendi ile çevresi içinde ve kendi insiyatifi ile sınıf farklılığını geçersiz kılarak toplumda tam bir eşitlik sağlamayı amaçlamıştı. Bu sınıf farklılığı bilinci o kadar köklü ve o kadar katı idi ki, onu ancak Peygamberimizden kaynaklanan bir uygulama ortadan kaldırılabildi. Müslüman toplum bu uygulamayı örnek olarak kabul edebilecek ve bu sayede tüm insanlık bu yolda yürüyebilecekti.

Peygamberimiz, bir gün Caşş kızı Zeyneb'i evlatlığı Zeyd b. Harise'ye istemeye gitti. Zeynep

- "Ben onunla evlenmem" dedi. Peygamberimiz

- "Hayır, onunla evleneceksin" dedi.

Bunun üzerine Zeynep

- "Öyleyse bu konuyu düşüneyim" dedi. Tam onlar bu konuyu konuşurlarken yüce Allah Teâla'nın, Peygamberimize **"Allah Teâla'nın ve Resulü bir işte hüküm verdikleri zaman..."** diye başlayan ayeti indirdi. Bunun üzerine Zeynep,

- "Ya Resulallah, sen onunla evlenmemi uygun görüyor musun?" diye sordu. Peygamberimizin

- "Evet, uygun görüyorum" demesi üzerine

- "Ben Allah Resulüne karşı gelecek değilim, öyleyse onunla evleniyorum" dedi."

Ahzap Suresinin başında İslam'dan önceki "evlat edinme" geleneğinin geçersiz olduğu açıklanmış, evlatlıkların öz babalarının soyundan sayılmaları gerektiği belirtilmiş ve aile içi ilişkiler tabii temellerine dayandırılmıştı. O ayetleri bir daha hatırlayalım:

"Allah Teâla'nın evlatlıklarınızı da öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmamıştır. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir. Allah Teâla'nın gerçeği söyler ve O, doğru yola iletir.

Evlathıkları, babalara nisbet ederek çağırım; bu Allah Teâla'nın yanında daha adaletlidir. Şayet babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yanılarak yaptığınızda size bir günah yok, fakat kalplerinizin bile bile yaptığında günah vardır. Allah Teâla'nın çok bağışlayan, çok esirgeyendir." ⁵⁰

Fakat eski evlat edinme geleneğinin arap toplumunda canlı ve somut izleri vardı. Toplumsal hayattaki bu somut izleri silmek, evlat edinme geleneğini ortadan kaldırmak kadar kolay bir iş değildi. Çünkü toplumsal geleneklerin vicdanlarda köklü

⁵⁰ Ahzap, 4-5.

etkileri vardır. Bu etkileri silmek için ortaya karşıt ve pratik örnekler koymak gerekir. Ortaya konacak bu karşıt ve pratik örneklerin ilk başlarda yadırganmaları ve çoğunluğun vicdanlarında yoğun sert tepkiler uyandırmaları kaçınılmazdır.

Peygamberimiz Zeyd b. Harise'yi, halasının kızı Zeynep bint-i Cahş ile evlendirmişti. Bilindiği gibi Zeyd, Peygamberimizin azadlığı ve evlatlığı idi. Önceleri "Muhammed'in oğlu" olarak anıldığı halde daha sonra öz babasının oğlu olarak anılmaya başladı. Peygamberimiz bu evlilikle eskiden kalma sınıf ayrımını ortadan kaldırarak "**Allah Teâla'nın katında en üstünleriniz, O'ndan en çok korkanlarınızdır**"⁵¹ ayetinin anlamını hayata geçirmek, İslam'ın bu yeni değer yargısını pratik bir uygulama ile perçinlemek istemişti.

Müthiş Olayda İkinci Perde

Şimdi olayın ikinci perdesi yaşanacak ve köklü bir yanlış gelenek şeriat karşısında yok olup gidecekti. Bunun için Allah Teâla Peygamberimize peygamberlik vazifesinin bir uzantısı olarak bu konuda başka bir yük yüklemeyi diledi. Bu yük, eski evlatlık düzeninin izlerini silmeye ilişkindi. Bunun için Peygamberimizin, evlatlığı Zeyd'in boşadığı eşi ile evlenmesi gerekti. Peygamberimiz bu uygulaması ile toplumunun köklü bir alışkanlığına karşı çıkıyordu. Evlat edinmeye ilişkin eski geleneğin ortadan kaldırılmış olmasına rağmen hiç kimse böyle bir uygulama ile o günkü toplumun karşısına çıkmaya cesaret edemezdi.

⁵¹ Hucurat, 13.

Allah Teâla Zeyd'in Zeyneb'i boşayacağını ve yerine gelmesini dilediği bir hikmeti gereğince onunla evleneceğini Peygamberimize ilham yolu ile sezdirmişti. Bu arada Zeyd ile Zeynep arasındaki ilişkiler bozulmuş ve artık uzun zaman birlikte yaşamayacakları ihtimali belirmiştir. O günlerde Zeyd, birkaç kez Peygamberimize başvurarak Zeynep ile bozduklarından ve artık onunla geçinemeyeceğinden yakınmıştır. Fakat Peygamber (sav) Efendimiz içinde bildiklerini saklıyor, "bu sorunu sağlıklı olarak nasıl çözerim" diye düşünerek dışından Zeyd'in yakınmalarına karşılık ona "Allah Teâla'tan kork, eşin ile iyi geçin, ondan ayrılmayı düşünme" diyordu. Oysa bu boşanma ve Zeynep ile kendisinin evlenmesi mukadderdi. İşte o ayetler:

"Bir zaman, Allah'ın kendisine lutufta bulunduğu, senin de lutufkâr davrandığın kişiye, "Eşinle evlilik bağınu koru, Allah'tan kork" demiştin. Bunu derken Allah'ın ileride açıklayacağı bir şeyi içinde saklıyordun, kendisinden çekinme hususunda Allah'ın önceliği bulunduğu halde sen halktan çekiniyordun. Zeyd onunla beraber olduktan sonra müminlere, evlâtlıklarının -kendileriyle beraber olup ayrıldıkları- eşleriyle evlenmeleri hususunda bir sıkıntı gelmesin diye seni o kadınla evlendirdik. Allah'ın emri elbet yerine getirilecektir."⁵²

Zor bir durum değil mi? İnanç konusunda insanlarla yiğitçe, mertçe ve tavizsizce mücadele etmekten çekinmeyen Peygamberimiz, Zeyneb'in geleceğine ilişkin ilahi ilhamın sorumluluğunu omuzlarında hissediyor, o köleleşmiş geleneği

⁵² Ahzap, 37.

uygulamalı olarak yıkmak üzere hemşehrilerinin karşısına çıkmakta tereddüt ediyordu. Bu arada Zeyd'in durumu da ilginçti. Allah Teâla onu biri müslümanlıktan, öbürü Peygamberimizin akrabalığından ve diğeri de Peygamberimizin sevgisinden oluşan üç katlı bir nimetle onurlandırmıştı. İşte bu yüzden Zeyd'in yakınmalarına karşılık ona **"Allah Teâla'nın'tan kork da eşin ile iyi geçin, ondan ayrılmayı düşünme"** diyordu. Fakat bildiği önemli bir gerçek vardı, bu boşanma olacak ve kendisi Zeynep ile evlenecekti. Ta ki İslam'a zıt bir gelenek kökünden kazınsın, artık toplumu kirletmesin idi. Ancak bu iş çok sert çatışmalara sebep olacaktı. Bu belliydi. Peki, bu zorluk nasıl göğüslenecekti? Bunu düşünmek, olacak işin ertelenmesine sebep oluyordu. Nitekim yüce Allah Teâla'nın, Peygamberimizin o günlerdeki duygularını şöyle anlatıyor:

"Allah Teâla'nın'ın açığa vuracağı şeyi içinde saklıyordun. İnsanlardan çekiniyordun; oysa Allah Teâla'nın'tan çekinmen daha uygundur."⁵³

Peygamberimizin, Allah Teâla'nın tarafından açıklanacağını bildiği halde sakladığı sır, O'nun yapacağını kalbine ilham ettiği işti. Ancak bu insanlardan çekinme duygusu, Allah Teâlâ'ya isyan anlamına gelmiyordu. Sadece Zeyd'e "karını boşa" demiyor, bu arada geçen sürede, nasıl olsa olacak bu işin sonunu nasıl sorunsuz çözeceğini düşünüyordu.

Sonunda yüce Allah Teâla'nın'ın izni ile beklenen oldu. Günün birinde Zeyd, Zeyneb'i boşadı. Ne Zeyd ve ne de Zeynep

⁵³ Ahzap, 37.

boşanmalarını izleyecek olayı akıllarının ucundan bile geçirmiyorlardı. Çünkü toplumda egemen olan geleneksel anlayışa göre Zeynep, Peygamberimizin oğlunun boşanmış eşi idi ve Peygamberimize düşmezdi. Gerçi eski evlat edinme geleneği sözle kaldırılmıştı, ama henüz uygulaması olmadığından bu anlayış yine geçerliliğini koruyordu. Üstelik evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenmenin serbest olduğuna ilişkin henüz bir ayet inmemiştir. Bu yoldaki serbestliği kurallaştıracak olan olay, bir süre sonra gerçekleşecek olan Peygamberimizin Zeynep ile evlenmesi olayı olacaktır. Kural oturuncaya kadar olay, müthiş bir hayretle, sürprizle ve yadırgama ile karşılanmıştır.

Olayın gelişimi, yüce Allah Teâla'nın'ın buyurduğu gibidir. Okuyalım:

"Sonunda Zeyd, eşi ile ilgisini kesince onu seninle evlendirdik ki, evlatlıklar eşleri ile ilgilerini kestiklerinde onlarla evlenmek konusunda müminler için bir sorumluluk olmadığı bilinsin."

Bu çığır açıcı uygulama Peygamberimizin, görevinin gereği olarak üstlendiği ağır bir fedakârlık, ödediği ağır bir vergi idi. Bu uygulamayı, onu son derece soğuk ve sevimsiz karşılayan bir toplum ile karşı karşıya gelerek gerçekleştirmişti. Peygamberimizin Zeynep ile evlenmesi, Zeyneb'in boşanmayı izleyen iddet bekleme süresinin bitiminden sonra oldu. Söz konusu süre dolunca Peygamberimiz, en sevdiği insan olan eski eşi ile Zeyneb'e haber göndererek kendisi ile evlenmek istediğini bildirdi. Bu heyecanlı sahneyi bize sahabilerden Hz. Enes, şöyle anlatır:

"Zeyneb'in boşanmayı izleyen bekleme dönemi dolunca Peygamberimiz, Zeyd b. Harise'ye "Zeyneb'e git ve kendisi ile evlenmek istediğimi söyle" dedi. Zeyd, Zeyneb'in yanına vardığında o hamur yoğuruyordu. Olayın bundan sonrasını Zeyd'in kendisinden dinleyelim:

"Zeyneb'i görünce heyecanlandım. Öyle ki, yüzüne karşı 'Peygamber seninle evlenmek istiyor' diyemedim. Bu yüzden yüzümü çevirip geri döndükten sonra

- Ey Zeynep, müjde! Peygamberimiz seninle evlenmek istediğini söyleyeyim diye beni sana gönderdi' diyebildim. Zeynep,

- Rabbimin emri gelmeden ben hiçbir şey yapmam, dedikten sonra yerinden kalkıp namaza durdu. Arkasından kendisi ile ilgili Kur'an ayetleri indi. Bunun üzerine Peygamberimiz, evine gelerek izin almaksızın yanına girdi."⁽⁴⁷⁾

Nitekim Buhari'nin, sahabelerden Enes b. Malik'e dayanarak bildirdiğine göre bu olayın kahramanı olan "Zeynep bint-i Cahş, Peygamberimizin öbür eşlerine karşı 'Sizi Peygamber ile aileleriniz evlendirdi. Beni ise yedi kat gök üzerinden yüce Allah nikâhladı' diyerek övünürdü."

Olay elbette kolay kapanmadı. Çünkü islam toplumun tümü üzerinde şok etkisi yapmıştı. Bu arada münafıkların dilleri çözülmüştü, "Muhammed, oğlunun eşi ile evlendi"

(47) Bu hadisi İmam-ı Ahmed rivayet etmiş, Müslim ve Nesai de onu değişik kanallardan Süleyman b. Muğire'ye dayandırarak nakletmişlerdir.

dedikodusunu yayıyorlardı. Allah Teâla'nın da onları yalanladı; Zeyd, O'nun oğlu değildi. O, ancak Allah Teâla'nın Resulü ve peygamberlerin sonuncusuydu.⁽⁵⁰⁾

Mesele, yeni bir ilkeyi yerleştirme meselesi olduğu için Kur'an-ı Kerim, olayın üzerinde ısrarla durmaya, onu "tuhafılık" unsurundan arındırarak yalın, tarihi ve mantikî aslına dönüştürmeye yönelik çabasına devam etti. Okuyoruz:

"Allah Teâla'nın'ın, Peygamber'e takdir ettiği bir şeyde O'nun için güçlük yoktur."

Yüce Allah Teâla'nın, Peygamber'e Zeynep ile evlenerek evlatlıkların boşanmış eşleri ile evlenmeyi yasaklayan eski arap geleneğini kaldırmasını buyurdu. Buna göre bu uygulamada hiçbir sakınca yoktur. Üstelik Peygamberimiz, bu uygulamayı ortaya çıkaran ilk Peygamber değildir. Çünkü **"Bu, Allah Teâla'nın'ın sizden öncekilere de uyguladığı bir yasadır. Allah Teâla'nın'ın emri, kuşkusuz, gereği gibi yerine gelecektir."**

Allah Teâla'nın emri kesinlikle uygulanacak, gereği yapılacaktır. Onun önünde hiçbir şey ve hiç kimse duramaz. Allah Teâla'nın'ın bu emrini yerine getirmek kaçınılmazdır.

"O Peygamberler Allah Teâla'nın'ın buyruklarını insanlara iletirler, Allah Teâla'nın'tan korkarlar ve O'ndan başka hiç kimseden korkmazlar."

⁽⁵⁰⁾ Ahzab 40.

Yüce Allah Teâla'nın'ın omuzlarına yüklediği Peygamberlik görevini yerine getirirken insanların tepkilerini umursamazlar. Onları buyruklarını duyursunlar, uygulasinlar, yürürlüğe koysunlar diye göndermiş olan yüce Allah dışında hiç kimseden korkmazlar. Çünkü;

"Hesap görücü olarak Allah Teâla'nın yeter."

Çok Kıymetli Bir Şahitlik

Peygamber efendimizi en iyi tanıyanlardan biri olan eşi Hz. Aişe annemiz şöyle anlatıyor: "Kim Rasullullah'ın Allah Teâla'nın'ın kitabından bir şeyi gizlediğini zannederse, o Allah Teâla'ya en büyük iftirayı atmış olur. Çünkü Allah Teâla şöyle buyurdu: "Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen hakikati tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun mesajını tebliğ etmemiş olursun."⁽⁵³⁾ Haklılığını ispat için de şöyle söylüyordu: ***"Eğer Resulullah Kur'an'dan bir şeyi gizleyecek olsaydı, bu ayeti gizlerdi."***⁽⁴⁸⁾

Ama gizlemedi. Daha önce gördük; gizleyemezdi de! Yoksa Allah Teâla'nın kalbini söker alırdı göğsünden.⁽⁴⁹⁾ Resulullah gizlemedi ve Allah Teâla'nın kendisine yaptığı ihtarları, tek tek okudu. Hz. Aişe doğru söylüyordu; bir insan olarak Hz. Resulullah (sav) Kur'an'dan bir şeyleri gizleyecek olsaydı, bu ayetleri gizlerdi. Bu ayetlerde ifade edilenler, nefsin hoşuna giden şeyler değillerdi herhalde. Tam tersi açık ve acı

⁽⁵³⁾ Müslim, İmar, 177(1/159); Tirmizi, 3068, (265/5)

⁽⁴⁸⁾ Buhârî Tevhid 22, Müslim, İman 287-288, (177); Tirmizî, Tefsir Ahzab (3206); Ahmed 6/241,266. İ. Canan 4/184 hn:746.

⁽⁴⁹⁾ Hakka 44-46.

ihhtarlar, uyarılardı. Bugün bizim bu ayetleri mushaftan okuyor olmamız, gizlenmediklerinin alametidir. Bir sonraki ayet, bütün peygamberler için bu gerçeği bir kere daha belirtiyordu:

“Onlar, Allah Teâla’nın gönderdiklerini tebliğ ederler ve O’ndan korkarlar. Allah Teâla’dan başka kimseden korkmazlardı. Hesap görücü olarak Allah Teâla’nın da yeter!”⁽⁵²⁾

Kur’an zaman zaman peygamberimize kurulan tuzakları bildirir ve uyarır O’nu. Tabi O’nun şahsında tüm dava adamlarını, inanç erlerini de uyarır. İşte onlardan bir kaçı:

“Ey Muhammed, müşrikler az kalsın seni, indirdiğimiz vahiyden ayırıp adımıza başka sözler uydurmanı sağlıyorlardı, eğer bunu başarabilselerdi, seni dost edineceklerdi. Eğer sana direnme gücü vermeseydik, azıcık onlara yanaşmak üzereydin. Eğer onlara yanaşsaydın sana dünya hayatının ve ölüm ötesinin azabını katlayarak tattırırdık da bize karşı kendine yardım edebilecek hiç kimse bulamazdın.”⁽⁵⁶⁾

Sadece Allah’a Sorumluluk Duymak

Bu müthiş uyarılar içeren ifadelerden sonra biz dönelim mevzumuz ve kısa ve kesin bir şekilde hükmü açıklayalım: Âlimler peygamberlerin eminleri, vekilleri ve mirasçılarındırlar. Eğer gerçekten âlim iseler, Allah Teâla’dan korkar, peygamberlerin yolunda gider ve asla dini ilimleri

⁽⁵²⁾ Ahzab, 39.

⁽⁵⁶⁾ İsrâ, 73-75.

muhtaçlarından gizleyemezler.⁽⁵⁷⁾ Mesele budur. Çıplak gerçek işte budur! Bunun aksine davrananlara âlim denilmez. Daha önce geçmişti âlim, mücerret “bilen kişi” değildir. Bildiğini bildiren, öğretip tebliğ eden, ama önce kendisi yaşayarak halkı irşad edendir. Yoksa, Peygamberimizin, yukarıda geçtiği gibi “*dili bilgiç münafık*”, “*saptırıcı imamlar*” dediği, “*ağzı gemli*” âlimler, Hz. Ali'nin “*onlardan sakının*” dediği “*dünyaya dalan ve saltanat uyuntusu olan*”⁽⁵⁸⁾lar, “*ümmetimin aleyhine korktuğumun en korkuncu*” olanlar, asla gerçek bir âlim olamazlar.

Eğer insanı hevasından kurtarıp amel etmeye yetmiyorsa, eğer dünyalık için idarecilerin kapılarında sığıntı olmaya engel olamıyorsa, aslında insana izzet kazandıran ilim, zillet kazandırmaktan başka neye yarar? Adalet, eğer bir şeyin gereken yere konması ise, böyle bir ilim açık bir zulüm değil midir? Öyledir ve hiç şüphesiz Allah Teâla zâlimleri asla sevmez!

Asrın büyük mazlum ve mücahit âlimlerinden Bediüzzaman Said Nursî, “*Saday-ı Hakikat*” namıyla şöyle ihtar ediyordu: “Tarik-i Muhammedî (asv) şüphe ve hileden münezzehtir. Hem o derece azim ve geniş ve muhîm bir hakikat, bhusus bu zaman ehline karşı hiçbir cihetle saklanmaz. Bahr-i umman nasıl bir destide saklanacak?”⁽⁵⁹⁾

“Laubaliler iyi bilsinler ki, dinsizlikle kendilerini hiçbir ecnebiye sevdiremezler. Zira mesleksizliklerini göstermiş

⁽⁵⁷⁾ Bakara 42.

⁽⁵⁸⁾ Elmalılı, Mücadile 11 ayetinin tefsirinde 7/4795.(Eser Yay)

⁽⁵⁹⁾ Said Nursî, Hutbe-i Şamiye 5,100

olurlar. Mesleksizlik, anarşilik sevilmmez. Ve bu ittihadada (İslam ittihadına) tahkik ile dâhil olanlar, onları taklit edip çıkmazlar.”⁽⁶⁰⁾

Ruhun şâd olsun ey koca İmam! Keşke seni okuyanlar olarak sözlerini doğru anlayabilsek ve doğru uygulayabilseydik! Zira hayatı boyunca onun kitaplarını okyanlar arasında niceleri vardır ki “müspet hareket etme” ve “muhabbet fedailerini olma” adına hep zalimlere yağcılık yapmış, günahlarına karşı kötülükten nehyi terketmişlerdir. Bari kalplerinde bir buğz olsaydı onlara karşı! Evet, “Laubaliler iyi bilsinler ki, dinsizlikle kendilerini hiçbir ecnebiye sevdiremezler” sözüne rağmen, niceleri din düşmanlarına karşı hoşgörülü hareket ederken, din davasında olan kardeşlerine karşı kalplerinde münafet ve münakeret hissi duymuşlardır. Allah bize hidayet ihsan eylesin, işlerimizi ıslah etsin, ümmetin sıkıntılarını gidersin!

Bizim Önderlerimiz Sağlamdır

Velhasıl uydurma ve iftira, çarpıtma ve yanlış yorumlama gibi gizleme çeşitlerindedir ve hiçbir peygamberden asla sudur etmemiştir. Etmez, çünkü bu peygamberliğe aykırı bir durumdur. Hiç şüphesiz sevgili peygamberimizin seçkin ashabı da, ilmi açıklamaktan korkmamış ve ne pahasına olursa olsun, hakikatları insanlara duyurmak için ellerinden gelen gayreti esirgememişler, bu uğurda birçok sıkıntı, eziyet ve işkencelere sabretmişlerdir.

Özellikle hilafetin saltanata dönüşmesinden sonra, zalim idarecilere karşı hak sözü, ölümü göze alma pahasına da olsa

⁽⁶⁰⁾ a.g.e. s.101.

söylemekten kaçınmamışlardır. Başta hak mezheplerin imamları olmak üzere âlimlerimizin bu konuda başlarına gelenleri ve onların gerçekleri gizlememe adına söylediklerini hatırlayalım. Kitabımızın hacmini büyütmek için bunları yazamıyor, sadece büyük işkencelerden geçmiş Ahmet b. Hanbel'in şu sözleriyle konuyu bağlamak istiyoruz: "Cahil cehaleti dolayısıyla sustuğunda, âlim de korkudan susarsa; Allah Teâla'nın'ın delili ne zaman ortaya çıkar?"⁽⁶³⁾

Sahabenin bu konudaki hassasiyetine güzel bir örnek oluşturması bakımından Muaz b. Cebel'in ölüm döşegindeki rivayetini hatırlayalım. Birçok tarikile bazen özet, bazen ayrıntılı olarak rivayet edilen bu hadisi biz daha da özetleyerek sunalım. Enes b. Malik'in beyanına göre Muaz, Tebuk seferi esnasında Resülullah (sav) terkisindedir. Peygamberimiz (sav) dikkatini çekmek için O'na üç kere seslenir ve sonra şöyle söyler:

-“Allah Teâla'dan başka ilah olmadığına, Muhammed'in O'nun kulu ve resülü olduğuna şehadet getiren hiçbir kul yoktur ki, Allah Teâla'nın O'nu cehenneme haram kılmasın.”

Muaz:

-Bunu insanlara haber vereyim de sevinsinler mi? Der. Sevgili Peygamberimiz ise:

-Ama o takdirde buna itimad ederler de ameli bırakırlar, buyurmuştur.⁽⁶⁴⁾

⁽⁶³⁾ Nevin A. Mustafa, İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet, İz y. İst. 1990, s. 274.

⁽⁶⁴⁾ Müslim, İman, 53.

Bunu hep içinde saklayan Muaz b. Cebel (ra) ölüm döşeginde ancak kendisinin bildiği bir ilmi gizlemiş olmasından dolayı onun zayi olacağından korktu ve insanlara duyurdu. Her ne kadar peygamberimizin endişesine sadakat göstererek onu daha önce söylemediyse de, artık son nefesinde, bir başka peygamber arzusu ve emrini düşündü. O da O'ndan duyduklarını başkalarına aktarma vazifesi idi. Gerçi hadiste kesin olarak bir yasaklama da yoktu ve “*ihtiyat buraya kadar*” diyerek hadisi haber verdi ve de ne iyi etti. Bu da böylece “*ilmi gizlememe endişesi*” olarak tarihe geçmiş oldu.⁽⁶⁵⁾

Konuyla ilgili olarak Hz. Ali'den gelen iki rivayet de önemlidir: Ebu Cuheyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'e:

- "Ey mü'minlerin emîri! Yanınızda, Kur'an'da bulunmayan yazılı bir şey var mı?" diye sormuştum. Şöyle cevap verdi:

- "Hayır! Daneyi yarıp ondan filizi çıkararak ve insanı yaratan Zata kasem olsun! Bildiğim şeyler, Allah Teâla'nın'ın, Kur'an'da olanı anlamak üzere kişiye verdiği anlayış ve bir de şu sahifede bulunanlardır.

- "Peki bu sahifede ne var?" dedim.

⁽⁶⁵⁾ Hadisin yorumu için bkz. Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme Ve Şerhi,1/253

- "Diyet(le ilgili ahkâm), esirlerin hürriyete kavuşturulması (ile ilgili tavsiye ve teşvik), kâfir mukabilinde Müslümanın öldürülmeyeceği!" cevabını verdi."⁽⁶⁶⁾

Burada İbrahim Canan Bey'in "sebeb-i vürud" olarak yaptığı açıklama, konuya açıklık getirmektedir:

"el-Kâdî der ki: "Hz. Ali'ye bu soruyu şîilerin bir iddiası sebebiyle sormuştur: Onların iddiasına göre, Ehl-i Beyt ve bahusus Hz. Ali (radıyallahu anh) nezdinde Resulullah'ın onlara hususi olarak öğretilen başkalarından gizlediği bir kısım vahiyler vardı."

Bu iddiaların yaygınlığı sebebiyle bu kimselerin Hz. Ali'ye Ebu Cuhfe Vehb İbnu Abdillâh el-Âmirî'nin dışında Kays İbnu Ubade, el-Eşter en-Nehâî de sormuştur. Yanında Kur'an'dan başka hususi bir vahiy metni olmadığı beyanına dair rivayetler ise başka zatlar tarafından da rivayet edilmiştir. Mesela Tarık İbnu Şihab der ki: "Hz. Ali minberde şöyle derken kendisini dinledim

- "Vallahi yanımızda Kitabullah ve şu sahifeden başka size okuyacağımız herhangi bir kitap yok."⁽⁶⁷⁾

İkinci rivayetimiz ise, Kays İbnu Ubad (radıyallahu anh)tan. O anlatıyor: "Ben ve el-Eşter en-Nehâî, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin yanına gittik. Kendisine:

⁽⁶⁶⁾ Buhârî, Diyat 31, İlm 39, Cihad 171; Tirmizî, Diyat 16, (1412); Nesâî, Kasâme 12, (8, 23).^[1]

⁽⁶⁷⁾ İ.Canan, Kütüb-ü Site, 14/179.

- "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bütün insanlara şamil olmayan hususi bir talimde bulundu mu?" dedik. Bize:

- "Hayır! Ama şu sahifede bulunanlar var!" dedi ve kılıncının kabzasından bir sahife çıkardı. İçerisinde şunlar vardı:

"Mü'minlerin kanı eşittir. Onlar kendilerinden başkalarına karşı tek bir el gibidirler. Onlar içlerinden en adilerinin verdiği emana uyarlar. Haberiniz olsun: Mü'min, kâfir mukabilinde öldürülmez; ahd (antlaşma) sahibi de anlaşma müddeti esnasında (küfrü sebebiyle) öldürülmez. Kim bir cinayet işlerse sorumluluğu kendine aittir (başkasını ilzam etmez). Kim bir cinayet işler veya caniyi himaye ederse, Allah Teâla'nın'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti üzerine olsun!"⁽⁶⁸⁾

Yapılacak iş ilmî gerçekleri gizlemek değil, belli bir tertibe göre muhtaçlarına öğretmektir. Önce bilinmesi gerekenleri öne almak, zihinleri hazır hale getirdikten sonra bilmeleri gerekenleri onlara sunmak, aslında çirkin olan ilmi gizlemek manasında değildir. İlimde tertip ve belli merhaleleri gözetme, aşama aşama gitme gereği hakkında bilgi vermiştik, hatırlatıp geçelim ve bir âlim için çok çok önemli bir mevzuya gelelim.

⁽⁶⁸⁾ Ebu Davud, Diyat 11, (4530); Nesâî, Kasâme 8, (8, 19)(Geniş bilgi için bkz. İ. Canan, age. 14/181)

AHLAK SORUMLULUĞU

Sadece İlim yetmez

Buraya kadar gelebildiysek anlamıszdır ki insanın selamet ve saadeti için sadece ilim yetmez. İlim öğrenmek çok sevap ve faziletlidir ama tek başına kalırsa yetmez. Daha önceki fasıllarda, kullar içinde Allah Teâla'dan en çok âlimlerin korktuğunu anlatmıştık. Ne var ki, yalnız başına ilim, insana yetmiyor. Evet, gerçek amaç Allah Teâla'nın rızasını kazandıracak arı duru bir kalb ve temiz bir nefis ile olgunluğa ve erdeme ererek ahlaklı olmak ise, tek başına ilim insana kâfi gelmiyor. Ne yazık ki ilim, her halükarda insana ahlak veremiyor. Eğer ilim, Allah Teâla'nın korkusu hâsıl ediyorsa, bilineni içtenlikle uygulamaya dönüştürebiliyorsa, içe sindirebiliyorsa, işte o takdirde insana ahlaklı olmayı sağlar. Bu gerçeği Allah Teâla bildiriyor:

“Kullar içinde Allah Teâla'dan (gereğince) korkanlar, ancak âlimlerdir.”⁽¹⁾

Söz konusu âlimler, Allah Teâla'yı bilen âlimlerdir. İslam'n ilk emri “oku”dur. Ama genellikle bu kelimenin ardından gelen

⁽¹⁾ Fatır 28.

cümle gözden kaçır: “Oku, Yaratan Rabbinin adıyla!”⁽²⁾ Bu, “ne okursan oku, nasıl okursan oku; yücesin!” anlamında değildir. Bu ayetlerden laik bir eğitim, seküler, pozitivist, materyalist bir eğitim çıkmaz. Hem de hiç çıkmaz. Ayetin ilk kelimesini alıp da gerisine, hatta baştan sona sureye bakmayan, bütünü ele almayıp da onu parçalayan, kitabın bir kısmını alıp da bir kısmını atan, aslında kendi aklını, zihnini, kalbini, kişiliğini parçalamış ve mutsuz olmuştur. Çünkü bir yerde ahlaksız olmuştur!

Oysa bu ayet ve surede, okumanın, öğrenmenin üstünlüğü, insanın yaratılışı, kalemin özelliği, bunların insana Allah Teâla'nın büyük ihsanlarından olduğu, insanın bunları düşünmesi ve Rabbine itaat etmesi gereği, aksi halde kişiliğini bozacağı, küfre, fıskaya ve ahlaksızlığa düşmekle azaba düşürüleceği anlatılmaktadır. Dini ilimleri öğrenenler arasında da, demin gördük, günahkârlar, ahlaksızlar, hatta bel'amlar çıkabilir. Ama Allah Teâla'yı bilmeyen, ahireti tanımayan insanlar, bilerek veya bilmeyerek böyle bir durumun zaten içindedirler. Farkında olmasalar da, hatta kendileri kabul etmeseler ve şiddetle reddetseler ve kabul edelim ki bazı konularda erdemi yakalasalara bile, sonuçta birçok noktalarda yaşam biçimlerine ahlaksızlık sinmiştir. Haksızlık sinmiştir. Alkol, uyuşturucu, fuhuş sinmiştir. Allah Teâla'ya ve ahiret gününe sağlam bir iman olmadan ahlaklı olmak ve öyle kalmak mümkün değildir. Mehmet Akif Ersoy ne güzel söyler:

*Ne irfandır veren ahlaka yükseklik, ne vicdandır,
Fazilet hissi insanlarda Allah Teâla'nın korkusundandır.*

⁽²⁾ Alak 1.

*Yüreklerden çekilmiş farzedilsin havfi Yezdan'ın,
Ne irfanın kalır te'siri kat'iyyen, ne vicdanın.
Hayat artık behîmîdir... Hayır ondan da alçaktır.
Ya hayvan bağlıdır fitratla, insan hür-ü mutlakdır.⁽³⁾*

Müfessirimiz Elmalılı, “**Şüphesiz Allah Teâla kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar. Allah Teâla'ya ortak koşan, muhakkak ki, derin bir sapıklığa düşmüştür**”⁽⁴⁾ ayetinin tefsirinde şunları söylüyor:

“Şu halde şirk (Allah Teâla'ya ortak koşmak) hem Hakk'a bir iftira ve büyük günah, hem de derin bir sapıklıktır. Ve her iki şekilde de büyük zulümdür. Bununla beraber bazı müşrik (Allah Teâla'ya ortak koşan)lar da iftira durumu açık, bazılarında da sapıklık durumu açıktır. Bunun için her birinde affedilmemek, yerine göre bir sebebe bağlanmıştır. Kitap Ehli'nin şirki, sapıklıktan çok, bir iftira eseri; diğerlerinin şirki bir iftiradan çok, bir sapıklık eseridir. Şu halde biri ahlaksızlığa, biri de cehalete dönüyor demektir. Ve bunların her ikisinin de tövbesiz affedilmesi mümkün değildir.

Fakat bilgisizlikten doğan şirk sahiplerinin ilmî ve aklî gelişmeler ile şirkten vazgeçmeleri düşünülebildiği halde, sırf ahlaksızlıktan doğan şirk erbabı, ilimde ilerledikçe azgınlık ve sapıklığını artırır, iftirasına devam etmek için daha çok vasıta bulmuş olur. Bundan dolayıdır ki kitap ehli hakkında “**o kitap**

⁽³⁾ Safahat, s.307. Keşke sonuna kadar okunsa...

⁽⁴⁾ Nisa 116. Bu, Allah Teâla'nın'ın sözüdür. İnsanı en iyi tanıyan da, onu yaratan Allah Teâla'nın'tır. Bunu aksini söyleyen, ancak yalan söylemiştir. Bizce bir kıymeti yok.

verilenlerin ihtilaf etmeleri, ancak kendilerine ilim geldikten sonra olmuştur”⁽⁵⁾ buyurulmuştur.

Gerçi ilmin, ahlakı düzeltme hususunda önemli etkisi vardır. Fakat ahlak işi, ilimden çok bir irade ve ihtisas işi olduğundan, iman için sadece bilgi yetmediği gibi, ahlaka ait teminatlar için de, sadece ilim yeterli değildir. Eğer yeterli olsaydı, hiçbir kimse hakkı bilirken yalan söyleyemez, tersine hareket edemezdi. Bir gaflet, bir şehvet, bir öfke, bir haset, bir alışkanlık, bir ümit, bir ümitsizlik, bir gurur, bazen bir kimseye pek iyi bildiği bir gerçeğin ve hatta bütün bildiklerinin tersini yaptırmaya yeterli olur.

‘İnsan bir hakkı anlar da, kabul etmez olur mu?’ diyenler, herhangi bir yalancının, doğrusunu bilip dururken yalancılık ettiğini ve herhangi bir dolandırıcının bilerek dolandırıldığını düşünemeyenlerdir. Bunlara, “öyle ise kesenizi önünüze gelen adama teslim eder misiniz?” denilse, “hayır” diyeceklerinde şüphe yoktur.

Aynı şekilde “bütün kötülüğün başı, bilgisizlikte ve eğitimsizliktedir” diyenler, zeki ve tahsil görmüş şerhlerin şerrinden daha çok korktuklarını hesap etmeyenlerdir. İblis bunun en büyük örneği, şeytanlık da bu mananın menba ve kaynağıdır. Cahillerin şirki de esasında böyle şeytanlık yapan hainlerin hakkı bozmakla tezvir (yalan dolan) ve iftiralarna aldanıp kapılmalarının eseridir.”⁽⁶⁾

⁽⁵⁾ Al-i İmran, 19.

⁽⁶⁾ Elmalılı Hamdi Yazır 3/84-85.

İlimler, bizatihi güzeldirler. Ama ilimleri edinmiş olanlar, her zaman ilimlerini güzelce kendilerinin ve toplumun hayrına, yararına kullanmamışlardır. Hatta çok iyi âlimlerden ilim alan nice zararlı insan vardır ki, hocasına ilim öğrettiği için bin bir pişmanlık çektirmiştir. İşte bunlardan ikisi de Harut ve Marut adlı meleklerdir.⁽⁷⁾ Babil şehrine indirilen bu iki melek, öğrencilerini uyardıkları halde, ondan ilim alan bazıları, öğrendikleriyle fitneye düşmüş, sihre yönelmiş, karı ile kocasının arasını açmış, ülkede fitne ve fesat çıkarmışlardır. Aslında melekler onlara sihir öğretmediler, öğretmezler de. Fakat meleklerin hayır için öğrettikleri ve ilham ettikleri gerçekler, küfür ehlinin ve şeytanların elinde şer ve fitne çıkarmak için sihir olarak da kullanılmıştır.”⁽⁸⁾

Bunları izah ederken Hamdi Efendi ilim ile ilmi kullanan insan hakkında şu açıklamaları yapar:

“Aslında her ilim böyledir. Hadd-i zatında ilmin hepsi hürmete şâyandır. Fakat büyüklüğü ölçüsünde ve ilim olması bakımından hayra ve şerre müsaittir. İlim ne kadar derin, ne kadar ince ve yüksek olursa, şer ve fitne ihtimali de o nispette büyük olur. Bundan dolayıdır ki, hakikatın kendisi olan hak dini ve doğru yolu ispat ve destek için Allah Teâla tarafından lütfedilen mucizeler ve kerametler, diğer ilimler, hikmetler ve fenler bahane edilerek âlemde ne kadar küfürler, ilhad ve melanetler yayılmıştır. Aslında bunların hepsi küfür ve haram olan sihir cinsine dâhil edilebilir. Bu ise ilmin, bizzat

⁽⁷⁾ Bakara 102.

⁽⁸⁾ Elmalılı 1/372.

kendisindeki ilmî niteliğinden dolayı değil, ortaya çıkardığı pratik sonuçları dolayısıyladır.

İlimler iyiye kullanılırsa, zehirlerden ilaç yapılır, kötüye kullanıldığı takdirde de ilaçlardan zehir elde edilir. Hatta bundan dolayı, birçok İslam âlimleri, gerek bu ayetten, gerek genel olarak ilim hakkındaki diğer ayetlerden şu sonucu çıkarmışlardır: Özünde haram olan hiç bir ilim yoktur. Hatta şerrinden korunmak için sihir bile öğrenmek haram değildir. Ancak yapmak haramdır, hatta küfürdür. Bunun öğretimi de bu şarta bağlı bulunmak gerekir.”⁽⁹⁾

Bizim, daha önce yazdıklarımızdan çıkan sonuç da budur ki, evet, her ne kadar ilmin kendinden kaynaklanan bir meziyet ve üstünlüğü var ise de, asıl olan Allah Teâla'nın katında insanı yücelten ilim, kendisiyle amel edilen faydalı ilimdir. Âlimin kıymeti de, ilmi ile amel ederek ondan kendisi ve toplumu için, insanlar için bir fayda sağlamasındadır. İşte o insan, başkalarına da yararlı olduğu için, insanlar tarafından hürmet görür, izzet bulur. Değilse, ilim dahi zillet sebebi olur. Ancak, hiçbir şeyden habersiz cahillere nazaran âlimlerin biraz daha kendini, dünyayı, şeytanı, geçici zevkleri, hevesleri tanıması, tarihten dersler ve ibretler alması, alıp da Allah Teâla'ya itaat ederek isyanda bulunmaması, ahlaksızlıklardan, alçaklıklardan, rezalet ve sıkandallardan uzak kalması daha tabii, daha uygun ve ümit edilendir.

Âlim Ve Takva

⁽⁹⁾ Elmalılı 1/371.

Yeryüzünün en ahlaklı ve erdemli, yani en takvalı kişilerinin âlimler olmasından daha tabii ne olabilir? Çünkü Allah Teâla'yı en iyi bilen onlardır. Allah Teâla'nın kendilerini çok iyi bilen olduğunu da bilen onlardır. Allah Teâla'nın insana, şah damarından daha yakındır. Her yaptığını, her söylediğini, her düşündüğünü bilmektedir. Allah Teâla'dan bir şeyi gizlemenin imkânı yoktur. Allah Teâla'nın huzuruna gitmemenin, hesap vermemenin de imkânı yoktur. Sonuç ortadadır. İyilik ve kötülük, her şeyin sonucuna kendisi katlanacaktır. Akıl ve ilim, ahlaklı ve faziletli olmayı gerektirir. Ahlaklı olmak, bizatihi bir ibadettir. Hem de kesintisiz, sürekli bir ibadettir. Başkalarının yorularak elde ettiği veya harcayarak kazandığı birçok sevabı, ahlaklı bir insan, oturduğu, hatta yattığı yerden kazanabilir. Ahlaklı olmanın güzel sonucu, yine kendisine aittir.

Evet, âlimin ahlaklı olmasından daha normal ne olabilir?⁽¹⁰⁾ Buraya kadar şu ayeti kaç kere zikrettiğimizi ben hatırlamıyorum:

“Kullar içinde Allah Teâla'dan (gereğince) korkanlar, ancak âlimlerdir.”⁵⁴

Kötülüğün Üç Kaynağı

Esas acınacak âlimler, ilminin hayrını görmeyen sözde âlimlerdir. Âlimlik sıfatı üstlerinde iğreti duranlardır. Onlara âlim denmesi dahi mecâzîdir.

⁽¹⁰⁾ Bkz. Cemal Nar, “İslamlaşma Bilinci”nin “Ahlak Bilinci” bölümüne s.81.

⁵⁴ Fatır 28.

Bazı ahlakçılar ve sùflilere göre bütün kötülüklerin kaynağı üçtür: ittiba-i heva, hubb-i dünya ve rü'yetü'l ğayr, yani hevaya uyma; dünya sevgisi ve başkasına yaranma isteği.

Nefsin Hevası

Heva, nefsin isteklerine, şehvetlerine, zevklerine meyletmesidir. Eğer insan, isteklerini İslam'ın çerçevesinde gidermeye çalışırsa, zevk olarak kendine yeterli olanı elde ettiği gibi, sonuçtan ayrıca kalbi mutluluklar da duyacaktır, ilminin hayrını görmüş bir âlim olacaktır. Ama isteklerini elde etmede İslam'ın sınırlarını çığneyerek Allah Teâla'ya başkaldırır da nefsinin isteklerinin, hevasının peşine düşerse, Allah Teâla korusun, artık nefsini putlaştırarak onu ilah edinmiş⁽¹¹⁾ ve doğru yoldan sapmış olacaktır.⁽¹²⁾ Artık Allah Teâla ile alakasını kesmiş, O'nun yardımını ve dostluğunu kaybetmiştir.⁽¹³⁾ Zâlimler olarak⁽¹⁴⁾ şehvetlere batmış ve cehennemi boylamıştır.⁽¹⁵⁾ Çünkü nefis, kötülüğü emreder?⁽¹⁶⁾ Kurtuluş, ancak nefisle mücadele ederek⁽¹⁷⁾ ona hâkim olmak⁽¹⁸⁾ ve onu ıslah etmektir.⁽¹⁹⁾

Dikkat edilirse, şimdi sıralayacağımız bütün haramların kaynağı, eğitilmemiş bir nefsin hevasına uymaktır: Küfür, şirk, irtidat, bid'at, dalalet, ibadetleri terk, ana babaya isyan, silah-i

(11) Furkan 43, Casiye 23.

(12) Sad 26. Ayrıca bkz. Bakara 87,120,145 Maide 70.

(13) En'am 56, Ra'd 37.

(14) Bakara 120, Ra'd 37.

(15) Meryem 59.

(16) Yusuf 53, Kaf 16.

(17) Ankebut 6,69, Naziat 40-41.

(18) Al-i İmran 39.

(19) Maide 105, En'am 48, A'raf 35, Şems 9.

rahimi kesmek, zina, fuhuş, livata, içki, kumar, uyuşturucu, sigara vesair bütün haramlara dalma, ihanet, alay, küsme, lakap takma, su-i zan, gıybet, koğuculuk, tecessüs, gereksiz estetik ameliyat, dövme, kaş aldırma, peruk takma, erkekler için; altın, gümüş ve ipek kullanma, aileye zulüm, haksız ve usulsüz boşama vb.

İşte bu yüzden sevgili peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Hiç biriniz, hevası, benim getirdiklerime uymadıkça (kâmil bir) mü'min olamaz.”⁽²⁰⁾

Dünya Sevgisi

Büyük günahların birçoğu da dünya sevgisinden kaynaklanmaktadır. Dünya, insanı Allah Teâla'dan alıkoyan her denî, her değersizdir. Eğer dikkat edilirse, kürtaj gibi kendi çocuğunun katiliğinden tutun da, bütün adam öldürme, yaralama, yol kesme, gasp, yağmacılık, yan kesicilik, hırsızlık, rüşvet, faiz, yetim malı yeme aldatma, eksik ölçme ve tartma, yalan, yalan yere yemin, yalancı şahitlik, şahitliği gizleme, neceş, hile, ihaleye fesat karıştırma, vasiyette zulüm, cevr-u cefa, haramı helal, helalı haram sayma, ahdi bozma, karaborsa, haram işlerde çalışma, kafiri, zalimi sevme, dalkavukluk, yağcılık, israf, cimrilik ve daha bir çok günahlar, hep dünyayı sevmekten kaynaklanmaktadır.

Allah Teâla, Kur'an'da dünya hayatına dair birçok misaller getirmiş,⁽²¹⁾ özellikle de onun süslü gösterilmesine dikkat

⁽²⁰⁾ Ali el-Muttaki a.g.e. 1/217(1084).

çekerek,⁽²²⁾ aldanma metaı oluşunu dile getirmiştir.⁽²³⁾ Oysa cennetin nimetleri, dünya nimetlerinden daha hayırlıdır.⁽²⁴⁾ Çünkü dünya nimetleri fani, geçici, bitici, ama ahiret nimetleri ise sonsuzdur, güzeldir, kıymetlidir.⁽²⁵⁾ Mü'minin talip olacağı, iyi ameldir. Zira o, dünyanın süsünden püsünden hayırlıdır. İnsanı o ümitlendirir. Allah Teâla'nın katında, insana o sevap getirir.⁽²⁶⁾

İnsanın yaşadığı sürece hayatını devam ettirebilmek için dünyadan bir nasibi vardır ve onu hayırla istemek gerekir. Yani dünya ve ahiret dengesini iyi kurarak, ikisinden de gerekli olan nasibi istemek lazımdır.⁽²⁷⁾ Yalnız dünyayı istemek kötülenmiştir.⁽²⁸⁾ Dünya varlığı da, zaten ahirette bir işe yaramayacaktır.⁽²⁹⁾

Dünya, ahiretin tarlasıdır! O'nun nimetleri,⁽³⁰⁾ özellikle mü'minler içindir.⁽³¹⁾ Aslında dünya da, ahiret gibi Allah Teâla'nındır.⁽³²⁾ Çirkin olan, dünyayı ahiretten üstün tutmak,⁽³³⁾ dünyalıkla övünmek,⁽³⁴⁾ dünya nimetlerini Allah Teâla'dan,

(21) Yunus 24, Kehf 45, Hadid 20.

(22) Bakara 212, Al-i İmran 14, Hadid 20.

(23) Al-i İmran 185, Ra'd 26, Lokman 33, Hadid 20.

(24) Al-i İmran 14-15, Nahl 30.

(25) Nisa 77, Nahl 96, Fatır 5, Şura 36, Kasas 60, Ankebut 64.

(26) Kehf 46, Meryem 76.

(27) Bakara 201, Nisa 145, Kasas 77, Cum'a 10.

(28) Bakara 200, Al-i İmran 145, Nisa 134, Hud 15-16, İsra 18, Meryem 75, Şura 20, Naziat 37-38, A'la 16-17.

(29) Al-i İmran 10,196, Maide 36, Yunus 54, En'am 32, Şuara 88, Zümer 47 vd. Şura 20.

(31) A'raf 32, Nahl 30.

(32) Necm 25, Leyl 16.

(33) İbrahim 3, Kehf 32-36, Rum 7, Kıyame 20-21, İnsan 27, A'la 16.

(34) Kehf 32-44, Sebe 34-36, Tekasür 1-7.

Peygamberden, Allah Teâla'nın yolunda cihattan üstün tutmaktır.⁽³⁵⁾ Karun gibi şımarmak, kibirlenmek, azıtmak ve Allah Teâla'ya, peygamberine, dinine karşı gelmektir.⁽³⁶⁾

“Dinî, ilahî, aşkın âlemden uzaklaşma, kutsal olan ile bağıni koparma ve keyfince yeryüzüne kapanma anlamında “dünyevileşme” modern batı kültürünün en karakteristik özelliklerindendir. Önceleri rönesans ve reform, daha sonra aydınlanma filozoflarının gayretiyle oluşturulan hümanist, laik batı kültürü ve medeniyetinin insan anlayışı veya dünya görüşünün özü olan “dünyevilik” ile Kur'an'ın sık sık dikkat çektiği ve insanı uyarmaya çalıştığı bir tehlike olan dünya sevgisi arasında sıkı bir bağ vardır. İslam'ın insanı kendisine karşı korumaya, uyanık tutmaya çalıştığı bu en büyük günah; bütün felaketlerin ve ahlaksızlıkların kaynağı olan bu en temel sapma, modern dünyada önce batıda ortaya çıkmış, daha sonra da bütün dünyaya yayılmıştır. Hz. Musa'nın savaştığı Karun ve Fir'avun'un dünya görüşü olan bu anlayış, o gün nasıl acılara sebebiyet verdiyse, bugün de çevre kirliliği, silahlanma, ırkçılık, tüketim çılgınlığı, açlık, savaş ve gelir dağılımında adaletsizlik gibi bir yığın felakete sebep olmaktadır. Bu durum, Ku'an'ın tasviri ile **“Allah Teâla'yı unuttukları için, Allah Teâla'nın da kendilerine kendilerini unutturduğu kimselerin”** halidir.⁽³⁷⁾ Kur'an, insanın haddi aşması ve azması ile dünya hayatını tercih etmesi arasında yakın bir bağ kurar: **“Artık kim**

(35) Tevbe 24.

(36) Kasas 76-84.

(37) Haşr 19.

azarsa ve dünya hayatını tercih ederse, gideceği yer cehennemdir.”⁽³⁸⁾ ”⁽³⁹⁾.

Gösteriş Duygusu

Büyük günahların bir kaynağı da sevilmek, sayılmak, övülmek, dolayısıyla şan ve şöhrat kazanmak için başkasına gösteriş yapmaktır. Eskiler buna “*Rü’yetü’l ğayr*” derler. Bu duygu şirk, nifak (münafıklık), riya, süm’a, ucub, kibir, makam ve riyaset (baş olma) sevgisi gibi büyük günahların kaynağı sayılır.

Oysa ihlaslı müslümanlar, böyle düşüklüklere asla itibar etmezler. Âlim bir insan, “Allah biliyor ya” diyerek, başkası için iş yapmayı asla istemez, şöhrati bir fitne, bir afet, bir ateş bilerek kaçarlar. Ama Allah Teâla sevdiği kulunu aleme de sevdirmiş, dolayısıyla meşhur edermiş o başkadır. Böyle olursa, belki bir nimettir. İstenmeden gelen bir nimet, reddedilmez.

Ne var ki, Bel’am’ı saptıran dünya sevgisidir. Zira dünyanın içindekiler insana süslü gösterilmiştir:

“Nefsanî arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yağın yağın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara cazip, çekici kılındı. Bunlar dünya hayatının geçici menfaatlarıdır. Halbuki varılacak güzel yer, Allah Teâla’nın katındadır.

⁽³⁸⁾ Naziat 37-39.

⁽³⁹⁾ Doç Dr. Ömer Özsoy, Doç. Dr. İlhami Güler, *Konularına Göre Kur’an* s.464.

De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takva sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler, ve (hepsinin üstünde) Allah Teâla'nın hoşnutluğu vardır. Allah Teâla'nın, kullarını çok iyi görür.”⁽⁴⁰⁾

Süslü gösteren kim?

Allah Teâla!

Yasaklamış mıdır bunları?

Asla!

Bütün bu çekici nimetlerden meşru olarak yararlanma imkânı vardır. Şeriat, bunun içindir. Çirkin olan, bir hayvan gibi sadece içgüdüleri ile hareket ederek kanunsuz, ilkesiz, saygısız, ölçüsüz ve merhametsizce bu nimetlere saldırmaktır. “Bunları elde edecek ve zevkimi tatmin edeceğim” derken hak hukuk tanımamak, canları, malları, ırzları çiğnemek, böylece kendi izzet ve şerefini ayakaltına almaktır. Hangi insan kabul eder böyle bir davranışın kendisine karşı yapılmasını? Kimse kabul etmez. Öyleyse, Allah Teâlâ'nın koyduğu kanun ve kurallara uyarak yaratanın bu nimetlerini elde ederek zevklenmenin güzelliğine kimse karşı çıkamaz.

Bütün bunlar düşünüldüğü zaman, bir âlimin sırf mal, makam elde edeceğim, baş olup parmakla gösterileceğim, bir aile kurup çoluk çocuğumla mutlu yaşayacağım, evim arabam olacak, zevk ve sefa süreceğim diye, Allah Teâlâ'nın

⁽⁴⁰⁾ Al-i İmran 14-15.

kanunlarından yüz çevirmesi, üstüne düşen vazifeleri yapmaması veya savsaklaması düşünülemez. Allah Teâla'nın yolunda cihad etmek, İslam'ı yaşayarak yaymak, zâlimler karşısında hakkı haykırmak, belki dünyevi bir kısım mahrumiyetleri beraberinde getirecek, hatta sıkıntı ve eziyetlere duçar edebilecektir. Ama bunu göze almak, ilmin âlimden istediği bir haktır, bir haysiyettir. Hakiki âlimler bundan kaçamazlar. Çünkü bu ilme liyakattır.

Ama maalesef şu sayılan günah kaynaklarına balıklamasına atlayan âlimler de olmuştur. Dünyasını yaşamaktan başka derdi olmayan tenperest, tembel gayretsizler de olmuştur. Zâlimlerin yanında izzet arayan zelil, zebun, rezil şerefsizler de olmuştur. Bütün bir hayatı gurur ve kibir içinde geçmiş, hırs ateşinde yanmış, başkalarına hased ederek yaşamış, içini dışını kin ve nefretin kavurduğu veya kuruttuğu zalim âlimler de ola gelmiştir. Belki bir kısım dünyalık da elde etmişlerdir. Ama mutlu olamamışlardır. Aslında kendilerini bile kandıramamış, kimseye yaranamamış, dünyadan, bildikleri akıbetlerine, kahrolarak gitmişlerdir. Ne kadar da yazık etmişlerdir kendilerine değil mi!

Dünya sevgisi, mal, makam, riyaset sevdasının ne denli insanı alçaltacağı, bunların mezmum taraflarını ayet, hadis, eser, kelam-ı kibar, kıssa ve hikmetlerle anlatan başta Gazalî'nin eseri "İhya" olmak üzere ne kadar çok ahlak kitabımız var, hamd olsun. Konuyla ilgili ayetlerin yorumunu yapan tefsirlerimiz, ilgili hadislerin şerhini yapan eserlerimiz var. Amacımız onlar hakkında bilgi vermek değil, âlim ile olan ilgisini göstermektir.

Sanırım, geçmiş konularda anlatılanlar, bu konuda da bir fikir vermeğe yeterli olmaktadır.

Bu düşüncelerle gerek bunlar, gerekse gurur, kibir, ucub, fahr, riya, sum'a, hırs, hased, heves, tama', tul-i emel, tembellik, tenseverlik, gayretsizlik, hamiyetsizlik hakkında daha fazla yazarak kitabın hacmini büyütmek istemiyorum. Zira hem bu konularda yazılmış ahlak kitaplarımız, bizi bu kitapta bunları yazmaktan müstağni kılmaktadır. Hem de, “*İslam'da İnsan İlişkileri Din Muameledir*”, “*İslam'ın Özeti, Gönül Azığı, Arş Gölgesi, Tasavvuf*” gibi kitaplarımızda bunları az çok yazmıştık. İslam toplumunun en temel özelliği olan bu erdemlerin bir zamanlar müslümanları nasıl yücelttiği ve yükselttiği, şimdilerde kaybedilmesiyle de nasıl zayıflattığı ve zillete düşürdüğü sebep ve sonuçlarıyla, çare ve çözümleriyle ilgili müstakil bir çalışmamıza başlamış bulunmaktayız.⁵⁵ İnşallah sonuçlandırma nimetine mazhar oluruz. Allah Teâla rahatlarını terk ederek insanlık için eser veren herkesten razı olsun ve bizi onlardan faydalandırsın. Amin!

⁵⁵ Elimizde *Uygulamalı İslam Terbiyesi* kitabımız bir hayli yazıldı. Planımızda *Ansiklopedik İslam Ahlakı* kitabımız var. Rabbim tamamlamayı nasip ve müyesser kılsın. Amin!

İLİMDE İZZET VE FEDAKÂRLIK

İlim Fedakârlık İster

Şu kadarını söyleyelim ki, ilim adamları çoğunlukla toplumun refah seviyesinin altında veya ortasında kalmışlardır. Böyle olmasının sebebi onların, ilim elde etme uğruna başka kazanç getirici işlerle uğraşmayı terk etmelerinden kaynaklanmaktadır. Onlar, bütün zamanlarını ilme harcadıkları için, bir başka iş yapmaya ve haliyle dünyalık servet kazanmaya vakit bulamamışlardır. Hatta başka işlere ayrılan vakit için ağlamış, üzölmüşlerdir. Böyle olunca da fakirlik, ilim yolcusundan ayrılmayan vefalı bir arkadaş olmuştur.

Ancak bilinmelidir ki ilim, şereflî bir sermayedir. Ona sahip olanlar, izzetli insanlardır. Başkaları bilmese de, onlar ilmin kıymetini takdir ederler. Onun için makam veya varlık sahibi insanların kapılarına dilenmek için gitmez, onlara boyun eğmezler. Gerçek âlimlerin buna zamanı da olmaz zaten. Bütün bunlar mülâhaza olunduğunda, ilim adamları ekseriyetle zengin olmaz, aşırı servetleri bulunmaz.

Çağımızda da bunu görüyoruz. Özellikle İslâmî ilimlerle meşgul olanlar, bütün bildiklerini başkalarına öğretmek için çaba

gösteriyorlar. İstekli bulabilirlerse, ücretsiz öğretmek istiyorlar. Biz okullarımızı bitirdikten sonra, öğrendiklerimizin çok yetersiz olduğunu gördük. Daha fazla öğrenmek için kapılarına gittiğimiz hocalarımız, bizi ücretsiz okuttular. Bizim de öyle olmamızı istediler. Allah Teâla onlardan razı olsun.

Acaba, İslamî ilimler üzerinde çalışan âlimlerden başka bunu yapanlar var mıdır? Elbette onlar içinde de hayırsever ve hamiyetperver insanlar vardır ve biz onların iyiliklerini de görmüşüzdür. Allah Teâla onlardan da razı olsun. Ancak, mesaisini böyle ücretsiz harcayanlar biraz zor bulunur.

Toplum olarak biz de, âlimlerimizin bizi irşad etmesini isteriz. Bunda elbette haklıyız. Ama şunu da unutmamalıyız; onların çalışıp kazandıklarını onlardan hakkımız gibi alırken, bizim çalışıp kazandıklarımızdan da, haklarıymış gibi, istemeseler de onlara, hizmetlerini devam ettirebilecek kadarını bir şekilde vermeliyiz. Onlardan gördüğümüz fedakârlığa, tam karşılığı olmasa da, biz de bir fedakârlıkla cevap vermeliyiz. Tam karşılığı değildir elbette, zira onlar ruh vermekte, can vermektedir öğrettikleriyle. Biz ise, sadece mal vermekteyiz. Ruhun, maneviyatın mala üstünlüğü, canın bedene üstünlüğü gibidir. Ve güzel olan, karşılıklı olarak ummadan, beklemeden, istemeden bunların olmasıdır. Böylece işlerin saat gibi tıkr tıkr işlemesidir önemli olan.

Çevremize baktığımızda bu fedakâr İslam âlimlerini, hocalarımızı görürüz ki onlar vakıflar, dernekler kurmuş, yurtlar yapmış, okullar açmış, dersaneler düzenlemiş, bizim çocuklarımızla, bizim fakir fukaralarımızla, bizim felaketzedelerimizle meşguldürler. En azından bu hizmetlere

önderlik ve aracılık yapmışlardır. Eğer onlar, bu hizmetler yerine çarşı pazarda bir işle uğraşsalardı belki de herkes gibi onların da yazlık kışlık evleri, arabaları, ihtiyaçtan artan paraları olacaktı. Ama nerede? Birçokları aybaşına borçlu çıkar. Ya da ancak idare edebilirler. Evlerindeki harcamaları standarttır. Hayatlarında genellikle tatil yoktur. Onların eğlencesi veya tatili, ya davet ve tebliğ için dolaşmak, ya sıla-i rahim için vatanlarını ziyaret etmektir, o kadar. Onlar tatillerde keyf için dağ, deniz, kaplıca, yurt dışı seyahatlerini çoğunlukla hiç bilmezler.

Çağdaş Araç Gereçleri Bilememek

Bir zamanlar bir dostumun torunu, bir hoca efendinin, evlerindeki Fasks'lı telefonu kullanamayışını yadırgayarak anlatıyordu. Ama efendi oğlum, onların evinde o aletler ne gezer?⁵⁶

Ben bu yazılarımı, hala elimde yazıyorum. Yirmi yıllık devlet memuru olarak çalışan bir öğretmenim. Hala bir bilgisayar alacak param yok!⁵⁷ Yani, daha önemli ihtiyaçlardan sıra ona gelmedi.

Memur olduktan belki yirmi yıl sonra ben araba kullanmasını bilmiyordum. Çünkü başkasının arabasında öğrenmek istemiyordum zarar veririm de üzülür diye. Arabamız olduğunda yaşlanmıştık. Çocuklar bile bizden iyi sürüyorlardı.

⁵⁶ Evet, bir zamanlar o tür telefonlar, cep telefonları, memurun bütçesini aşan aletlerdi. Şimdi çok yaygınlaşması bu sözlerimizi yadırgatmasın, bilakis şükre sebep olsun.

⁵⁷ Bu kitabı yazarken parmaklarımda kalem izi belliydi. Şimdi o dönemler de geçti çok şükür. Artık klavye nimetinden biz de faydalanıyor, yazılarımızın müsveddesinden anında asıl metne geçiyoruz. Aman ne kolaylıkmiş maşallah!

Birçok hoca efendi bu yüzden araba alamadı. Aldıysa da kendisi kullanamadı. Bunları şikâyet için değil, bir hakikati ifade için söylüyorum.

Birçok hoca efendi tanırım, evlerinde kendi ailesi ihtiyaç içinde kıvrırır, ama onun elinden fakir halka ve talebelere milyarlar akar. Bu kadar parayı verenlerden hiç birisi de, “Hoca Efendi, Allah rızası için, şunu da kendi evindekilere harca!” demez. Demez; çünkü hocanın buna muhtaç olduğunu bilmez. Suçlamıyorum, nereden bilecekler! Zira o fedakâr hoca efendi ne haliyle ne de kaliyle bunu asla bildirmez, hatta sezdirmez bile. Onlar da bilemezler haliyle.

Kara Fakirlik

Bir gün böyle birisi, az bir miktar borç istedi fakirden. Hayretle yüzüne baktım. Mahcubiyetten yüzü kızararak dedi ki:

- Çocuklar, “patates yemekten usandık” dediler de!

Çocuklarına farklı bir yemek yedirmek istemiş. İçime bir hançer saplandı. Sancı hartlap usturası gibi ikiye biçti kalbimi. İçimden “kara fakirliğe” isyan için haykırışım geldi. Ama yanımda o varken ne mümkün! Belli etmemeye çalıştım.

Yine bir gün bir öğretmen, kalbime bir kurşun sıkmişti. İslamî çalışmalarından ötürü sistem tarafından cezalandırılmış, uzak bir yere sürgün edilmişti. Evini taşıyacak parası olmadığı için, kitaplarını satmaya kalkışmıştı. O gün kendime ve cemiyete çok kırılmıştım. O gün, açıkçası kahrolmuştum! O gün, İslam’ın

gariplerine bilmem ne kadar ağlamıştım. Ve de İzzetlerine, fedakârlıklarına, cihadlarına ne kadar hayran kalmıştım!

Adam dine basın yayın yoluyla hizmetinden mahkemeye verilmişti. Darbe ortamında yaşıyordu. Her an işten uzaklaştırılabilirdi. Hele bir ceza alsa bu kesin gibiydi. Hayatında ilimden başka bir iş de bilmezdi. Çor çocuk Allah'a emanetti. Gurbet illerde bir avukat kendisinden maaşının beş yüz katından fazla bir para istiyordu. Mümkün değildi. Avukat diyordu ki:

- Ben de biliyorum bu parayı sen ödeyemezsin. Ama şunu söylemek istiyorum; bu dava sadece sizin sırtınızda mı hocam! Nerede senin kendilerine dinini anlattığın Müslümanlar?

- Ben kimseden bir şey bekleyerek din anlatmadım ki bu soruyu sorayım. Buna hakkım yok.

- Sana böyle söylemek düşer, onlara da bana bunu söyletmek düşer. Ben seni parasız da savunurum. Maksadım derdimi dökmek!

Adam sevin sin miydi, üzülün mü? Karmakarışık duygularla adımlıyordu gurbette şehrin kaldırımlarını çaresiz!

İslamî İlimlerin Hor Görülmesi

Bu zamanda bir fitne de dini ilimlerin küçük görülmesinden ötürü taliplerinin az olmasıdır. Hatta zengin, kendi batıl anlayışlarına göre güya asil, soylu aileler, çocuklarına dini öğretimi yaptırmayı, kendi şereflerine yediremeyerek aslında şerefsiz bir anlayışa müptela olmuşlardır. Varlıklı ve

toplumda sözü geçen insanların çocukları dini tahsilden uzaklaşınca bu iş, çoğu zaman garibanların, fakirlerin ve dar gelirli köylülerin üstüne kalmıştır. İmam Hatip liseleri açıldığında ilk yazılanlar genellikle köy çocuklarıdır. Şehrin eşrafından bu okullara evlatlarını verenler nadirdir. Sonraki yıllarda da bu belli bir oranda devam etmiştir.

Ancak onlar da her ne kadar âlim olsalar dahi, davet ve tebliğ işlerinde varlıklı insanlarla hep sorunlu olmuşlardır. Zira üstünlüğü zenginlikte gören çoğu varlıklılar din âlimleriyle düşüp kalkmayı kendilerine yedirememektedirler. Bu hem makam, hem de din adına da olsa hayatlarına müdahale edilmesini istemedikleri içindir. Onların dindarları bile, âlimler arasında özellikle anadan babadan mirasla zengin olmuş olanlarla düşüp kalkmayı tercih eder olmuşlardır. Ben kendim yaşadım gördüm; ilimde, hitabette, faydalı hizmette daha üstün olmalarına rağmen kimi fakir âlimlerden zengin veya makam sahibi âlimlerin sözü daha çok dinleniyordu, etrafında daha çok o zengin ve eşraf kesimden insanlar oluyor ve sözünü dinliyorlardı. “Para parayı çeker” sözü demek bu cihetten de doğrudu...

Bunun ötesinde zenginlerin din görevlisi veya âlimler ile işleri genellikle devletin ihmal ettiği dini eğitim kurumları ve orada okuyanların barındırılması adına para alıp verme şeklinde olmuştur. Biraz ağır olacak belki ama yaşayıp gördüğüm şudur: Hocalar “cami” diyecek, “Kur’an Kursu” diyecek, “İmam-Hatip, yurt, yuva” diyecek, çaresiz, zenginlerin kapılarına para istemek - isterseniz “dilenmek” deyin - için gidecekler. Onlar da evlerinde veya misafirleriyle beraber olduklarında bir akşam

yemeğinde harcayacakları kadar bir miktar parayı “sadaka” vermekle kendilerini cömert ve din hizmetine katkı sağlayan insanlar gibi görecek, gece yataklarına huzurla varıp rahat rahat uyuyacaklardır. Ama asla kendi yavrularını din eğitimi veren okullara göndermeyeceklerdir.

Hayatlarında onlara hoca ne zaman gerekir? Ya evlenirken nikâhta, ya teravih namazında, ya da ailelerinden biri ölürse cenazede gerek olacaktır. O zaman da üçe beşe bakmaz, memnun ederler nasıl olsa! Âlimin değeri budur onların gözlerinde. Allah Teâla'nın nazarında âlimler üstünmüş, onlara ne! Belki de “yetmez mi işte?” diye alay bile edecekler. Böyle bir zaman kıyamet zamanı değil de nedir?

Şehrimizin beylerinden birisi yiğit bir müftümüze telefonda bir fetva sormuş. O da cevabını vermiş. Karşındaki ekâbir, sorusuna hocalardan cevap alamadığını uzun uzun şikâyet edince, müftü efendi sormuş:

- Senin kaç evladın var?

- (Mesela diyelim) Beş.

- Ne okuttun?

- Mühendislik, muhasebe, tıp, hukuk filan.

- İyi hoca istiyorsan, birisine de din okutacaktın. Senin şikâyete hakkın yok! Demiş ve kapatmış telefonu yüzüne!

Öyle ya, yanlarında vali, kaymakam, hâkim, savcı, doktor, muhasebeci veya subay olsaydı bakış açıları ve değer verişleri

aynı mı olurdu? Asla! Bir edepli terbiyeli zengin dostumla Kâbe'ye girdik. Tavaf alanına doğru yürürken tanıdık bir grup gördük. Ayaküstü musafahalaştık. İçlerinden birisi emekli valiymiş. Dostum aman bir iltifat etti ona, aman bir iltifat etti, doğrusu bu kadar yıllık ahbabımdı, bana o kadar iltifat etmemişti. Üstelik ben hocayım, mekân da Kâbe! Dünya tahsili yapanların emeklisi bile hocalara bu kadar fark atıyor, varın gerisini siz hesaplayın.

İslam Devleti Olsaydı

Yürürlükteki laik devlet eğer bir İslam devleti olsaydı, yani İslam hukukunu uygulaysaydı, hâkimler haliyle hocalardan(!) olur ve onlar da çocuklarına İslam Hukukunu okuturlardı. Ya da siyasalda, mülkiyede İslam hukuku okutulsaydı, kaymakam, vali olsunlar diye çocuklarını seve seve İslam'ı öğrenmeye gönderirlerdi. Bu arada ben de o emekli vali gibi hürmet ve iltifat görürdüm herhalde(!).

Aynı tahsil şimdi de var. Onlar da dört yıllık fakülte okuyor, ilahiyatçılar da. Tahsil seviyeleri aynı. Fakat ilahiyatçılar ya öğretmen olabiliyor, ya da imam, vaiz, müftü. Emsallerine göre maaşları da düşük, makamları da. Devlet içinde itibarları hiç yok. Üst düzey bürokraside de yer yok onlara. Hele bir de rüzgâr ters eser de "irtica" yaygaraları başlarsa, artık ya sürgün, ya ihraç, ya gözaltı. Hepsi "potansiyel suçlu" olarak "fişlenmişlerdir". Uyanık zenginler gelir mi buna?

Peygamber Efendimiz (aleyhissalatu vesselam) "*İslam garip başladı, tekrar garip olarak dönecek*" demiştir. İşte din tahsili çağın gariplerinin elinde.

- Üzülelim mi?

- Asla!

- Neden?

- Hadisin sonunda gelen şu cümleden: “Fe tûbâ lil gureba!” yani “ne mutlu gariplere!” Bundan büyük iltifat mı olur?

Bu yazdıklarım şikâyet için değil, sadece Müslümanlara vazifelerini hatırlatmak için söylüyoruz. Bakın bu konuda bütün ömrünü İslamî neşriyatta tüketmiş tecrübeli bir yazarımız neler anlatıyor?

“Müslümanlar Vefalı mı?”

“Abdulhalim Akkul Hoca Efendi İstanbul'da vaizlik yapıyordu. Doğruları söylediği, kötülükleri keskin bir üslûpla tenkid ettiği için 27 Mayıs 1960 ihtilâlinden sonra onu vaizlikten attılar. Gelirsiz, beş parasız kaldı. Yıllar boyu geçim sıkıntısı içinde kıvrandı. Naz içinde yetiştirdiği gencecik oğlunu birkaç kuruş kazanmak için bir dökümcünün yanına çırak olarak verdi. Çocuk verem oldu, öldü. Taziyette (başsağlığı) bulunmak için hocanın evine gidenler korkunç bir kış soğuşunda hanesinde soba yanmadığını görmüşler.

Bendeniz o tarihlerde haftalık Yeni İstiklâl gazetesini çıkartıyordum. Müzmin para sıkıntısı çekiyordum. Merhum Abdulhalim Hocaya yeni yazıya çekmesi için Osmanlıca küçük bir kitap vermiştim. Cüz'i bir ücret ödemiştim. (Kitap basılmadı...) Keşke mali gücümüz olsaydı da, ona yardım edebilseydik.

Müslümanlar çok unutkan oldular. Vefalı oldukları da söylenemez, Sivas'ta Madımak Oteli'nde yaşanan facia dolayısıyla birileri ortalığı velveleye verdi. O facia birtakım kışkırtmalar sonunda kasıtlı, planlı bir şekilde oluşturulmuştur.

Sivas faciasından sonra Erzincan'daki Başbağlar Köyü'nde, çok daha korkunç, çok daha feci, çok daha şen'i bir facia yaşandı. Köy camiinden çıkan otuz küsur Müslüman hunharca, vahşice, acımasızca kurşuna dizilerek şehit edildi. Onların hiçbir suçu yoktu... Müslümanlar Başbağlar Köyü şehitlerine sahip çıktılar mı? Katiller bulunmadı ve dosya kapandı gitti.

Masonların "dul keseleri" vardır, para toplarlar, sıkıntıya düşen biraderlerine yardım ederler.

Bizim bir atasözümüz var; "Düşenin dostu olmaz." Doğru değil ama gerçek böyle... Bir Müslüman düşmeye görsün, mağdur olmaya görsün, arayan soran olmaz...

Bir takım cemaatler "kapalı devre" çalışıyorlar. Var mı yok mu cemaat. Cemaat dışındaki Müslümanlar?.. Ne halleri varsa görsünler...

Peygamberimiz (Salat ve Selam olsun O'na) ne buyuruyor:

"Doğu'daki bir Müslümanın ayağına diken batsa, Batı'daki Müslüman onun acısını yüreğinde duyacaktır."

Daha yeni olmuş bir hadise: Doğu vilayetlerimizden birinde Müslümanlar tutuklanmış ve işkenceye uğramışlar. Kaç kişi ilgilendi?

1960'lı, 70'li yıllarda Şule Yüksel Şenler Hanımefendi'nin büyük hizmetleri olmuştur. Anadolu'yu dolaşır, halkı, bilhassa kadınları ve kızları uyarmak için konferanslar verirdi. Dinleyenleri salona sığmadığı için konferans naklen camilerden de dinlenebilirdi. (O zaman hürriyet varmış!..) 1968'de mi, 69'da mı tam hatırlamıyorum Bandırma'daki konferansından sonra hakkında gıyabi tutuklama kararı verilmişti.

Bugün gazetesi kapatıldı (kapandı değil) ve Şule Yüksel Hanımefendi bir müddet sonra unutuldu. Büyük vefasızlık... O pekâlâ İslâmî gazetelerden birinde günlük yazılar yazarak hizmetini sürdürebilirdi. 1960'ların başlarındayız... Tam tarihini hatırlamıyorum. Üstad Necip Fazıl hapse atılmış. Kirası ödenmediği için Bağdat Caddesi'ndeki köşkü, ailesi tahliye etmek zorunda kalmış. (O tarihler Bağdat Caddesi ve civarı eski zaman köşkleriyle doluydu.) Birkaç dost ve yakın Kızıltoprak Zühdü Paşa Camii arkasında Üstadın ailesine bir apartman dairesi kiralamışlar. Soğuk bir kış günü, lapa lapa kar yağıyor. Çağaloğlu Şeref Efendi Sokağı'ndaki Yeni İstiklal İdarehanesi'ne Üstad'ın yakınlarından Hüseyin Rahmi Bey dostumuz geldi. "Üstad'ın evinden geliyorum..." dedi. "Hanımı çocukları nasıllar?" diye sordum. Şu cevabı verdi: "Evde soba yanmıyor, hanımı ve çocukları mutfakta hava gazı ocağında ellerini ısıtıyorlar..." (O tarihlerde İstanbul'da kömürden çıkartılan hava gazı şebekesi vardı...)

Necip Fazıl niçin hapse girmişti? Banka mı hortumlamıştı? Dolandırıcılık mı yapmıştı? Hayır hayır!.. O, yazıları, düşünceleri, hizmeti yüzünden hapse atılmıştı. Müslümanların O'na vefa borçları vardı. Ödemediler, borçlu kaldılar...

Bendeniz talihli sayılıyım. 1991'den beri Millî Gazete'de yazıyorum, lâkin nice Müslüman yazar, fikir adamı nisyan (unutulmuşluk) köşelerinde kaldılar. Onları ne arayan soran var, ne de yazılarını yayınlayacak gazete ve dergi...

1960'lı yıllarda, Bergama'da bir facia yaşandı. Bir Müslüman dinî kitaplar bulundurduğu için tutuklanmış, kitaplarına da el konulmuştu. Uzun muhakemelerden, maceralardan, eziyetlerden sonra beraat etti. Kitapların kendisine iadesine karar çıktı. Kitaplarını almaya gitti, nereye gittiğini söylemeyeceğim, orada bir tartışma oldu; kendisine şiddetli bir yumruk atıldı ve cansız yere düştü... Bu Müslümanın ismini biliyor muyuz? Bu vakıayı duymuş muydunuz? Öldü gitti, şehit oldu... Bize düşen onun hatırasını yaşatmaktı.

Dinsizler, İslâm karşıtları bizden çok daha vefalı. Dirilerinin yardımına koşuyorlar, ölülerinin hatırasını canlı tutuyorlar.

Bir ara, büyük şehit İskilipli Atıf Efendi'nin biraz edebiyatı yapıldı, film falan çevrildi. Sonra o da yine unutuldu...

İskilipli Atıf Efendi'nin asıldığı gün yine İstiklâl Mahkemesi kararıyla Babaeski Müftüsü de asılarak idam edilmiş. Hayal gücünüzü çalıştırın biraz lütfen... Bir fecir vakti... Hazin sabah ezanları okunuyor... Hapishaneden aksakallı bir hoca çıkartılıyor. Üzerinde beyaz idam gömleği var, elleri arkasından bağlı, boynunda bir hafta asılı... Meydana getiriliyor, darağacı hazırlanmış, bir sandalyeye çıkartılıyor, boynuna yağlı iplik geçiriliyor, sonra sandalyeye bir tekme... Aksakallı hoca ipte sallanmaya başlıyor... Boyun kemiğini kırmak için

ayaklarından hızla çekiyorlar... Kaç dakika can çekiyor, bilinmez...

Yakın tarihimizde İskilipli Atıf Efendi gibi, Babaeski Müftüsü gibi kaç hoca, kaç şeyh, kaç derviş, kaç Müslüman, kaç inançlı aydın feci şekilde idam edildi, hapislerde sürüm sürüm süründürüldü... Biz Müslümanlar bu şehitlere, bu mazlumlara vefa gösterdik mi?

İskilipli Atıf Efendi'nin zevcesi Zahide Hanım, Hocanın idamından sonra İskilip'teki köyüne göç etmiş. Yanında kızı Melahat Hanım. Yaptığım araştırmaya göre sıkıntı ve sefalet içinde yaşamışlar.

Solcuların Nâzım Hikmet'e gösterdiği vefayı biz kendi değerlerimize, Müslüman mağdur ve mazlumlara gösteriyor muyuz?

Müslümanlık abdest alıp namaz kılmakla bitmiyor. Elbette namaz kılacak, oruç tutacaksın; lâkin onların yanında İslâm ahlâkının gereklerini de yerine getireceksin. Vefa, sadakat, mürüvvet, şecaat, iffet, istikamet, kerem, seha... Bu kelime ve kavramların arı, duru, sade Türkçe'de karşılığı var mı acaba?"⁵⁸

Daha Beteri

Belki bundan daha acısı ve onulmaz olanı, İslam'dan bir şeyler öğrenerek âlim adını alanların, dünya ehlini haklı çıkaracak davranışlarıdır. En büyük izzet olan ilmin kıymetini

⁵⁸ Bu yazı Mehmet Şevket Eygi tarafından 11.01.2008 günü Milli Gazetede yayınlanmıştır.

bilemeyip onların kapılarında izzet arayışlarıdır. Yağlı, ama aslında zehirli lokmalarından nasipdar olmak için yağcılık ve dalkavukluk yapmalarıdır. Bir makam elde etmek için idarecilerin ve siyasetçilerin el ve eteklerini öpmeleridir. İlimlerinden istifade edemeyişleri, izzetli bir âlim duruşu gösterememeleridir yani. Peygamber Efendimiz (aleyhissalatu vesselam)'in Allah Teâla'ya sığındığı duruma düşmeleridir. Ahir zamanda her değer allak bullak olacak demek ki. Kıyamet de büyük allak bullak oluş değil midir zaten?

Bakınız bir zamanların anlayışı ve duruşu nasılmış: Ebu'l Esved ed-Düelî der ki: “Kırallar insanlara, âlimler de kırallara hâkimdir.”⁽²⁾

Ya şimdi durum ne?

Anlatmaya gerek var mı? Durum meydanda!

Çaresi ne?

O ruhu yeniden diriltmek!

Evet, ilmin izzetini istiğna korur. Allah Teâla'ya karşı istiğna ne kadar çirkinse, O'na dayanarak kullara istiğna da o kadar güzeldir! Derdi İslam ve insanlık olana, derdi dinini yaşayarak anlatmak, yaymak olana Allah Teâla kâfidir. Derdi dünya olana gelince, hangi vadide nasıl geberirse gebersin, Allah

⁽²⁾ Salahu'l Ümmet, s..156

Teâla ona aldırış etmez.⁽³⁾ Böylesi insanlara ilmin verdiği zarar, zenginlere servetin verdiği zarardan daha fazladır.

“*Rızkın hayırlısı, yeterli olandır*” hadisi ile amel etse de kurtulsa olmaz mı yani? Allah Teâla hepimizi de ıslah eylesin! Bu kadar acı sözden sonra eğri oturup doğru konuşalım. Hem âlimler, hem de toplum ve zenginler için, en azından İslam’ı dert edinenleri için bir çift laf daha edelim. Ama bunlar mahremdir, yabancılar okumasın, duymasın. Onları ilgilendirmez zaten.

Toplumun Görevi

Ey cemiyet! Ey toplumun zenginleri! En az, aldığınız kadar veriniz! Size karşılıksız ruh verenlere, can verenlere siz de bir karşılık veriniz! Veriniz; zira onlar bu verdiklerinizi şahıslarına değil, yine size harcayacaklardır. Yeni yurtlar, yuvalar açacak, kredi, burs vermek için yeni fakir çocukları bulacak, yabancı öğrencilere yeni barınacakları evler tutacak, okuyacakları dergiler, kitaplar alacaktır. Böylece, yetişen yeni nesillerle siz de istikbalinizden emin olacak, rahat, huzur, güven içinde yaşayacaksınız.

Bütün bu “Toplumun Görevi” başlığı altındaki sözlerim, bir kere daha belirteyim ki, kendi dairemiz içinde kalan mahrem sözlerdir. Müslümanları muhatap almıştır. İslam için sancılanmayan, kaygılanmayan, gelecek için bir endişe taşımayanlar beni duymasınlar. Sözlerim onlar için saklıdır, gizlidir, örtülüdür. Zira onlar bu sözleri duyduklarında bir kısmı anlamayacak, bir kısmı anlamazlıktan gelecek ve “hocaların

⁽³⁾ Bakınız; İbn Abdilber, age. s.265

dilenciliği bitmez” diyeceklerdir. “Allah yolunda mal ile cihat” ayetlerini inkâr ettikleri için küfürlerine, toplumun en güzel insanlarına hakaret ettikleri için de alçaklıklarına yenilerini ilave edeceklerdir. Benim sözüm İslam'ı dert edinenler, İslam için sancı çekenler içindir. Başkalarına bir sözümüz varsa o da yüz yüze olduğumuzda sadece Allah'a davet etmek, “müslüman ol, kurtul” demektir. Gıyaplarında ise “Allah hidayet versin” diye dua etmektir, o kadar!

İNSANLIĞIN ARADIĞI ÖNDERLER

Selam Olsun O Âlimlere

Yukarda "Kara fakirlik" dedim. Bu söz benim değil, Abdulfettah Ebu Gudde'nindir. O, fakirliğin iki şeklinden bahsetmektedir: "Bir şekli vardır; üzüntü, keder, aile akrabalığı, bunlardan doğan gönül kırıklığı ve insanın yakasını bırakmayan, ona soluk aldırmayan benzeri fakirlik illetleri ile zihinleri karmakarışık eder. Bu cins fakirliğe "*kara fakirlik*" diyelim. Zihni dağıtan, icat gücünü öldüren, sahibini, su verilmeyen yeşil ağacın kuruduğu gibi kurutan fakirlik de denebilir buna...

Diğer bir durumu da var ki, insan yine fakirdir ama ihtiyacı hafiftir. Allah Teâlâ'ya olan itminanı ağır basar. Fakirlik, cesedinin yüzünden ve elbisesinin görünüşünden başkasına tesir etmez. İç âlemi, düşünceleri istikrarlı, parlak, sabit ve derli topludur. Buna da "*beyaz fakirlik*" diyelim.

İlim peşinde olana göre, hayatının ilk yıllarında bir nimettir de denebilir. Zira böylece dünya onu meşgalelerine, sıkıntılarına

ve çekiciliklerine bağlayamaz ve dünyanın az olması, ilim öğrenmeye daha çok imkân hazırlar.”⁽⁴⁾

Âlimler, dünya sevgisinden, zevkinden, sefasından, debdebesinden oldum olası uzaktırlar. Abdulfettah Ebu Gudde, “İlim Uğruna” kitabında, âlimlerin ilim uğrunda yaptıkları uzun ve yorucu yolculukları anlatır. Çoğu zaman kitapları sırtında yayan yapıldak memleket memleket dolaşan, yollarda çayır yiyen, affedersiniz kan işeyen, aç susuz insanlar. Uyku yok, rahat yok, huzur yok, aile yok, hep gurbet var. Aç, susuz, kimsesiz, hasta vücutlarıyla ilim peşinde koşanlar. Hepsinden beteri de, yazdıkları kitapları satmalarını gerektiren kara fakirlik, kahredici yoksulluk!

Bütün bunlardan sonra gelen dünya mı onları Allah Teâlâ’dan alacak? İlimden alacak da bir dünya adamı yapacak? Bir şeytan yoldaşı yapacak? Olacak iş midir; âlim olduktan sonra, sırf dünyalık için zillet içinde yaşayacak?

Dünya sevgisi ve âlim, tıpkı şark ve garp gibi, birbirine uzak iki kelimedir. Birine gidildikçe, öbüründen uzaklaşılacak iki belde gibidir. Âlim dünyaya ibretle bakar, yaratıcısını tefekkür eder, hayranlığını “Sübhanallah!” diyerek açığa vurur. Kâinat ve dünyanın her şeyiyle Allah Teâlâ’yı tesbih ettiğine inanır, belki hisseder, belki de bizzat duyar. Bu yönleriyle dünya, dünya değildir. Yani, Allah Teâlâ’dan alıkoyan değildir. Bilakis Allah Teâlâ’nın varlığını, birliğini, gücünü, kudretini gösteren koca bir alamettir, güzel bir işarettir.

⁽⁴⁾ A. Ebu Gudde. İlim Uğruna s.81-82.

Ama sevgisiyle dünya, şehvetleriyle dünya, eşyasıyla dünya, oyun ve eğlencesiyle dünya, malıyla, makamıyla, şanıyla, şöhretiyle dünya, bütün bunlarla beraber tez geçen, çabuk biten dünya, işte bu dünya, insanı Allah Teâlâ'dan alıkoyan dünyadır. İşte bu dünyadır ki Allah Teâlâ ona lanet etmiştir. Allah Teâlâ'nın lanet ettiğine, âlimler niye lanet etmesin? Biz dahi edelim; lanet olsun o dünyaya?

Dünya, bu tarafıyla, Allah Teâlâ'ya düşmandır. İşi gücü Allah Teâlâ'ya giden yolları kullara kapamaktır. Bu mel'una Allah Teâlâ yarattığı günden beri bir kere olsun rıza nazarıyla bakmamıştır. Allah Teâlâ'ya düşman olan, Allah Teâlâ'nın dostlarına düşman olmaz mı? Bütün süsü püsüsüyle kendini onlara arz eder de, ya aldatır, ya da ayrılık acısı çekirtmeye çalışır. Dünya öyle bir melundur ki, Allah Teâlâ'nın düşmanlarına dahi düşmandır. Çeşitli hilelerle onları aldatarak tuzağına düşürmüş, daha dünyada iken dahi saadetten mahrum etmiştir. Ahirette ise cehennemden başka ne vadetmiş ki onlara?

Allah Teâlâ, müminlere dünyanın tehlikelerini bildirmiş, kusurlarını ayıplarını göstermiştir. O yüzden hakikaten âlim olanlar bunu anladılar. Yani dünyayı tarttılar, iyiliğini kötülüğünü karşılaştırdılar ve onun için uğraşmaya değmeyeceğini kavradılar da, vazgeçtiler ondan. Yüzündeki güzel kadın maskesini sıyırıp aldılar da kurtuldular o cadıdan. Allah Teâlâ'nın verdikleriyle yetindiler de emin oldular zilletten, alçaklıktan. Ayrılmadılar orta yoldan. Ne Budistler gibi tamamen terk ettiler, ne Materyalistler gibi içine gömüldüler. Gerekeni aldılar ve ayrılmadılar Allah Teâlâ'ya kulluktan. Denge içinde yaşadılar. Onların önderi Hz. Peygamber (sav) Efendimiz

ve ashab-ı kiramdır. Bu yüzden vasat bir ümmet olduklarını unutmadılar.

Çağ Bu Âlimi Arıyor

Çağımızın insanı, böylesi âlimleri arıyor peşinden gitmek için. Çünkü bu çağın zulmünden, sömürsünden, yolsuzluğundan, hırsızlığından, günahkarlığından bıktı usandı insanlık. Peşinden gittiği siyasi liderler aldattı hep onları. Karun gibi servet topladılar fakir fukarayı istismar ederek. Milletın hazinesini yağmalayarak payımal ettiler. Para pul oldu. İstikbalimiz ipotek altında. Bütün varlıklarımıza haciz konuldu. İçteki aşırımları yetmiyormuş gibi, dışarıdan borç alıp onu da bitirdiler. Ülke kalkınmasına harcansa neler olmazdı ama hepsi karanlık emellere kurban gitti.

Elbette istisnaları vardır ama çoğunlukla ülke zenginleri milyarlara kanaat etmiyor. Servetini, heva, heves, şehvet, gösteriş uğruna harcıyor. Hayatının gayesi; yeme, içme, cinsellik ve eşya. Edinme. Kazandığının vergisini vermiyor, işçisinin ücretini ödemiyor. Üstelik yönetimleri etkiliyor; kendi çıkarına yasalar yaptırıyor, vurgunlar vuruyor, halkı ezdiriyor, başkaldıranları ezip bitiriyor. Medya ile halkın sesini susturuyor, hakkın sesini susturmaya çalışıyor. Her haramın, her aybın, her günahın arkasında kara para var, kirli para var. Bu paraları ellerinde dolaştıran karanlık güçler var. Anarşi, terör, uyuşturucu, alkol, seks, kumar, kara para dünyasında mafya, zenginler ve siyaset iç içe. Sanki hepsi de o karanlık gücün emrinde. Halk, korkmuş, sinmiş, acı acı olanları seyrediyor. Eziliyor, horlanıyor, sömürülüyor. Olan biteni az çok görüyor ama gücü yetmiyor, kahroluyor ama bir şey de yapamıyor.

Hayırsız haramî zenginlerin yaşantısını, lüksünü, israfını gören fakir, haline rıza göstermiyor. İşçi kesimi, bu zekâtsız servete göz dikmiş, hırsıyla yanıyor. Bir yanda hayatın acımasızlığı var, kahredici yoksulluk, aşağılanma ve ezilmişlik var, öbür yanda hasretle baktığı pırıl pırıl renkli, ışıklı bir dünya ve hayat. Fakir, bir mayın gibi. Bir yanda gelir dağılımında fevkalade adaletsiz, dengesiz bir dünya, bir yanda da ona göre çok uzak gözükten (!) bir ahiret!

Maalesef tüm insanlığa hâkim olan, dünya sevgisi, şehvet duygusu, servet tutkusu. Mana yok olmuş insanların gözünde. Gözlerini gönüllerini madde bürümüş. İman, ibadet, ahlak, hak, hukuk, adalet, kardeşlik, sevgi, saygı, merhamet, cömertlik yardımlaşma gibi top yekûn ahlak ve maneviyat bombardıman altında. Cemiyet, binlerce serseri mayının rast gele dolaştığı bir mayın tarlası. Her gün cinayetler, intiharlar, kirletilen namuslar, sömürülen emekler, yağmalanan değerler. Savaşlar, işgaller. “Altta kalanın canı çıksın” denen bir dünya. Ölümler üstünde tepişen bir insanlık. Ve bu insanlığa “ilah” diye, “idol” diye sunulan örnek insanlar ise, sanatçılar, şarkıcılar, artistler, yıldızlar, politikacılar, bürokratlar, iş adamları. Toplumun en üsttekileri ise bir avuç çılgın sosyete, şımarık bir azınlık zümre. Ülkelerin, giderek yerkürenin kaymağını yiyenler bunlar. Yetmedi, ellerini uzaya atarak, oralarda yeni koloniler, yeni sömürü alanları arayanlar. İnsanlığa verecek hiçbir şeyleri olmayanlar.

İnsanlık bu kirletilmiş, bu pisletilmiş dünyadan bir kurtuluş bekliyor. Bu örümcek ağlarını bir el parçalasın ve temizlesin istiyor. Bunu yapacak insanı bir bulsa ve ona bir inanabilse,

onun arkasından seller gibi akacaktır birlikte yapmak için. Kaç defa aldatılsa da, vicdanının derinliklerinden bir kurtarıcı bekliyor, insanlık, böyle bir ümitle yaşıyor.

Kim olabilir bu önderler?

Bizim inancımıza göre bu önderler, Allah Teâla'ya inanan, dünyaya değer vermeyen, dünyada cennetin huzurunu yaşayan, huzur ve sükûn örneği, güvenilir adamlar olan İslam âlimlerinden, o âlimlerin yârânından, ashabından başkaları olamaz. İnsanlık böylesi âlimlerin önderliğini beklemektedir. Tarih de göstermiştir ki insanlık, inandığı önderlerin arkasında, harika işler başarmıştır. Çağımızda dahi kaç coğrafyada tanık olduk bunlara.

İnsanlığın bu son ümidini de kırmaya hangi âlimin vicdanı katlanabilir? Bir âlim âlimken, nasıl insanların bu ülvi duygularını görmemezlikten gelerek, kendini dünyaya satabilir? Bir âlim için asla düşünülemez bunlar. Bir âlim, hem sadece kendisi için de yaşamaz, hem de ilmini, ahlakını, ahiretini, üç kuruşa satamaz.

İnsanlığın düştüğü bu yaman derdin yegâne devası ellerinde olan İslam âlimleri, başta toplumu yöneten idareciler olmak üzere bütün bir halka, en altta kalanlardan en üstte olanlara kadar top yekûn insanlığa, Allah Teâla'nın Kitabı ve Resûlü'nün sünnetini anlatmalıdırlar. O yönünde nasihat etmeyi ve kendilerini hakka davet etmeyi büyük, şerefli ve vazgeçilmez bir görev saymalıdırlar. Eğer bu hususta vazifelerini yapmazlarsa, Allah Teâla'ya karşı en büyük sorumluluktan kaçmış olmanın cezasını mutlaka çekeceklerini bilmelidirler.

“Yeniden İslam’a” diyerek bir kere daha irşad ve tebliğ seferberliğini başlatmalıdırlar. Zira “*En büyük cihad, zâlim idareciye karşı hakkı haykırmaktır*”⁽¹⁾

Bunu yerine getirmediği gibi, zâlimlerin saflarında onların zulümlerine ortak olan, onları destekleyen, zulüm ve azgınlıklarına göz yuman, zâlimlere övgüler yazanlar, Allah Teâla'nın katında nasıl makbul olabilir ve Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda nasıl hesap verebilirler? Bunu âlimlerden daha güzel düşünüp değerlendirebilecek başka hangi zümre bulunabilir?

İslam âlimleri, her asırda genelde tüm insanlığa, özelde bu daveti kabul etmiş gözüken ümmete yol göstermiş, toplumu hidayete yönlendirerek sapmaktan korumuştur. En baştan başlayarak aşağılara doğru idarecileri hukukun üstünlüğünün sağlanması, adaletin gerçekleşmesi ve toplumsal dengelerin korunması gerektiğini çağırmıştır. İlim adamı haysiyet ve şerefini daima korumaya çalışarak kendilerine düşen görevleri yerine getirmeye gayret etmişlerdir. Aralarında az veya çok bunu yapmayanların bulunuşu, bütün bir âlimler, mürşitler, müctehid ve mücedditler sınıfını suçlamayı gerektirmez. Daha doğrusu gerektirmemelidir de. İnsanlık hem bu dünyada, hem de ahirette âlimlere şiddetle ihtiyaç duymuştur, duyacaktır.

Onun için “**İnsanlık adına çıkarılan hayırlı bir ümmet**” olan “*Muhammed Ümmetine*” düşen görev, kıymetlerini takdir ederek gerçek âlimleri yetiştirmek ve onlara sevgi ve saygıyla tâbi olmaktır. Âlimlere düşen ise, ne pahasına olursa olsun, hak ve hidayet yolunda insanlığa önderlik etmektir.

⁽¹⁾ Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Bey’at 37

Onun için “*Âlimin Önderliği*” diyoruz. Onlar, Allah Teâla'nın kendilerine nimet verdiği insanlardır. Onlar, sırat-ı müstakim'de olanlardır. Onlar, Allah Teâla'nının açtığı hidayet yolunun yolcularıdır. Bizler, her “Fatiha” okuyuşumuzda onlarla birliktelik istiyoruz Yüce Rabbimizden. Dünya ve ahirette bireysel ve toplumsal mutlulukların yegâne sağlayıcısı olan ve Allah Teâla'nın katındaki tek geçerli din, yegâne yaşama biçimi, ilahi nizam, ulvi düzen ve muhteşem sistem olan İslam'ın öncüleridir onlar. Onlar, ellerinde Kur'an ve sünnet olan önderlerdir. Yolun temel esaslarını da, yol esnasındaki yöntem ve stratejiyi de o ilahi kaynaklardan almışlardır.

Onların yolunun sağında veya solunda kalmış bütün eğri büğrü yollar, sonuçta cehenneme çıkarlar. O yolların başında oynayıp zıplayarak insanlığı çağırınlar, deccallerden başkası değildirler. Bazen bir din adamı, bir batıl tarikat başkanı gibi gözükürler. Bazen bir politikacı veya devlet adamıdır. Bazen bir filozof veya sosyolok gibi düşünce adamı, bazen bir artist veya müzisyen gibi bir sanatkâr, bazen bir asker veya istihbarat elemanıdır. Bazen insanlığın kanını emen bir patron, bazen de bir eğitimci gibi insanların karşısına çıkan bu “batıl davetçilerinin” en temel özelliği, zaman ve zemine göre değişen bir tavırla gizli veya açık olarak “İslam düşmanlığı” yapmalarıdır. Onlar, tıpkı yarasalar gibi karanlıkta yaşarlar ve aydınlığa düşmandırlar. Herkesin doğmasını beklediği güneş, onların en büyük düşmanlarıdır. Aydınlık onlara savaş açmaz, ama onlar aydınlıkta yaşayamayacaklarını bildikleri için, ona savaş açarlar. Hastadırlar. Bu hastalık onların tabiatını bozmuştur. Yoksa insan aydınlığa düşman olur mu?

İslam, insanı ve evreni yaratanın dinidir. İslam, fıtrat ve tabiat dinidir. Asli yaratılışı, yani fıtratı, doğası, gerek kötü çevre, gerekse yanlış eğitimle bozulmamış insan, hiç insan ve evren kadar muazzam olan bu İslam'dan rahatsız olur mu?

Evet, bu hastaları da kurtaracak olan ancak İslam'dır ve O'na ancak âlimlerin önderliğinde erilir. Onun için istediğimiz, özlediğimiz, avazımızın çıktığı kadar bas bas bağırışımız, “Âlimin Önderliği”dir.

SONSÖZ

Yeryüzünde Allah Teâlayı bilme, sevme, sayma için, yani O'na kulluk için varız. Bunun yolunu yordamını bize din öğretir. Allah Teâla'nın katında geçerli tek din, İslamdır. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar, bütün peygamberler, -hepsine salat, hepsine selam- İslam dinini tebliğ etmişlerdir. Son peygamber Hz. Muhammed (sav) ile din, en son ve en olgun şeklini almış ve Allah Teâla'nın insana sunduğu en güzel bir nimeti olarak tamamlanmıştır. Artık Allah Teâla'nın mükemmel yarattığı kâinatta, mükemmel yarattığı insanın sıhhat ve saadeti, yine mükemmel yarattığı İslam'ı yaşamak ile mümkün olacaktır. Bu üç mükemmelin bir araya gelmesinden saadet, bir veya ikisinin ayrı düşmesinde ise felaket vardır. Tarihi tecrübe de buna şahittir.

Hz. Peygamberden (sav) sonra İslam'ın öğretilmesi, uygulanması, korunması ve yayılması için gerekenin yapılması görevi, öncelikle âlimlere verilmiştir. İslam devletlerinde idareciler, en yetkin, en ehil âlimlerden seçildiği sürece işler iyi gitmiş, ümmetin menfaat ve maslahatı güzel bir sistem dâhilinde gerçekleştirilmiştir. İdare ile ilmin koptuğu, bir başka ifade ile idareciler ve onların müsteşarları âlimlerden olmadığı veya ilmin gereğinden ayrıldığı zamanlarda da, acılar, ızdıraplar, yokluklar

yaşanmış, yolsuzluklar, haksızlıklar, zulümler baş göstermiş ve böylece birçok devletler tarihe gömülmüşlerdir.

Bizim zamanımız ise bir başka felaket! İslam, maalesef devletini ve riyasetini, ümmet de birlik ve beraberliğini kaybetmiştir. Siyasî, hukukî, idarî, iktisadi, eğitim ve kültür hayatımız tamamen İslam dışı bir yapılanma arz ediyor. İslam coğrafyasında korkunç bir işgal, görünmez bir işgal, kültürel bir işgal, yani yepyeni bir emperyalizm, “baticılık, çağdaşlık, aydınlık, modernlik, laiklik, sekülerizm, liberalizm” kılıfları altında, iliklerimize kadar işlemiş, dünyamızla birlikte imanımızı da sömürmektedir.

Bu coğrafyadaki zalim, zorba ve baskıcı sistemler, sömürünün devamı için cehaleti körüklemektedirler. İslam'ın bilinmemesinden medet ummaktadırlar. Biliyorlar ki İslam zulme, sömürüye, görünür görünmez işgallere karşıdır. Biliyorlar ki İslam, kendinden başka bir din, bir yaşama biçimi istemez. Biliyorlar ki İslam bilinirse, yaşanmak istenecektir. Yaşamak isteyenler ise, zalim sistemlerin yasak duvarlarıyla karşılaşacaklardır. Bu karşılaşma ise İslam dışı sistemler için yok oluşun başlangıcıdır. Çünkü şuurlu müslümanlar, İslamdan vaz geçmeyeceklerdir. Aslında olmaması gereken, “insan haklarına, din ve vicdan özgürlüğüne” sözde ve kâğıt üstünde evet dese de uygulamada asla evet demeyen zalim, baskıcı, dayatmacı, tepeden inmecî jakoben sistemlerdir.

İşte bunu bilen zalim, zorba, baskıcı ve totaliter sistemler, İslam'ı insanlardan ayıracak olan cehaletten medet ummaktadırlar. Ama bütün bunları yaparken, müslümanlardan korktukları için, aslında “İslam'a düşman olduklarını” bir kere

olsun açıktan ilan etmemişlerdir. Bu yönüyle de fevkalade “takiyyeci”, fevkalade “ikiyüzlü”, fevkalade “çifte standartlı”, bir başka ifade ile fevkalade “münafık”dırlar.

Bu yüzden onlara göre muhakkak yapılması gereken, bir yandan okulları İslam'a kapatırken, bir yandan da sosyal hayattan İslam'ı sürgün etmektir. Bunda başarılı olmanın yegâne yolu da, âlimlerin tebliğine engel olmak, onları susturmanın yasal zeminini oluşturmaktır. Din ve vicdan hürriyeti, düşünce ve ifade hürriyeti gibi en temel hak ve hürriyetleri çiğneme pahasına, İslamî tebliğin önüne geçmektir.

Bu engeller küçümsenecek engeller değildir. Eğitim sisteminin İslam'a kapalı oluşundan ötürü zaten az olan âlimler, bir de zalim sistemlerin boğucu yasaklarıyla karşılaşınca iyice eziliyor, hele hele gücünü doğrudan sistemden alan okullar, üniversiteler, partiler, parlamento, medya ve daha birçok kurum ve kuruluşlar karşısında yeterince güçlü çıkamayan cılız sesleri kaybolup gidiyor.

İslamlaşmanın bir başka engeli de, uzlaşmacı ve işbirlikçi kötü âlimlerdir. Sistem, kendisiyle işbirliği yapan ve hedeflerini halka İslamî bir kılıfla yutturmaya çalışan âlimlere alabildiğine cömert davranmakta, para, makam, ünvan gibi birçok dünyalıkları altlarına alabildiğe sermektedir. Böylece bir yandan “âlimlere imkânlar sunuyor” propagandasını yaparken, bir taraftan da hakiki âlimleri fitneci, aşırı dinci, kökten dinci, fundamalist, gerici, tutucu, yobaz, örümcek kafalı gibi küçümseyici ifadelerle halkın gözünden düşürmeye çalışmaktadır.

Dün, İslam'ı budayan hareketlere fetva veren, İslam'ı devirenlere dini gerekçeler (!) üreten ve halkın haklı taleplerini engelleyen sözde âlimler ne ise, bugün de batıl ilke ve ideolojileri destekleyen, inkârcı oluşumları onaylayan ve zalim sistemlerin göz boyamak için, belki de kontrol etmek ve kendini korumak için açtığı kurum ve kuruluşlara istekle kurularak kendilerine verilen görev gereği İslam'ı kurutmak isteyenler aynı sözde âlimlerdir. Makamlar ve imkânlar, yani güç ve otorite onlardadır. Oturmuş ve halka hangi ayetlerin açıklanıp, hangilerinin açıklanmayacağı emrini veriyorlar. Emirlerle uyan veya uymayanların çetelesini tutuyorlar.

Evet, merkeze yaklaştıkça sıcaklık artabilir. Hizmet için var olanlar, hizmet büyüdükçe, sistemin ateşini daha da yakından hissedebilirler. Her hak her yerde söylenmeyebilir. Her susmak, “kitman-gizlemek” sayılmayabilir. Ancak, “*Allah Teâla'ya ve âhiret gününe iman eden, ya hayır söylesin veya sussun*”⁵⁹ emrine uyararak, zaman zaman susmak zorunda kalınsa bile, ama asla batıl övülmemeli, benimsenerek anlatılmamalıdır. İyi niyetle susmak, anlaşılır bir davranıştır. Ama M. Akif Ersoy'un:

*“Tükürün milleti alçakça vuran darbelere,
Tükürün onlara alkış dağıtan kahbelere!”*

⁵⁹ Hadisin tamamı şöyledir: “Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!” (Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, İmân 74, 75. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Edeb 123; Tirmizî, Kıyâmet 50; İbni Mâce, Edeb 4)

dediği gibi milleti vuran, milletin dinini, imanını, namusunu vuran darbelere alkış dağıtanlar, asla anlayışla karşılanamaz ve affedilemezler.

Çare önsöz’de de belirtildiği gibi, âlimin ilminin gereğini ihlasla yaparak önderlik etmesi ve ümmetin de ona sahip çıkarak desteklemesidir. Bu desteğin nasıl gerçekleşeceğini bilgisi de âlimlerdedir. Öyleyse Allah Teâla’ya kayıtsız şartsız, Resulullah’a kayıtsız şartsız itaat nasıl farz ise, Allah Teâla’nın ve Resulünün iradesiyle emrettiğinde "**ulü'l emr –buyruk sahibi**" âlimlere de itaat öylesine farzdır. Bu itaat bilincini geliştirmeli ve âlimlerimizin etrafında halkalanmalıyız⁶⁰.

Allah Teâla’nın rızasına ulaşmada onların önderliğinden ayrılmamalıyız. Âlimin önderliğinin olmadığı yerde önderler, çoğu zaman ya iyi niyetli cahiller veya kötü niyetli deccallerdir. Cahiller neyse ama deccaller çok yaman aldatıcı oldukları için, çoğu zaman da aldatıcılıkları fark edilmez olabilir. Onları tanımak için dahi, âlimin önderliğine ihtiyaç vardır.

Sonuç olarak bütün felaket ve perişanlığımızı ve dahi kurtuluşumuzu üç maddede özetleyebiliriz: Müslümanlar dinlerini yeterince bilmiyorlar. İslam dışı sistemler tarafından bilinçli olarak cahil bırakılmışlardır. Onlara göre, karanlığın yaşaması için, aydınlığın bilinmemesi gerekiyor. Bu yüzdendir nura düşmanlıkları! Biliyorlar ki ışık geldiğinde karanlığa düşen defolup gitmektir.

⁶⁰ İlim iktidar ve itaat ilişkileri hakkında dinimizin görüşü ve selefın uygulaması hakkında bakınız, Cemal Nar, *İlim Ve İktidar*, Toprak y. İst.

Müslümanların cehaleti tabii olarak ihtilafların, tefrikaların, kin ve düşmanlıkların, dolayısıyla fakirliğin, yoksulluğun, yolsuzluğun, ezilmişliğin, emperyalizmin İslam coğrafyasında sürüp gitmesine sebep olmuştur. Mehmet Akif merhum “cehalet” için söylediklerinde ne kadar haklıdır:

*Ey hasm-ı hakiki, seni öldürmeli evvel,
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!*

Bütün bunlar, önce âlimlerin olağanüstü cehd, çaba, gayret ve fedakârlıklarla çalışmalarıyla, maddi ve manevi cihadlarıyla önlenip telafi edilebilir. Meselenin bam teli de işte buradadır: Ya âlimler cehd, çaba, gayret ve cihad ruhunu kaybetmişlerse?

Bu sorunun cevabı şudur; ümmet olarak bize düşen âlimlerimizi yetiştirmektir. Eğer bunda başarılı olabilirsek onlar hem kendilerine, hem de ümmete gerek olan iman, amel ve ahlakı, gayret ve cihadı, kaybolmayan kaynaklarından bulacaklar ve insanlığa sunacaklardır. Kaynaklardan; yani Kur’an’dan, Sünnetten, selefi salihinin uygulamalarından. Çağın gerektirdiği kimi yenilikler sebebiyle şayet gerek olursa, fıkıh usulünün kaideleri çerçevesinde ehlinin yaptığı ictihattan.

Böylece ilk iki maddenin konusu olan cehalet ve ihtilaflar kendiliğinden kaybolacak, ümmet yeniden bir doğuş veya dirilişle, birlik ve dirlik içinde, mukaddes çile ve çabalardan geçecek kendi toplum ve medeniyetini yeniden kuracaktır.

Biz dahi Hz. Ömer gibi, Allah Teâla'dan öncelikle bunu başaracak âlimler istiyoruz. Her biri bir beldeyi ihya edecek âlimler. Öncelikli ihtiyacımız budur bizim.

Bu kitap, bunun için ümmet adına Allah Teâla'ya arz edilmiş fiili bir duadır. Allah Teâla'ya hamd, sena ve şükür ederek, peygambere salat ve selam getirerek bu duanın kabulü için O'na yalvarıyoruz. O bize yeter. O, ne güzel mevla ve ne güzel yardımcıdır!

BİBLİYOGRAFYA

Kur'an-ı Kerim

Aclûnî, Keşfu'l Hafa, Dar'u İhyai't Tûrasi'l Arabî, Beyrut, h. 1351

Afanî Seyyid b. Hüseyin, Salahu'l Ümmeti Fi Ulüvvü'l Himmeti, 1-6. Müessesetü'r Risale, Beyrut, 2003.

Ahmet Fethullah el-Câmi, ed-Dürerü'l Behiyye, fi vasâyâ'l Camiyye, Mektebetü Dari'l İrfan,Halep, ty.

Ahmed Naim, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi, Diyanet İşleri Başk. Y. Ankara, 1976,1-11.

Ahmet er-Rifâî, Delillerle Marifet Yolu. Ter: H. Kamil Yılmaz. Erkam y. İst. 1985.

Askalanî İbn Hacer Şibabuddin Ebu'l Fadl Ahmed İbn-i Ali Fethu'l Barî Bi'serh'il Buhârî, Mısır, 1959

El-Metalibu'l Âliye bi'zevâdi'l Mesânidi's Semaniyye, Kuvayt,1973.

Ayverdi Samiha, Milli Kültür Mes'eleleri Ve Maarif Davamız, Kültür bakanlığı y. İst. 1976.

Bayraktar M. Faruk, İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri M.Ü.İ.F.V y. İst 1984.

el-Bedri Abd'ul Aziz, İslam da Devlet Adamı ve Alim, Kültür Basın Yayın Birliği İst. 1989.

Bilmen Ömer Nasuhi Büyük İslam İlmihali, Bilmen y.

-Büyük Tefsir Tarihi, Bilmen y. İst. 1973.

Bulaç Ali, Çağdaş Kavramlar Ve Düzenler, Düşünce Y. İst. 1981.

- Canan İbrahim: Kütüb'ü Sitte Muhtasarı Terceme ve Şerhi
1-18 Akçağ y. 1989 Ank.
- İslam Işığında Anarşi, Cihan y. 2. Baskı İst. 1984.
- Cevdet Said, İslamî Mücadelede Bilginin Gücü, Pınar y.
İst. Aralık 1997.
- Çantay H.Basri Kur'an-ı Hâkim ve Meal-i Kerim. İslam m.
İst. 1985
- Dağıstani Ömer Ziyaeddin, Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili
Fetvalar, Seha n. İst. 1986.
- Davudoğlu Ahmed, Sahih-İ Müslim Tercemesi Ve Şerhi
sönmez İst. 1977
- Dânâ Sadık, Sultan'ul Arifin Eş-şeyh Mahmud Samî
Ramazanoğlu, Erkam y. İst 1991.
- Demir Ömer-Acar Mustafa, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Vadi
y. Ankara 1997.
- Ebu'l Hasen Ali en-Nedvî, Yeniden İslam'a, İslamî
Neşriyat, Konya. Korur Matbası, İst. 1967.
- Ebu Gudde Abdulfettah, İlim Uğrunda, Ebru y. İst. 1985.
- Elmalılı Hamdi Yazır. Hak Dini Kur'an Dili, Azim İst. Ty.
- Ersoy M. Akif, Safahat, İnkılap ve Aka y. İst. 1975.
- Fethi Yeken, Çağdaş Davet Önderleri, Ravza y. 2.Baskı
İst.Ty.
- Gazalî, İhya'u Ūlum'id Din. Bedir y. İst. 1973.
- Gölcük Şerafettin-Toprak Süleyman, Akaid. TTK.
Basımevi 1985 Ank.
- El-Hanî Muhammed bin Abdullah, Adab. Erkam y. İst.
1980, İst. 1995.
- Hatipoğlu Haydar, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi,
Kahraman y. İst. 1982.

Heysemi, Nureddin Ali İbn'u Ebi Bekir, Mec'ma'uz Zevâid, Beyrut 1967.

İbnu'l Kayyim el-Cevziyye, Muhammed b. Ebibekr b. Eyyub, Medaricu's Salikn, 1-3. Daru'l Harir, Kahire, ty.

İmam Rabbani Ahmed Farukî Serhendi, Mektubat, ter:Abdulkadir Akçiçek 2. cilt. Çile y. İst 1981-1983.

İslam Ansiklopedisi, MEB. Y.

İslamoğlu Mustafa. Yahudileşme Temayülü, Denge y. Mart 1995 İst. 2. Baskı.

-Yürek Devleti, Denge y. İst. 1991.

Kadı İyaz, Şifa'î Şerif Tercemesi çile y. İst. 1977.

Kandehlevi Yusuf. Hayat'us Sahabe, Hadislerle Müslümanlık. Kalem İst. 1977.

Kara İsmail, Sözü Dilde Hayali Gözde, Dergah y. Ekim 2005, İst.

Kettanî, et-Teratîb'ul İdariye. 1-3. İz y. İst. 1990.

Kısakürek Necip Fazıl, İdeolojya Örgüsü, Büyük Doğu y. Kasım 1973. İst.

Koçyiğit Talat, Hadis Tarihi, (<http://kitap.ihya.org/hadistarihi.php?t2=inhalt&t4=Dubai&an=8&sn=11>)

Komisyon Seçme Hadisler, DİB, Ankara 1992.

Konyalı Mehmed Vehbi. Hulasatu'ul Beyan fi Tefsir'il Kur'an, Üçdal n. İst. Ty.

Köksal M. Asım .İslam Tarihi İrfan y. İst. 1981.

Kuşeyrî, Letâifu'l İşârât, 1-6. Tahkik: Said Kuteyfe, el-Mektebetu't Tefikiyye, Mısır, ty..

Kurtubî, Tefsir'ul Kurtubî, Dar'u İhya'ut Turas'il Arabî Beyrut. Ty.

Kütüb'ü Tis'a:

- Sahih-i Buhari
- Sahih-i Müslim
- Sünen-i Ebî Davud
- Sünen-i Tirmizî
- Sünen-i Neseî
- Sünen-i İbn'i Mâce
- Sünen-i Dârimî
- Muvatta
- Müsned'i Ahmed b. Hanbel Çağrı y. İst 1981.
- Muttaki Ali el-Hindi, Kenz'ul Ummal.Risale y.1985.
- Münavî, Feyz'ul Kadir, Dar'ul Marife. Beyrut 1972.
- Münzirî, et-Tergib ve't Terhib. Dar'ut Turas'il Arabî 1968.
- Nar Cemal: Anılar ve İbretler, Ukde y. Kahramanmaraş
1994
- Bu Sistemden İslam'a, Ukde y. Kahramanmaraş 1996.
- İslamlaşma Bilinci, Ukde y.Kahramanmaraş1996
- İslam Sancısı, Ukde y. Kahramanmaraş, 1997.
- en-Nedvî Eb'ul Hasan Ali. Gerçek Tasavvuf, İslamî
Neşriyat İst. 1974.
- Nevevi, Riyazu's Salihin, Tercüme ve Şerh:M.Yaşar
Kandemir, İsmail Lütfi Çakan, Raşit Küçük, 1-8. Erkam y. İst.
1997.
- Nevin A. Mustafa, İslam Siyasi Düşüncesinde Muhalefet ,
ter. Vecdi Akyüz, İz .y. İst.1990
- Nursî Said. Sözler. İst. 1976
- Lem'alar. Sözler y. 1976.
- Asar-ı Bediyye.
- Mektubat.
- Hutbe-i Şamiye. Sözler y. İst. 1994.

Önkal Ahmet, Resulullah'ın İslam'a Davet Metodu, Hayra Hizmet Vakfı Y. Konya, 1981.

Özsoy Ömer- Güler İlhamî, Konularına Göre Kur'an Fecr y. Ank. 1997.

Pârsâ Hâce Muhammed, Faslu'l Hitap, Tevhide Giriş, Ter: Ali Hüsrevoğlu. Erkam y. İst. 1988.

Ramazanoğlu Mahmud Sami, Musahabe 1-6, Erkam y. 2.Baskı, İst. 1983.

Razî Fahreddin, Mefatih'ul Gayb, ty.

Rudanî, Cem'ul Fevâid. 1-5 İz y. İst. Ty.

Sâbûnî M. Ali: Safvet'ul Tefasir, Dar'ul Kur'an, Beyrut 1981.

-Muhtasar'u Tefsir'i İbn'i Kesir. Dar'ul Kur'an Beyrut 1981.

Seyyid Kutup, Fî Zilâli'l Kur'an, www.iqraislam.com.

Şâranî, Uhud'ul Kubra. Bedir y. İst 1981

Topçu Nurettin, Türkiye'nin Maarif Davası, hareket y. 2. baskı, İst. Kasım1970.

Zuhaylî, et-Tefsir'ul Münir, Dar'ul Fikr. 1991.

